

Національна
академія наук України

Інститут
української археології та джерелознавства
імені М.С.Грушевського

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ
MYKHAILO HRUSHEVSKY DIGITAL ARCHIVES

Видавництво "Світ"

<http://svit.gov.ua/>

Михайло ГРУШЕВСЬКИЙ

ТВОРИ у 50 томах

Видавнича рада:

Борис ПАТОН — голова
Любомир ВІНАР • Іван ДРАЧ • Аркадій ЖУКОВСЬКИЙ
Іван КУРАС • Володимир ЛИТВИН • Олексій ОНИЩЕНКО
Омелян ПРІЦАК • Френк СИСИН • Ярослав ЯЦКІВ

Головна редакційна колегія:

Павло СОХАНЬ — головний редактор
Ярослав ДАШКЕВИЧ — заст. головного редактора
Ігор ГИРИЧ — відповідальний секретар
Геннадій БОРЯК • Віктор БРЕХУНЕНКО • Іван БУТИЧ
Сергій БІЛОКІНЬ • Василь ДАНИЛЕНКО • Микола ЖУЛИНСЬКИЙ
Олександр КУЧЕРУК • Олександр МАВРІН • Ігор МЕЛЬНИК
Надія МИРОНЕЦЬ • Юрій МИЦИК • Всеволод НАУЛКО
Руслан ПИРІГ • Валерій СМОЛІЙ • Ольга ТОДІЙЧУК
Василь УЛЬЯНОВСЬКИЙ • Ярослав ФЕДОРУК

Михайло ГРУШЕВСЬКИЙ

Том 7

Серія
ІСТОРИЧНІ СТУДІЇ ТА РОЗВІДКИ
(1900–1906)

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ
MYKHAILO HRUSHEVSKY DIGITAL ARCHIVES

ЛЬВІВ
ВИДАВНИЦТВО
«СВІТ»
2005

ББК 63.3 (4 УКР)
Г91

*Затверджено Вченою радою
Інституту української археології та джерелознавства
імені М.С.Грушевського НАН України*

Упорядник Мирон КАПРАЛЬ

Автори коментарів: В.Александрович, М.Бандрівський,
М.Капраль, Я.Клиш, О.Купчипський, Ю.Лукомський, О.Мельник,
М.Мудрий, С.Панькова, В.Петегирич, А.Фелопок

Видавництво "Світ"

<http://svit.gov.ua/>

ISBN 966-603-223-6
ISBN 966-603-439-5 (т. 7)

- © Інститут української археології та джерелознавства імені М.С.Грушевського НАН України, 2005
- © Коментарі, автори, 2005
- © Видавництво «Світ», дизайн та художнє оформлення, 2005

РОЗДІЛ IV

ОГЛЯДИ, РЕЦЕНЗІЙНІ СТАТТІ,
ВИСТУПИ, ПРОЕКТИ

КИЇВСЬКІ МІНІАТЮРИ ПРИ ТРІРСЬКІЙ ПСАЛТИРІ

Der Psalter Erzbischof Egberts von Trier — Codex Gertrudianus in Cividale — historisch-kritische Untersuchung von H. V. Sauerland, kunstgeschichtliche Untersuchung von A. Haseloff (Festschrift der Gesellschaft für nützliche Forschungen zu Trier zur Feier ihres hundertjährigen Bestehens herausgegeben am 10 April 1901), — Trier, 1901, т. I—II, ст. 4 + 215 + 62 таблиці, 4°.

Гр[аф] Алексей Бобринский — Киевские миниатюры XI века и портрет князя Ярополка Изясловича в псалтыре Егберта архиепископа трирского (Записки императорского археологического общества, новая серия, [1901], т. XII, I—II, с. 351—371).

Wl. Abraham. — Sauerland H. V. und A. Haseloff. Der Psalter Erzbischof Egberts von Trier (Kwartalnik Historyczny, 1902, [zesz.] I, с. 90—101).

В скарбниці катедри негolosного міста Чивідале (Cividale), в північній Італії (недалеко Трієста), від кількох століть переховувалася багатоілюстрована пергаминава рукопись; її називано псалтир'ю трірського архієпископа Егберта — від головної складової частини сеї рукописі, або “codex Gertrudianus” — від імені її пізнішої властительки, для якої доповнено рукопись різними молитвами (“preces Gertrudianae”), або “Liber precum Gertrudae” — від сих остатніх. Тепер переховується вона в місцевій бібліотеці в Чивідале.

Рукопись складається з 233 пергаминових карток середньої великості (188x238 мм), оправлених в новішу оправу, і містить в собі кілька частин ріжного часу й походження. Найголовнішу й найстаршу, основну частину її (л. 15—208) становить псалтир, розкішно ілюстрована й виготовлена ніяким Руодпрехтом на замовлення архієпископа трірського Егберта (977—993), як пробують ближче означити — десь в рр. 984—993, в монастирі Райхенау, славного тоді своєю штукою. До сеї псалтирі, таки очевидно в Трірі, при катедрі, в дуже короткім часі по тому прилучено ще ріжні молитви, що становлять тепер закінчення рукописі (л. 219—233). Також і перед псалтир'ю, на порожніх картках (л. 11—14), появилися ріжнородні дописки. Потім, — по прикметам письма судячи, датують се другою половиною XI в., — на переді до рукописі додано шість карток (л. 5—10) і на них написані ріжні спеціальні молитви для якоїсь Гертруди з прекрасними мініатюрами, типу зовсім відмінного від Егбертової псалтирі — візантійського. Сі молитви Гертруди одначе не обмежаються сими листками: вони йдуть в глибину Егбертової псалтирі і тих кінцевих молитов, заповняючи свобідні сторони рукописі, а навіть маргінеси. Нарешті, ще новішим додатком був календарик — на початку, на чотирьох картках (л. 1—4), з некрологічними

записками: він, таким чином, став першою частиною рукописі. Отже, тепер вона виглядає так: 1) календарик; 2) молитви Гертруди; 3) псалтир; 4) трірські молитви, а хронологічно ці часті ідуть так: 3, 4, 2, 1.

Як походження псалтирі з її додатковими молитвами ясне з самої рукописі, так загадковий початок тих молитов Гертруди. Зі змісту їх можна бачити тільки, що се Гертруда, мати Петра, якоїсь визначної особи, що стояла на чолі війська, в ближчих відносинах до гех-а. Звісний німецький археограф Бетман [*Bethmann, Nachrichten*] в своїм справозданні з археографічних здобутків в Італії з р. 1854 (опублікованім в 1872 р. в "*Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde*", XII) висловив дуже дотепний здогад, що тут треба бачити сестринця угорського короля Стефана Святого, пізнішого угорського короля Петра, і його мати, незвісну нам на ім'я, що, отже, могла мати ім'я й Гертруди; коли зважимо, що батько Петра і він сам довший час жили в Царгороді, то се пояснило б і візантійський характер мініатюр Гертрудиних молитов; нарешті, таке об'яснення знаходило собі попертя ще і в тім, що пізніша напись на рукописі (XV—XVI в.) каже про дарування сеї рукописі св. Єлизаветою, дочкою угорського короля Андрія, до Чивідале, а золоті ініціали G. R. або G. R. H., які стрічаються на маргінесах рукописі, дійсно вказували б на угорську королеву Гертруду.

По таким привабнім об'ясненні в руських наукових кругах до остатнього часу ані не підозрівали, що ці Гертрудині молитви з їх мініатюрами належать до Русі й руської штуки. Аж видання сих самих мініатюр, зроблене трірським науковим товариством, і опублікування ним двох спеціальних розвідок: про походження рукописі, — зробленої Заверландом, і про її мініатюри, — зробленої Газеллофом, представило справу в іншій світлі й принесло руській науці несподіванку в виді дорогоцінних київських мініатюр з другої половини XI в.

Не можна сказати, що розправи згаданих учених справу Гертрудиних молитов вповні роз'яснили. В ній стрічаємо кілька трудностей і непевностей, і їх розв'язання трудно було б і жадати від німецьких учених, менше обізнаних з руськими справами. Зараз по виданні трірської публікації забирав у сій справі голос звісний російський археолог Бобрінський, прилучаючися вповні до виводів видавців; трохи пізніше — польський учений, проф. Абрагам підніс ряд скептичних заміток до поглядів Заверланда й Газеллофа¹. Київські учені, скільки знаю, в сій справі голосу не забирали ще. А тепер я, користаючи з кількох вільних сторін "Наукової хроніки", хочу пояснити справу читачам "Записок" і висловити кілька своїх заміток до неї.

¹ В німецькій літературі я досі не стрічав якихось спеціальніших відзивів про виводи Заверланда й Газеллофа в справі Гертрудиних молитов, тільки досить побіжні реферати, як С. Байсля [Beissel] в "*Zeitschrift für Christliche Kunst*", 1901, або Гелера [Heller] в "*Römische Quartalschrift*", 1902, I.

Молитви Гертруди писані різними руками, але подібним письмом, з одного часу, дуже лихою правописсю. Вони починаються на обороті 5 листа. Перша сторона його чиста, на обороті мініатюра — св. Петро з ключами і написсю “Ο ΑΓΙΟΣ ΠΕΤΡΟΣ”; коло нього три менші, портретові фігури в інсигніях, одна з них — мужеська — має напись в одній лінії, котрої перша половина не виразна вже, а друга зовсім ясна: **ЯРОПЪЛК**. Жіноча фігура, що лежить при ногах св. Петра, має напись в двох рядах, досить стертих, — в горішній розбирають **МР**, або **МИР**, в долішній **ЯРО**... По обох сторонах образка читаються латинські молитви “Ad sanctum Petrum”, що переходять потім на л. 6, де окрім того читаються молитви до архангела Михаїла, далі до трьох архангелів і всіх ангелів.

На л. 7 читаємо ряд коротеньких молитов. Перша: *Averte cor regis ab odio, ab indignatione et ira et converte eum ad clementiam et pacem et bonitatem, ut clemens et misericors et propitius fiat famulo tuo N.* Третя: *Omnipotens pater, ut regem et cunctum principatum servo tuo...* (вишкробано) *mitem et mitericordem et mansuetem (sic) facere digneris, te rogo, audi me.* І так далі, в формі літанії.

На обороті 7 л. іде довша молитва за особу, що тут вперше зветься по імені — Петро. По тім три молитви до св. Олени, і в третій з них (що має знову в двох місцях шкробанини) називає себе та особа, що молиться за Петра, Гертрудою; при тім, скільки можна судити з досить неясного тексту, Гертруда просить, щоб сеї Петро не був до неї недобрий. Подібного змісту коротенькі молитви переходять потім і на оборотну сторону 8 л., де та особа, не називаючи себе по імені, далі просить Бога, аби відвів від неї гнів і неласку чоловіка, що зветься тут просто “*famulus tuus*”, як той Петро в молитві до св. Олени.

Перша сторона 9 л. лишена порожньою — вона записана значно пізнішими приписками; л. 9об., 10 і 10об. займають мініатюри: Різдво, Христос на хресті з чотирма євангелістами, Христос на троні коронує князя й княгиню: князя — зовсім подібного до мужеської фігури першої мініатюри (Ярополка) — приводить святий Петро, також ідентичний з Петром першої мініатюри, він має напись “Οσ ΠΕΤΡΟΣ”; княгиню приводить свята “Н ΑΓΙΑ ΙΡΗΝΗ”.

Молитви йдуть далі, як сказано, по порожніх сторонах і маргінесах Егбертової псалтирі й додатків до неї. І так на л. 12 об. читаємо молитву про Петра, аби Бог післав “*angelum tuum sanctum cum Petro et exercitu eius*”; на л. 13—14 записані деякі церковні молитви (між 14 і 15 л. бракує щось).

З дальших молитов замітна дуже на л. 30: “*Ad sanctum Petrum pro Petro*”; в сю молитву вложена сповідь гріхів, яку певна особа (Гертруда), молячися за Петра, приносить в його імені: “*Tibi confitetur Petrus omnia*

peccata sua preter quae in baptismo credit esse dimissa, sed postea multa capitalia comisit crimina ac idem suadente hoste antiquo voraginibus, gulae atque luxuriae, per superbiam et iactantiam, per detractionem et avaritiam atque cenodaciam (audaciam?), per impacienciam et mendaciam ac homicidium et falsum testimonium, per furta et periuria et per alias culpas plurimos tam casu, quam voluntate deliquit...” Як бачимо, того Петра тут обтяжено дуже тяжко гріхами й прикметами досить непохвальними.

На порожній стороні 41 л. уміщена мініатюра візантійського стилю, що стоїть в очевиднім зв'язку також з Гертрудиними молитвами: Матір Божа з Христом на троні.

Молитви йдуть далі в псалтирі. Порожні листи при закінченні її заповненні ними також — тут маємо дрібні молитви до Марії Діви за Петра, що зветься тут кілька разів “unicus filius meus”. При кінці рукописі читаємо рід літанії, де знову маємо молитви за Петра й де особа, що молиться, зве себе Гертурдою. Маємо тут також молитви “pro papa nostro et pro principe nostro et pro imperatore nostro”..., за душі “nostre congregationis fratres et sorores...”

Отже — хто могли бути та Гертруда і той Петро, її син?

Заверланд і Газелоф відповідають на це: Ярополк-Петро Ізяславич, син Ізяслава Ярославича київського, і його мати Гертруда, жінка Ізяслава, сестра польського князя Казимира, т[ак] зв[аного] Відновителя.

Тотожність Петра молитов з Ярополком-Петром Ізяславичем, дійсно, не підлягає сумніву. Сю тотожність приймає вповні Бобрінський, тим часом як Абрагам, признаючи безсумнівною тотожність Ярополка мініатюрі з Ярополком Ізяславичем, підносить певні сумніви против зв'язування з ним також і Петра молитов. Він підносить існування тих численних шкробанин в тексті молитов і припускає, що молитви говорять про іншого Петра, і тільки пізніше молилася з них Ярополкова мати Гертруда, поправивши в молитвах дещо, що не можна було приложити до неї й її сина. На доказ того він вказує також і се, що Петро в молитвах зветься одинаком, тимчасом, як Ярополк-Петро таким не був, і т. ін.

Мусимо піднести насамперед тісну зв'яз між Гертрудиними молитвами й мініатюрами. Перша молитва до св. Петра, як я підносив, написана наоколо мініатюрі, очевидно ad hoc [спеціально для цього] замовленої; мініатюра ся, де князь носить ім'я Ярополка, стоїть в найтіснішій, очевидно, зв'язі з четвертою з ряду, де той же князь носить ім'я Петра, а молитва до Петра, написана при першій мініатюрі, вповні аналогічна з цитованою пізнішою молитвою “до Петра про Петра”. Таким чином, весь цикл молитов, де виступає Гертруда й Петро (а сі два імена, як бачили ми, йдуть до кінця молитов), якнайтісніше зв'язаний з мініатюрами, де виступає князь чи інший володар, на ім'я Ярополк-Петро. Фігура, що лежить при ногах св. Петра в молитовній позі, на першій мініатюрі, поруч Ярополка, вповні

відповідає відносинам Гертруди й Петра в молитвах, і, хоч як читати напись при сій фігурі, очевидно, що в ній маємо Ярополкову мати. Ставши на становище проф. Абрагама, треба би припустити, що молитви й мініатюри були писані для якоїсь іншої Гертруди, що мала сина Петра, а потім дісталися до Гертруди, Ізяславової жінки, що також мала сина Петра, і що при тім на першій мініатюрі первістні імена заступлені новими — Ярополка і Ярополкової матері — в двох, принаймні, місцях. Се припущення так ризиковні, що прийняти їх ніяк не можна.

Щодо шкробанин, на які вказує проф. Абрагам, то вони зовсім не так дуже многозначні. Імена Гертруди й Петра ніде не приходять на вишкробаних місцях. Не можна напевно вказати ні одного місця, де доконче мало бути вишкробане власне ім'я. Подекуди зовсім ясно, що вишкробано не імена, а інакші слова. Коли ми пригадаємо, що молитви писалися ріжними руками й ріжними часами, на певні спеціальні випадки (напр., на л. 13 читаємо молитву, яку виголошує Гертруда, лежачи хора в ліжку), то пізніше не раз треба було в них змінити дещо для дальшого уживання. На л. 228 була молитва до Марії Диви, а натомість, потім написано молитву до Марії Магдалини, і т.ін.

Щодо виразу “unicus filius”, то треба або прийняти, що Гертруда була розведеною жінкою Ізяслава і Ярополк був сином, старшим від Святополка (так припускає Бобрінський¹, але се має труднощі — щодо старшинства Ярополка), або — що Святополкова мати була розведеною жінкою Ізяслава, або, нарешті, — що ці вирази (як приймає Заверланд) означають “єдиного” в значінні — улюбленого.

Головна справа, коло котрої все обертається, — се двоімений князь чи володар Ярополк-Петро. Іншої особи, окрім Ярополка-Петра Ізяславича, в тім часі, на які вказують палеографічні прикмети письма, дослідники не потраплять вказати. Супроти того, мусимо шукати виходу для деяких трудностей (вище піднесених), але триматися таки сього Ярополка і до нього ті алузії, які маємо в молитвах, прикладати.

І так, непохвальна характеристика, яку мати вкладає в його уста перед св. Петром, мусить належати до сього князя, хваленого літописцю за свою побожність і інші добрі прикмети; дуже літерально одначе всіх тих гріхів, йому признаних в Гертрудиній молитві, не треба приймати: звісно, що в сповідних формулах чоловік вичитував не раз і такі гріхи, які й не снилися йому, а зрештою, часи були такі, що й деякі тяжкі гріхи (напр., переступлення присяги) були так звичайні, що й не вважалися за щось особливе.

¹ Бобрінський виходить від текстів Никонівської компіляції й уважає Мстислава найменшим, а Ярополка старшим сином Ізяслава; але ці додатки Никонівської компіляції не так певні, щоб на них можна було опиратися.

З алюзій маємо такі: “гех” і його старшина (principatus) стоять в недобрих відносинах до Петра. Тут шукають вказівки на конфлікт Ярополка з В’ячеславом. Се можливо. Може, з цього боку треба оцінювати й молитви до архангела Михаїла — В’ячеславового патрона? На жаль, сеї молитви в виданні не подано в цілості.

Сам Петро часами стоїть в недобрих відносинах до своєї матері. Свого чоловіка Гертруда ніде не згадує; з цього виводять, що молитви писані по смерті її чоловіка. Коли прийняти, що вона була розведена, то се можливо було й по розводі.

Чи не була Гертруда черницею (“nostre congregationis fratres et sorores” в остатній молитві?)

В першій мініатюрі дд. Заверланд і Абрагам добачають алюзію до посольства до папи, яке, мовляв, Ярополк відбував з поручення батька, і зложеного ним при тім признання зверхності папи. Але се велике натягання. Насамперед ми зовсім не знаємо, котрий з синів Ізяслава їздив до папи. Далі — св. Петро був патроном Ярополка, отже, його молитва перед ним зовсім не потребує мати символічного значіння. Вкінці, якби хотілося маляреві чи Гертруді зробити таку алюзію, то далеко скорше міг би маляр представити сцену коронації Ярополка св. Петром, а не Христом. А вже зовсім не можна прив’язувати якогось значіння, як робить д. Абрагам, до самого існування портретів Ярополка в латинському молитовнику.

Щодо Гертруди, то д. Заверланд уважає її, як я сказав, сестрою Казимира. Але ми не знаємо, скільки раз був жонатий Ізяслав і хто були його інші жінки; кінцева молитва, де Гертруда молиться й за імператора (очевидно — німецького), скорше б давала здогадуватись, що се була німецька княжна, що могла з своєї вітчизни принести й трірську псалтир, а вернувшись на вітчину (коли вона не була матір’ю Святополка, що вмерла в Києві) по смерті Ярополка, туди сю псалтир назад відвезти. (Заверланд вказує ще іншу досить правдоподібну дорогу, якою трірська псалтир могла до Києва дістатися, — через трірського пробста Бурхарда, що приходив послом до Святослава в Київ в 1075 р.). Приписки в календаріку (зладженім — судячи по письму — в кінці XI або першій половині XII в.) вказують на швабські роди графів Берг, Гінген-Фольбург та свояків графів Берг — графів Андекс. Пізніше — судячи по ініціалах G. R. H. — дістала рукопись королева угорська Гертруда (може, з огляду на ті Гертрудині молитви її сю рукопись подаровано), а від її доньки, — як каже напись, дісталася рукопись в Чивідале.

Так стоїть справа з історією сеї рукописі. Все вищесказане не лише сумніву, що Гертрудині молитви й їх мініатюри належать Русі, правдоподібно — Києву 70–80-х рр. XI в.

Переїдм тепер до сих мініатюр. Всі вони носять виразні прикмети візантійської штуки, на ґрунті якої розвивалася тодішня штука руська, але руські написи на першій мініатюрі виразно свідчать про руського майстра. На карб місцевого, руського майстерства можуть бути в часті зложені й деякі відміни від чистого візантійського стилю, які ми в сих мініатюрах знаходимо.

З XI в. ми досі мали дві руські (правдоподібно — київські)¹ ілюстровані рукописи — “Остромирове євангеліє” з 1057 р. і Святославів “Ізборник” з р. 1073. Коли між ілюстраціями Гертрудиних молитов і “Остромирового євангелія” можна помічати певне внутрішнє споріднення в манері й орнаментацийних мотивах, то незвичайно ударяє близькість одної з мініатюр Гертрудиних молитов — Різдва (л. 9од.) до мініатюр “Ізборника”: в “Ізборнику” маємо три мініатюри, що так само, як Гертрудина мініатюра Різдва, за декораційну раму уживає фасаду церкви з трьома банями — мотив рідкий в візантійській мініатюрі і дуже розповсюднений в руській. Таким чином, стрічаємо тут іще один доказ, що маємо до діла з майстерством руським.

Найбільший інтерес з мініатюр Гертрудиних молитов мають для нас дві — з портретними фігурами Ярополкової родини.

На першій ся родина, як сказано, молиться до св. Петра. Ярополк стоїть з задертою назад головою й простягненими до святого руками. Се молодий мущина, безбородий (так виразно каже, описуючи мініатюру, д. Газелов), лише з невеличкими усами; волосся має каштанове. На собі має пурпуровий (темно-червоний) кафтан з великими золотими тканими рослинами, з широкими дорогими — золотими з дорогим камінням — прошвами коло шиї, на рукавах, на долині, раменах і на переді — від ковніра й у діл; на талії, досить низько, такий же золотий з камінням широкий пояс, на ногах червоні чоботи, на голові золота з камінням корона — в формі широкої діадеми з округлим перловим верхом, без хрестика (що вінчає зверху корони цісарські — таку бачимо на монетах Володимира). Коло нього — по обох сторонах голови напись, якої першу половину читають: ΦΛΙΚΙΟΥΣ, ΟΔΙΚΙ(Ο)Σ, а проф. Абрагам читає навіть: Ο ΔΙΜΙ(ΤΡΙΟΥ)Σ і прикладає сі слова до Ізяслава-Дмитра. На підставі репродукції не можу запускатися в реставрування сеї написі, але в кождім разі лекція проф. Абрагама неможлива уже з самого огляду на зовсім виразне К. Імені тут

¹ Що “Ізборник” ілюстровано в Києві, в тім не може бути, думаю, й сумніву; але й “Остромирове євангеліє”, хоч писане для новгородського посадника, не має ніяких прикмет новгородського діалекту і, по всякій правдоподібності, було замовлено також у Києві (сам Остромир, мабуть, не був новгородець, бо в тім часі посадники ще прислалася, значайно, з Києва).

годі надіятися, скорше формулу в роді **ГИ ПОМОЗИ**, або титул “князь”, може навіть **ВЛ.КНС**, (пригадую, що в тих часах “великий князь” зовсім ще не став “*terminus technicus*” [тут: звичайним титулом]).

Коло Ярополка, за ним, стоїть жіноча фігура — очевидно, його жінка (порівняти сцену коронації); її убрання д. Газелоф описує так: спідня сукня з узькими рукавами, з золотими прошвами від країв, на тім рід дальматика ясно-блакитного кольору, перев’язаного на грудях навхрест двома золотими з камінням шарфами; на ногах також червоні черевики, на голові намітка рожевого кольору і на ній рід корони — високий клобук без такого верха, як у князя, оздоблений камінням, і з нього звисають нитки перлів. Друга жіноча фігура з тим написом **М. ЯРО..**, що припала до св. Петра, найбільше знищена часом. На ній туніка, від якої виглядають узькі, золотом обшиті рукави, темно-червона верхня сукня і на тім золота кирея, обшита пурпуровими крисами з блакитними цвітами; на голові намітка ясно блакитного кольору і рід корони (сильно знищена), на ногах червоні черевики (на фототипії сього всього не можна розрізнити — беру все те з описі д. Газелофа).

На другій мініатюрі Христос, сидячи на престолі слави, на чотирьох серафимах і маючи вгорі символічні образи чотирьох євангелістів (в виді звірів Єзекїїля), коронує князя й княгиню. Князя підводить до престолу з одного боку св. Петро, княгиню — з другого — св. Ірина; обоє в молитовних позах, з піднятими руками; Христос кладе на голови обох однакові корони, прикрашені камінням і перлами такої ж форми, як у князя на першій мініатюрі: діадема з перловою дугою вгорі. Князь — молодий чоловік, з каштановим волоссям і невеликими усами, без бороди (се ясно видно і на репродукції); на нім кафтан подібного крою, як на першій мініатюрі, темно-червоної з жовтими крапками і дорогий пояс, кирея червона ясніша (Zinnober) з золотою, садженою камінням прошвою з країв, підшита футром (біла з червоними штрихами смуга — д. Газелоф вважає се за соболине футро); на ногах чорні чоботи. Княгиня убрана дуже подібно — в сукню ясно-червону з широкою крисою в долині і темно-червону кирею, підшиту футром (ясним з чорними штрихами), з золотими краями, на голові намітка — біла з червоними й блакитними рисунками, а з-під неї, над чолом виглядає саджена камінням чи перлами діадема.

Здається, не може бути сумніву — по порівнянні обох мініатюр, що образки князя й княгині ми маємо портретні. Притім ці портрети, з винятком образка Гертруди, далеко ліпше заховані, як на звісній мініатюрі “Ізборника”.

Щодо зверхньої обстанови, то треба зазначити, що на мініатюрі “Ізборника” княжа родина виступає в убраннях далеко скромніших. Чи треба се толкувати так, що на мініатюрі “Ізборника” маємо костюми буденні, а на

мініатюрі Гертрудиних молитов — святочні, гальові, чи треба тут бачити впливи візантійських іконографічних шаблонів? Дальматик княгині з тими шарфами будить в мені особливо сильні підозріння, і взагалі, я б не відважився впливу шаблонів на сю обстанову вповні заперечити, особливо в деяких деталях, — як напр., в тих надто багатих прошвах, як, з другого боку, деякі подробиці костюма (як напр., низька діадема під наміткою княгині на другій мініатюрі і самі намітки) рішучо здаються мені списаними з натури.

Інші мініатюри — образки з циклу Різдва в декоративній рамі церковної фасади, далі — розп'яття Христа з медальйонами чотирьох євангелістів і Матір Божа з Христом — мають чисто іконографічний характер, і я на разі не буду входити в їх оцінку, згадаю ще лише одно. На образку розп'яття представлена жіноча фігура на колінах, що збирає в чашу кров Христову. Вона має на голові рід корони, зовсім подібний до корони княгині на першій мініатюрі, в ушах великі білі, м[а]б[уть], перлові ковтки, ясно-червону сукню й чорні черевики. Д[обродій] Заверланд добачав тут кн. Гертруду, д. Газелоф в ширших виводах збиває сей погляд, уважаючи се за символічну фігуру, — м[а]б[уть], церков. Я думаю, що виводи Газелофа не усувають можливості, що маємо все-таки тут фігуру княгині.

Наведу в кінці кілька загальних уваг д. Газелофа про артистичну техніку мініатюр, бо з репродукції судити про неї не можна.

Руські образки рукописі, каже він, безконечно більше мальовничо трактовані, ніж трійські, але не досягають степені малярської середньо-візантійської роботи, хоч і ся не стоїть на рівні західних образків XII в.

На місці кольорового моделювання панує сильно рисункове трактування кольорових покровів, хоч се й не кольорування властивого чорного рисунка. Сильне контурування й вирисування фалдів і границь хоч і уживане, але частію тільки в нейтральнім тоні — чорнім або каштановім, або тоні тінювання місцевої фарби. Розмірно багате моделювання з білим степенуванням світла і глибоким тінюванням маємо на 2, 3 і 4 мініатюрах; якраз на мініатюрах з більшими фігурами чисто рисункова гра золотих світел забиває всяке тонше трактування. В деталях все бачимо вагання; так, на мініатюрі коронації багато одінь степеновано на біле, між ними й жовто-каштанову тогу Петра, а туніку Христа того ж кольору — ні. Найстаранніше, мабуть, трактоване тіло.

Зв'яз з візантійською технікою показується і в тім, що фарби сих мініатюр відтріскують, — се в візантійських мініатюрах ми бачимо з найдавніших часів, а на заході навіть в приближенні того нема. Візантійський в них також колорит образків — при всій великій різнкольоровості є в них гармонійна, тепла комбінація, що сильно відрізняється від мініатюр Руодірехта. Правда, іноді образ пропадає в декоративній розкоші фарб. Золо-

то, хоч не може рівнятися з ефектом політерованого золотого тла західних мініатюр, визначається теплотою тону. Зелений, ясно-блакитний, жовто-каштановий і червоні тони переважають; помітно, що ясної лінії в них нема, хоч дуже багато різних степенувань червоних фарб.

Як сказано, загальне вражіння гармонійне, гарне; найщасливіше випала мініатюра коронації, хоч і вона не дорівнює пишній розкоші фарб пізньовізантійських кодексів (с. 176—177).

В порівнянні з візантійською манерою знаходить д. Газелоф в сих мініатюрах деякі досить значні відміни, кладучи їх на карб руської штуки, між іншим — перетяження орнаментативними мотивами рисунку; з другого боку, добачає він в сих мініатюрах спеціальний вплив трірських орнаментів псалтирі — дуже природний для артиста, що мусів мати в руках сю псалтир.

І так, завдяки праці німецьких учених руська наука, не горівши не болівши, дістала дуже цінну пам'ятку староруського книжного малярства, що займе в нім першорядне місце, поруч "Остромирового євангелія" й "Ізборника". Дякувать їм за се, а дальшою задачею дослідників староруської штуки буде — повести детальнішу аналізу Гертрудиних мініатюр на ґрунті русько-візантійської штуки XI в.

У Львові, 4 (20). X. 1902

“Русские клады” так і не був опублікований. Ілюстрації до нього використав А.С.Гушин, який у 1936 р. випустив книгу “Памятники художественного ремесла древней Руси X—XIII вв.” (див.: *Корзухина Г.Ф.* Русские клады IX—XIII вв. — С. 6).

В.Л.

Київські мініатюри при Трійській псалтирі

Публікується за виданням: *Грушевський М.* Київські мініатюри при Трійській псалтирі // ЗНТШ. — Львів, 1902. — Т. XLIX. — Кн. V: Наукова хроніка. — С. 1—11. Автограф (фрагмент) зберігається у: ЦДІАУЛ. — Ф. 401, оп. 1, спр. 49, арк. 313—314.

Невелику за обсягом статтю М.Грушевського інспірувала опублікована попереднього року свіжа сенсаційна знахідка німецьких учених та невідкладна реакція на неї російського й польського наукових кіл. Новоідентифіковані серед новіших доповнень до переховуваного тоді в міській бібліотеці північноіталійського міста Чивідале (нині — Чивідале, Археологічний музей провінції Фріулі) німецького рукопису Псалтиря кінця X ст. трійського архієпископа Егберта київські мініатюри кінця XI ст. стали одним із найважливіших відкриттів у скромній спадщині маловідомого найдавнішого періоду історії київського малярства. М.Грушевський наголошує на тому, що він першим з-поміж українських авторів звертається до цього сенсаційного відкриття.

Докладний опис самого рукопису у вступній частині публікації вводить у коло проблем походження та хронології унікальної старокиївської пам'ятки. Мініатюри постали на замовлення Гертруди, сестри польського князя Казимира Відновителя, дружини київського князя Ізяслава Ярославича. М.Грушевський наголошує, що це лише третій ілюстрований кодекс київського походження XI ст. після Остромирового Євангелія 1056—1057 рр. та “Ізборника” князя Святослава Ярославича 1073 р. Ці мініатюри розміщені при доданих до давнішого рукопису латиномовних молитвах, здебільшого присвячених синові княгині-замовниці — князеві Ярополкові-Петру. За знаними літописними фактами та відомостями з текстів молитов, мініатюри можуть бути датовані в межах 70—80-х років XI ст. Яскраво виражений візантійський стилістичний родовід та кириличні написи свідчать про вірогідність їх київського походження. Можливо, це найбільший уцілілий цикл книжкових ілюстрацій київської школи XI ст.

Дослідник справедливо наголосив на особливій вартості ілюстрацій із портретами й саме стосовно них зробив найбільше зауважень у своїх нотатках. Це насамперед мініатюри “Князь Ярополк та княгиня Ірина й княгиня Гертруда перед апостолом Петром” та “Христос коронує князя Ярополка й княгиню Ірину”. Як і його попередники, М.Грушевський обережніший в ідентифікації жіночої фігури під Розп'яттям у третій мініатюрі з княгинею Гертрудою, хоч схильний був вбачати в ній її портрет. Справедливість такого погляду цілком підтвердили результати новіших досліджень. На інших мініатюрах, які, за словами М.Грушевсь-

кого, “мають чисто іконографічний характер”, історик не зупинився. Згодом із них найбільшу увагу привертало зображення тронної Богородиці з Христом, оскільки в ньому схильні були вбачати репліку намісної ікони Успенської соборної церкви Києво-Печерського монастиря. Водночас таку репліку вбачали в іншій, досить відмінній за іконографією київській пам’ятці — іконі Богородиці зі святими Антонієм та Феодосієм Печерськими зі Свенського Успенського монастиря поблизу Брянська (Москва, Державна Третьяковська галерея). Оскільки обидві пам’ятки, цілком очевидно, відтворюють різні зразки, ці здогади не мають достатніх підстав.

Нотатки М.Грушевського завершує подяка німецьким ученим за унікальне поповнення старокиївської малярської спадщини й визнання як наступного завдання дослідників давньоруського мистецтва докладнішого аналізу мініатюр.

Ситуація склалася така, що хоч до київських ілюстрацій німецького Псалтиря надалі зверталися нерідко, сама увага не виходила поза принагідний інтерес. Тому до докладнішого аналізу мініатюр дійшло лише через століття після опублікування статті М.Грушевського й не в українському середовищі. У 2003 р. краківська дослідниця Малгожата Смороґ Ружицька опублікувала окреме обширне монографічне дослідження про київські ілюстрації пізніших додатків до німецького рукопису (*Smorąg Różycka M. Bizantyńsko-ruskie miniatury Kodeksu Gertrudy. O kontekstach ideowych i artystycznych sztuki Rusi Kijowskiej XI wieku. — Kraków, 2003*). Авторка зосередилася насамперед на пошуках широких іконографічних аналогій, майже вичерпно опрацювавши цей важливий аспект унікального старокиївського ансамблю книжкового малярства. На актуальному рівні наукових знань значно складнішим залишається комплекс стилістичних проблем, насамперед через малочисельність оригінальних пам’яток епохи та нинішній стан орієнтації у відповідному колі проблем.

Мистецтвознавчі праці, що вийшли після публікації нотаток М.Грушевського, цілком підтвердили справедливості його зауваження щодо особливої цінності портретного аспекту серії додаткових київських мініатюр Трійського псалтиря. Результати останніх досліджень переконують у винятковому місці портретної теми в старокиївському мистецтві XI ст. Про це свідчить несподіване багатство жанру, яке реалізоване в портреті княжої родини в головній наві Софійського собору, в мініатюрі з портретом “Ізборника” 1073 р., цілій серії мініатюр із портретами на додаткових аркушах Трійського псалтиря, в іконі святих Антонія і Феодосія Печерських, відзначеній у “Слові” Києво-Печерського патерика, у якому йдеться про прихід константинопольських майстрів для спорудження Успенської соборної церкви Києво-Печерського монастиря, та у свенській іконі Богородиці зі святими Антонієм і Феодосієм Печерськими. Цикл мініатюр кінця XI ст., який у 1902 р. впровадив в українську наукову традицію М.Грушевський, належить до найважливіших позицій у цьому винятковому ряді.

В.А.

Львівське Наукове товариство імені Шевченка і його внески у вивчення Південної Русі

Публікується в українському перекладі за виданням: *Грушевский М.* Львовское ученое общество им. Шевченко и его вклады в изучение Южной Руси // Журнал Министерства народного просвещения. — СПб, 1903. — Кн. 3. — С. 117—148.

с. 505 *Хоча Товариство імені Шевченка обмінюється виданнями з досить значною кількістю наукових установ і видань у Росії (звіт Товариства за 1902 рік налічує їх близько 60-ти)* — російські наукові установи могли передплачувати видання НТШ та обмінюватися виданнями з ним, але тільки з науковою метою, адже вільне розповсюдження видань Товариства на землях Російської імперії було заборонене до часу першої Російської революції 1905—1907 рр.

...*“Киевская старина” систематично подає звіти про “Записки” Товариства* — київські науковці Василь Доманицький та Никандр Молчановський регулярно, по кілька разів на рік подавали огляди “Записок НТШ”, див.: Систематический указатель журнала “Киевская старина”: 1882—1906 / Сост. И.Павловский и др. — Полтава, 1911. — С. 148—149.

...в *“Известиях отдела русского языка Академии наук” розпочали систематичні огляди та надрукували огляд видань Товариства за 1898 р.; на сторінках “Журнала Министерства народного просвещения” подавали відгуки на його археографічні видання* — див.: *Лященко А.* Издания ученого Общества имени Шевченка во Львове, в 1898 году // Известия Отделения русского языка и словесности Имп. АН. — СПб, 1900. — Т. 5. — Кн. II. — С. 705—718; [Аноним.] Рец. на: Жерела до історії України-Руси, видає археографічна комісія Наукового товариства імені Шевченка // Журнал Министерства народного просвещения. — СПб, 1903. — Июнь. — Отд. II. — С. 477.

с. 507 *Далі щорічні покажчики подавали в томах 26, 32, 38, 45, 51* — ці покажчики втратили актуальність після виходу ґрунтового видання: Бібліографія Записок Наукового товариства імені Шевченка: Томи I—CCXL. 1892—2000 / Уклад. В.Майхер. — Львів, 2003.

с. 510 *“Передісторичні знахідки на Кирилівській улиці в Києві” та “Палеолітичні знахідки на Кирилівській улиці” (це, як на мене, досі найнауковіші дослідження, які з’явилися про ці стоянки), та “Магдаленське майстерство на Україні” (“Записки”, т. XLVI* — див.: *Вовк Хв.* Передісторичні знахідки на Кирилівській улиці в Києві // Матеріали до українсько-руської етнології. — Львів, 1899. — Т. I. — С. 1—32; *Вовк Хв.* Магдаленське майстерство на Україні // ЗНТШ. — Львів, 1902. — Т. XLVI. — С. 1—12. Ці та інші розвідки Ф.Вовк писав на основі результатів археологічних розкопок, які здійснив київський археолог В.Хвойка, але саме його аналіз цих пам’яток та датування були прийняті в науці; див.: *Брайчевський М.Ю.* Видатний український археолог (до 40-річчя з дня смерті В.А.Хвойки) // Вісник АН УРСР. — К.,

1954. — № 11. — С. 59–61; *Франко О.О.* Федір Вовк — вчений і громадський діяч. — К., 2000. — С. 219–221.

У найближчій книзі “Матеріалів” має вийти його ж велике дослідження про “домікенську культуру” — загадкову культуру, що викликала особливу увагу після нещодавніх знахідок В.Хвойки, походження якої досі так і не з’ясували — див.: *Вовк Хв.* Вироби передмікенського типу у неолітичних становищах на Україні // Матеріали до українсько-руської етнології. — Львів, 1903. — Т. VI. — С. 1–27. Фактично Ф.Вовк став науковим відкривачем та популяризатором у європейських наукових часописах археологічної культури, відомої тепер під назвою трипільська, див.: *Франко О.О.* Федір Вовк. — С. 219–225.

... “Знахідки у могилах між Верем’ем і Стретівкою і біля Трипілля” (“Матеріали”, т. III), описані тим же Волковим у невеликій замітці — див.: *Вовк Хв.* Знахідки у могилах між Верем’ем і Стретівкою і біля Трипілля // Матеріали до українсько-руської етнології. — Львів, 1899. — Т. III. — С. 1–11.

с. 511 Цінні вказівки чи виправлення містяться у деяких археологічних публікаціях, таких як рецензія Ястребова на “Кургани” графа Бобринського (“Записки”, т. VII), В.Доманицького про археологічні карти Волинської і Подільської губерній (т. L) — див.: *М.А. [Ястребов Володимир]*. Рец. на публ.: Бобринский А. Курганы и случайные археологические находки близ м. Смелы. — СПб, 1887 // ЗНТШ. — Львів, 1895. — Т. VII: Бібліографія. — С. 1–8; *Доманицький В.* Рец. на публ.: Сецинский Е. Археологическая карта Подольской губернии. — М., 1901 // ЗНТШ. — Львів, 1902. — Т. L: Бібліографія. — С. 3–7; *Доманицький В.* Рец. на публ.: Антонович В.Б. Археологическая карта Вольнской губернии. — М., 1900 // Там само. — С. 7–10.

...нове видання, в якого зроблять і німецький переклад для видання, яке здійснюватиме фірма “В. С. Teubner” у Ляйпцігу — німецький переклад вийшов тільки у 1906 р. під назвою: *Geschichte der ukrainischen (ruthenischen) Volkes.* — Leipzig, 1906. — Bd. I: Urgeschichte des Landes und des Volkes Anfange des Kiewer Staates / Autorisierte Übersetzung aus der zw. ukrainischen Aufgabe.

с. 514 ...за винятком нещодавно надрукованого в “Киевской старине” огляду перших трьох томів, я не знаходив у російській науковій літературі жодних відомостей про нього — див.: *Доманицький В.* Рец. на: Грушевський М. Історія України-Руси. — Т. 1–3. — 1897–1900 // Киевская старина. — К., 1902. — Дек. — С. 186–193. Цей же автор у 1903 р. прорецензував наступний 4-й том монументальної праці М.Грушевського, див.: *Доманицький В.* Рец. на: Грушевський М. Історія України-Руси. — Т. 4. — 1903 // Киевская старина. — К., 1902. — Дек. — С. 163–171.

...з огляду берлінського професора Брікнера про перші два томи “Історії” у виданні “Archiv für Slavische Philologie” (т. XXII, с. 293) — див.: *Brückner A. Hruszewski M.* Istorija Ukrainy-Rusy. — Lwiv, 1899–1900 // Archiv für slavische Philologie. — Berlin, 1900. — Т. XXII. — С. 293–300.

с. 516 *Моя рецензія на його опис Київщини і Брацлавщини (у т. XXII "Źródła") у XVII т. "Записок"... рецензія С.Томашівського на галицькі матеріали (т. XVIII "Źródła"), "Записки", т. L.* — див.: Грушевський М. Рец. на публ.: Źródła dziejowe. — Warszawa, 1897. — Т. XXII: Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym, t. XI: Ziemie ruskie, opisane przez Alexandra Jabłonowskiego. Ukraina (Kijów — Braclaw) // ЗНТШ. — Львів, 1897. — Т. XVII. — С. 9–22; *Томашівський С.* Рец на публ.: Źródła dziejowe. — Warszawa, 1902. — Т. XVIII: Część 1: Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym, t. VII: Część 1: Ziemie Ruskie. Ruś Czerwona opisana przez Alexandra Jabłonowskiego // ЗНТШ. — Львів, 1903. — Т. LI. — С. 29–33.

с. 517 *Кілька документів до історії сільського духовенства в Галичині XVII–XVIII в.* — "Записки", т. LI — М.Грушевський написав передмову до цієї збірки документів, яку уклав М.Зубрицький, див. с. 102 нашого видання.

с. 518 *...драму Тимона Заборовського "Bohdan Chmelnicki"...* — І.Франко про автора та його драму написав окрему працю, див.: Франко І. Хмельницький — непризнаний польський патріот // ЗНТШ. — Львів, 1898. — Т. XXIII–XXIV. — С. 9–17.

с. 522 *Статті: І.Кокорудза — про Омеляна Огоновського — ("Записки", т. V); Кониського — про Дикарива ("Літературно-науковий вістник", 1900, кн. X–XI); мої — про Лазаревського й О.Маркевича ("Записки", т. XLVII і LXV)* — див.: Кокорудз І. Професор доктор Омелян Огоновський. Огляд його життя і наукової та літературної діяльності // ЗНТШ. — Львів, 1895. — Т. V. — С. 1–34; *Кониський О.* До життєпису М.О.Дикарива // Літературно-науковий вістник. — Львів, 1900. — Т. XII. — Кн. 10. — С. 10–29; Кн. 11. — С. 75–91; *Грушевський М.* Пам'яті Олександра Лазаревського // ЗНТШ. — Львів, 1902. — Т. XLVII. — С. 1–10; *Грушевський М.* Пам'яті Олексія Маркевича // ЗНТШ. — Львів, 1903. — Т. LV. — С. 1–14.

с. 523 *... (це доповнення до його великої праці про Вишенського) — див.: Франко І.* Іван Вишенський і його твори. — Львів, 1895 (перевидано: Франко І.Я. Зібрання творів у 50 т. — К., 1981. — Т. 30. — С. 7–211).

с. 524 *Він видав у двох томах корпус легенд, за усною традицією галицького народу ("Етнографічний збірник", т. XII–XIII)* — див.: Гнатюк В. Галицько-руські народні легенди. — Львів, 1902. — Т. 1–2 (= Етнографічний збірник, т. XII–XIII).

с. 526 *...у 26 виданих томах "Літературно-наукового вістника": Б.Грінченка — про Олександра Куліша; І.Франка — про Старицького; Ю.Кміта — про Карпенка-Карого; О.Маковей — про Кобилянську, Чайківського, Грабовського, Бордуляка; мої — про Кобринську й Семанюка та ін.* — йдеться про публікації: Франко І. Михайло П. Старицький // Літературно-науковий вістник. — Львів, 1902. — Т. 18. — С. 43–67, 126–138; Т. 19. — С. 15–26; *Грінченко Б.* Поет жіночого горя: О.М. Кулішева (Ганна Барвінок) // Літературно-науковий вістник. — Львів, 1900. — Т. 11. — С. 185–202; *Кміт Ю.* Карпенко-Карий (Іван Тобілевич) // Літературно-науковий вістник. — Львів, 1900. —

Т. 12. — С. 1–22; *Маковей О.* Андрій Чайковський: літературно-критична студія // Літературно-науковий вістник. — Львів, 1898. — Т. 1. — С. 152–173; *Він же.* Ольга Кобилянська: літературно-критична студія // Літературно-науковий вістник. — Львів, 1899. — Т. 5. — С. 28–51; *Він же.* Павло Грабовський: дещо про його життя і діяльність // Літературно-науковий вістник. — Львів, 1899. — Т. 6. — С. 22–37; *Він же.* Тимотей Бордуляк (Т.Ветлина) // Літературно-науковий вістник. — Львів, 1898. — Т. 3. — С. 59–82; *Грушевський М.* Кобринська Наталя // Літературно-науковий вістник. — Львів, 1900. — Т. 9. — С. 1–23; *Грушевський М.* Рец. на: Семенюк Й. (Марко Черемшина). Карби, новелі з гуцульського життя. — Чернівці, 1901 // Літературно-науковий вістник. — Львів, 1902. — Т. 19. — С. 128–134.

с. 527 ...збірник статей Драгоманова з української народної словесності й літератури, який видає філологічна секція. Два опубліковані томи містять перекладені статті, що друкувалися в Росії; у наступних томах збірника мають вийти чужомовні статті — див.: [*Драгоманов М.*] Розвідки Михайла Драгоманова про українську народню словесність і письменство. — Львів, 1899–1900, 1906–1907. — Т. 1–4 (= Збірник філологічної секції Наукового товариства імені Шевченка, т. II і III, VII і X).

М.К.

[Виступ на звичайних загальних зборах Наукового товариства ім. Шевченка 29 червня 1904 р.]

Публікується за виданням: [*Грушевський М.*] [Виступ на звичайних загальних зборах Наукового товариства ім. Шевченка 29 червня 1904 р.] // Хроніка НТШ. — Львів, 1904. — Ч. 19. — С. 1–3.

Цей і наступний виступи є звітами діяльності Товариства відповідно за 1903 і 1904 рр. М.Грушевський веде мову про розбудову матеріальної бази Товариства за ці роки, наголошує на фінансовій скруті, не заглиблюючись детально в характеристику наукової роботи, як це він робив раніше у “Записках для загальних зборів 1896 і 1898 рр.” (*Грушевський М.* Наукова діяльність Товариства імені Шевченка в 1895 р. Записка для загального збору р. 1896 // *Він же.* Твори: У 50 т. — Львів, 2004. — Т. 6. — С. 534–541; *Він же.* Наукова діяльність Товариства імені Шевченка в 1896 і 1897 рр. Записка для загального збору 1898 р. // Там само. — С. 542–549).

с. 533 ...Товариство скінчило десять літ від першої своєї реформи на взір європейських академій наук — М.Грушевський має на увазі реформування Товариства імені Шевченка на наукове в 1892 р. Проект реформи запропонував О.Барвінський у 1890 р. За реформою у Товаристві були створені три секції: історично-філософська, філологічна і математично-природописно-лікарська. На

думку М.Грушевського, перетворенню НТШ у наукову установу посприяли дві обставини: “зріст матеріяльних засобів Товариства і поява в Товаристві людей, що спеціально займалися організацією наукової роботи” (*Грушевський М. Дотеперішній розвій Наукового товариства імені Шевченка // Хроніка НТШ. — Львів, 1900 — Ч. 1. — С. 8–9*).

...з чотирьох академій Німеччини дві лише мають сей титул — наукові установи зі статусом академії існували в чотирьох німецьких містах: Берліні, Мюнхені, Ляйпцигу та Геттінгені, проте формальний статус мали академії лише у двох перших містах.

Запомогу, признану Міністерством освіти ще в червні... — було надано одноразову грошову допомогу в сумі 2000 корон (Хроніка НТШ. — Львів, 1904. — Ч. 17. — С. 3).

с. 534 ...що привели були до кризи в 1901 р. — криза виникла внаслідок того, що М.Грушевський 12 липня 1901 р. відмовився від головування в НТШ. Причиною відмови стали звинувачення його в роздачі стипендій молодим дослідникам без конкурсу (В.Шухевич), у суб’єктивному веденні рецензійного відділу “ЗНТШ” (С.Дністрянський). Інша причина конфлікту — виплачування гонорарів членам НТШ, які друкувалися в його виданнях. В.Шухевич критикував М.Грушевського за виплату малих гонорарів. М.Грушевський, який до того часу їх не брав, у 1901 р. зажадав у сумі 800 корон. Його звинуватили в тому, що він хоче фінансово підірвати товариство. Детальніше про цей конфлікт див.: Хроніка НТШ. — Львів, 1901. — Ч. 7. — С. 4; Ч. 8. — С. 2; 1902. — Ч. 10. — С. 5–8; *Винар Л.* Михайло Грушевський і Наукове товариство імені Тараса Шевченка. 1892–1930. — Мюнхен, 1970. — С. 49–54.

Майже цілий рік забсорбовувала увагу і енергію членів справа зміни статуту — спроби змінити статут Товариства на загальних зборах 25 березня і 4 квітня 1903 р. були безуспішними. На кінець 1903 р. запропоновані два проекти зміни статуту — І.Франка та С.Дністрянського. Детальніше про перебіг справи зміни статуту Товариства див.: Хроніка НТШ. — Львів, 1904. — Ч. 18. — С. 1–5; Ч. 19. — С. 7–11.

А.Ф.

[Виступ на звичайних загальних зборах Наукового товариства ім. Шевченка 19 цвітня 1905 р.]

Публікується за виданням: [*Грушевський М.* Виступ на звичайних загальних зборах Наукового товариства ім. Шевченка 19 цвітня 1905 р.] // Хроніка НТШ. — Львів, 1905. — Ч. 22. — С. 1–6.

с. 535–536 Тільки справа допущення моєї “Історії України-Руси” до Росії була полагоджена, очевидно — в зв’язку з виходом моєї короткої історії України по-російськи — йдеться про видання: Очерк истории украинского народа. — СПб, 1904.

с. 536 ...так само поновне представлення уже до нового міністра внутрішніх справ... — міністром внутрішніх справ Росії з 20 січня по 22 жовтня 1905 р. був Булігін Олександр Григорович (1851—1919 рр.).

Так у минулому році Товариство наше ввело в життя нову коштовну й цінну галузь — переплетничу роботу — питання відкриття переплітні обговорювали довгий час представники НТШ і Магістрату Львова. 1 квітня 1904 р. Магістрат відмовив у видачі промислової карти на заснування переплітні через відсутність у статуті Товариства положення про неї (Хроніка НТШ. — Львів, 1904. — Ч. 18. — С. 8). Повторне подання від 12 жовтня цього року до Магістрату про видачу промислової карти взято до уваги (Там само. — Ч. 20. — С. 1; Ч. 21. — С. 4).

...розумію книгарню Товариства — книгарня на вул. Театральна, буд. 1 була заснована на початку 1905 р. Ідея її відкриття виникла у членів виділу в середині 1903 р. Виділ спершу вагався в доцільності реалізації такого проекту, оскільки побоювався надмірних фінансових витрат, однак після кількох дискусій ухвалено заснувати книгарню. На засіданні виділу Товариства 27 листопада 1904 р. прийнято рішення розмістити книгарню в кам'яниці Дідинського на вул. Театральна, буд. 1. За конкурсом виділ вибрав представника віденської книгарської фірми Августа Дермаля на управителя книгарні з умовою її якісного облаштування (Там само. — 1903. — Ч. 16. — С. 3; Ч. 17. — С. 5; 1904. — Ч. 20. — С. 3; Ч. 21. — С. 4–5).

...Ставропігійська книгарня зайняла супроти української книжки навіть дуже неприхильне становище — книгарня була складовою частиною Ставропігійського інституту, який поряд з іншими культурно-освітніми установами (Народний дім, Галицько-Руська матиця) перебував у руках москвофільської інтелігенції Львова. На початку ХХ ст. москвофіли зайняли вкрай ворожу позицію супроти українських національних осередків Львова. Детальніше про москвофілів див.: Аркуша О., Мудрий М. Русофільство в Галичині в середині ХІХ—на початку ХХ ст.: генеза, етапи розвитку, світогляд // Вісник Львівського університету. Серія історична. — Львів, 1999. — Вип. 34. — С. 231–268.

с. 537 ...прийняв іще одну інституцію минулого року — Академічний дім — необхідність побудови Академічного дому стали активно обговорювати з кінця 1903 р. На засіданні виділу Товариства 22 червня 1904 р. затверджено фундаційний акт Академічного дому. Основною метою його будівництва було надати українським студентам дешеві помешкання і харчування. М.Грушевський у пресі закликав робити внески для побудови гуртожитку. На кінець 1904 р. вже було зібрано 73 000 корон. На ці гроші купили земельну ділянку на розі вулиць Супінського (сьогодні — М.Кобилянського) і Мохнацького (сьогодні — М.Драгоманова) та до осені 1906 р. завершили будівництво. Детальніше про це див.: Хроніка НТШ. — Львів, 1903. — Ч. 16. — С. 3–4; 1904. — Ч. 19. — С. 3; 1905. — Ч. 21. — С. 6–7; 1907. — Ч. 29. — С. 6.

З семи загальними зборами увійде в життя новий статут Товариства — наприкінці 1903 р. було подано два проекти змін до статуту — І.Франка та С.Дністрянського. На надзвичайних загальних зборах НТШ 4 квітня 1904 р. відбулося обговорення обох проектів. За результатами голосування були внесені переважно зміни, які запропонував І.Франко, хоча з деякими поправками відповідно до проекту С.Дністрянського. Остаточний варіант статуту був ухвалений на загальних зборах Товариства 29 червня 1904 р., а затверджений Намісництвом 25 серпня цього ж року. Детальніше про обговорення змін до статуту та їх внесення див.: Проект статуту НТШ у Львові. — [Львів, 1904]. — 8 с.; Статут НТШ у Львові. — [Львів, 1904]. — 8 с.; Хроніка НТШ. — Львів, 1904. — Ч. 17. — С. 1; Ч. 18. — С. 1–5; Ч. 19. — С. 7–11; 1905. — Ч. 21. — С. 1.

...постановив передати надалі “Літературно-науковий вістник” Українсько-руській видавничій спілці — 12 квітня 1905 р. на засіданні виділу Товариства прийнято рішення в кінці травня передати “ЛНВ” Українсько-руській видавничій спілці (Хроніка НТШ. — Львів, 1905. — Ч. 23. — С. 3). Книгу VI (червень) тому XXX “ЛНВ” за 1905 р. видала ця спілка (ЛНВ. — Львів, 1905. — Т. XXX. — Кн. VI. — С. 288). Зазначене акціонерне товариство засноване в 1899 р. з ініціативи М.Грушевського з метою видання творів української і світової літератури, а також науково-популярних книг. Українсько-руська видавнича спілка із перервою діяла до 1932 р. (Енциклопедія українознавства. — Львів, 2000. — Т. 9. — С. 3455).

с. 538 ...що тягнеться ще від пам'ятної кризи й піврічного застою в діяльності Товариства зимою 1901–1902 рр. — див. прим. в попередньому коментарі на с. 663.

...зводять організаційну роботу Товариства майже до роботи Іксіона — нерезультативну роботу Товариства М.Грушевський порівнює з безперервним кружлянням у вогняному колесі міфічного героя Іксіона, якого за вбивство його тестя Деонея та перелюбство з богинею Нефелою боги покарали цією мукою.

...Восени минулого року археографічна комісія прийняла проект такої колективної роботи — йдеться про низку археографічних експедицій до закордонних архівів (Варшава, Москва, Санкт-Петербург, Київ та ін.) з метою виявлення й опрацювання документів, що стосуються історії козаччини кінця XVI—XVIII ст. На засіданні виділу Товариства 27 листопада 1904 р. ухвалено виділити частину грошей із бюджету археографічної комісії на потреби “систематичного збирання архівних матеріалів до історії України” (Хроніка НТШ. — Львів, 1904. — Ч. 20. — С. 3). М.Грушевський 2 листопада 1904 р. запропонував археографічній комісії записку у справі видання корпусу матеріалів до історії козаччини (публікацію див. на с. 539–540 нашого видання). Цього ж року, 12 червня та 1 листопада, прийнято рішення про відрядження до архівів перших археографів — І.Джиджори, В.Герасимчука, І.Кревецького, І.Крип'якевича (Там само. — Ч. 23. — С. 10; Ч. 24. — С. 18).

Записка, предложена археографічній комісії в справі видання корпусу матеріалів до історії козаччини

Публікується за виданням: [Грушевський М.] Записка, предложена археографічній комісії проф. Грушевським в справі видання корпусу матеріалів до історії козаччини // Хроніка НТШ. — Львів, 1905. — Ч. 24. — С. 19–21. Передрук у виданні: Едиційна археографія в Україні у ХІХ–ХХ ст.: Плани, проекти, програми видань. — К., 1993. — Вип. 1. — С. 155–157.

Публіковану записку оприлюднив учений на засіданні археографічної комісії НТШ 2 листопада 1904 р. Фактично в цій записці поглиблювався запропонований ще в 1894 р. план видання козацьких матеріалів з московських архівів (див.: *Грушевський М.* Твори: У 50 т. — Львів, 2003. — Т. 5. — С. 30, 397–398). У новому проекті М.Грушевський зазначав “уривковий та випадковий” характер попередніх видань, що тільки принагідно торкаються історії козаччини. Дослідник попередньо визначив коло бібліотек та архівів, у яких мали побувати археографи. Насамперед це російські та польські архіви, де збереглося найбільше козацьких матеріалів. Окрім цього, в поле зору дослідників під час реалізації проекту потрапили архіви та бібліотеки у Відні, Римі, Стокгольмі, Лондоні та інших європейських містах.

У перші роки виконання проекту в археографічні подорожі вирушили учні М.Грушевського: І.Крип'якевич, І.Кривецький, І.Джиджора, В.Герасимчук (*Кап-раль М.* Археографічна комісія Наукового товариства ім. Шевченка у Львові (нарис історії діяльності) // Український археографічний щорічник. — К., 1999. — Нова серія. — Вип. 3–4. — С. 61). Пізніше до проекту долучилися С.Томашівський, Ф.Голійчук, М.Кордуба, В.Липинський, І.Шпитковський, а також член археографічної комісії зі Швеції Альфред Єнсен. Попри несприятливі фінансові обставини, а пізніше й Першу світову війну та буремні роки революцій, вдалося реалізувати частину цього проекту в серії “Жерела до історії України-Руси”; див.: *Жерела до історії України-Руси.* — Львів, 1908. — Т. 8 (= Матеріали до історії української козаччини, т. 1: Документи по р. 1631 / Вид. І.Крип'якевич), Т. 12 (= Матеріали до історії української козаччини, т. 5: Акти до Хмельниччини 1648–1657 рр. / Вид. М.Кордуба); 1924. — Т. 16. Останній том видав С.Томашівський, але вже в іншій серії: Ватиканські матеріали до історії України. Нещодавно Я.Федоруку вдалося віднайти та видати фактично підготовані до друку матеріали, які зібрав під час реалізації проекту В.Герасимчук; див.: *Герасимчук В.* Матеріали до історії козаччини ХVІІ віку. Василь Герасимчук: життя і творчість (1880–1944). — Львів, 1994 (= Львівські історичні праці, вип. 1). Окрім власне археографічних здобутків, слід зазначити велику кількість окремих документів та статей і розвідок з козацької історії, що видали М.Грушевський та всі залучені до проекту вчені. Отже, згаданий проект видання джерел можна вважати доволі успішним.

с. 539 ...збірник джерел — “Акты Южной и Западной России”, *розпочатий Костомаровим... дійшовши до р. 1678* — загалом у цій джерельній серії вийшло 15 томів упродовж 1863–1890 рр., див.: Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные Археологической комиссией. — СПб, 1863–1890. — Т. 1–15.

Все інше, що видавалося перед тим і по тим (як “Памятники”... “Pisma do wieku i spraw Jana Sobieskiego”, “Archiwum Jana Zamojskiego”... — йдеться про такі видання: Акты Московского государства, изданные Императорской академией наук. — М., 1890–1894. — Т. 1–2; Архив Юго-Западной России. — К., 1863–1902. — Ч. 3. — Т. 1–5; Кулиш П.А. Материалы для истории воссоединения Руси. — М., 1877. — Т. 1; Памятники, изданные ВКДА. — К., 1845–1847 (друге вид.: 1897–1898). — Т. 1–3; Эварницкий Д.И. Сборник материалов для истории запорожских казаков. — СПб, 1888; Akta historyczne do panowania Stephana Batorego, króla polskiego // Biblioteka ordynacyi Krasińskich. — V. 5–6 / Muzeum Konstantego Świdzińskiego / Wyd. J.Janicki. — Warszawa, 1881; Jakuba Michałowskiego, wojskiego lubelskiego a później kasztelana bieckiego Księga pamiętnicza / Wyd. A.Z.Helcel. — Kraków, 1864; Listy St. Żółkiewskiego 1584–1620. — Kraków, 1868; Piśma do wieku i spraw Jana Sobieskiego / Zebr. i wyd. F.Kluczycki. — Kraków, 1880–1881; Sobieski W., Siemeński J. Archiwum Jana Zamoyskiego. — Warszawa, 1904. — Т. 1.

З перерванням “Актов Ю[жной] и З[ападной] России” не стало видавництва, присвяченого систематичному видаванню матеріалів до історії козаччини — останній, 15-й том “Актов ЮЗР” вийшов у 1890 р.

...я звертав увагу... здобували собі практичні підстави для самостійної роботи над архівальним і взагалі археографічним матеріалом — учасниками відомого історичного семінару, який вів М.Грушевський, стало багато пізніше відомих істориків його школи: С.Томашівський, І.Крип'якевич, І.Джиджора, І.Кревецький, В.Герасимчук та ін. (Михайло Грушевський і львівська історична школа: Матеріали конференції. Львів, 24–25 жовтня 1994 р. — Львів, 1995).

с. 540 *Головними етапами археографічної роботи для свого корпусу, окрім львівських збірок, в значній мірі вже використаних, вважаю такі: краківські збірки... інші збірки поменшого для сеї справи значіння — сучасне місцезнаходження більшості згаданих збірок див.: Кулаковський П. Коментарі // Грушевський М. Твори: У 50 т. — Львів, 2003. — Т. 5. — С. 397–400. Деякі збірки, наприклад, з “Ординації Красінських” у Варшаві, назавжди втрачені для науки, оскільки згоріли під час Другої світової війни.*

Самий хід роботи я проектував би в таких головних рисах: розділити роботу хронологічно (напр., до Хмельниччини, від смерті Хмельницького до 1664 р., часи Дорошенка і Самойловича, часи Мазепи і Скоропадського) — як керівник проекту М.Грушевський визначив періоди, над якими мали працювати його учні: І.Крип'якевич — від початків козаччини до 1648 р., В.Герасимчук — 1657–1665 рр., І.Кревецький — 1665–1676 рр., І.Джиджора —

1720—1740 рр. Пізніше до проекту долучилися ще й інші вчені, див: *Капраль М.* Археографічна комісія Наукового товариства ім. Шевченка у Львові (нарис історії діяльності). — С. 61—62.

...не чекаючи своєї черги з "Пам'ятками" — археографічна комісія НТШ також одночасно зі "Жерелами до історії України-Руси" видавала серію "Пам'ятки української мови та літератури".

М.К.

Розділ V. НЕКРОЛОГИ

Петро Лашкар'єв (Некролог)

Публікується за виданням: *Грушевський М.* Петро Лашкар'єв (Некролог) // ЗНТШ. — Львів, 1900. — Т. XXXIII. — Кн. I. — Miscellanea. — С. 4—5.

Лашкар'єв Петро Олександрович (народився 1833 р. у с. Лунівка Обоянського пов. Курської губ. — помер 09.09(28.08).1899 в Києві) — історик, археолог, педагог.

Бібліографія праць П.Лашкар'єва: Археологическая летопись Южной России. — К., 1899. — Т. I. — С. 151—152; Императорское московское археологическое общество в первое пятидесятилетие его существования (1864—1914 гг.). — М., 1915. — Т. 2. — С. 196—197; *Каргер М.К.* Древний Киев: Очерк по истории материальной культуры древнерусского города. — М.; Л., 1961. — Т. II: Памятники Киевского зодчества X—XIII вв. — С. 515.

Література: *Є[фремов] С.* Петро Олександрович Лашкар'єв // ЛНВ. — Львів, 1899. — Т. VIII. — Ч. II. — С. 186; *Каргер М.К.* Древний Киев: Очерк по истории материальной культуры древнерусского города. — М.; Л., 1961. — Т. II: Памятники Киевского зодчества X—XIII вв.; Лашкар'єв Петр Александрович // Императорское московское археологическое общество в первое пятидесятилетие его существования (1864—1914 гг.). — М., 1915. — Т. 2. — С. 196—197; П.А.Лашкар'єв (Некролог) // Киевская старина. — К., 1899. — № 9. — С. 118.

с. 543 ...перша загальна праця — "Религиозная монументальность" ... — праця опублікована у виданні: Труды Киевской духовной академии. — К., 1866. — № 1. — С. 44—85; № 2. — С. 231—292.

...стаття про кийівську церкву Спаса на Берестовім — праця під назвою "Что осталось от древней Киевской церкви Спаса на Берестове?" видрукувана у виданні: Труды Киевской духовной академии. — К., 1867. — Т. III. — № 7. — С. 127—138. Також статтю автор вмістив у книгу "Церковно-археологические очерки, исследования и рефераты" (К., 1898).

...причинок "До питання про суздальську архітектуру XII в." — див.: Взягляд на архитектуру XII в. в Суздальском княжестве // Труды I Археологического съезда в Москве (1869). — М., 1871. — Т. I. — С. 267—271.

...Київський з'їзд 1874 р. — йдеться про III Археологічний з'їзд, що відбувся в Києві в серпні 1874 р.

...реферат — "Київська архітектура X–XII в." — у цій доповіді П.Лашкар'єв зробив важливі висновки щодо реконструкції первісного вигляду Софії Київської. Дослідження було опубліковане у виданні: Труды III Археологического съезда в Киеве (1874). — К., 1878. — Т. I. — С. 263–282.

...розвідки про останки церкви на Кудрявці, що проф. Лашкар'єв уважав церквою св. Симеона... про останки Гнилицького монастиря... — див. його праці: Развалины церкви св. Симеона и Копырев конец древнего Киева // Труды Киевской духовной академии. — К., 1879. — Т. II. — № 5. — С. 96–121; Киворий как отличительная архитектурная принадлежность алтаря в древних церквях // Там само. — К., 1883. — Т. I. — № 1. — С. 129–147; Останки древних зданий Киево-Печерской Лавры // Там само. — С. 119–128; Останки древнего храма в г. Переяславе // Киевская старина. — К., 1889. — № 1. — С. 204–210; Дача Киево-Братского монастыря "Церковщина" // Чтения Церковно-археологического общества при КДА. — К., 1899. — Вып. 2. — С. 1–9 та окремих відбиток.

...інтересний реферат про свої дослідні над останками давньої будови в Чернігові і Новгород-Сіверському — реферат був виголошений на XI Археологічному з'їзді в Києві у 1899 р. Опублікований після смерті вченого: Церкви Чернигова и Новгорода Сиверского // Труды XI Археологического съезда. — К., 1902. — Т. II. — Ч. 2. — С. 146–164.

С.П.

Митрофан Дикар'єв (Некрологічна звістка)

Публікується за виданням: *Грушевський М.* Митрофан Дикар'єв (Некрологічна звістка) // ЗНТШ. — Львів, 1900. — Т. XXXIII. — Кн. I. — Miscellanea. — С. 5–6. Передруковано у виданні: ЛНВ. — Львів, 1900. — Т. IX. — С. 73.

Дикар'єв Митрофан Олексійович (псевд. — М.Крамаренко, М.Крамар; народився 12.06(31.05).1854 в с. Борисівка Валуйського пов. Воронежської губ., тепер Волоконовського р-ну Белгородської обл. — помер 26(14).12.1899 в Катеринодарі, тепер Краснодар, Росія) — український етнограф, фольклорист.

У ЦДІАУК зберегли 32 листи М.Дикар'єва до М.Грушевського за 1894–1899 рр. (ф. 1235, оп. 1, спр. 449. — С. 1–93), у яких обговорюються питання публікації праць М.Дикар'єва у виданнях НТШ. Збереглися також 11 листів родички, Дикар'євої Уляни Іванівни, до М.Грушевського, яка опікувалася передачею наукової спадщини та бібліотеки М.Дикар'єва НТШ (ЦДІАУК. — Ф. 1235, оп. 1, спр. 450. — С. 1–36; 1900–1904 рр.).

Бібліографія праць М.Дикар'єва: Андрієвський О. Бібліографія літератури з українського фольклору. — Т. I. — К., 1930; *Старков В.* "Золоті зерна науко-

вого пізнання” (Епістолярна спадщина Митрофана Дикаріва) // Пам’ять століть. — К., 2000. — № 1–2. — С. 52–53.

Література: *Возняк М.* Ол.Кониський і перші томи “Записок” (З додатком його листів до Митр. Дикарева) // ЗНТШ. — Львів, 1929. — Т. СЛ. — С. 339–390; *Кониський О.* До життєпису М.О.Дикарева // ЛНВ. — Львів, 1900. — Т. XII. — Кн. 10. — С. 10–29; Кн. 11. — С. 75–91; *Старков В.* “Золоті зерна наукового пізнання”. — С. 14–53; *Франко І.* Передмова // По-смертні писання Митрофана Дикарева з поля фольклору й міфології. — Львів, 1903. — С. V–XII.

с. 545 ...аби люди, що ближче зналися з небіжчиком, подали докладніші звістки про життя його — найповніші відомості про М.Дикаріва подав О.Кониський: До життєпису М.О.Дикарева. — Кн. 10. — С. 10–29; Кн. 11. — С. 75–91. У фонді О.Кониського (відділ рукописів Інституту літератури ім.Т.Г.Шевченка НАН України. — Ф. 77) зберігаються численні матеріали про М.Дикаріва (автобіографія, спогади про етнографа без зазначення автора і дати, “Опис паперів, котрі zostались після М.О.Дикаріва”, листи М.Дикаріва до О.Кониського та Я.Бодуена де Куртене, листи О.Кониського, В.Беренштгама, В.Василенка, М.Комарова, Ф.Вовка, М.Драгоманова до М.Дикаріва), які, вірогідно, були використані при підготовці нарису.

Етнографічні публікації він розпочав в 80-х рр. в воронезьких виданнях — про початок своєї наукової діяльності М.Дикарів повідомляв у листі до Ф.Вовка від 14 (26) серпня 1896 р.: “<...> Сей рік припадає 20-літтю моєї літературної діяльності, котра почалася, ще коли я був школяром, статтю “Мандрують”, надрукованою в “Воронеж[ском] телеграфі” (див.: *Старков В.* “Золоті зерна наукового пізнання”. — С. 33). Серед надрукованих у 1880-х рр. праць М.Дикаріва відома його передмова до видання “Малорусские песни, собранные в окрестностях города Павловска по Острожскому и Павловскому уездам И.Омельченком” (Воронеж, 1888). Дослідник творчої спадщини етнографа В.Старков припускає, що в подальші роки були опубліковані й інші праці, але вони поки що невідомі.

...його філологічна праця про воронезький міщанський говір... — йдеться про першу значну наукову працю М.Дикаріва “Очерк воронезького міщанського говора, сравнительно с украино-русским наречием”, що була надрукована у збірці його матеріалів “Воронежский этнографический сборник” (Воронеж, 1891).

...“Программа для этнографического исследования народной жизни в связи с голодом и холерою” — праця опублікована у виданні: Кубанский сборник. — Екатеринодар, 1894. — Т. 3. — С. 1–21.

...“Царские загадки” — праця під назвою “О царских загадках. I” вийшла у виданні: Этнографическое обозрение. — 1896. — Т. 31. — № 4. — С. 1–64.

“Чорноморські народні казки й анекдоти”... — добірка опублікована у виданні: Етнографічний збірник. — Львів, 1896. — Т. II. — С. 1–50. Велика

збірка казок М. Дикарива “З народних уст” була заборонена і вилучена царською цензурою і разом з іншими матеріалами надійшла до Петербурзької публічної бібліотеки. Досі не опублікована.

...“*До збирання відомостей про громади і збірки сільської молоді*”... — ця праця під назвою “Програма для збирання відомостей про громади і збірки сільської молоді (вулицю, вечірниці, досвідки і складки)” вийшла у виданні етнографічної комісії НТШ: Матеріали до українсько-руської етнології. — Львів, 1900. — Т. 3. — С. 1–15. Після смерті етнографа у цьому ж виданні вийшла добірка: Збірки сільської молодіжи на Україні / З паперів М. Дикарева; Передмова В. Гнатюка // Матеріали до української етнології. — Львів, 1918. — Т. 18. — С. 170–275.

Останніми часами небіжчик ладив для видань Товариства народний календар — про свою працю над календарем М. Дикарів повідомляв М. Грушевському в листі від 16 квітня 1899 р. (ЦДДАУК. — Ф. 1235, оп. 1, спр. 449. — С. 83). Календар вийшов у виданні “Матеріали до українсько-руської етнології” (1905. — Т. 6. — С. 114–204) під назвою “Народний календар Валуйського повіту (Борисівської волости) у Вороніжчині”.

С.П.

Пам'яті Олександра Кониського

Публікується за виданням: *Грушевський М.* Пам'яті Олександра Кониського // ЗНТШ. — Львів, 1901. — Т. XXXIX. — Кн. I. — С. 1–14.

Автограф некролога з підписом “М. Грушевський” зберігається в ЦДДАУК (ф. 1235, оп. 1, спр. 244, арк. 3–16). Цей том “ЗНТШ” вийшов із посвятою «Пам'яті Олександра Кониського, останнього з основателів Товариства імені Шевченка, його почесного й дійсного члена, постійного співробітника “Записок»».

Скорочений варіант некролога під назвою “Кониський Олександр: Нар. 18 (30). [sic!] VIII. 1836 — Пом. 29/IX (11/XII) [sic!] 1900” опубліковано у виданні: Хроніка українсько-руського НТШ у Львові. — 1901. — Вип. I. — Ч. 5. — С. 21–29. Підпис: *М.Г.* Передрук цього тексту здійснено у виданні: *Грушевський М.* Твори: У 50 т. — Львів, 2002. — Т. 1. — С. 227–233.

Кониський Олександр Якович (народився 18(06).08.1836 на хуторі Переходівка, тепер село Ніжинського р-ну Чернігівської обл. — помер 12.12(29.11). 1900 в Києві; похований на Байковому кладовищі; у 1927 р. з ініціативи С. Єфремова керівництво ВУАН на могилі О. Кониського встановило надгробок у вигляді козацького хреста) — письменник, публіцист, педагог, громадсько-політичний діяч. Навчався в Чернігівській гімназії та Ніжинській дворянській школі. Член Київської старої громади. Як член Міської думи домагався введення української мови в школах. Провідник ідеї національної єдності українців Галичини та Наддніпрянщини, співпраці їхніх культурно-освітніх та громадських ор-

ганізації, видавництва. Один із фундаторів Товариства ім. Шевченка (1873) та ініціатор реформування його в Наукове товариство ім. Шевченка (1892). Дійсний член НТШ.

Відіграв важливу роль у становленні М.Грушевського як громадського діяча. Взаємне листування М.Грушевського з О.Кониським висвітлює їхні стосунки і творчу співпрацю. Листи М.Грушевського до О.Кониського, що зберігаються у відділі рукописів Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України та Львівській науковій бібліотеці ім. В.Стефаника НАН України і охоплюють період 1894–1898 рр., опубліковані у виданні: *Листування Михайла Грушевського / Упоряд. Г.Бурлака.* — Київ; Нью-Йорк; Париж; Львів; Торонто, 1997. — Т. 1. — С. 53–71. Листи О.Кониського до М.Грушевського 1889–1898 рр. із ЦДІАУК (ф. 1235, оп. 1, спр. 547, 871, 873) готуються до друку в т. 3 епістолярної спадщини вченого.

Бібліографія праць О.Кониського: Доманицкий В. Библиографический указатель сочинений А.Я.Конисского, написанных по-малорусски // Киевская старина. — К., 1901. — № 1. — С. 131–151; Українська літературна енциклопедія. — К., 1900. — Т. 2. — С. 553–554; Українські письменники: Біобібліографічний словник: У 5 т. — К., 1963. — Т. 2. — С. 440–442.

Література: Антонович М. Дві замітки до життєпису О.Я.Кониського // Український історик. — 1971. — Ч. 1–2 (29–30). — С. 89–94; *Антонович М.* О.Кониський і М.Грушевський // Український історик. — 1984. — Ч. 1–4 (81–84). — С. 48–63; *Возняк М.* Ів. Белей і Ол. Кониський. До зв'язків Галичини з Наддніпрянщиною в 80 рр. ХІХ ст. — Львів, 1928; *Він же.* М. Драгоманов у відновленій “Правді”. З додатком його листів до Ол.Барвінського й Ол.Кониського та й останнього до нього // За сто літ. — К., 1930. — Кн. 5. — С. 229–329; *Він же.* Ол.Кониський і перші томи “Записок” (З додатком його листів до Митр. Дикарева) // ЗНТШ. — Львів, 1929. — Т. СЛ. — С. 339–404; *Він же.* Тринадцять листів Ів. Франка до Ол.Кониського // Життя й революція. — К., 1927. — № 4. — С. 84–98; № 5. — С. 233–242; *Гніп М.* Громадський рух 1860-х рр. на Україні. — Харків, 1930. — Кн.1: Полтавська громада; *Граховецький Д.* Перші недільні школи на Полтавщині та їх діячі (1860–1862 рр.) // Україна. — К., 1928. — Кн. 4. — С. 51–73; *Грушевський М.* Спомини / Публікація та вступна стаття М.Магунь // Український історик. — 2002. — № 1–4 (152–155). — С.133–144; *Дудко В.* Полтавська громада початку 1860-х рр. у листах Дмитра Пильчикова до Василя Білозерського // Київська старовина. — К., 1998. — № 2. — С. 155–178; *Лотоцький О.* Сторінки минулого. — Варшава, 1932. — Ч. 1. — С. 175–180; *Матушевський Ф., Ефремов С.* Александр Яковлевич Конисский. (Некролог) // Киевская старина. — К., 1901. — № 1. — С.125–130; *Студинський К.* Зв'язки Олександра Кониського з Галичиною в рр. 1862–1866 // ЗНТШ. — Львів, 1929. — Т. СЛ. — С. 271–338; *Франко І.* Про життя і діяльність Олександра Кониського // *Франко І.* Мозаїка: Із творів, що не ввійшли до Зібрання творів у 50 томах. —

Львів, 2001. — С. 122–147; *Чорнопол І.* Польсько-українська угода 1890–1894 рр. — Львів, 2000.

с. 546 В Полтаві попов він у тодішню досить сильну просвітньо-поступову течію — про участь О.Кониського в діяльності Полтавської громади, заснованої у 1858 р., детально див.: *Гніп М.* Громадський рух; *Дудко В.* Полтавська громада початку 1860-х рр. — С. 155–178; *О.Я.К. [Кониський О.]* З життя в Полтаві: Частина з моїх споминок // Правда. — Львів, 1890. — Т. 2. — Вип. 5. — С. 106–119; *Кониський О.* Тарас Шевченко-Грушівський: Хроніка його життя. — К., 1991. — С. 534.

...особливий вплив мав на нього, здається, Пильчиков — Пильчиков Дмитро Павлович (1821–1893) — український громадський і культурний діяч, педагог. Випускник історико-філологічного факультету Київського університету, викладач Полтавського кадетського корпусу. Член Кирило-Мефодіївського товариства, лідер Полтавської громади, неофіційний представник редакції “Основи” в Полтаві. У 1870-х рр. підтримував зв’язки з галицькими громадсько-політичними та культурними діячами. Один із фундаторів Товариства ім. Шевченка у Львові, співавтор його статуту. На початку 1860-х рр. мав великий вплив на діяльність О.Кониського. Д.Пильчикову О.Кониський присвятив вірш “Усе плаче” (Галичанин. — 1863. — Кн. 1. — Вип. 2. — С. 11) та змалював його в образі Дмитра Павловича Пучки в автобіографічній повісті “Юрій Горovenko. Хроніка з смутного часу” (1885). Епістолярні джерела, введені останніми роками в науковий обіг, зокрема листування Д.Пильчикова з В. Білозерським, вміщують нові важливі відомості про певні незгоди у стосунках двох видатних українських діячів на рубежі 1850–1860-х рр. (див.: *Дудко В.* Полтавська громада початку 1860-х рр. — С. 161–167). Ці незгоди розглядають дослідники як тактичні розбіжності між “своїми”, між “батьками і дітьми”.

...проект заснування Товариства ім. Шевченка — ініціювали заснування товариства О.Кониський, Д.Пильчиков, М.Жученко, Є.Милорадович. Статут товариства був прийнятий 11 грудня 1873 р. Першим головою став Корнило Сушкевич (див.: *Кучер Р.* Наукове товариство імені Т.Шевченка. Два ювілеї. — К., 1992. — С. 12–18; *Студинський К.* Наукове товариство ім.Шевченка (1873–1928 р.) // ЗНТШ. — Львів, 1929. — Т. СЛ. — С. IX–XVIII).

...почав дописувати до російських — від початку 1860-х рр. О.Кониський у російській газеті “Московские ведомости”, гумористичному журналі “Искра” та інших періодичних виданнях виступив із відвертою критикою діяльності полтавських урядовців. Ці замітки, як і кореспонденції в “Слові”, стали підставою для арешту й адміністративної висилки О.Кониського в січні 1863 р. (див.: *Антонович М.* Дві замітки до життєпису О.Я.Кониського. — С. 89–94).

...а далі — й галицьких газет — закриття “Основи” та невдалі спроби заснувати в Полтаві українське періодичне видання спонукали О.Кониського до співпраці з галицькими виданнями. На початку 1860-х рр. О.Кониський був

активним дописувачем львівської газети "Слово". Друкувався також у літературному збірнику "Галичанин", журналах "Вечорниця", "Русалка", "Мета" і "Правда" (див.: *Доманицький В.* Библиографический указатель сочинений А.Я.Конисского. — С. 132—135).

...містив українські поезії й оповідання... в "Основі" — окрім художніх творів, підписаних своїм псевдонімом "Ол. Переходовець", у 1861—1862 рр. О.Кониський опублікував у журналі низку оглядів із громадського та культурного життя Полтавщини: "З Полтави", "З Кременчуга", "З Старих Санжар" та ін. (див.: *Доманицький В.* Библиографический указатель сочинений А.Я.Конисского. — С.132—133).

... "Основі" — український громадсько-політичний і літературно-мистецький журнал, що виходив у Петербурзі в 1861—1862 рр. Засновниками журналу були В.М.Білозерський (головний редактор), П.О.Куліш, М.І.Максимович. О.Кониський, як і інші діячі Полтавської громади, брав активну участь в обговоренні програми журналу, категорично виступав за видання його українською мовою.

... "Чернігівським листку" — українська щотижнева громадсько-літературна газета, що виходила в 1861—1863 рр. у Чернігові. Видавцем і редактором був Л.І.Гібов.

...львівським "Слові" й "Галичанин" — окрім численних поетичних та декількох прозових творів, опублікованих у цих виданнях у 1862—1863 рр., О.Кониський під псевдонімом "Ф.Верниволя" подав у газеті "Слово" 14 кореспонденцій. Про співпрацю письменника з газетою, до роботи в якій його запросив редактор Б.Дідицький, писав І.Франко: "От сюди то від 1862 р. почав дописувати з Полтави Кониський. Він містив у "Слові" дописи про життя українського народу, про знесення кріпацтва і про російські порядки. <...> Дописи Кониського, друковані в "Слові", були першою спробою Українця безпосередньо заговорити до Галичан і показати їм російські порядки, а обік того також гарні поезії" (*Франко І.* Про життя і діяльність Олександра Кониського. — С. 126). Ґрунтовний аналіз тематики та змісту кореспонденцій подає К.Студинський у статті "Зв'язки Олександра Кониського з Галичиною в рр. 1862—1866" (с. 271—272). У фонді О.Кониського (ф. 77) відділу рукописів Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України зберігається також автограф В.Барвінського «Список творів О.Кониського, зміщених в часописі "Галичанин" за рр. 1862—1863 і "Слові" (1862)». Про особливу симпатію О.Кониського до "Слова" свідчить його лист до Д.Пильчикова зі заслання (Вологда, 19 січня 1863 р.): "Попроси Милорадовичку нехай мені пересилає "Слово", бо без його я пропаду, а самому нізащо виписати" (*Гніп М.* Громадський рух. — С. 215).

"Слово" — громадсько-політична і літературна газета москвофільського напрямку, що виходила у Львові в 1861—1887 рр. Редактори — Б.Дідицький та В.Плоцанський. У 1861—1865 рр. прихильно ставилася до українського національно-культурного руху.

“Галичанин” — літературно-художній і науковий збірник. Виходив у Львові за ред. Я. Головацького та Б. Дідицького (вийшло 4 випуски). У ньому публікувалися твори письменників Галичини, Буковини, Закарпаття і Наддніпрянської України, статті та розвідки з питань української мови, історії, етнографічні та фольклорні матеріали, літературно-бібліографічні огляди.

...в організації недільних шкіл... — перша недільна школа в Полтаві за підтримки місцевих меценатів та Петербурзької громади була відкрита 24 квітня 1860 р. О. Кониський активно працював у її раді, був членом загальної ради полтавських недільних шкіл. Співпрацював із Петербурзьким комітетом грамотності, через який порушував клопотання про запровадження україномовної початкової освіти у школах Полтавщини. Про участь О. Кониського в роботі народних шкіл у Полтаві див.: *Граховецький Д.* Перші недільні школи на Полтавщині. — С. 52–71; *Конисский А.* К истории народных чтений и народного театра // *Днепровская молва.* — 1900. — 16 февр. — № 3. — С. 38–39; *Дудко В.* Полтавська громада початку 1860-х рр. — С. 169–171.

...“Прописи”... — підручник під назвою “Українські прописі” було видано в Полтаві у 1862 р. коштом Є. Милорадович.

...“Арихметика”... — повна назва підручника — “Арихметика, або Щотниця” (СПб, 1863). Видав його М. І. Костомаров за кошти, які він зібрав на випуск підручників для шкіл.

...пішли денунціації на його “малоросійську пропаганду” — підставою цих звинувачень стали численні гострі суспільно-політичні статті О. Кониського в російських та галицьких газетах, зокрема в “Московских ведомостях”. На його захист виступив Д. Пильчиков у своїй кореспонденції “Полтава, ноября 8-го” (Московские ведомости. — 1860. — 4 дек.). Д. Пильчиков підписав також колективний лист полтавської громадськості щодо виправдання О. Кониського. (Там само. — 26 окт.). До арешту спричинилася також вдача письменника, про яку писав П. Куліш в одному з листів до О. Барвінського: “<...>... Мусили його за руки держати, щоб з патріотизму не зашкодив собі — і зашкодив таки” (див.: *Дудко В.* Полтавська громада початку 1860-х рр. — С. 158). За ухвалою слідчої комісії у справі поширення української пропаганди в січні 1863 р. О. Кониського вислано під нагляд жандармерії до Вологодської губернії. Остаточою нагляд було знято лише в 1872 р.

с. 547 В 1865 р... звідав він Львів... — цей приїзд відбувся в листопаді 1865 р. і був першим візитом представників “громад” із Наддніпрянщини в Галичину. О. Кониський зустрівся з членами студентської громади, редакторами і видавцями, галицькими послами. Зустрічі, враження, плани О. Кониського детально описані в статті К. Студинського “Зв’язки Олександра Кониського з Галичиною в рр. 1862–1865”. Тоді ж О. Кониський уперше познайомився з О. Барвінським, що описує останній в окремому розділі своїх спогадів (*Барвінський О.* Споми́ни з мого життя. Частина перша та друга. — Нью-Йорк; Київ, 2004. — С. 95–96). Цей та наступні приїзди О. Кониського до Львова висвітлені на ши-

рокій джерельній базі в монографії І.Чорновола "Польсько-українська угода 1890—1894".

...діяльність громади свідомих українців — йдеться про діяльність Київської старої громади, яка була створена в 1861 р. Валуєвський циркуляр (1863 р.) позбавив громадивців легальної діяльності. Після тимчасового занепаду Київська громада відродилася 1869 р. Новий сплеск її активності збігся з приїздом до Києва 1872 р. О.Кониського. У цей період найвищого розвитку Київської громади її провідними діячами були: В.Антонович, М.Драгоманов, М.Лисенко, П.Житецький, П.Чубинський, К.Михальчук, Ф.Вовк та ін. (див.: *Палієнко М.* Київська стара громада у суспільному та науковому житті України (Друга половина XIX—початок XX ст.) // *Київська старовина*. — К., 1998. — № 2. — С. 49—84; *Грушевський М.* Спомини. — С. 133—144; *Лотоцький О.* Сторінки минулого. — Ч. 1. — С. 178—179).

...“Київського телеграфа” — йдеться про громадсько-політичну та літературну газету, що виходила в Києві з 1859—1876 рр. Із 1874 р. стала неофіційним органом Київської старої громади. Після прийняття Емського указу і з посиленням антиукраїнського курсу закрита російським урядом.

...свої зв'язки з галицькими виданнями... — у 1870-ті рр. О.Кониський продовжує співпрацювати з часописом "Правда", з початку 1880-х рр. — із журналами "Зоря" та "Світ", газетою "Діло"; друкується в галицьких збірках та альманахах.

...значнішими датками причинилися ще Е.Милорадовичка... — Милорадович (дівоче прізвище — Скоропадська) Єлизавета Іванівна (1832—1890) — українська громадська діячка, меценатка. Активний член Полтавської громади, голова загальної ради полтавських недільних шкіл. Підтримувала матеріально українські видання, недільні школи, жіночу гімназію в Полтаві, розвиток українського культурно-просвітнього руху в Галичині (товариство "Просвіта", журнал "Правда"). Для заснування Товариства ім. Шевченка у Львові внесла 20 тис. австрійських крон. Пам'яті Є.Милорадович О.Кониський присвятив свою замітку: *К/ониський О.* Єлисавета Іванівна Милорадовичка // *Зоря*. — Львів, 1894. — № 3. — С. 70.

...М.Жученко — Жученко Михайло (1840—1880) — адвокат, громадський діяч на Слобожанщині, голова ради адвокатів у Харкові. Один із засновників і меценатів Наукового товариства ім. Шевченка.

...справа зав'язання Товариства досі не висвітлена вповні — цю прогалину першим заповнив власне М.Грушевський своєю статтею "Наукове товариство імені Шевченка" (ЛНВ. — Львів, 1900. — Т. IX. — Кн. I. — С. 184—200). Серед пізніших досліджень див.: *Студинський К.* Наукове товариство імені Шевченка (1873—1928) // ЗНТШ. — Львів, 1929. — Т. CL. — С. IX—XVIII; *Гнатюк В.* Наукове Товариство імені Шевченка у Львові (Історичний нарис першого 50-річчя — 1873—1923). — 2-ге вид. — Мюнхен, 1984; *Кучер Р.* Наукове товариство імені Т.Шевченка: Два ювілеї. — К., 1992; *З історії Нау-*

кового товариства ім. Шевченка: Збірник доповідей і повідомлень наукових сесій і конференцій НТШ у Львові. — Львів, 1998.

...*“Сім їй школі”* — йдеться про щомісячний ілюстрований педагогічний журнал “Семья и школа”, що виходив у Петербурзі в 1871—1888 рр. Засновник і перший редактор — Ю.Симашко. Посідав провідне місце в російській педагогічній журналістиці.

с. 548 *...до конфлікту з україноїдськими реакційними елементами* — йдеться про численні наклепи на діяльність О.Кониського як гласного Міської думи, вміщені в “Киевлянинне”, редактором якого був Д.Піхно. За позовом О.Кониського Д.Піхна засудили на 3 місяці позбавлення волі. Проте й після цього російські газети продовжували звинувачувати О.Кониського в політичних злочинах, але робили це невиразно і без доказів.

...привели до політичного процесу 1885 р. — від 1884 р. О.Кониський у Галичині перебував під пильним наглядом австрійської поліції. У 1885 р., повертаючись із Галичини, він був затриманий з обшуком на російській митниці у Волочиську. Вилучені художні твори не могли бути підставою арешту. Проте О.Кониського відправили до Києва, де розпочалося слідство, що тривало 16 місяців. На підставі наклепів галицьких москвофілів його звинувачували в пропаганді соціалістичних ідей, сепаратизмі та австрофільстві, прагненні від’єднати Україну від Росії. О.Кониський змушений був звернутися з поданням до царя, який розпорядився закрити слідчу справу (див.: *Франко І. Про життя і діяльність Олександра Кониського.* — С. 139). Пильно стежили за О.Кониським також у 1887—1888 рр. За розпорядженням намісника Галичини К.Бадені, якому О.Кониського в дописах подавали як “душу українофільського руху”, 27 січня 1889 р. він покинув Львів назавжди (*Чорновол І. Польсько-українська угода.* — С. 96—97, 116—117).

...попсувалися... і відносини його до багатьох видніших репрезентантів київського українства — йдеться про напруження в колі діячів Київської громади, яке виникло через їх різне ставлення до політичних процесів у Галичині, ідей О.Кониського щодо перенесення центру українського руху з Києва до Львова, його підтримки політики “нової ери”. З цих причин наприкінці 1880-х рр. О.Кониський, В.Антонович та В.Вовк-Карачевський вийшли зі складу Громади (*Грушевський М. Спомини.* — С. 133—144).

...надіявся запевнити успіх українській справі союзом з польською суспільною... — йдеться про політику “нової ери”, ідейними натхненниками якої були О.Кониський, В.Антонович, О.Барвінський, Ю.Романчук та інші галицькі народовці. Перший варіант угоди виклав О.Кониський у своєму листі до О.Барвінського від 23—25 лютого 1888 р. (детально про роль О.Кониського у впровадженні політики польсько-українського порозуміння див.: *Чорновол І. Польсько-українська угода.* — С. 108—137).

Таким мала бути “Правда” — упродовж 1880—1888 рр., налагодивши тісний зв’язок із галицькими народовцями, О.Кониський прагнув заснувати за-

гальноукраїнський періодичний орган. У травні 1887 р., прибувши до Львова, він вів переговори з редакторами “Зорі” і “Діла” Г.Цеглинським та І.Балеєм про свою особисту участь у роботі цих видань та їх соборний характер. Не досягнувши порозуміння, О.Кониський вирішив організувати випуск нового часопису “Правда”, яким прагнув об’єднати всі українські політичні угруповання. Йому вдалося домогтися співробітництва з І.Франком та М.Драгомановим, останній навіть написав програмну статтю для “Правди”. Редакція журналу складалася з п’яти осіб: О.Барвінського, О.Кониського, П.Левицького, Є.Олесницького (відповідальний редактор) та І.Франка. Інтереси князя А.Сапіги, коштом якого виходило видання, представляв у редакції А.Тележинський. Перший номер “Правди” вийшов у жовтні 1888 р. Незважаючи на численні непорозуміння в редакції (вихід із неї І.Франка, відмова А.Сапіги фінансувати видання та ін.), “Правда” стала тим всеукраїнським органом, яким її задумував О.Кониський. Сам Олександр Якович із виходом часопису мав намір перебратися в Галичину. Проте в 1889 р. О.Кониський припинив свою редакційну діяльність у журналі: внаслідок численних доносів він назавжди був змушений покинути Галичину. Видавцем і фактичним редактором “Правди” в 1889—1896 рр. був О.Барвінський. Як орган правого крила народо-вців у 1890—1894 рр. часопис пропагував політику “ нової ери ” (див.: *Чорнопол І. Польсько-українська угода.* — С. 56—57, 112—117).

...Ол[ександра] Барвінського — наприкінці 1880-х рр. О.Барвінський став однією з головних фігур політичного та наукового життя в Галичині. Його співпраця з О.Кониським відіграла надзвичайно важливу роль у розвитку галицько-наддніпрянських стосунків, реалізації ідеї “українського П’ємонту” (див.: Олександр Барвінський. 1847—1927: Матеріали конференції, присвяченої 150-й річниці від дня народження Олександра Барвінського (Львів, 14 травня 1997 р.). — Львів, 2001).

...на сій точці розбилася і моя з ним колись дуже сердечна приятель — про стосунки О.Кониського з М.Грушевським детально див.: *Антонович М. О.Кониський і М.Грушевський.* — С. 48—63; *Возняк М. О.Кониський і перші томи “Записок”.* — С. 339—390. Зокрема, М.Антонович розкриває головні причини погіршення їхніх взаємин: “Як бачимо, близька дружба з Кониським розбилася через “нову еру”, хоч змінив віхи тут не Кониський, а Грушевський, що йому Олександр Якович брав на зле” (*Антонович М. О.Кониський і М.Грушевський.* — С. 61). Важливим чинником непорозуміння стало також неузгодження в поглядах М.Грушевського та головного провідника “новоєрівської” політики О.Барвінського, на чому також наголошував М.Антонович: “У спорі Барвінського з Грушевським — Кониський став на стороні Барвінського, який і справді до своєї смерті вірніше зберіг ідеї Кониського” (Там само. — С. 54).

с. 549 ...з планами реформи Товариства імені Шевченка — йдеться про реформування Товариства ім. Шевченка в Наукове товариство ім. Шевченка з ініціативи О.Кониського, В.Антоновича, О.Барвінського. Головний зміст реформи було викладено в програмній статті О.Кониського, видрукуваній у лютневому випуску “Правди” (1889). Реформа передбачала реорганізацію товариства з лі-

тературно-просвітницького в наукове на взірць сербського “Дружества” або колишнього “Товариства приятелів наук” у Кракові з перспективою отримати статус Академії наук. Новий статут товариства, який написали В.Ангонович, О.Кониський та О.Барвінський, ухвалили на загальних зборах товариства 13 березня 1892 р.; 16 листопада цього ж року він був затверджений намісництвом (див.: *Студинський К.* Наукове товариство ім. Шевченка у Львові. — С. IX—XVIII; *Романів О.* Олександр Барвінський і Наукове товариство ім. Шевченка // Олександр Барвінський. 1847—1927: Матеріали конференції... — С. 91—100).

с. 550 ...в статті про Дикарива... — йдеться про нарис: “До життєпису М.О.Дикарива” (ЛНВ. — Львів, 1900. — Т. XII. — Кн. 10. — С. 10—29; Кн. 11. — С. 75—91).

...першу главу її умістив він в I кн[изі] “Записок”... — йдеться про працю “Дитинний вік Т.Г.Шевченка, крит[ико]-біограф[ічний] нарис” (ЗНТШ. — Львів, 1892. — С. 87—123).

...зладив корпус листів і збірник перекладів російських повістей Шевченка — окрім підготовленої повної збірки листів Шевченка, О.Кониський переклав його щоденник та повісті “Варнак”, “Художник”, “Наймичка”, “Безщасний”.

...щоб “Записки” виходили що два місяці — цей задум О.Кониського реалізував М.Грушевський, який у 1895 р. перебрав редагування часопису. У 1895 р. вийшло 4 числа, у 1896—1913 рр. журнал виходив 6 разів на рік.

Криза в Товаристві — йдеться про 1897 р., коли головою товариства був обраний М.Грушевський, заступивши О.Барвінського. Див.: *Купчинський О.* До взаємин Олександра Барвінського з Михайлом Грушевським (документи та матеріали) // Олександр Барвінський. 1847—1927: Матеріали конференції... — С. 142—178.

с. 551 ...в тестаменті... — виконавцем духівниць О.Кониський призначив О.Лотоцького. За духівницею від 1898 р., він заповів останньому право на свої літературні твори. За духівницею від 1899 р. — право розподілити все своє майно на українські справи, зокрема на Наукове товариство ім. Шевченка у Львові, на премію за кращу біографію Т.Шевченка та ін. (детально про це див.: *Лотоцький О.* Сторінки минулого. — Ч. 1. — С. 178—179).

...родина покійника, одначе, оспорує сей тестамент — заповіт О.Кониського намагалася спростувати в суді його дружина М.О.Кониська. Процес був відомий чернігівський адвокат і громадський діяч І.Шраг. Його листи до М.Грушевського дають змогу відтворити цей процес (ЦДАУК. — Ф. 1235, оп. 1, спр. 841). Затвердження заповіту в суді затягнулося майже на 15 років, позов дружини було спростовано, проте більшість справ, на які О.Кониський заповідав кошти, реалізувати не встигли (див.: *Лотоцький О.* Сторінки минулого. — Ч. 1. — С. 179—180).

...організував видавничу громаду в Києві... — йдеться про видавниче товариство “Вік”, засноване в 1895 р. з ініціативи О.Кониського, В.Доманицького, О.Лотоцького, С.Єфремова, Ф.Матушевського, В.Дурдуківського.

Існувало до 1918 р. Видало близько 140 назв художньої, навчальної та науково-популярної літератури.

... *“Турботи українського письменника і видавця”* — праця під назвою “Тривоги автора і видавника (з натури)” була опублікована у львівській газеті “Руслан” (1902. — № 18–23).

с. 552 ...*Вовка-Карачевського* — Вовк-Карачевський Василь Никодимович (1834–1893) — громадсько-культурний діяч, публіцист, перекладач, лікар за фахом. Активний діяч Київської старої громади, співробітник “Основи” та “Правди”.

...*почав видавати збірку своїх повістей* — йдеться про збірку: Твори О.Я.Конисского-Перебенди. Т. 1–4. — Одесса; Ялта, 1899–1903. Белетристичні твори вийшли також окремими виданнями: Дид Евмен. — Чернігів, 1895; В тиснои бабы. — К., 1896; Грошолоубка. — Черкаси, 1900; Оповідання про Тараса Шевченка. — СПб, 1901; Вибрані твори: В 2-х кн. — К., 1927; Оповідання (Дід Євмен. — Млин. — Завертка). — Харків, 1930; Вибрані твори. — К., 1986; Оповідання. — Повість. — Поетичні твори. — К., 1990.

...*в Галичині 60–80-х рр. він був чи не найважливішим з письменників* — за спогадами І.Верхратського, один із чільних галицьких народовців-шістдесятників Остап Левицький твердив, що поетам Кониського “належить по творах Шевченка перше місце” (див.: *Барвінський О.* Спомини з мого життя. — С. 444).

...*(виключивши малу збірку 1889 р.)...* — йдеться про збірку: *Кониський О.* Оповідання. — Львів, 1889. Вийшла в друкарні НТШ, у ній було передруковано 5 оповідань із “Діла”.

с. 553 *Поезії, досить численні* — уперше спробував видати збірку своїх поетичних творів О.Кониський під час свого першого приїзду до Львова в 1865 р. На той час у “Слові”, “Галичанині” та “Вечорницях” (1862–1864) було опубліковано 64 його поезії. Про цей нереалізований задум згадує у своїх спогадах О.Барвінський (*Барвінський О.* Спомини з мого життя. — С. 94). Побачила світ єдина прижиттєва збірка поетичних творів О.Кониського: Порвани струны: Виршы. — Житомир, 1886.

...*інформаційні статті про український рух, вміщені в російських часописах* — дописувачем яких основних російських газет був О.Кониський, можна з’ясувати з його збережених листів до їх редакцій: “Азовский вестник” (1870), “Голос” (1864), “Молва” (1880), “Московский телеграф” (1882–1883), “Одесский вестник” (1891), “Правда” (Одеса) (1879), “Русский курьер” (1880–1881), “Светоч” (1885), “Судебный вестник” (1870, 1872). За цим джерелом визначені також деякі російські часописи, співробітником яких був О.Кониський: “Биржевые ведомости” (1872), “Семья и школа” (1878–1881), “Педагогический музей” (1879), “Будильник”, “Вестник Европы” (1886), “Северный вестник” (1891), “Русская мысль” (1895) (див.: Путівник по фондах відділу рукописів Інституту літератури. — К., 1999. — С. 154).

З історично-літературних статей... — захоплений ідеєю збору біографічного матеріалу, О.Кониський підготував низку статей: “Згадка про І.І.Срезневського” (1880), “Михайло Максимович” (1886), “Олександр Атаназієвич Чужбинський” (1887), “Осип Федькович” (1888), “Про Анатолія Свидницького” (1888), “До історії українсько-руського письменства (Дещо про Панаса Марковича)” (1894) та ін.

...в замітці, уміщеній в “Ватрі” — йдеться про статтю О.Кониського “Біографічні замітки”, видану в літературно-науковому збірнику “Ватра”, присвяченому пам’яті Т.Шевченка і 25-річчю літературної діяльності Ю.Федьковича. Альманах вийшов у 1887 р. в Стрию. Видав Василь Лукич. До збірника увійшли твори українських письменників різних поколінь, мемуари, статті про життя і творчість Т.Шевченка, І.Франка, рецензії. Окрім згаданої замітки О.Кониського, збірник вміщує його оповідання “Січовик”.

...висловив він її з великим (аж завеликим) натиском в статті про Дикарєва — йдеться про нарис “До життєпису М.О.Дикарєва”, у якому автор зазначає: “Пригадуючи собі — на скільки мені відомо — життя отих мучеників-трудівників задля добра загального, мене дивом-дивує факт громадської байдужості нашої до їхнього життя і наша непам’ять про них” (ЛНВ. — Львів, 1900. — Т. XII. — С. 11–12). Імовірно, О.Кониський нарікав, що напрацювання гуртка стосовно підготовки біографічного словника діячів України, створеного при Київській громаді під керівництвом В.Антоновича, не були видрукувані.

Головною його працею лишилася велика студія про Шевченка... — йдеться про дослідження О.Кониського “Тарас Шевченко-Грушівський. Хроніка його життя” (Львів, 1898–1901. — Т. 1–2), в основу якого покладено серію нарисів, опублікованих у 1892–1897 рр. переважно в “ЗНТШ”. Праця перевидана в Києві у 1991 р. Підготовка до друку біографії Т.Шевченка окремим виданням стала однією з головних тем листування М.Грушевського і О.Кониського 1897–1898 рр. (див.: Листування Михайла Грушевського. — Т. 1. — С. 62–63, 66–69, 71). Зокрема, М.Грушевський подає окремі побажання щодо змісту книги, як-от: “Висловлювалось не раз бажане “оминати лірику”: належало б, думаю, те бажане вдовольнити. При тім чи не могли б Ви використати відомі Вам урядові акти про Шевченка. З свого боку уважав би я відповідним, щоб була заповнена та прогалина, на яку справедливо вказав Ф.Колесса, що у Вас біографічні факти зовсім відділені від літературної діяльності Шевченка і ся остатна в біографію Вашу майже не входить” (див.: Там само. — С. 62–63).

...видав цілу біографію по-російськи — йдеться про видання: *Жизнь украинского поэта Т.Г.Шевченка.* — Одесса, 1899.

с. 554 ...його покій був клубом — у 1878–1898 рр. О.Кониський проживав у Києві за адресою: Бібіковський бульвар (сучасний бульвар Шевченка, 38, будинок не зберігся). В останні роки життя мешкав у будинку по вул. Маріїнсько-Благовіщенській, 80 (тепер Саксаганського, 80; будинок знесено у 2003 р.). Про зібрання в оселі О.Кониського див.: *Грушевський М.* Спомини. — С. 133–144; *Лотоцький О.* Сторінки минулого. — Ч. 1. — С. 177.

З нециснутніми він вів величезну кореспонденцію — у фондї О.Кониського (ф. 77) відділу рукописів Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України зберігаються листи до Олександра Яковича від більш як 200 адресантів (див.: Путівник по фондах відділу рукописів Інституту літератури. — С. 152–154). Серед них — М.Драгоманов, Б.Грінченко, М.Костомаров, А.Кримський, П.Куліш, І.Нечуй-Левицький, І.Франко, Ю.Целевич, Д.Яворницький та ін. Лише невелика частина листування опублікована (див. літературу про О.Кониського).

с. 555 ...в т. VIII — “Проба улаштування хронології до творів Т.Шевченка” — ця праця О.Кониського була видрукувана з посвятою автора М.Грушевському. Отримавши статтю до друку, історик вдячно відгукнувся в листі від 7 серпня 1895 р.: “Дякую Вам за присвячення дуже — від себе, дякую і за статтю — яко редактор” (Листування Михайла Грушевського. — Т. 1. — С. 56).

“Невидані поезії Т.Шевченка” — дослідження, яке підготував О.Кониський у жовтні 1899 р., було опубліковано в “ЗНТШ” (Т. XXXIX. — С. 1–18).

...і докінчення “Варіантів” — “Варіанти на декотрі Шевченкові твори” опубліковані в “ЗНТШ” (Т. XXXIX. — С. 1–22).

с. 556 ...лагодив він для “Записок” остатніми роками біографію Костомарова — бажання О.Кониського опрацювати біографію М.Костомарова згадується в листі М.Грушевського від 21(9) березня 1898 р.: “Брат переказав мені, що Ви маєте охоту злагодити кілька економічних статей і біографію Костомарова для “Вістника”. Дякуючи Вам за добру охоту, прошу Вас одначе не забиратися до тих економічних статей, бо нам не придалиби ся на разі. Біографія Костомарова була би пожадана, тільки не в “Вістнику”, а в “Записках” (Листування Михайла Грушевського. — Т. 1. — С.70). Відомостей про написання цієї праці в листах О.Кониського та його біобібліографічних матеріалах не виявлено. М.І.Костомарову, з яким О.Кониський листувався від 1862 р., а в 1865 р. познайомився особисто, письменник присвятив свою поезію “Пророк” (Галичанин. — Львів, 1862. — Кн. 1. — Вип. 1. — С.7; підпис: К.О.Я.; передрук: Київська старовина. — К., 1998. — № 2. — С. 151). Із нагоди смерті видатного українського вченого та громадського діяча О.Кониський опублікував працю “Микола Костомаров: Мої згадки про нього і його листи” (Діло. — Львів, 1885. — Ч. 46–52).

С.П.

Матвій Симонів (Номис) (Некрологічна замітка)

Публікується за виданням: *Грушевський М.* Матвій Симонів (Номис) (Некрологічна замітка) // ЗНТШ. — Львів, 1901. — Т. XL. — Кн. II. — Miscellanea. — С. 8–9. Автограф некролога з виправленнями автора та підписом “М.Грушевський” зберігається в ЦДАУЛ (ф. 401, оп. 1, спр. 47, арк. 1–2).

Симонів (Номис) Матвій Терентійович (псевд. Белокопытенко В.П., Номис М.; народився 29(17).09.1823 в с. Заріг Лубенського пов. Полтавської губ. — помер 08.01.1901 (26.12.1900) у Лубнах Полтавської губ.; могила не збе-

реглася) — український фольклорист, етнограф, письменник, педагог, громадський діяч.

Бібліографія праць М.Симонова: Андрієвський О. Бібліографія літератури з українського фольклору. — Т. I. — К., 1930; М.Т.Симонов (Номис): Матеріали наукової конференції, присвяченої 170-річчю від дня його народження / Упоряд. П.П.Охріменко. — Лубни, 1993. — С.49–50.

Література: Єфремов С. Жертви нашого лихоліття. М.Т.Симонов [Некролог] // ЛНВ. — Львів, 1901. — Т. XIV. — Кн. IV. — С. 38–48; М.Т.Симонов (Номис): Матеріали наукової конференції; *Н[ауменко] В.* М.Т.Симонов (Номис). (Некролог) // Киевская старина. — К., 1901. — № 2. — С. 308–311; *Пазяк М.М.* М.Номис і збірка “Українські приказки, прислів'я і таке інше” // Українські приказки, прислів'я і таке інше: Збірники О.В.Марковича та інших / Уклад М.Номис. — К., 2003. — С.5–13; Фольклорний збірник Матвія Номиса. До двадцятиріччя першого видання. 1864–1984. — Саут-Бавнд-Брук (США), 1985 (вміщує статті П.Одарченка, Б.Струмінського, Н.Кононенко-Мойл, Ю.Шевельова).

с. 557 Рід Симонів (в кінці XVIII в. перехрещених на Симонових) — історію свого роду М.Номис подав у нарисі: Из детских и отроческих воспоминаний автора // Рассказы М.Т.Симонова (Номиса). — К., 1900. — С. III–IV).

...від р. 1858 і до 1863 надрукував він в різних виданнях... — йдеться про такі праці М.Т.Симонова: Дид Мьна і баба Мьниха // Хата (альманах). — СПб, 1860. — С. 173–215; Крепостное население в России по 10-й народной переписи // Основа. — СПб, 1861. — № 2. — С. 245–251; Отрывки из автобиографии Василия Петровича Белокопытенка // Русская беседа. — М., 1858. — Кн. IV. — С. 35–64; Рассказ о поездке запорожцев в Петербург // Черниговский листок. — Чернигов, 1863. — № 11. — С. 82–85; Риздвяни святки // Основа. — СПб, 1861. — № 1. — С. 267–281; № 5. — С. 49–72; № 6. — С. 21–38; Титка Настя // Основа. — СПб, 1861. — № 4. — С. 28–38.

...українських тільки два... — ярижкою в альманасі “Хата” та журналі “Основа” були опубліковані оповідання “Дид Мьна і баба Мьниха” та “Титка Настя”. На підставі збережених епістолярних джерел дослідники вважають, що оповідання М.Номиса піддавали редагуванню. Зокрема, П.Куліш у листі до Ом.Огоновського від 30 вересня 1889 р. писав: “Як печатав Номис (Симонов) у “Хаті” “Діда Мину [і бабу Миниху]”, я се оповідання скорочував. Може, скорочував ув “Основі” і Білокопитенка, тільки не прибавляв нічого” (див.: *Дудко В.* Полтавська громада початку 1860-х рр. — С. 174).

...(всі вони вийшли в 1900 р. в одній збірці накладом “Киевской старини” — йдеться про збірку “Рассказы М.Т.Симонова (Номиса)” (К., 1900), що вийшла після смерті письменника. Спочатку добірка була видрукувана в до-

датках до “Киевской старины” (1899. — № 3—12). До збірки увійшли оповідання, що побачили світ у 1858—1863 рр. (“Отрывки из автобиографии Василия Петровича Белокопытенка”, “Риздвяни святки”, “Дид Мына і баба Мыниха”, “Титка Настя”, “Разказ о поездке запорожцев в Петербург”).

...*“Українські приказки, прислів'я і таке інше”* — упорядковуючи збірку, М.Номис уперше в українській пареміографії застосував тематичний принцип, систематизувавши прислів'я і приказки у двадцяти розділах: вірування українського народу; природа, пори року; історичне минуле; сила і воля людини; соціальні відносини, доля, недоля, лихо і т. ін. Крім цього, він зазначив місцевості, де були зафіксовані прислів'я, приказки та загадки, пояснив їх виникнення. Перше рукописне перевидання збірки на склогографі (150 прим.) здійснив у 1928 р. в Харкові відомий фольклорист і етнограф А.Лобода. У 1985 р. до 120-річчя виходу збірки з ініціативи та коштом владики Мстислава, митрополита Української автокефальної православної церкви, її було перевидано в США (Саут-Бавнд-Брук). Пізніші перевидання в Україні були здійснені в 1993 та 2003 рр.

...*зі збірників ріжних осіб, переважно Опанаса Марковича* — збірка О.Марковича, що покладена в основу видання, налічує близько 50 тис. записів, здійснених на території від Слобожанщини до Галичини (детально про зібрання прислів'їв та приказок О.Марковича та його плани щодо її видання див.: *Пляжак М.М.* М.Номис і збірка “Українські приказки, прислів'я і таке інше”. — С. 7—9. До збірки Опанаса Васильовича М.Симонов додав записи перемій інших діячів, яких називає в передмові до видання. Серед них: В. і М.Білозерські, О.Кониський, П.Куліш, О. та В.Лазаревські, М.Левченко, Г.Залюбовський, С.Руданський, Д.Стороженко, К.Шейковський та ін. Крім цього, упорядник переглянув і відібрав численні приказки з творів відомих українських письменників і тогочасних видань.

...*хоч далеко не обняло всього приготованого матеріалу* — внаслідок ретельного відбору М.Номис умістив лише десяту частину усього зібраного матеріалу (14 339 приказок та 505 загадок).

...*(маса приказок не могла увійти в сей корпус з цензурних причин)* — збірка М.Номиса зазнала суворой цензури. Більш як 200 зразків перемій та 30 загадок із неї було вилучено, внаслідок чого на місці окремих висловів залишилися лише арабські цифри. Щоб не перенумеровувати весь збірник, упорядник зберіг попередню нумерацію, сподіваючись за кращих обставин надрукувати його без купор. Список вилучених зразків, який уклав сам М.Номис, потрапив до бібліотеки Народного дому у Львові і тільки на початку ХХ ст. був виявлений та опублікований (*Возняк М.* До історії видання Номисової збірки “Українські приказки, прислів'я і таке інше”, СПб, 1864. Подав М.Возняк // ЗНТШ. — Львів, 1909. — Т. LXXXVIII. — С. 151—180).

...*про козацькі полки у 30-х рр.* — йдеться про статтю: Несколько заметок к Автобиографической записке И.И.Сердюкова, помещенной в ноябрьской книжке “Киевской старины” за 1896 г. // Киевская старина. — К., 1897. — № 4. — С. 157—162.

...про крашанки... — йдеться про замітку: Крашанки в старину // Киевская старина. — К., 1898. — № 4. — С. 9—10.

...чи не лишилося між паперами небіжчика яких писань — активними пошуками неопублікованої частини збірки займався свого часу Іван Франко, але безрезультатно. Архів М.Номиса з рукописами ненадрукованих матеріалів не виявлений досі.

с. 558 *Самітно й тихо прожив Симонові останні роки свого життя* — у замітці “Фонд М.Т.Симонова” (ЛНВ. — Львів, 1902. — Т. XVIII. — С. 1—2) гласний Полтавського губернського земства М.Русинов, який добре знав М.Симонова ще з часів свого навчання в Лубенській гімназії, повідомляє про останні роки життя видатного фольклориста: “Віддавши усі свої гроші, М.Т. останні дні свої доживав у Лубнях, у двох зі своїм стареньким слугою, й поміщався в невеличких і плохеньких двох кімнатках гостинниці Стельмаха, де я й навіщав його місяців зо п’ять перед смертю”.

...а гроші (коло 40 тис. руб.)... — цю суму уточнює в згаданій замітці М.Русинов: “М.Т.Симонов ще за життя подарував Полтавському губ. земству весь свій капітал — 50 000 рублів і капітал сей значиться у грошовому рахунку губ. Управи” (Там само. — С. 2).

С.П.

Ізидор Шараневич. Некролог

Публікується за виданням: *Грушевський М.* Ізидор Шараневич. Некролог // ЗНТШ. — Львів, 1902. — Т. XLV. — Кн. I. — Miscellanea. — С. 12—14. Скорочений варіант некролога автор опублікував уже на другий день після смерті історика — 22 листопада (4 грудня) 1901 р.; див.: *Грушевський М.* Згадка про покійного проф. д-ра Ізидора Шараневича // Діло. — Львів, 1901. — Ч. 262.

Шараневич Ісидор (народився 16.02.1829 у с. Церковна, тепер Долинського р-ну Івано-Франківської обл. — помер 04.12.1901 у Львові; похований на Личаківському цвинтарі) — український історик, громадський діяч та педагог; із 1871 р. — доцент, а з 1873 р. — професор Львівського університету, дійсний член Академії знань (Akademii umiejętności) у Кракові, почесний доктор Київського університету, довголітній сеньйор Ставропігійського інституту у Львові.

Бібліографія праць І.Шараневича: Аристов Ф.Ф. Ісидор Іванович Шараневич (К 100-летию со дня рождения) // Временник Ставропігійского института с месящесловом на 1930 год. — Львов, 1929. — С. 8—17; *Ваврик В.* Основные черты литературной деятельности Исыдора Ивановича Шараневича // Там само. — С. 33—100 (бібліографія з короткою анотацією кожної статті чи монографії).

Література: Аристов Ф.Ф. Ісидор Іванович Шараневич (К 100-летию со дня рождения). — С. 3—17; *Борчук С.М.* Громадсько-культурна та наукова діяльність Ізидора Івановича Шараневича: 1829—1901 рр.: Автореф. дис. ... канд. іст. наук. — Чернівці, 1999; *Ваврик В.* Основные черты литературной деятель-

ности Исидора Ивановича Шараневича. — С. 33–121; *В[ладимир] Ш[араневич]*. Исидор Шараневич // *Временник Ставропигийского института на 1903 год.* — Львов, 1902. — С. 188–191; *Гелей С.* Наукова і громадська діяльність Исидора Шараневича // *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність: Ювілейний збірник на пошану Феодосія Стебля.* — Львів, 2001. — Вип. 9. — С. 320–331; *И.И.Шараневич: Сб. статей / Сост. Ваврик В.Р.* — Львов, 1929 (передрук статей із: *Временник Ставропигийского института с месяцесловом на 1930 год.* — Львов, 1929); *Копыстьянский А.* Исторические труды Исидора Шараневича // *Временник Ставропигийского института с месяцесловом на 1930 год.* — Львов, 1929. — С. 19–29; *Марущенко О., Гедич В.* Професор І.Шараневич як історик Галичини // *Дрогобицький краєзнавчий збірник.* — Дрогобич, 1995. — Вип. I. — С. 50–54; *Павлик О.* Ізидор Шараневич і його історичне діло // *Україна.* — К., 1929. — № 4. — С. 114–120; *Полянский П.А.* Д-р Шараневич // *Новый Галичанин.* — Львов, 1889. — № 18–23.

с. 559 Роджений 1829 р. в с. Козарі під Галичем — згідно із знайденим метричним записом про хрещення І.Шараневича, насправді він народився в с. Церковна, тепер Долинського р-ну Івано-Франківської обл., а був хрещений у с. Козарі під Галичем, куди переїхав його батько — священник; див.: *Ваврик В.* Основные черты литературной деятельности Исидора Ивановича Шараневича. — С. 36.

...по скінченні зложив іспит з історії й географії — протягом усього 1855 р. І.Шараневич склав у Львівському університеті кілька іспитів, а саме з історії та географії (екзаменатор — д-р Антоній Вахольц (Dr. Antoni Wacholz)), античної філософії (екзаменатор — д-р Франц фон Стронський (Dr. Franz von Stroński)), руської мови та літератури (екзаменатор — Яків Головацький), німецької мови та літератури (екзаменатор — Йоганн Непомуцен Глох (Johann Nepomucen Hloch)); див.: *Временник Ставропигийского института с месяцесловом на 1930 год.* — С. 37–42.

...віддавався студіям галицької старовини, публікуючи від 1860 [р.] більші й менші праці з свого поля... — йдеться про праці І.Шараневича: *Стародавній Галич* // *Зоря Галицькая* jako альбум на 1860 г. — Львов, 1860. — С. 295–335; *Старорусский княжий город Галич: критичне студіум.* — Львов, 1880; *Trzy opisy historyczne staroksiążęcego grodu Halicza w tr. 1860, 1880 i 1882.* — Kraków, 1883 та ін.

...свою історію Галичини до серед[ини] XV в. — див.: *Шараневич И.* История Галицко-Владимирской Руси от найдажнейших времён до 1453 г. — Львов, 1863.

...з переходом звісного Реслера зі Львова до Грацу — йдеться про Роберта І.Реслера (Robert I. Roesler (Rösler)) — відомого австрійського дослідника античної історії, а саме епохи античного Риму та його відносин із варварськими племенами Дунайського регіону. Основні його праці такі: *Das Vortomische Dacien.* —

Wien, 1864; Die grechischen and türkischen Bestandtheile im Romänischen. — Wien, 1865; Dacier und Romänen. Eine geschichtliche Studie. — Wien, 1866; Romanischen Studien. Unter suchengen zur älteren Geschichte Romäniens. — Leipzig, 1871.

...спенсіонувався тільки в 1900 р., дійшовши границі дозволеного віку (70-х літ) — насправді в 1899 р., адже саме в цей рік йому виповнилося 70 років, тому лекції він читав в університеті лише до середини вересня 1899 р. (Аристов Ф.Ф. Исидор Иванович Шараневич. — С. 4).

...і тільки в початках “полонізації” університету.. — полонізація Львівського, а також Краківського університетів в Галичині відбулася в 1871 р., коли було створено посаду міністра до справ Галичини, яку опанували представники польської аристократії; див.: *Зашкільняк Л., Крикун М.* Історія Польщі. — Львів, 2002. — С. 356.

Яко близький знайомий покійного, перед котрим не раз він щиро звирявся — М.Грушевський активно контактував та співпрацював на науковому ґрунті з І.Шараневичем, особливо в останні роки життя вченого. Плідна співпраця налагодилася на ґрунті спільних археологічних зацікавлень вже з часу приїзду М.Грушевського до Львова в 1894 р. Очевидно, налагодженню його приятельних стосунків із Шараневичем сприяла та обставина, що учитель Грушевського В.Антонович добре знав Шараневича і в час своїх приїздів до Львова в 1885 та 1890 рр. зустрічався з ученим та разом із ним перебував на розкопках давнього Звенигорода; див.: *Временник Ставропигийского института с месяцесловом на 1930 год.* — С. 89, 91.

Вже в середині травня 1895 р. М.Грушевський та І.Шараневич разом організували розкопки в селах Чехи та Висоцько (див.: *Временник Ставропигийского института с месяцесловом на 1930 год.* — С. 118). Згодом І.Шараневич дозволив М.Грушевському оглянути та детально описати відомий молотівський скарб, що зберігався в музеї Ставропигийського інституту. У статті про цей скарб М.Грушевський окремо подякував сеньйору Ставропігії І.Шараневичу за цей дозвіл (див.: *Грушевський М.* Твори: У 50 т. — Львів, 2003. — Т. 6. — С. 361). М.Грушевський також користувався матеріалами археологічних розкопок, які здійснив Шараневич. Ці матеріали стали в пригоді при написанні ним кількох статей, за що він склав окрему подяку вченому (див.: Там само. — С. 369).

М.Грушевський сподівався на дальше наукове співробітництво з І.Шараневичем. На одному із засідань археографічної комісії НТШ у 1900 р. М.Грушевський запропонував перебрати від Ставропігії видання “Пам’яток” Львівського братства (Єдиційна археографія в Україні у ХІХ–ХХ ст.: плани, проекти, програми видань. — К., 1993. — Вип. 1. — С. 59). Проте через смерть І.Шараневича ця пропозиція не була реалізована.

с. 560 ...сам він до 80-х рр. старався писати народним язиком, і його пізніший язик був очевидною уступкою змаганнями його союзників — І.Франко, опублікувавши шість листів І.Шараневича з 1862–1864 рр., спростував цю думку М.Грушевського про еволюцію москвофільських поглядів І.Шараневича, який і в 60-х роках ХІХ ст. не використовував народної мови навіть у

приватному листуванні (*Франко І. Шість листів пок. Ізидора Шараневича з рр. 1862–1864 // ЗНТШ. — Львів, 1902. — Т. XLVII. — Miscellanea. — С. 6–9).*

У свою чергу, за спогадами вчителя зі с. Чехи Якова Сподарика, в одному епізоді І.Шараневич також досить критично відгукнувся про мову, якою вів свою першу лекцію М.Грушевський у Львові: “Говорив [І.Шараневич — *М.К.*] і про проф. Грушевського, якого до Львова привіз Барвінський. Першу свою лекцію він розпочав словами “виходячи з штадпункту”, що викликало сміх у аудиторії” (Временник Ставропигийского института с месяцесловом на 1930 год. — С. 118).

...*“Ставропигийская церковь Успения в Львове” (1886)* — рік видання цієї праці 1886 р., див.: *Шараневич І. Ставропигийская церковь Успения в Львове // Юбилейное издание в память 300-летия основания Львовского ставропигийского братства. — Львов, 1886. — Т. 1. — С. 1–20.*

З інших праць покійника згадаю ще: “Стародавний Львов” (1860); “Rządy Władysława Opolskiego na Rusi” (1864) — див. його праці: Стародавний Львов. — Львов, 1861; Rządy Władysława księcia Opolskiego na Rusi // Biblioteka Naukowego zakładu im. Ossolińskich. — Lwów, 1864. — Т. 4. — S. 262–297.

Бувши одним із консерваторів пам’яток старини в Східній Галичині — консерватором пам’яток старовини у Східній Галичині І.Шараневич став у 1887 р., а в кінці життя, після смерті князя Анджеля Любомирського, він, фактично, виконував обов’язки консерватора пам’яток у всій Галичині. Про його діяльність на цій посаді див.: Временник Ставропигийского института с месяцесловом на 1930 год. — С. 89–92.

...*заложенням першого руського археологічного музею при Ставропігії (від р. 1889), котрим він і до смерті дуже займався* — музей Ставропігійського інституту було описано після смерті І.Шараневича, див.: *Свенцицкий И. Опись музея Ставропигийского во Львове. — Львов, 1908.* Приміщення цього музею на вул. Руській у Львові потім стало предметом суперечок організації українського пласту з москвофілами; див.: Временник Ставропигийского института с месяцесловом на 1930 год. — С. 89; *Третьяк Н.Г. В защиту галицко-русских музеев. — Львов, 1929. — 13 с.*

с. 561 ... (між ними одна — по історії матеріальних обставин світського духовенства мала бути вже видрукувана й чекала тільки малих змін, щоб вийти у світ) — ця праця вийшла вже після його смерті, див.: *Шараневич І. Черты из церковных бенефиций и мирского духовенства в Галицкой Руси. — Львов, 1902.* Вона є другим, доповненням виданням польськокомовної праці з 1875 р.: *Szaraniewicz I. Rzut oka na beneficja kościoła ruskiego za czasów Rzeczypospolitej Polskiej pod względem historyi, a przedewszystkiem o stosunku świeckiego duchowieństwa ruskiego w Galicyi do ziemi. — Lwów, 1875.*

М.К.

Мих[айло] Сухомлінов — Ів[ан] Жданов. Некрологічна замітка

Публікується за виданням: *Грушевський М. Мих[айло] Сухомлінов — Ів[ан] Жданов. Некрологічна замітка // ЗНТШ. — Львів, 1902. — Т. XLV. — Кн. I. — Miscellanea. — С. 14–16.*

Сухомлінов Михайло Іванович (народився 15(03).03.1828 у Харкові — помер 21(08).07.1901 у Петербурзі; похований на кладовищі Воскресенського Новодівочого монастиря в Петербурзі) — історик давньоруської літератури, педагог. Екстраординарний (1872) та ординарний (1876) член Петербурзької АН, голова її II (російської мови і словесності) відділення (1899).

Бібліографія праць М.Сухомлінова: Хронологический список ученых и литературных трудов и изданий М.И.Сухомлинова. 1850–1901. — СПб, 1903.

Література: Императорская академия наук. 1889–1914. — Петроград, 1915. — Т. III: Материалы для биографического словаря действительных членов Императорской академии наук. — Ч. 2: М–Я. — С. 182–189. Петухов Е. Материалы для биографии М.И.Сухомлинова. — СПб, 1912; Сумцов Н.Ф. К сорокалетию юбилею служебной и учебно-литературной деятельности М.И.Сухомлинова. — Харьков, 1892.

с. 562 Рукописі графа Уварова — Уваров Олексій Сергійович (1828–1884) — російський археолог, дослідник античних міст-держав, фундатор і голова Московського археологічного товариства, ініціатор археологічних з'їздів, засновник Історичного музею в Москві. Головна його праця: “Археология России. Каменный период: Сочинения. Т. 1.” (1881). У тексті йдеться про збірку: *Рукописи гр. Уварова. — СПб, 1858. — Т. II: Памятники словесности. — Вып. 1.* У цьому томі В.Сухомлінов подав усі відомі на той час твори Кирила Туровського, передруковані в 1908 р. у 87-му томі “Сборника отделения русского языка Петербургской академии наук”. У працях М.Грушевського є численні посилання на зазначене дослідження М.Сухомлінова (див.: *Грушевський М. Історія української літератури. — К., 1993. — Т. III. — С. 82–83; Він же. Історія України-Руси. — К., 2000. — Т. XI: Показчик імен. — С. 387).*

“Пчела” — (повна назва — “Пчела — речі мудрості від Євангелія і від святих мужів і роздуми зовнішніх філософів”) збірка цитат із Святого Письма, творів християнських проповідників та грецьких письменників переважно повчального змісту. Подібні праці, започатковані “Главами богослов'я” Максима Ісповідника в VII ст., власне назву “Пчела” отримали за компілятивний характер збірки, яку склав Антоній в XI ст. Поява таких творів слов'янськими мовами дагується XI–XII ст. Про зазначену М.Грушевським працю див.: *Сухомлінов М. Замечания о сборниках под названием “Пчела” // Известия Императорской академии наук по Отделению русского языка и словесности. — СПб, 1853. — Т. II. — С. 222–234.*

Пізніше звернувся він головно до студій над історією російської освіти і письменства XVIII–XIX в. — йдеться про студії, присвячені О.М. Радищеву (1883), А.С. Кайсарову (1897), та “Исследования и статьи по русской литературе и просвещению. Т. I–II” (1889).

Жданов Іван Миколайович (народився 04.07(22.06).1846 у м. Шенкурськ Архангельської губ. — помер 24(11).07.1901 в Алуці; похований на кладовищі Воскресенського Новодівочого монастиря в Петербурзі) — історик літератури, член-кореспондент (1893) та академік (1899) Петербурзької АН.

Бібліографія праць І.Жданова: Императорская академия наук. 1889–1914. — Ч. 1: А–Л. — С. 291–293.

Література: И.Н. Жданов: Некролог / Сост. А.Архангельский // Журнал Министерства народного просвещения (ЖМНП). — СПб, 1901. — Ч. СССXXXVII. — С. 35–42; *Сухомлинов М.* Записка об ученых трудах члена-корреспондента Императорской академии наук И.Н.Жданова // Сборник II Отделения Императорской академии наук. — СПб, 1901. — Т. LXIX. — С. 27–32.

Перша, ще студентська праця його... — йдеться про дослідження “Слово о законе и благодати и похвала кагану Владимиру”, представлене після закінчення Санкт-Петербурзького університету. Вперше ця праця І.Жданова була надрукована в посмертній збірці його творів: Сочинения И.Н.Жданова. — СПб, 1904. — Т. I. М.Грушевський неодноразово посилається на зазначену роботу І.Жданова у своїй “Історії української літератури” (т. II), стверджуючи, що ця кандидатська робота є фактично першою спробою детального студіювання “Слова о законе и благодати”. Водночас М.Грушевський зазначає, що, на відміну від І.Жданова, приймає “авторство Іларіона тільки як правдоподібне, а не як певне” (див.: *Грушевський М.* Історія української літератури. — К, 1993. — Т. 2. — С. 63).

...урядова рецензія п[о]к[ійного] Сухомлінова — ця рецензія була надрукована в липневому випуску “Журнала Министерства народного просвещения” за 1876 р. Зокрема, у ній зазначається, що робота молодого автора “отличается такими достоинствами, которые сделали бы честь и гораздо более опытному исследователю” (ЖМНП. — СПб, 1901. — Ч. СССXXXVII. — С. 35).

Обнявши катедру руської літератури в Києві... — насправді І.Жданов не очолював кафедри російської словесності Університету св. Володимира. Він 5 січня 1879 р. був обраний при ній приват-доцентом, читав курс історії давньоруської словесності, історію російської літератури XVIII ст., окремі курси про М.Карамзіна та В.Жуковського. Був членом Історичного товариства Нестора Літописця.

...з запалом займається староруською поезією — йдеться про такі дослідження: Русская поэзия в домонгольскую эпоху. Вступительная лекция // Университетские известия. — К., 1879. — № 6. — С. 293–316; К литературной

истории русской былевой поэзии (диссертация на степень магистра) // Там само. — 1879. — № 12. — С. 526—555; 1880. — № 1—3. — С. 1—19, 99—134; 1881. — № 1, 3—5, 7, 8. — С. 25—52, 91—117, 157—199, 241—259. Литература “Слова о полку Игореве” // Там само. — 1880. — № 7, 8. — С. 221—243, 311—340; Палея. Разбор книг: В.Успенского “Толковая палея”, Казань, 1876 и А.Н.Попова “Книга бытия небеси и земли” // Там само. — 1881. — № 9, 10. — С. 205—268, 309—322. Зазначені праці вміщено у видання: Сочинения И.Н.Жданова: Изд. Отделения русского языка и словесности Императорской Академии Наук. — СПб, 1904—1907 — Т. I—II.

...головна його праця... — йдеться про дослідження: Русский былевой эпос: Исследования и материалы (диссертация на степень доктора). — СПб, 1895. — Т. I—V. М.Грушевський використовує джерела, які подав І.Жданов у цьому виданні, в “Історії української літератури” та “Історії України-Руси” (див.: *Грушевський М.* Історія України-Руси. — К., 2000. — Т. XI: Показчик імен. — С. 139).

...багато займається українськими піснями про кн[язя] Романа... — йдеться про праці І.Жданова початку 1890-х рр., зокрема: Песни о князе Романа // ЖМНП. — 1890. — № 4, 5 (див. бібліографію праць І.Жданова).

...Мономаховою легендою — легенда про перенесення на Русь царських регалій із Візантії і коронацію візантійськими послами Володимира Мономаха, що набула великого поширення в XVI—XVII ст. Московські князі використовували її для санкції свого царського титулу. М.Грушевський детально подає цю легенду з посиланням на варіант, викладений у працях І.Жданова (див.: *Грушевський М.* Історія України-Руси. — К., 1991. — Т. I. — С. 508).

О.М.

Д-р Остап Терлецький. Некрологічна замітка

Публікується за виданням: *Грушевський М.* Д-р Остап Терлецький. Некрологічна замітка // ЗНТШ. — Львів, 1902. — Т. XLVIII. — Miscellanea. — С. 12—15.

с. 564 *...життя й діяльність його буде представлена в особній статті, заповідженій для найближчої книжки “Записок” одним з ближчих знайомих покійника* — автор має на увазі статтю І.Франка: Д-р Остап Терлецький. Спомини і матеріали д-ра Івана Франка // ЗНТШ. — Львів, 1902. — Т. L. — С. 1—64. Окремий відбиток: Д-р Остап Терлецький. Спомини і матеріали д-ра Івана Франка. — [Львів, 1903]. — 64 с. Показчик друкованих і рукописних матеріалів самого О.Терлецького і про нього див.: Остап Терлецький: Показчик друкованих і рукописних матеріалів / АН Укр. РСР, Львів, наук. 6-ка ім. В.Стефаника; Уклад.: О.О.Дзьобан, С.С.Кіраль; Передм. С.С.Кіраля. — Львів, 1984. — 112 с.

Так появилася в 1896 р. його цінна праця: “Знесення панщини в Галичині”, перша половина (стор. 287) — йдеться про незавершену працю

О. Терлецького, частково опубліковану під назвою: *Заневич Іван*. Знесення панщини в Галичині. Причинок до історії суспільного життя і суспільних поглядів 1830—1848 рр. — Львів, 1895. — 287 с. О. Терлецький присвятив працю М. Драгоманову.

с. 565 *...перший начерк його пізніших "Літературних стремлінь", що наразі лишився в рукописі* — йдеться про неопубліковану за життя О. Терлецького частину праці "Літературні стремління галицьких русинів". Її рукопис віднайшов С. Федак і передав до бібліотеки НТШ. Була опублікована в 1903 р. І. Франком під назвою: Галицько-руське письменство 1848—1865 рр. на тлі тогочасних суспільно-політичних змагань галицько-руської інтелігенції. Недокінчена праця д-ра Остапа Терлецького / Видання редакції Літературно-наукового вістника; Передне слово І. Франка. — Львів, 1903. — 146 с.

...видрукувана при збірнику писань Волод[имира] Навроцького, одного з первоначальників галицької "Молодої України", біографія його, написана Терлецьким — йдеться про біографічний нарис: *Терлецький О.* Згадка про життя Володимира Навроцького // Твори Володимира Навроцького. — Львів, 1884. — Т. I. — С. I—XLVIII.

...виступає з критикою галицького рутенства усно і в літературі (замітна його стаття "Галицько-руський нарід і галицько-руські народовці" в "Правді" 1874 р.)... — йдеться про статтю: *Терлецький О.* Галицько-руський нарід и галицько-руські народовці (Замість справоздання з Київської археологічної подорожі) // Правда: письмо літературно-політичне. — Львів, 1874. — Ч. 17. — 18 (30) жовтня. — С. 708—717; Ч. 18. — 3 (15) листопада. — С. 747—763. Праця незавершена. У 1902 р. вже після смерті О. Терлецького цю статтю перевидав І. Франко окремою брошурою: *Терлецький О.* Москвофіли й народовці в 70-х рр. — Львів, 1902. — IV, 64 с. (Літературно-наукова бібліотека; ч. 37). І. Франко зробив деякі доповнення, спираючись на чернетковий рукописний варіант частини цієї статті під заголовком "Спомини з Київської подорожі" (див.: Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України. — Відділ рукописів. — Ф. 205 (О. Терлецький), спр. 4). Видаючи брошуру О. Терлецького, І. Франко змінив назву статті відповідно до її суті та змісту.

...і з заснуванням "Життя і слова" починає в ній друкувати пробу тако-го оброблення під титулом "Літературні стремління галицьких русинів, 1772—1872" (під псевдонімом Іван Заневич) — йдеться про працю О. Терлецького: *Заневич Ів.* Літературні стремління галицьких Русинів від 1772 до 1872 // Життя і слово: Вістник літератури, історії і фольклору / Видає Ольга Франко. — Львів, 1894. — Т. I. — С. 207—215, 358—370; Т. II. — С. 69—80, 198—204, 428—451; 1895. — Т. III. — С. 99—110, 274—285, 430—461; Т. IV. — С. 112—160, 272—302, 385—454. Хронологічно праця доведена до 1840-х рр.

с. 566 *Що було ще у Львові Русі, не роз'їхалося на вакації, зібралось на похорони...* — на похороні О. Терлецького, що відбувся 11 (24) липня 1902 р. на Личаківському цвинтарі у Львові, були присутні депутати австрійського парламенту Ю. Романчук, О. Барвінський, А. Кос. Із надгробними промовами ви-

ступили канонік І. Чапельський, професор Львівського університету О. Колесса, редактор соціал-демократичного часопису "Воля" М. Ганкевич. Про похорон О. Терлецького та оцінку його діяльності представників різних українських партійних угруповань див.: [б. л.] Д-р Остап Терлецький // Діло (Львів). — 1902. — Ч. 151. — 9 (22) липня; [б. л.] Новинки. — На похорони б. п. Остапа Терлецького // Діло. — 1902. — Ч. 154. — 12 (25) липня; [б. л.] Остап Терлецький. 1850—1902 // Воля: Орган української соціальної демократії (Львів). — 1902. — Ч. 14, 15. — 1 серпня; *Павлик М.* Остап Терлецький // Громадський голос: Орган українсько-руської радикальної партії (Львів). — 1902. — Ч. 16, 17. — Вересень. — С. 121—123.

М.М.

До некролога Остапа Терлецького

Публікується за виданням: *Грушевський М.* До некролога Остапа Терлецького // ЗНТШ. — Львів, 1902. — Т. L. — Miscellanea. — С. 13—15. Автограф зберігається у: ЦДАУЛ. — Ф. 401, оп. 1, спр. 47, арк. 8—10.

с. 567 [Добродій] М. Павлик звернув нашу увагу... — йдеться про лист М. Павлика до редакції "ЗНТШ" від 27 вересня 1902 р., у якому описані стосунки між М. Драгомановим і О. Терлецьким (див. чернетку: ЦДАУЛ. — Ф. 663 (М. Павлик), оп. 1, спр. 173, арк. 1—23). М. Грушевський обнародував тільки невелику частину листа. Зокрема, були випущені ті фрагменти, де сам М. Павлик пояснював причини невдалої наукової кар'єри О. Терлецького. Він звинувачував у цьому передусім галицьку суспільність, що була, як стверджував, неготовою творчо сприйняти ідеї М. Драгоманова. М. Павлик писав: "Вплив той [М. Драгоманова] був лише гарний, але, на лихо, падав у таку мало-нагрівну атмосферу та на таку малу-врожайну ниву, як наша. Суспільність наша під проводом таких заскорузливих політиків, як неб[іжчик] Вол. Барвінський, уїдала на Драгоманова навмання, зовсім не знаючи дійсних его змагань" (Там само. — Арк. 14).

...д. Павлик подає деякі виїмки з кореспонденції Драгоманова та децю з спогадів — М. Павлик мав намір видати листи О. Терлецького та інших членів українського студентського товариства "Січ" у Відні до М. Драгоманова. У некролозі на смерть О. Терлецького він писав: "Неб[іжчик] Терлецький мав великий вплив взагалі на нашу інтелігенцію. <...> Я, що правда, маю до того дуже цінні матеріяли, — листи Терлецького й інших Січовиків до Драгоманова, і в свій час видам їх та напишу, на їх підставі, про роллю Терлецького в історії нашого радикалізму" (*Павлик М.* Остап Терлецький // Громадський голос. — Львів, 1902. — Ч. 16, 17. — Вересень. — С. 122). Цей задум М. Павлику реалізувати не вдалося.

...(див. вище статтю д-ра Франка про Терлецького) — йдеться про опубліковану в цьому самому томі "ЗНТШ" статтю "Д-р Остап Терлецький. Спомини і матеріяли д-ра Івана Франка" (1902. — Т. L. — С. 1—64).

...брошура "Правдиве слово хлібороба", за яку арештований був Терлецький, не подобалася Драгоманову — йдеться про видану О.Терлецьким (під псевдонімом В.Кістка) у Відні в 1876 р. брошуру діяча українського та російського революційного руху Фелікса Волховського (1846—1914) "Правдиве слово хлібороба до своїх братів земляків", у якій на підставі символіки Святого Письма і творів Т.Шевченка він закликає селян підросійської України до повстання проти панів і царського режиму. Див.: [б. п.] Правдиве слово хлібороба до своїх земляків / Коштом і заходом В.Кістки. — Відень: З болгарської печатні Янка С.Ковачева, 1876. — 24 с. Передрук у: Драгоманов М. Листи до Ів.Франка і інших. 1887—1895 / Видав Іван Франко. — Львів, 1908. — С. 356—369.

М.М.

Олексій Андрієвський. Некрологічна замітка

Публікується за виданням: Грушевський М. Олексій Андрієвський. Некрологічна замітка // ЗНТШ. — Львів, 1902. — Т. XLIX. — Кн. V. — Miscellanea. — С. 5—8. Автограф зберігається у: ЦДІАУЛ. — Ф. 401, оп. 1, спр. 47, арк. 3—7.

Андрієвський Олексій Олександрович (псевд., крипт. Андибер, Канівський А., Канівець Ол., А.А., Т-ий та ін.; народився 28(16).03.1845 у Каневі Київської губ. — помер 22(09).07.1902 в Києві; похований на Байковому кладовищі) — педагог, історик, археограф, літератор, публіцист, громадський діяч.

Бібліографія праць О.Андрієвського: Систематический указатель журнала "Киевская старина" (1882—1906). — Полтава, 1911; "Чтения в Историческом обществе Нестора Летописца" (1879—1914): Бібліографічний довідник. — К., 1989.

Література: Алексей Александрович Андриевский (Некролог) / Сост. И.Каманин // Киевская старина. — К., 1902. — № 9. — С. 413—433; Памяти Алексея Александровича Андриевского. 1845—1902. — К., 1909; Столетие Киевской первой гимназии (1809—1811—1911). — К., 1911. — Т. I. — С. 36—38; Бутич І. Андрієвський Олексій Олександрович // Українські архівісти: Бібліографічний довідник. — К., 1999. — Вип. I. — С. 8—10.

с. 569 ...із впливами російського *Sturm- und Drang*period-у 60-х рр. — буквально: період штурму і натиску. Автор має на увазі період реформ 60—70-х рр. XIX ст. в Російській імперії, зокрема відміну кріпосного права, реформування армії, суду, фінансової та освітньої систем, створення міського і земського самоврядування тощо.

...тодішній куратор Пирогов — Пирогов Микола Іванович (1810—1881) — видатний російський лікар і педагог. Попечитель Київського учбового округу з вересня 1858 по 13 березня 1861 р., один з ініціаторів відкриття в Києві (1859) першої в Російській імперії недільної школи. Виступав за обмеження застосуван-

ня тілесних покарань у гімназіях та здійснював спроби розширення автономії університету.

...другий пок[і́йний] брат Митрофан — Андрієвський Митрофан (1842—1887) — український філолог, педагог, автор праць про давньоруські літописи та “Слово о полку Ігоревім”, про українські народні думи (див.: *Грушевський М.* Історія України-Руси. — К., 2000. — Т. XI: Показчик імен. — С. 16). У 1882—1885 рр. надрукував у “Киевской старине” багато топографічних розвідок (див.: Систематический указатель журнала “Киевская старина”).

...до В'ятки, де він мусив пробути чотири роки — насправді О.Андрієвський перебував на засланні у Вятці в 1879—1881 рр., а вже з 15 травня 1881 р. почав редагувати неофіційну частину “Киевских губернских ведомостей” (Столетие Киевской первой гимназии — С. 37).

...займався збиранням матеріалів до ювілейних публікацій — йдеться про збірку: Столетие Вятской губернии. 1780—1880: Сб. материалов по истории В'ятського краю. — Вятка, 1880—1881. — Т. I—II. О.Андрієвський брав участь у підготовці цього видання як співробітник статистичного комітету.

...кілька праць по історії В'ятки й В'ятського краю — *Андриевский А.* Дела о совершении языческих обрядов и жертвоприношений инородцами Вятской губернии (1828—1857). — Вятка, 1881.

...діставши посаду “редактора неофіційної часті” київських губернських відомостей — “Киевские губернские ведомости” — офіційна газета, що виходила в Києві в 1838—1917 рр. О.Андрієвський був редактором її неофіційної частини в 1881—1886 рр.

...черпаючи матеріали головню з архіву Київської губернії, а далі також і в інших деяких — йдеться про Архів Київського губернського правління. Пізніше О.Андрієвський працював також у Центральному архіві давніх актових книг Київської, Подільської і Волинської губерній.

...випускав сі матеріали в передруку... — зібрані документи з історії Києва та Київської губернії, Запорізької Січі О.Андрієвський друкував спочатку в неофіційній частині “Киевских губернских ведомостей”. Видані окремими брошурами: Исторические материалы из архива Киевского губернского правления / Сост. редактор неофициальной части киевских Губернских ведомостей Ал.Андриевский. — К., 1882—1886. — Вып. I—X.

с. 570 ...інспектором гімназії в Златополь — містечко в Чигиринському повіті Київської губернії (тепер — у складі м. Новомиргород Кіровоградської обл.). Перебуваючи на посаді інспектора Златопольської чоловічої гімназії, написав історичний нарис про цей навчальний заклад: Историческая записка о Златопольской гимназии, составленная ко дню пятидесятилетнего юбилея ее в августе м-це 1887 г. инспектором А.Андриевским. — К., 1887.

...“Материалы для истории южно-русского края...” — йдеться про видання: *Андриевский А.* Дела, касающиеся запорожцев с 1715 по 1774 г. // Записки Императорского Одесского общества истории и древностей. — Одесса,

1886. — Т. XIV; Материалы по истории Запорожья и пограничных отношений (1743—1767) // Там само. — 1893. — Т. XVI; 1894. — Т. XVII.

З статей його замітніші... — Страничка из прошлого г. Переяслава // Киевская старина. — К., 1889. — № 8. — С. 189—190 (під крипт. “А.А.”); Войтовство Ивана Сычевского в Киеве (1754—1766) // Там само. — 1891. — № 4. — С. 1—31; № 5. — С. 210—243; № 6. — С. 410—422; Последние киевские сотники // Чтения в Историческом обществе Нестора Летописца. — К., 1891. — Кн. 9. — С. 11—14; Кн. 10. — С. 34—51; Комиссия 1749 года для разбора взаимных претензий татар и запорожцев // Там само. — К., 1894. — Кн. 9. — С. 42—64; Еще страничка из прошлого г. Переяслава // Киевская старина. — К., 1901. — № 9. — С. 277—303 (під крипт. “А.А.”).

с. 570 Ряд статей і заміток по історії Києва, міщених в “Киевской старине”, зібрав він і видав особною книгою... — Андрієвський А. Из жизни Киева в XVIII веке (Архивные заметки). — К., 1894.

...писав багато — по історії літератури... — першу історико-літературну працю О.Андрієвського — “Григорій Федорович Квитка (Основьяненко), 1778—1843 гг. Биографический очерк” було надруковано в газеті “Одесский вестник” у 1878 р. Окрім цього, див.: Литературная хрестоматия для всех (пособие для устройства образовательных литературных чтений в учебных заведениях, аудиториях и семье) / Сост. Одесским обществом любителей науки, литературы и искусства при сотрудничестве: А.А.Андрієвського, Г.Е.Афанасьєва, А.Н.Деревицького и др. — Одесса, 1901. — Т. I.

...популярні книжки для народу... — у “Киевских губернских ведомостях” О.Андрієвський створив окремиї розділ “для народного читання”. Пізніше подані в ньому публікації видало Київське товариство сприяння початковій освіті 11 брошурами, серед яких О.Андрієвському належать чотири: “Крым и крымские татары”, “Первый русский книгопечатник”, “В.А.Жуковский”, “Из бесед о любви к животным”.

...публіцистичні статі... — у 1881—1885 рр. надрукував у київських газетах низку фейлетонів; пізніше опублікував проект “О преобразовании городского Сиротского Дома” в “Известиях Одесской городской думы”, реферати з проблем виховання в “Трудах Одесского русского Общества охранения народного здоров'я” тощо (детальніше про це див.: Алексей Александрович Андрієвський (Некролог) / Сост. И.Каманин. — С. 429).

...численні статейки про Шевченка — серед них: Т.Г.Шевченко — друг семьи. К 34-й годовщине его смерти // По морю и суше. — Одесса, 1895. — №8 (під псевд. А.Каневский); Об отношении Т.Г.Шевченко к жизни // Южное обозрение (Одесса). — 1899. — № 738 (див. вищезазначений некролог І.Каманіна).

с. 571 ...спочував новішому науковому й культурно-політичному руху... — в одеський період життя (1896—1902) був одним з активних діячів Одеської громади (детальніше про це див.: Катренко А. Одеська громада 70—90-х років XIX ст. // Київська старовина. — К., 1998. — № 2. — С. 84—95).

О.М.

Пам'яті Олександра Лазаревського

Публікується за виданням: *Грушевський М.* Пам'яті Олександра Лазаревського // ЗНТШ. — Львів, 1902. — Т. XLVII. — Кн. III. — С. 1–10.

Лазаревський Олександр Матвійович (народився 20(08).06.1834 в с. Гирявка Конопотського пов. Чернігівської губ. — помер 13.04.(31.03).1902 в Києві; похований у с. Гирявка, тепер с. Шевченкове Конопотського р-ну Сумської обл.) — історик, археограф, бібліофіл.

Бібліографія праць О.Лазаревського: Олександр Матвійович Лазаревський. 1834–1902: Матеріали до біобібліографії / Передмова І.Л.Бутича. — К., 1994.

Література: *Білокінь С.І.* Раритети української бібліографії у збірках Олександра Лазаревського та Михайла Хмарова // Київська старовина. — К., 1998. — № 4. — С. 131–164; *Василенко М.* Олександр Матвійович Лазаревський (1834–1902): Матеріали до його біографії // Україна. — К., 1927. — Кн. 4. — С. 18–97; *Воронов В.І.* Науковий доробок О.М.Лазаревського в галузі археографії, джерелознавства та історіографії: Автореф. дис. ... канд. іст. наук. — Дніпропетровськ, 1996; *Грушевський М.* Кілька слів про його наукову спадщину та її дослідження // Україна. — К., 1927. — Кн. 4. — С. 3–17; *Мельник А., Фицик Л.* О.М.Лазаревський — біограф козацької старшини // Сіверянський літопис. — Чернігів, 2002. — № 1. — С. 51–55; Олексій Матвійович Лазаревський (1834–1902): Доповіді і матеріали науково-практичної конференції “Українська археографія: проблеми і перспективи”, присвяченої 160-річчю від дня народження О.М.Лазаревського. — К., 2003; *Павловська Н., Шандра В.* Лазаревський Олександр Матвійович // Українські архівісти: Біобібліографічний довідник. Випуск перший (XIX ст.—1930-ті рр.) — К., 1999. — С. 183–186; *Ринсевич В.* Джерелознавчі аспекти наукової діяльності О.М.Лазаревського на Лівобережній Україні // Сіверянський літопис. — Чернігів, 1999. — № 4. — С. 43–57; Україна. — К., 1927. — Кн. 4; Український археографічний збірник. — К., 1927. — Т. II.

с. 572 Імена Костомарова — особисто О.Лазаревський познайомився з М.Костомаровим наприкінці 1850-х рр. у Петербурзі. Після від'їзду Олександра Матвійовича в Україну вони листувалися між собою. Пишучи свої історичні праці, М.Костомаров не раз звертався до О.Лазаревського за консультаціями щодо архівних джерел Гетьманщини. У 1879 р. він гостював у маєтку Лазаревського в Підлипному (детальніше про це див.: *Житецький І.* Листування О.М.Лазаревського і М.І.Костомарова // Україна. — К., 1927. — Кн. 4. — С. 98–104).

...в роді Амадея Тері — імовірно, йдеться про Т'ері (Thierry) Огюстена (1795–1856) — французького історика, одного із засновників наративної романтичної школи, автора праць про норманське завоювання Англії.

...ближчі співробітники покійника з кола “Київської старини” — йдеться про діячів українського руху, видатних учених В.Антоновича, П. та Ф.Лебе-

динцевих, М.Петрова, О.Кістяківського, О.Левицького, І.Каманіна, П.Житецького та ін., які разом з О.Лазаревським стояли біля витоків часопису. Сам Олександр Матвійович від часу його заснування до останніх днів відігравав провідну роль у виробленні концепції й тематики видання. За часів редагування Є.Кивлицького (1890—1893) він здійснював наукове керівництво часописом, у його будинку збирався редакційний комітет. О.М.Лазаревському належала також ідея фотографування у травні 1896 р. членів редакції та близьких співробітників журналу. На цьому єдиному знімку гурту “Киевской старины” зображені: П.І.Житецький, О.М.Лазаревський, В.В.Тарнавський, М.К.Чалий, М.В.Шугуров, В.Б.Антонович, К.П.Михальчук, А.В.Стороженко, В.І.Щербина, Є.О.Кивлицький, М.П.Василенко, В.П.Науменко, А.І.Дудка-Степович, Н.В.Молчановський, О.І.Левицький, М.В.Стороженко, В.О.Мякотін (Київська старовина. — К., 1998. — № 2. — С. 73).

с. 573 *Остатня книжка “Киевской старины” (за май) принесла цінний покажчик...* — йдеться про покажчик: С.П[ономарьов]. “Труды А.М.Лазаревского. (Сообщения, исследования, рецензии)” // Киевская старина. — К., 1902. — № 5. — С. XXXI—LII. Покажчик укладений у хронологічному порядку й налічує 283 позиції. У редакційній примітці зазначено, що до переліку праць не ввійшли численні історичні начерки історика, вміщені в “Киевской старине” без імені автора. Доповнений та уточнений покажчик (вміщено описи праць про О.Лазаревського) був виданий до 25-річчя смерті вченого (Ткаченко М. Список праць О.М.Лазаревського і праці про нього // Український археографічний збірник. — К., 1927. — Т. II. — С. LI—LXXX). Покажчик М.Ткаченка вміщує описи 429 праць О.Лазаревського, 73 рецензій на його деякі праці, статей і заміток з приводу його діяльності. У 1994 р. вийшло видання “Олександр Матвійович Лазаревський. 1834—1902: Матеріали до біобібліографії”, у якому передруковано покажчик М.Ткаченка, подано описи нововиявлених праць О.Лазаревського (14), передруків його праць (6) та бібліографію про життя, діяльність і наукову спадщину вченого.

...і некролог — йдеться про некролог: Александр Матвеевич Лазаревский // Киевская старина. — К., 1902. — № 5. — С. III—XIX. Там само опубліковано замітки: Л.Б.Похороны А.М.Лазаревского. (Впечатления очевидца). — С. XX—XXVIII; С.П[ономарьов]. На могиле А.М.Лазаревского. (В 20-й день по его кончине). — С. XXIX—XXX.

...але пожадана таки методично зроблена монографія — найповнішим біографічним дослідженням про О.Лазаревського слід вважати статтю одного з його учнів М.П.Василенка: Олександр Матвійович Лазаревський (1834—1902) // Україна. — К., 1927. — Кн. 4. — С. 18—97. Наукова спадщина вченого висвітлена в монографії: Сарбей В.Г. Історичні погляди О.М.Лазаревського. — К., 1961.

...в небагатій поміщицько-урядничій родині... — родовід Лазаревських Олександр Матвійович подає у збірці “Pro domo sua” (К., 1893). До збірки увійшли “Сведения о старейших членах рода Лазаревских” О.Лазаревського та

спогади батька "Памяти мои". Сам автор й упорядник наголошував, що книжку видано лише для родичів, оскільки вона вміщує відомості здебільшого "малоінтересные для чужеродцев". Видання вийшло накладом 50 примірників, і, зважаючи на його рідкість, збірку передруковано у виданні: Український археографічний збірник. — К., 1927. — Т. II. — С. 1—55. Важливі відомості до історії роду є також у листуванні родини та власне в листах Олександра Матвійовича, видрукуваних в "Українському археографічному збірнику" (1927. — Т. II. — С. 74—370). Мати О.Лазаревського Афанасія Олексіївна Лазаревська (з роду Лацинських) була особисто знайома з Т.Шевченком. Під час подорожі по Україні в серпні 1859 р. поет відвідав родинний маєток Лазаревських у Гирявцях, написав її портрет. У своїй передмові до 2-го тому "Українського археографічного збірника" М.Грушевський, називаючи родину Лазаревських окрасою української інтелігенції другої половини XIX ст., наголошував: "<...>... Історія і досвід роду наклали незгладиму печать на наукову творчість великого історика й озброїли його розумінням тих сторін соціально-економічного процесу, які він положив основою свого наукового досвіду" (с. IV).

...своїх старших братів — Василя, Михайла й Федора, типових українофілів, приятелів Шевченка — у родині Лазаревських було шестеро синів: Василь, Михайло, Федір, Яків, Олександр, Іван. Про долю старших братів та їхні взаємини з Т.Шевченком див.: *Лазаревський О.* [Короткі біографії братів Лазаревських] // Український археографічний збірник. — К., 1927. — Т. II. — С. 67—73; *Лазаревська К.* Шевченко і брати Лазаревські (Деяко з родинного архіву Лазаревських) // Україна. — К., 1928. — Кн. 4. — С. 46—51; *Лазаревський О.О.* Шевченко та Лазаревські // Забута країна. — СПб, 1999. — С. 1—51. М.Грушевський, згадуючи братів Лазаревських, наголошував, що вони "самі по собі варті культурно-історичної монографії" (Передне слово // Український археографічний збірник. — С. III).

Лазаревський Василь Матвійович (1817—1890) — письменник і перекладач, найстарший із шести братів Лазаревських. У 1847—1848 рр. — чиновник Оренбурзької прикордонної комісії, допомагав матеріально Т.Шевченкові під час заслання, листувався з ним. У В.Лазаревського збереглися деякі автографи поета, альбом малюнків, йому ж Тарас Григорович у 1861 р. подарував автопортрет.

Лазаревський Михайло Матвійович (1818—1867) — чиновник, близький друг Т.Шевченка. Після закінчення Ніжинського ліцею кн. Безбородька (1841) переїхав до Тобольська, звідти — до Оренбурга. Із 1850 р. — радник Петербурзького губернського правління. Т.Шевченко познайомився з М.Лазаревським у 1847 р., зустрівся з ним в Орську та Оренбурзі, намалював портрети (1849 р., 1858 р.). Михайло листувався з поетом, клопотався про визволення його із заслання. Після повернення до Петербурга Т.Шевченко жив у М.Лазаревського перші три місяці, пізніше часто гостював у нього, подарував йому свій "Щоденник", автопортрет (1858). Після смерті поета М.Лазаревський подбав про похорон та організував перевезення тіла в Україну. Автор спогадів про Т.Шевченка. В останні роки життя — управитель маєтків російського археолога графа Олек-

сія Уварова. Саме він улаштував брата Олександра доглядачем петербурзького музею та бібліотеки Уварова, де той впорядковував його книгозбірню та рукописи. У 1858 р. через брата Михайла відбулося особисте знайомство О.М.Лазаревського з Т.Шевченком.

Лазаревський Федір Матвійович (1820–1890) — чиновник, друг Т.Шевченка. Служив в Оренбурзі, Петербурзі, Орлі та Ставрополі. Першим розшукав Т.Шевченка під час його заслання в Оренбурзі, допомагав йому. Там, в Оренбурзі, Шевченко намалював його портрет із братом Михайлом (1849 р.). Після повернення Т.Шевченка зі заслання зустрівся з ним у Петербурзі та Гирявці під час подорожі поета по Україні. Автор спогадів про Кобзаря, уперше видрукуваних у 1899 р. в “Киевской старине”. Допомагав братові Олександрові в пошуках українських старожитностей, зокрема портрета Грабянки та відомостей про нього.

Молодечі літа прожив він в далеких переїздах — у 1842–1850 рр. (за винятком часу навчання в Конотопській повітовій школі — 1844–1846 рр.) Олександр проживав зі старшими братами в Харкові, Петербурзі та Оренбурзі, переїжджаючи відповідно до їхніх нових службових призначень. Рішення батьків передати сина під опіку братів було пов'язане з бажанням дати йому добру освіту, проте часті переїзди та умови життя не виправдали цих сподівань (детально про дитячі роки О.Лазаревського див.: *Василенко М.* Олександр Матвійович Лазаревський. — С. 24–27).

Пізно відданий до школи — після закінчення приватного пансіону для підготовки до вступу в гімназію у лютому 1850 р. О.Лазаревського прийняли до третього класу Петербурзької 2-ї чоловічої гімназії, яку він закінчив 20-річним юнаком (у 1854 р.).

...в чернігівських “Губернских ведомостях”... — йдеться про офіційну урядову газету “Черниговские губернские ведомости”, що виходила в 1838–1917 рр. Редакторами її в різні часи були: П.Ростовцев, М.Білозерський, І.Шипацький-Ілліч, М.Константинович та ін. У 1850–1860-ті рр. у “Черниговских губернских ведомостях” часто друкувалися історичні, етнографічні та фольклорні матеріали. У 1853 р. в газеті побачили світ шість гімназійних праць О.Лазаревського. Перша з них під назвою “Купчая крепость, данная Леонтием Харьковым Леонтию Тарнавскому 1728 г.” була видрукувана в 4-му числі. У 1856–1858 рр. у газеті О.Лазаревський подав низку річних оглядів “Украинская литературная летопись”; у 1860–1870-х рр. надрукував декілька великих праць, що ґрунтуються на архівних джерелах (див.: Олександр Матвійович Лазаревський. 1834–1902: Матеріали до біобібліографії. — С. 3–7).

...свою першу працю... — йдеться про працю “Опыт указателя источников для изучения Малороссийского края в историческом и географическом отношении” (Черниговские губернские ведомости. — Чернигов, 1853. — № 45, 46). Як зазначалося, цей покажчик був не першою, а вже шостою публікацією О.Лазаревського. Вважається, що цією роботою започаткована історична біб-

ліографія в Україні. Показчик налічував 554 позиції, у доповненому вигляді в 1858 р. вийшов окремим виданням із посвятою О.М.Бодянському.

...його університетська праця про хронограф — “Записка о русском хронографе” — ця праця була написана на основі результатів студіювання часописів Публічної бібліотеки в Петербурзі та рукописів книгозбірні і музею графа О.Уварова. Опублікована у виданні: *Известия Императорской академии наук по отделению русского языка и словесности.* — СПб, 1859. — Т. VIII. — С. 384—390. Цього ж року були надруковані “Добавления к записке — 4 отрывка из хронографа, заимствованные у византийцев” (Там само. — Т. IX. — С. 115—128). Робота отримала схвальний відгук редактора “Известий” І.Срезневського.

...дану проф. Сухомліновим — Сухомлінов Михайло Іванович (1828—1901) — історик давньоруської літератури, професор Петербурзького університету (див. коментар до некролога: “Мих[айло] Сухомлінов — Ів[ан] Жданов. Некрологічна замітка”). Під час навчання в університеті О.Лазаревський перебував під впливом та опікою професора М.Сухомлінова. У пізніших роках вчитель та учень зберегли дружні стосунки, про що свідчить їхнє листування (див.: *Василенко М. Олександр Матвійович Лазаревський.* — С. 28—29).

...був близьким чоловіком до Шевченка — О.Лазаревський познайомився з Т.Шевченком у 1858 р. в Петербурзі завдяки близькій дружбі поета зі старшим братом історика Михайлом Лазаревським. Олександр Матвійович брав участь у похороні Т.Шевченка, разом із художником Г.Честахівським супроводжував його тіло до Києва. Присвятив поетові низку розвідок: “Последний день жизни Т.Г.Шевченка”, “Детство Шевченка. Материалы для биографии его” (1862), “Гроб Т.Г.Шевченка в Киеве у Хрестовоздвиженской церкви” (1894) та ін. Про це детально див.: *Сарбей В.Г. Т.Г. Шевченко і О.М. Лазаревський // Український історичний журнал.* — К., 1989. — № 3. — С. 26—34.

В тодішнім органі російського українофільства “Основи”... — у цьому журналі О.Лазаревський подав чотири публікації: *Говорил ли Полуботок Петру Великому речъ, приводимую Конисским?* (1861. — № 8. — С. 9—19); *О южно-русском словаре Шейковского* (1862. — № 1. — С. 57—61); *Детство Шевченка. Материалы для биографии его* (№ 3. — С. 1—10); *Статистические сведения об украинских народных школах и госпиталях в XVIII веке* (№ 5. — С. 82—89).

с. 574 Служба на Україні (в Чернігівщині й Полтавщині, потім в Києві... — після реформи 1861 р. О.Лазаревський переїжджає з Петербурга до Чернігова, де був призначений членом від уряду з їзду мирових посередників у Чернігівській губернії. Пізніше обіймав посади наглядча акцизних округ Чернігівської губернії (1863—1864), секретаря Чернігівського губернського статистичного комітету (1865—1866), керівника канцелярії чернігівського губернатора (1866—1868). Член Полтавського окружного суду (1868—1869), голова Кременчуцького повітового суду (1869—1872), член Полтавського земельного банку (1872—1873), член Ніжинського окружного суду (1874—1879), товариш го-

лови Курського окружного суду (1879–1880). Із травня 1880 р. призначений товаришем голови Київського окружного суду, з грудня 1888 р. обраний членом Київської судової палати. На цій посаді перебував до кінця життя. Про службові переміщення О.Лазаревського детально див.: *Василенко М.* Олександр Матвійович Лазаревський. — С. 31–51; *Федоренко П.* О.М.Лазаревський та культурні цінності Чернігівщини // Український археографічний збірник. — Т. II. — С. XXII–XLIX.

...архівальних останків Гетьманщини, які тоді ще заціліли по різних урядах... — в архіві Чернігівського губерньського правління О.Лазаревський досліджував матеріали другої Малоросійської колегії та Генеральної військової канцелярії, які були перевезені з Глухова. В архіві Чернігівської казенної палати вчений виявив велику частину Румянцевського опису. У центрі зацікавлень дослідника був також архів Чернігівського дворянського зібрання. Під час роботи в Полтаві історик вивчав полтавську частину Румянцевського Опису в архіві Полтавської казенної палати, документи XVII–XVIII ст. в архіві Окружного суду, матеріали Полтавського губерньського дворянського зібрання. Детально про архівні студії О.Лазаревського див.: *Федоренко П.* О.М.Лазаревський та культурні цінності Чернігівщини. — С. XXVII–XXXIII.

“Черниговском листке” — у цій газеті О.М.Лазаревський опублікував “Отрывок из путевых записок старца Леонтия (1700 г.)” з описами Глухова, Кролевця, Батурина та інших міст. Під рубрикою “Рассказы из истории Левобережной Украины XVIII в.” були оприлюднені дослідження “Почепские казаки и Меншиков” та “Украинские сотники”. У № 9 за 1863 р. О.М. Лазаревський подав гостру публіцистичну статтю “Заметка на письмо г. Добротворского” на захист живої народної української мови.

“Черниговский листок” — див. коментар до статті “Пам’яті Олександра Кониського”.

...“Записках статистического комитета” — йдеться про “Записки Черниговского статистического комитета”, ініціатором видання, автором концепції, програми та редактором перших двох томів яких був О.Лазаревський. Виходили від 1865 р. до початку 1870-х рр. Остання публікація О.Лазаревського вміщена в “Записках” у 1872 р.

...“Копотопская старина” — історичні відомості про батьківщину вченого з примітками та додатками з 19 документів подані у виданні: Памятная книжка Черниговской губернии. — Чернигов, 1862. — С. 301–352.

...“Малороссийские посполитые крестьяне (1648–1783 гг.), историко-юридический очерк по архивным источникам” — це монографічне дослідження вийшло у виданні: Записки Черниговского статистического комитета. — Чернигов, 1866. — Вып. I. — С. 1–152 та окремим відбитком. У серії НТШ “Руська історична бібліотека” (Львів, 1902. — Т. XXII) праця вийшла в перекладі українською мовою. Третє видання було здійснене в Києві в 1908 р. Рецензію на монографію подав М.Грушевський (ЗНТШ. — Львів, 1908. — Т. LXXXIV. — С. 225).

...«Обозрение “Описи Малороссии”» — архівний опис документів Генерального (Румянцевського) опису Малоросії 1765–1769 рр. (чернігівської частини), що виявив О.Лазаревський в архіві Чернігівської казенної палати в 1865 р. За клопотанням дослідника в 1866 р. цей опис було передано до бібліотеки Чернігівського губернського статистичного комітету, секретарем і фактичним керівником якого він був. Для зручності користування та доступності вчений розпочав укладати “Обозрение Румянцевской описи”. Було описано документи 142 томів чернігівського, київського, ніжинського та стародубського полків. “Обозрение”, укладене О.Лазаревським, вийшло в трьох випусках у “Черниговских губернских ведомостях” (1866, 1867, 1873) та окремими відбитками (загалом 200 примірників). Документи лубенського полку були пізніше описані М.Константиновичем і вийшли в 1884 р. як додатковий 4-й випуск до “Обозрений” О.М.Лазаревського.

Константинович Микола (1844–1889) — педагог, громадський діяч на Чернігівщині, голова Чернігівської губернської управи, редактор “Черниговских губернских ведомостей” (1877–1879).

с. 575 ...*Лазаревський і його школа...* — до так званої “лівобережної школи” О.Лазаревського належали, зокрема: О.Єфименко, М.Василенко, В.Модзалевський, В.Барвінський, В.Мякотін. Істотний вплив О.Лазаревський справив також на історичні погляди О.Левіцького, Д.Багалія, І.Луцицького, Д.Міллера та інших учених другої половини ХІХ—перших десятиліть ХХ ст. (див.: *Коваленко О.* О.Лазаревський та “лівобережна школа” в українській історіографії другої половини ХІХ—початку ХХ ст. // Олександр Матвійович Лазаревський (1834–1902): Доповіді і матеріали. — С. 33–34). М.Грушевський називав О.Лазаревського “признаним головою лівобережної історіографії, учителем і провідником” (*Грушевський М.* Кілька слів про його наукову спадщину та її дослідження. — С. 3).

...*я в своїй статті з поводу “Малороссийского дворянства” Єфименкової* — йдеться про рецензію М.Грушевського “Нова розправа про українську шляхту задніпрянську...” (Правда. — Львів, 1892. — Квітень — С. 63, 185. Підпис: Хлопець).

...*маленькою заміткою в “Основи” 1861 р.* — йдеться про статтю “Говорил ли Полуботок Петру Великому речь, приводимую Конисским?” (№ 8. — С. 9–19).

...*в монографії про Полуботка...* — йдеться про працю “Павел Полуботок. Очерк из истории Малороссии XVIII ст.” (Русский архив. — М., 1880. — Т. I. — С. 137–209). У традиційній для нього манері характеристики старшинської верстви автор виступає проти ідеалізації Полуботка як народного героя, змальовуючи його як захисника інтересів старшини.

...*в “Русском архиве”* — йдеться про щомісячний історичний журнал, що виходив у Москві в 1863–1917 рр. Видавцем та редактором його був історик, археограф та бібліограф П.Бартенев. Журнал мав понад 1000 передплатників. Призначався для публікації документів і матеріалів з історії Росії та російської

літератури переважно XVIII—XIX ст. Найдокладнішим його зміст був у 60—90-х рр. XIX ст. За кількістю опублікованих матеріалів посідав перше місце серед російських історичних журналів.

Поправку до поглядів Лазаревського на Полуботка постарався потім дати д. Я.Шульгин... — йдеться про статтю “Павел Полуботок, полковник черниговський (1705—1724). К портрету” (Киевская старина. — К., 1890. — № 12. — С. 522—538).

...студії над поодинокими родами — О.Лазаревський підготував низку генеалогічних нарисів: “Очерк старейших дворянских родов в Черниговской губернии”, “Очерки малороссийских фамилий...”, “Люди Старой Малороссии”. Їх перелік див.: Олександр Матвійович Лазаревський. 1834—1902: Матеріали до біобібліографії. — С. 2—23.

с. 576 Сі історії родів доконче б треба зібрати й видати осібно — це побажання не було реалізоване. Задум видати окрему книгу під назвою “Люди Старой Малороссии” з портретами осіб, які згадуються в ній, наприкінці 1870-х рр. виношував сам О.Лазаревський. Проте цей задум був занадто дорогим, тому він не зміг його здійснити.

...аматором і збирачем таких портретів покійник був великим — про колекцію портретів історичних діячів, яку збирав О.Лазаревський, детально див.: Лазаревська К. О.М.Лазаревський і старе українське мистецтво // Україна. — К., 1927. — Кн. 4. — С. 83—97.

...попередників кружка “Киевской старины” — йдеться про дослідників української старовини, роботу яких продовжили співробітники журналу “Киевская старина”. Учений задумав створити серію біографічних нарисів “Прежние изыскатели малорусской старины” про українських істориків та видавців, обмежившись першою половиною XIX ст.: Г.А.Полетику, А.І.Чепу, Ф.Й.Туманського, Я.М.Марковича, М.П.Антоновського, В.Г.Полетику, В.Я.Ломиковського, Д.М.Бангиша-Каменського, М.Ф.Берлинського, О.І.Мартоса, О.М.Марковича, М.А.Маркевича. Ця низка була певною програмою серії, проте вчений встиг підготувати лише нариси про Я.М.Марковича, О.І.Мартоса та О.М.Марковича, які вийшли в “Киевской старине” у 1894, 1895 та 1897 рр. відповідно (див.: Олександр Матвійович Лазаревський. 1834—1902: Матеріали до біобібліографії. — С. 15—17). Сюди ж можна віднести також розвідку “Иван Романович Мартос (1760—1831)” (Киевская старина. — К., 1895. — № 10. — С. 48—71). Перші дослідження О.Лазаревський вмістив у збірку “Очерки, заметки и документы по истории Малороссии” (К., 1895). У своїй рецензії на збірку М.Грушевський писав: “Щодо самої схеми студій, то ми радше бачили б їх в формі загального порівняного досліду сього руху на тлі загального культурно-громадського життя, але тому ще, очевидно, не доспів час, і автор вибирає з значеної серії тих осіб, для яких має більш матеріалу, як то можна догадатись. Було б дуже пожаданим, щоб автор не залишив колись і ту задачу виконати, перевівши окремі студії” (ЗНТШ. — Львів, 1895. — Т. VII: Бібліогр. — С. 47).

...вийшли статті про Полетик — йдеться про публікації: Отрывки из семейного архива Полетик // Киевская старина. — К., 1891. — № 4. — С. 97—116; Частная переписка Григория Андреевича Полетики (1750—1784) / Редакция та примітки О.Лазаревського // Там само. — К., 1893. — № 3—5, 10—11; 1894. — № 4, 7, 10. Ці публікації О.Лазаревський підготував на основі результатів вивчення родинного архіву Полетик, зокрема приватного листування Г.А.Полетики, яке на початку 1890-х рр. придбав для своєї збірки В.В.Тарнавський. Дослідивши ці матеріали, учений зробив висновок, що саме Г.А.Полетика — автор “Історії Русів”. Цю думку, яка до сьогодні залишається дискусійною, поділяли В.Іконников, О.Грушевський, Д.Дорошенко.

Полетика Григорій Андрійович (1725—1784) — український громадсько-політичний діяч, письменник. Походив із козацько-старшинського роду Полетик. Випускник Київської академії (1745). Депутат комісії зі складання “Нового уложения” (1767). Обстоював автономний устрій Лівобережної України і права українського шляхетства.

...Якова і Олександра Марковичів — Маркович Яків Михайлович (1776—1804) — український історик. Походив з українського козацько-старшинського роду (чернігівська гілка). Навчався в Московському університеті. Автор праці “Записки про Малоросію, її жителів та виробництва” (1798).

Маркович Олександр Михайлович (1790—1865) — український історик і громадський діяч. Молодший брат Я.Марковича. Служив у державних установах Чернігівської губернії. Автор низки праць: “Опис Малоросії” (незакінчена і неопублікована), “Історична і статистична записка про дворянський стан і дворянські маєтності” (1840, 1894).

...Ол[ексія] й Ів[ана] Мартосів... — *Мартос Олексій Іванович (1790—1842)* — український історик. Автор 3-томної (за іншими даними — 5-томної) “Історії запорозьких козаків”, рукопис якої втрачено. Надруковано лише два розділи III тому — про битву під Берестечком та про шлюб і смерть Т.Хмельницького (1822—1823). Мемуари історика були опубліковані в “Русском архиве” (1893).

Мартос Іван Романович (1760—1831) — український громадський та державний діяч, вихованець Київської академії. Кабінет-секретар гетьмана К.Розумовського, директор Департаменту Міністерства юстиції (1815—1816). Автор “Исследования банного строения, о котором повествует летописец Нестор” (1809). О.Лазаревський опублікував листування І.Р.Мартоса: Частная переписка Ивана Романовича Мартоса (1817—1830) // Киевская старина. — 1896, 1898.

...наступником Бодяньського — Бодяньський Осип Максимович (1808—1877) — український філолог-славист, історик, археограф, фольклорист, письменник і перекладач. Професор Московського університету (1842—1868, з перервою). Секретар (із 1845 р.) Московського товариства історії й старожитностей російських та редактор його “Чтений”, де опублікував низку цінних документів з історії України (“Історія Русів”, “Літопис Самовидця”, “Реєстр усього Війська Запорізького” та ін.). Мав визначний вплив на історичні погляди О.Лаза-

ревського, листувався з ним (*Лазаревський О.* Четыре письма О.М.Бодянского (1855—8) // Киевская старина. — К., 1889. — № 11. — С. 447—450; *Лазаревська К.* Листи Осипа Бодянского до Олександра Лазаревського (1854—1855) // Україна. — К., 1926. — Кн. 1. — С. 66—70). О.Лазаревський допомагав О.Бодянському в зборі українських пісень, обмінювався з ним думками щодо видання своєї збірки прислів'їв та поговірок (детальніше про це див.: *Василенко М.* Олександр Матвійович Лазаревський. — С. 29—30).

с. 577 ...в археографічній комісії Петербурзькій — йдеться про Петербурзьку археографічну комісію, засновану в 1834 р. при Міністерстві народної освіти. Первісним її призначенням була публікація матеріалів, зібраних діючою в 1829—1932 рр. Археографічною експедицією на чолі з П.Строевим. У 1837 р. затверджена як постійна установа для систематичного видання джерел з історії Росії. Випускала серійні видання: “Акты археографической экспедиции”, “Акты, относящиеся к истории Западной России”, “Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России” та ін. Із 1841 р. почала видавати “Полное собрание русских летописей”, із 1862 р. — “Летопись занятий археографической комиссии”, з 1872 р. — “Русскую историческую библиотеку”. У 1860—1861 рр. О.Лазаревський працював службовцем комісії. У 1872 р. в листуванні з М.Костомаровим він порушував справу друку як окремого видання Петербурзької археографічної комісії своєї збірки українських актів XVI—XVIII ст., проте його задум реалізований не був.

...в Київській — йдеться про Тимчасову комісію для розгляду давніх актів (Київську археографічну комісію), засновану в 1843 р. при канцелярії київського, подільського і волинського генерал-губернатора для збору, вивчення та публікації документальних матеріалів з історії України.

...“Описание старой Малороссии” — фундаментальна узагальнююча праця, яка ґрунтується на численних архівних джерелах, які досліджував учений упродовж багатьох років. Автор мав намір підготувати її в 10 томах відповідно до старого адміністративного поділу Лівобережної України на полки, подати матеріали до історії заселення, землеволодіння та управління в Гетьманщині в 1654—1783 рр. Перша книга з історією Стародубського полку вийшла в 1888 р., друга (Ніжинський полк) — у 1893 р., третя (Прилуцький полк) — у 1901 р. Четверту книгу (Полтавський полк) вчений закінчити не встиг. На підставі рецензій Д.І.Багалія на 1-й том та В.О.Мякотина на 2-й том О.М.Лазаревський отримав Уварівську премію Петербурзької академії наук.

...“Исторические очерки сел Ковотопского уезда, юго-восточная часть” (1886)... — тут і далі вихідні дані про названі М.Грушевським праці О.М.Лазаревського див.: Олександр Матвійович Лазаревський. 1834—1902: Матеріали до біобібліографії. — С. 2—23.

с. 578 ...“Сулимовский архив” — том під назвою “Сулимовський архив. Фамильные бумаги Сулим, Скоруп и Войцеховичей” вийшов у 1884 р. в Києві коштом власників за редакцією та з передмовою О.Лазаревського. Рецензію подав В.Антонович (Киевская старина. — К., 1884. — № 10. — С. 332—336).

... *“Мотыжинский архив”* — том під назвою “Мотыжинский архив. Акты Переяславского полка XVII—XVIII в.” вийшов у 1890 р. як доповнення “Сулимовского архива”. Рецензія на видання була вміщена в “Киевской старине” (К., 1890. — № 9. — С. 509—521) під криптонімом А.М.

... *“Любецкий архив”* — том під назвою “Любецкий архив графа Милорадовича” вийшов як додаток “Киевской старины” в 1896 та 1898 рр. і окремим відбитком (К., 1898). Архів з ініціативи та за редакцією О.Лазаревського почав видавати граф Г.О.Милорадович. Тут містилися фамільні папери Полуботків та Милорадовичів у Любечі.

... *“Дневник Ханенка”*... — вийшов під назвою “Дневник генерального хорунжого Николая Ханенка” як додаток “Киевской старины” в 1884—1886 рр. у редакції та з передмовою О.Лазаревського. Щоденник вміщує записи за 1727—1731 і 1742—1753 рр.

Ханенко Микола Данилович (1691—1760) — політичний і державний діяч, дипломат, мемуарист. Онук гетьмана Правобережної України Михайла Ханенка. Залишився його архів із цінними історичними матеріалами до історії України.

...повне видання *дневника Якова Марковича* — “Дневник Якова Марковича” вийшов у додатках “Киевской старины” та окремими томами в 1893, 1895 і 1897 рр. Рецензію на видання подав М.Грушевський (ЗНТШ. — Львів, 1896. — Т. XII. — С. 33—34). Після смерті О.Лазаревського видання щоденника припинилося. Обсяг щоденника, який Я.Маркович вів упродовж 50 років, сягає 10 томів. Уперше (зі скороченнями) щоденник за період 1717—1767 рр. надрукував у 1859 р. правнук автора Олександр Маркович. З ініціативи М.Грушевського археографічна комісія НТШ видала 4-й том щоденника (1735—1740) у 22-му томі “Жерел до історії України-Руси” (ред. В.Модзалевський).

... *“Отрывки из дневника гетманской канцелярии за 1722—1723 гг.”* — тут і далі вихідні дані на названі М.Грушевським праці див.: Олександр Матвійович Лазаревський. 1834—1902: Матеріали до біобібліографії. — С. 2—23.

с. 579 ...не був, поза Києвом і Черніговом, властиво, членом ані одної більшої наукової інституції чи товариства — у Чернігові та Києві О.Лазаревський брав участь у роботі таких наукових товариств та інституцій: Чернігівський губернський статистичний комітет (член — із 1861 р., секретар — із 1865 р.); Чернігівська архівна комісія, фундатором якої він був (1896); Історичне товариство Нестора Літописця при Київському університеті (дійсний член — із 1880 р., член Ради — з 1894 р., голова — вересень 1895—жовтень 1896 рр., товариш голови — 1896—1902 рр.); Київська археографічна комісія (дійсний член — із 1885 р.); Церковно-археологічне товариство при КДА (член — із 1889 р.).

С.П.

Тадей Рильський. Некрологічна замітка

Публікується за виданням: *Грушевський М.* Тадей Рильський. Некрологічна замітка // ЗНТШ. — Львів, 1902. — Т. L. — Miscellanea. — С. 12—13.

Автограф некролога зберігається в: ЦДІАУЛ. — Ф. 401, оп. 1, спр. 47, арк. 11–11 зв., 8 зв., 8.

Рильський Тадей Розеславович (народився 02.01.1841 (21.12.1840) в с. Ставище Сквирського пов. Київської губ. — помер 08.10. (25.09.). 1902 в с. Романівка Сквирського пов. Київської губ.) — український громадський і культурний діяч, економіст. Автор суспільно-політичних, економічних праць, студій з етнографії та народознавства, популярних книжок для народу.

Література: Антонович М. Спомини Яна Мйодушевського про Володимира Антоновича і Тадея Рильського // Український археографічний щорічник. Нова серія. — К., 1992. — Вип. 1. — С. 278–284; Горленко В.Ф. Сторінка до біографії Тадея Рильського // Народна творчість та етнографія. — К., 1985. — № 2. — С. 65–67; До життєпису Тадея Рильського / Передмова та публікація Надії Пазяк // Київська старовина. — К., 1992. — № 3. — С. 58–63; Д[орошенко] В. Тадей Рильський: Некролог // ЛНВ. — Львів, 1902. — Т. XX. — Ч. III. — С. 25–26; Л[евецький] О. Фадей Розеславович Рильський: Некролог // Киевская старина. — К., 1902. — № 11. — Отд. I. — С. 335–349; Мицюк О. Тадей Р. Рильський (1840–1902) як хлопоман і економіст. — Львів, 1933; Мицюк О. Українські хлопомани. — Чернівці, 1933; Палієнко М. Київська Стара Громада у суспільному та науковому житті України (друга половина ХІХ–початок ХХ ст.) // Київська старовина. — К., 1998. — № 2. — С. 49–84; Рильський М. Із давніх літ // Рильський М. Зібрання творів: У 20 т. — К., 1988. — Т. 19. — С. 456–458; Фр[анко] Ів. Пам'яті Тадея Рильського // ЛНВ. — Львів, 1902. — Т. XX. — С. 160–161.

с. 580 Родившись в панській польській родині — походив із шляхетського роду, відомого з другої половини ХVІІ ст. Батько був власником містечка Романівка Сквирського повіту Київської губернії. Т.Рильський опублікував із власною передмовою розповідь про прадіда Ромуальда: Рассказ современника о приключениях с ним во время “Коливищины” // Киевская старина. — К., 1887. — № 1. — С. 51–64.

Оженившись з селянкою з свого села — йдеться про другий шлюб Т.Рильського з Меланією Федорівною зі селянської родини Чуприн, з якою мав трьох синів: Івана, Богдана, Максима. У доносах на Т.Рильського добре ставлення до селян та одруження його, дворянина, зі селянкою подавалися за “неблагонадійність” (див.: Л[евецький] О. Фадей Розеславович Рильський. — С. 343–344).

...в одній з більших своїх статей — дуже цінній: “К изучению украинского народного мировоззрения”... — ці нариси з економічного світогляду селян були видрукувані в “Киевской старине” (1888. — № 11. — С. 266–306; 1890. — № 9. — С. 341–372; № 10. — С. 1–26; № 11. — С. 195–235). Закінчення було опубліковане в цьому ж виданні після смерті Т.Рильського (1903. — № 4. — С. 1–23; № 5. — С. 161–191). У 1903 р. праця вийшла окремим відбитком.

Літературну діяльність розпочав він дописами в “Основі” 1861–1862 рр. — у журналі “Основа” під псевдонімом “Чорний Максим” опублікував статтю “С правого берега Днепра” (1861. — № 2. — С. 239–244) про ставлення польської суспільності до українства на Правобережній Україні. За своїм підписом у цьому виданні подав статті: “Несколько слов о дворянах правого берега Днепра” (1861. — № 11–12. — С. 90–99); “З Маковищ (Київсько-го повіту)” (1862. — № 2. — С. 84–91).

...пізніші дописи, анонімні або криптонімами підписані, нелегко вибрати — серед псевдонімів Т.Рильського з'ясовано лише один: “Максим Чорний” (*Дей О.І.* Словник українських псевдонімів та криптонімів (XVI–XX ст.) — К., 1969. — С. 523).

...“Студії над основами розкладу багатства” — праця була опублікована в “ЗНТШ” (Львів, 1892. — Т. I. — С. 29–86; 1893. — Т. II. — С. 62–113). Називаючи цю роботу першою теоретичною працею українською мовою з політичної економії, дослідник громадської діяльності та творчої спадщини Т.Рильського О.Мицюк зазначав, що вона “не вдалася”, не викликавши ні обговорення, ні критики (див.: *Мицюк О.* Тадей Р.Рильський (1840–1902) як хлопоман і економіст. — С. 35). Відразу після виходу другої частини статті І.Франко у своєму листі до М.Драгоманова так відгукнувся на неї: “Отелився в нім (Т. II. — С.П.) Рильський широкою статтею про економію політичну, та такою тяжкою, претенсіональною (хоче, бачте, подати деякі поправки до теорій західноєвропейських економістів, в тім числі й Маркса), що я не знаю, для кого саме вона написана. Я й не думав ніколи, що Рильський такий економіст” (цит. за: *Возняк М.* Олександр Кониський і перші томи “Записок” // ЗНТШ. — Львів, 1929. — Т. СЛ. — С. 347). Вважаючи, що це дослідження незавершене, М.Драгоманов також категорично висловлювався про його зміст і форму (детальніше про це див.: *Мицюк О.* Тадей Р.Рильський (1840–1902) як хлопоман і економіст. — С. 35).

С.П.

Пам'яті Олексія Маркевича

Публікується за виданням: *Грушевський М.* Пам'яті Олексія Маркевича // ЗНТШ. — Львів, 1903. — Т. LV. — Кн. V. — С. 1–14. Автограф зберігається в: ЦДІАУЛ. — Ф. 401, оп. 1, спр. 49, арк. 190–207 (зворотна нумерація).

Маркевич (Маркович) Олексій Іванович (народився 17(29).03.1847 в с. Смош Полтавської губ. — помер 05.06.1903 в Одесі) — історик, популяризатор української давнини. Доктор російської історії (1888). Екстраординарний (із 1889 р.) та ординарний (1893–1895) професор Новоросійського університету в Одесі. Член багатьох наукових і громадських установ.

Бібліографія праць О.Маркевича: Коваль О. Маркевич Олексій Іванович // Українські архівісти: Біобібліографічний довідник: У 3-х вип. / Упоряд.: О.М.Коваль, І.Б.Матяш, В.С.Шандра. — Вип. 1 (XIX–1930-ті рр.). — К., 1999. —

С. 210–212; *Линниченко И.А.* Алексей Иванович Маркевич: Биографические воспоминания и список трудов // *Записки Одесского общества истории и древностей.* — Одесса, 1904. — Т. 26. — С. 1–48; Маркевич Алексей Иванович (1847–1903): Биобиблиографический указатель / Сост. В.В.Самодурова, И.В.Максименко. — Одесса, 1997. — 152 с.

Література: Голубчик Г.Д. Рід Марковичів-Маркевичів у культурно-громадському житті України: Автореф. ... канд. іст. наук. — Дніпропетровськ, 2003; *Линниченко И.А.* А.И.Маркевич. Биографические воспоминания // *Речи и поминки: Сб. ст. по истории литературы и биографические воспоминания.* — Одесса, 1914. — С. 213–241; *Він же.* Алексей Иванович Маркевич: Биографические воспоминания и список трудов // *Записки Одесского общества истории и древностей.* — Одесса, 1904. — Т. 26. — С. 1–48; *Маркевич Арс.* Памяти Алексея Ивановича Маркевича // *Известия Таврической учёной архивной комиссии.* — Катеринослав, 1903. — № 35. — С. 27–30; *Попова Т.* Алексей Маркевич // *Історіографічні дослідження в Україні.* — К., 2002. — Вип. 12. — С. 113–149; *Синявский А.* А.И.Маркевич — историк Новороссийского края // *Вибрані твори.* — К., 1993. — С. 66–72; *Ше[лу]хин С.* А.И.Маркевич: Некролог // *Киевская старина.* — К., 1903. — Т. LXXXII. — С. 240–244.

с. 581 ...подав лише коротеньку оповістку в тім томі і заповів ширшу згадку на пізніше — див.: *Грушевський М.* Д-р Олексій Маркевич (1847 — †5 (18).VI.1903) // *ЗНТШ.* — Львів, 1903. — Т. LIII. — *Miscellanea.* — С. 9.: “В останній хвилі, випускаючи сю книжку, довідалися ми про наглу смерть шанованого нашого співробітника, якого статтю умістили ми на чолі сеї книжки [йдеться про статтю: *Маркевич О.* XII археологічний з'їзд у Харкові 1902 р. // *ЗНТШ* — Львів, 1903. — Т. LIII. — Кн. III. — С. 1–18. — *А.Ф.*]. Діяльним співробітником нашої часописі був він протягом цілого ряду літ і заразом приятелем нашого “Товариства”, дійсним членом якого був. В одній з дальших книжок присвятимо більшу статтю пам'яті сього поважного ученого і сердечного чоловіка. Честь його пам'яті!”

Автор некролога в “Киевской старине”... — йдеться про некролог: *Ше[лу]хин С.* А.И.Маркевич: Некролог // *Киевская старина.* — К., 1903. — Т. LXXXII. — С. 240–244. М.Грушевський називає Маркевича українофілом за переконаннями, хоча зазначає, “що українофільство Маркевича ніяк не можна назвати глибоким...” Сам О.Маркевич у листах до М.Грушевського акцентує на ставленні до національної справи українців. Подаючи короткі і причинкові матеріали до “ЗНТШ”, він зауважує: “пишу, щоб показати незмінне співчуття до вас і вашої справи”. Питання активної участі Маркевича в національному русі українців не досліджене. Автори нарису про його життя і діяльність припускають, що він тісно був знайомий із представниками українських громадських організацій Одеси, Києва (наприклад, із В.Антоновичем), але участі в їх діяльності не брав (Маркевич Алексей Иванович (1847–1903): Биобиблиогра-

фический указатель. — С. 59). До деякої міри парадоксальним є те, що “при таким досить поверховним українофільстві, — як іронічно зазначає М.Грушевський, — він за українство дуже сильно потерпів”. Уперше в поле зору охранки О.Маркевич потрапив у 1884 р., будучи приват-доцентом Одеського університету. В одній із лекцій про часи Олександра I він дозволив собі анекдотично-жартівливі випадки проти монарха. О.Маркевича звинуватили в неблагонадійності, але ці звинувачення не мали негативних наслідків для його подальшої університетської кар’єри, хоча були спроби перешкодити йому у викладанні лекційного курсу “Історія Південно-Західної Русі” (Маркевич Алексей Иванович (1847—1903): Библиографический указатель. — С. 50—54). Про другий випадок вже із затриманням Маркевича і звинуваченням його в перевезенні нелегальної літератури через кордон у некролозі пише М.Грушевський. Власне це і стало причиною звільнення Маркевича з університету 24 грудня 1895 р. Детальніше про перебіг справи див.: Маркевич Алексей Иванович (1847—1903): Библиографический указатель. — С. 67—69.

“Южное обозрение” (№ 2176 от 6 июня) — Лознгрин [Герцо-Виноградский П.А.И. Маркевич // Южное Обозрение. — 1903. — № 2176. — 6 июня.

с. 582 ...вибраний з огляду на се в 1901 р. і дійсним членом нашого Товариства в історичній секції — обраний дійсним членом НТШ 25 березня 1901 р. (Хроніка Наукового товариства імені Шевченка у Львові. — Львів, 1902. — Вип. 1. — Ч. 9. — С. 16).

...завдячив своє значіння й силу Насті Скоропадській — Скоропадська Анастасія (бл. 1671—1729) — друга дружина гетьмана Івана Скоропадського.

...Марка Абрамовича — Марко Абрамович (помер у 1712 р.) — орендатор у Пирятині, батько Анастасії Скоропадської, похований у Густинському монастирі (Енциклопедія українознавства. — Львів, 1994. — Т. 4. — С. 1471).

...звісний український мемуарист Яків Маркович — Маркович Яків Андрійович (1696—1770) — державний діяч Гетьманщини, наказний лубенський полковник (1721 і 1723—1735), генеральний підскарбій у відставці (1762). Один із найосвіченіших людей свого часу, автор “Генеалогічних заміток” і “Діаріуша”, який охоплює 1717—1767 рр. (Там само).

...один з перших “українофілів”, автор “Записок о Малороссии” — Маркевич Яків Михайлович (1776—1804) — історик. Автор праці „Записки о Малороссии, ее жителях и произвидениях” (1798), у якій подаються короткі відомості про природу, побут, фольклор, мову, державно-політичний устрій Гетьманщини (Там само).

...звісний (хоч і дуже лихий) історик Микола Маркевич... — Маркевич Микола Андрійович (1804—1860) — український історик, етнограф, поет, композитор. Автор “Истории Малороссии”, виданої в Москві в 1842—1843 рр. М.Маркевич був аматором історії, і, як писав історик В.Маслов, його “історичні праці відбивають на собі стару ще романтично-літературну манеру розробки іс-

торичних тем; вони писані під настроєм поглядів і методів 1820-х рр., і в момент свого появи не відповідали новим вимогам тодішньої української історіографії" (*Маслов В.І. М.А.Маркевич. — Прилуки, 1929. — С. 14.*) М.Грушевський, порівнюючи "Историю Малороссии" Маркевича з працею Д.Бантиш-Каменського та "Історією Русів", писав: "У своєму викладі Маркович безпомічно вовтузиться між апокрифічними вигадками Істории Руссов та Запорожской Старини... і достовірним діючим матеріалом Бантиш-Каменського; в значенні історичного методу праця Марковича не становила собою ніякого руху вперед. Має цінну лише історико-побутовий матеріал, зібраний автором" (*Грушевський М. Розвиток українських досліджень у ХІХ столітті і вияви у них основних питань українознавства // Український історик. — Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1989. — Ч. 4 (104). — С. 67.*)

...етнограф Опанас Маркович... — Маркович Опанас Васильович (1822—1867) — український громадський діяч і фольклорист, член Кирило-Мефодіївського братства. Друкувався в журналі "Основа" (1860—1861). Збирав усну народну творчість, прислів'я та приказки (зібрав близько 30 тис.), які виходили в етнографічних збірниках В.Антоновича, М.Драгоманова, А.Метлинського. Автор музики до "Наталки Полтавки" І.Котляревського (1857) (*Енциклопедія українознавства. — Львів, 1994. — Т. 4. — С. 1471.*)

...його лінія визначних людей ніяких не дала — рід Марковичів відомий із початку ХVІІІ ст. У літературі існують розбіжності щодо його походження. У дослідженні про свій рід О.Маркевич припускає, що його предки сербського походження і переселилися на Волинь на межі ХVІ—ХVІІ ст., а звідси розселилися по Україні, зокрема на Прилуччині (*Маркович А. Маркевичи. — Одеса, 1895. — С. 55.*) У сучасних дослідженнях домінує думка про єврейське коріння роду (*Дмитрієнко М.Ф., Томозов В.В. З генеалогії роду Марковичів // Історіографічна спадщина науки історії України (погляд з кінця ХХ ст.): Матеріали Всеукраїнської науково-освітньої конференції (м. Глухів, січень 1997 р.). — [Київ; Глухів, 1997]. — С. 81—84.* Рід Марковичів посідав чільне місце в старшинській ієрархії Гетьманщини ХVІІІ ст. Найвідомішими представниками його були: генеральний підскарбій Андрій Маркович, його брат прилуцький суддя Іван, другий брат гадяцький наказний полковник Федір, їхня сестра Анастасія вийшла заміж за гетьмана Івана Скоропадського. У 1736 р. А.Марковичу було надано дворянство. Кілька представників роду в другій половині ХVІІІ ст. були бунчужковими товаришами і роменськими сотниками. Від Андрієвих синів Якова і Семена вели свій початок, відповідно, чернігівська і роменська лінії роду. До першої належали історики Яків і Олександр Марковичі, до другої — етнограф Опанас Маркович. Федір Маркович став родоначальником прилуцької лінії, до якої належали історики Микола й Олексій Маркевичі (*Маркович А. Маркевичи. — С. 3—5; Маркевич Алексей Иванович (1847—1903): Биобиблиографический указатель. — С. 16—17.*)

...професора російської історії Лашнюкова... — Лашнюков Іван Васильович (1823—1869) — історик, автор праць із російської історії, статистики,

релігії, культури тощо. Автор праці “Очерки русской историографии” (1869, 1872) (Энциклопедический словарь. — СПб, 1904. — Т. XVII. — С. 410).

с. 583 *Заразом брав діяльну участь по різних товариствах, комітетах, в громадськiм житті Одеси* — особливо з другої половини 1880-х рр. О.Маркевич бере активну участь у діяльності різних товариств. Під кінець життя він був членом двадцяти товариств і комісій. Серед них п'ятнадцять мали історико-науковий характер (губернські архівні комісії, археографічні комісії, археологічні товариства Москви і Санкт-Петербурга, НТШ та ін.); три — економічно-промисловий і два — благодійний. Детальніше про це див.: Маркевич Алексей Иванович (1847—1903): Биобиблиографический указатель. — С. 11.

...осягнувши степiнь магістра в Київськiм університеті, став доцентом в Одеськiм університеті — 25 травня 1879 р. Рада Університету св. Володимира затвердила його в ступені магістра російської історії завдяки успішному захисту наукової роботи (О местничестве: Исследования. — Ч. 1: Русская историография в отношении к местничеству: Магист. дис. — К., 1879. — 957 с.). Рада Новоросійського імператорського університету 27 березня 1880 р. надала йому звання приват-доцента (Маркевич Алексей Иванович (1847—1903): Биобиблиографический указатель. — С. 11).

...він видав її тільки в 1888 р. — О.Маркевича 28 жовтня 1888 р. Рада Університету св. Володимира затвердила в ступені доктора російської історії (История местничества в московском государстве в XV—XVII вв.: Докт. дис. — Одесса, 1888. — X, 611 с.; Приложения I—CXLIИ).

с. 584 *...того ж року Маркевича пенсіоновано* — він був звільнений з університету 24 грудня 1895 р. (Маркевич Алексей Иванович (1847—1903): Биобиблиографический указатель. — С. 11).

В науці сі книги йому голосного імені не зробили, так само як і інші, дрібніші праці й видання — окрім М.Грушевського, також І.Линниченко досить скептично оцінював його науковий таланти. Він вважав, що на О.Маркевича негативний вплив мала література 1860-х рр., яка “не дала йому нічого позитивного і в той же час заразила його скептицизмом, по правді сказати доволі поверховим”. Звичка до критицизму, — на думку І.Линниченка, — вбила в ньому “здібність до творчості наукової побудови, і через це він не міг приєднатися ні до якої школи, чи наукової теорії”, а тому “в історичній науці взяв на себе роль розповідача і бібліографа” (Линниченко И.А. А.И. Маркевич. Биографические воспоминания. — С. 230).

...“Избрание на царство Мих[аила] Фед[оровича] Романова”, 1891, і монографію про Котошихіна, 1896... — йдеться про статті: Избрание на царство Михаила Федоровича Романова // ЖМНП. — СПб, 1891. — Ч. 9. — Сентябрь. — С. 176—203; Ч. 10. — Октябрь. — С. 369—407; Григорий Карпович Котошихин и его сочинение о Московском государстве в половине XVII в. — Одесса, 1895.

...(найбільша — “Качибей или Гаджибей — предшественник Одессы”, 1894) — йдеться про працю: Город Качибей или Гаджибей — предшест-

венник Одессы // Записки Одесского общества истории и древностей. — Одесса, 1894. — Т. 17. — С. 1—72; Город Качибей или Гаджибей — предшественник Одессы. Дополнительные заметки // Там само. — Одесса, 1895. — Т. 18. — С. 81—86.

...прошу прочитати, напр., його рецензію на генеалогії Чернігівського дворянства, видані Милорадовичем (в “Записках”. Т. LIII) — див.: Маркевич О. Рец. на кн.: Милорадович Г.А. Родословная книга Черниговского дворянства. — СПб, 1901. — Т. 1, 2. // ЗНТШ. — Львів, 1903. — Т. LI. — С. 46—50. У публікації помилоково зазначено Т. LIII “ЗНТШ”.

с. 585 ... (їх Маркевич видав від 1885 р. кільканадцять томів) — про звіти див. бібліографію праць (Маркевич Алексей Иванович (1847—1903): Библиографический указатель. — С. 90—110).

...їх більше як 200, окрім матеріалів — повний список налічує 408 позицій. Це переважно праці біографічного, літературознавчого та краєзнавчого характерів, а конкретніше дослідження з історії Московської держави XVII ст., українських шляхетських родів, міста Одеси, окремих питань із російської та української літератур (Маркевич Алексей Иванович (1847—1903): Библиографический указатель. — С. 87—110).

с. 586 ... (див. про се замітку в “Записках”, т. XVII) — це замітка О.Маркевича “До справи шевченкових роковин”, підписана: О[десит] (ЗНТШ. — Львів, 1897. — Т. XVII. — Miscellanea. — С. 5).

с. 587 ... підписавши їх буквою О. — див. попередній коментар.

с. 588 ... тільки Т.Г. Лебединцев... — Лебединцев Теофан Гаврилович — професор Київської духовної академії, один з ініціаторів створення журналу “Киевская старина” (Сумцов Н. Лебединцев Теофан Гаврилович // Энциклопедический словарь. — СПб, 1904. — Т. XVII. — С. 418).

...з його передмовою, в XVIII т. “Записок” — йдеться про публікацію О.Маркевича: Грамота московського уряду до донських козаків про українські справи 1659 р. // ЗНТШ. — Львів, 1897. — Miscellanea. — С. 1—6.

с. 589 ...варіанти в т. LIV — див.: Грушевський М. Варіанти до “Богданової могили” Шевченка // ЗНТШ. — Львів, 1903. — Т. LIV. — Miscellanea. — С. 5—6.

...вірші “Неначе з Енеїди”, видруковані в “Літ[ературно]-наук[овім] вістнику”... — див.: Неначе з Енеїди (Про селянські розрухи на Україні) // ЛНВ. — Львів, 1903. — Т. XXII. — Кн. IV. — С. 1—3.

...показчик творів Сквороди д. Л.Ч-ва, видрукований в т. XXX “Записок” — див.: Ч.Л. Г.Скворода. Проба бібліографії // ЗНТШ. — Львів, 1899. — Т. XXX. — Miscellanea. — С. 1—4.

...збірка пісень Федора Бодяньського — збірка потрапила до рук О.Маркевича, очевидно, наприкінці 1870-х рр. Він надіслав її до етнографічної комісії НТШ для публікації, але її так і не опублікували. Це друга збірка пісень Ф.Бодяньського, яка складається з п'яти частин (зошитів) і вміщує пісні родинно-

побутового змісту. Федір Бодяньський (1812—1873) — брат відомого українського етнографа Осипа Бодяньського. Уклав у 1840—1850-х рр. дві збірки народних пісень. Перша має назву “Наскї українскї саги, або малоросійскї пісні, зобранї запорожцем Федором Гаркавенком Менським. Часть I”. Назва другої не відома. Детальніше про Ф.Бодяньського та його збірку пісень, яку О. Маркевич надіслав НТШ, див.: *Дей О.І.* Фольклористична діяльність Осипа та Федора Бодяньських // Українські народні пісні в записах Осипа та Федора Бодяньських. — К., 1978. — С. 14—15, 17, 32—36.

...одна в формі рецензії “Описания” Прилуцького полку О.Лазаревського... — йдеться про рецензію на книгу: *Лазаревський А.* Описание старой Малоросии. Материалы для истории заселения, землевладения и управления. — К., 1902. — Т. 3: Полк Прилуцкий. — 1, XIV, 426, XXIII, 3 с.

с. 590 *...в роді сеї, що долучаю (реферат на 18 т. “Рус[скої] ист[орической] библиот[еки]”)* — йдеться про працю: *Маркевич О.* Реферат про XVIII т. Русской исторической библиотеки // ЗНТШ. — Львів, 1899. — Т. XXX: Бібліогр. — С. 14—17.

До дуже інтересної частини біографії Шевченка в 15 т. “Записок”... — йдеться про біографічний нарис О.Кониського: *Кониський О.* Тарас Шевченко під час останньої його подорожі на Україну (3/15 червня—7/19 вересня 1859 р.): Критично-біографічний нарис // ЗНТШ. — Львів, 1897. — Т. XV. — С. 1—35.

с. 591 *...що се сталося з звісним М.В.Юзефовичем* — Юзефович Михайло Володимирович (1802—1889) — голова Київської археографічної комісії. Із 1846 по 1858 рр. був попечителем Київського навчального округу (*Р—в В.* Юзефович Михайл Владимирович // Энциклопедический словарь. — СПб, 1904. — Т. XLI. — С. 327). Проте О.Кониський не називав Юзефовича, а подавав як “один старий генерал бажав пошановати нашого поета...” (*Кониський О.* Тарас Шевченко під час останньої його подорожі. — С. 32).

У Чалого... — Чалий Михайло (1816—1907) — український громадсько-культурний діяч і педагог. Приятель Т.Шевченка. Автор книги “Жизнь и произведения Тараса Шевченка (Свод материалов для его биографии)”, виданої в Києві в 1882 р. (Енциклопедія українознавства. — Львів, 2000. — Т. 10. — С. 3694).

Криза, що вийшла в Товаристві 1901 р., дуже непокоїла Маркевича — криза виникла внаслідок того, що М.Грушевський улітку 1901 р. відмовився від головування в НТШ. Відмова була зумовлена звинуваченням ученого в надмірному використанні матеріальних засобів на наукову роботу, редакційною політикою в “ЛНВ” тощо. Детальніше про перебіг конфлікту див.: *Винар Л.* Михайло Грушевський і Наукове товариство імені Тараса Шевченка. 1892—1930. — Мюнхен, 1970. — С. 49—54; Хроніка Наукового товариства Шевченка у Львові. — Львів, 1901. — Ч. 7. — С. 4; Ч. 8. — С. 2—3; 1902. — Ч. 10. — С. 1, 7.

П.Литвинова-Бартош. Некролог

Публікується за виданням: *Грушевський М.* П[елягія] Литвинова-Бартош. Некролог // ЗНТШ. — Львів, 1904. — Т. LXII. — Кн. VI. — Miscellanea. — С. 3.

Література: Малінка О. Мої спогади про П.Я.Литвинову // Етнографічний вісник. — К., 1928. — Кн. 7. — С. 204–206; *Спаська І.* Пелагея Яковівна Литвинова (1833–1904): Нарис її життя та праці за її рукописами й родинними документами // Там само. — С. 168–199; *Василенко Н.* П.Я.Литвинова (Післямова до статті І.Спаської) // Там само. — С. 200–203; *Терлецький В.* “Я змалку близько стою до народу” // *Терлецький В.* З берегів Шостки. — Суми, 1995. — С. 36–41.

с. 592 *Свої етнографічні інтереси вона заявила передовсім збиранням і публікацією взорів вишивок (починаючи від р. 1872, кілька видань) — див. видання: Литвинова П.* Русские народные узоры. — К., 1872.

...в 1878 р. видала вона в Києві особну збірку українських взорів: “Южно-русский народный орнамент” — вже наступного року вона видала “Сборник народных русских узоров” (К., 1879).

В “Киевской старине”, почавши від р. 1884, уміщено було кілька дрібних історичних і етнографічних заміток її (про культ криниць в Чернігівщині... — див. її власні матеріали та замітки: Литвинова П. Два сообщения по части народных верований: 1. Криница — богиня плодородия у северян // Киевская старина. — К., 1884. — Кн. 4: Известия и заметки. — С. 695–698; *Литвинова П.* Как землянці потеряли свою “вольницю” // Там само. — 1886. — Кн. 6: Известия и заметки. — С. 381–384; *Литвинова П.* Закрутки и заломы // Там само. — 1899. — Кн. 3: Известия и заметки. — С. 139–141.

...комунікат її через непорозуміння останніми роками був причиною дуже завзятої полеміки, бо на його підставі звичай забивання старих людей прийнято за сучасний... — йдеться про публікацію: Литвинова П. Как сажали в старину людей старых на лубок // Там само. — 1885. — Кн. 6: Известия и заметки. — С. 354–356. Авторка переповіла два оповідання старших людей із с. Землянки Глухівського повіту Чернігівської губернії про те, як колись на Україні “садовили людей на лубок” та вивозили в поле помирати.

...в серпневій книжці цього року появилися там же ширші спомини її п[ід] т[итулом] “Очерк из жизни старосветских помещиков” — у часописі “Киевская старина” її спогади в 1904–1905 рр. не публікувалися.

...гарна опись весільних звичаїв, надрукована в III т. “Матеріалів до української етнології” п[ід] т[итулом] “Весільні обряди і звичаї у селі Землянці Глухівського пов[іту] у Чернігівщині” (с. 70–172) — окрім цього, у 1900 р. у Львові вийшов окремий відбиток під такою ж назвою; див.: Андрієв-

ський О. Бібліографія літератури з українського фольклору. — К., 1930. — Т. 1. — С. 536.

Деякі дрібніші замітки її мають появитися в одній з дальших книжок “Матеріалів до української етнології” — у подальших числах цього видання вийшла тільки одна її розвідка, див.: *Литвинова-Бартош П.* Олійниця у селі Землянці Глуховського повіту на Чернігівщині // *Матеріали до українсько-руської етнології / За ред. Хв.Вовка.* — Львів, 1905. — Т. 6. — С. 83–88.

М.К.

Аристарх Крижановський. Некролог

Публікується за виданням: *Грушевський М.* Аристарх Крижановський. Некролог // *ЗНТШ.* — Львів, 1905. — Т. LXVIII. — Кн. VI. — *Miscellanea.* — С. 8–9.

с. 593 ...монастиря записки арциб[іскупа] Прохніцького про рід Бибельських, надруковані, зі вступними замітками редакції, в XLVIII т. “Записок” п[ід] т[итулом] “Причинки до історії роду Бибельських, зібрані арциб[іскупом] львівським Яном Прохніцьким” — див. публікацію на с. 80–89 нашого видання.

...матеріали до історії Коліївщини, знайдені ним в бібліотеці Кристинопольського монастиря — приладжені мною до друку, були вони видруковані в LVII т. “Записок”, в серії “Матеріали до історії Коліївщини” — див. публікацію на с. 120–139 нашого видання. Також див. археографічну публікацію Острозького літописця: *Крижановський А.* Руська “кройника” з XVII ст. // *ЗНТШ.* — Львів, 1904. — Т. LXII. — С. 1–3.

с. 594 Першою роботою, до котрої він хотів забратися, перейшовши до Львова, була опись рукописей василіянської бібліотеки — А.Крижанівський залишив після себе детальну збірку документів з історії Руської провінції ЧСВВ під заголовком “*Monumenta ordinis S. Basilii congregationis. Pars I (1617–1882)*”; див.: Львівська наукова бібліотека ім. В.Стефаніка. — Відділ рукописів. — Ф. 3, спр. 116; ЦДІАУЛ. — Ф. 684, оп. 1, спр. 1702. Укладання цієї збірки було завершено в 1899 р. Очевидно, автор планував після цього перейти до укладання збірки василіянських рукописів. Короткий огляд василіянських рукописів здійснив ще в 1837 р. Яків Головацький (*Головацький Я.* Коротка відомість о рукописях словянских и русских, находившихся в книжници монастыря Василия Великого у Львові // *Русалка Дністровая.* — Будим, 1837. — С. 122–129); див. публікацію з частковою реалізацією зазначеного проекту: *Гординський Я.* Рукописи бібліотеки монастиря Св. Онуфрія ЧСВВ у Львові // *Записки Чину Святого Василия Великого.* — Жовква, 1927. — Т. III. — Вип. 1–2. — С. 40–64; 1930. — Т. IV. — Вип. 3–4. — С. 345–376.

М.К.

[Вільгельм Онкен. Некролог]

Публікується за виданням: *М.І. [Грушевський М. Вільгельм Онкен. Некролог]* // ЛНВ. — Львів, 1905. — Т. XXXI. — Кн. X. — С. 275. При друці криптоніма припущена помилка: замість “І.Г” мало бути “Г.М.” (*Дей О. Словник українських псевдонімів (XVI—XX ст.)*. — К., 1969. — С. 235).

Вільгельм Онкен (Wilhelm Oncken) — (народився 19.12.1838 у Гайдельберзі (Heidelberg) — помер 11.08.1905) — німецький історик та політичний діяч. У 1874—1877 рр. був депутатом у німецькому рейхстазі від націонал-ліберальної партії. З 1870 р. — ординарний професор у Гібені (Gieben). У подальшій своїй науковій роботі зосередився на виданні та редагуванні серії “Allgemeine Geschichte in Einzeldarstellungen”.

Література: Haller J. Wilhelm Oncken // Biografische Jahrbucher. — Berlin, 1907. — Bd. 10. — S. 253—255.

с. 595 ...колективним історичним видавництві “Allgemeine Geschichte in Einzeldarstellungen” — це видання виходило в 1879—1893 рр. У ньому були надруковані 44 томи історичних праць, серед них три монографії Вільгельма Онкена: *Das Zeitalter Friedrichs des Grossen.* — Berlin, 1881—1882. — Bd. 1—2; *Das Zeitalter der Revolution, des Kaiserreiches und der Befreiungskriege.* — Berlin, 1884—1886. — Bd. 1—2; *Das Zeitalter des Kaisers Wilhelm.* — Berlin, 1890—1892. — Bd. 1—2.

Перші праці його належали до старинної (грецької) історії — він автор кількох історичних праць з античної історії, див.: *Sokrates und Athen.* — Berlin, 1862; *Athen und Hellas.* — Berlin, 1865—1866. — Bd. 1—2; *Die Staatslehre des Aristoteles.* — Berlin, 1870—1875. — Bd. 1—2.

М.К.

СПИСОК ЦИТОВАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

І. Джерела

Акты Барского староства / Изд. М.С.Грушевский // Архив Юго-Западной России. — Ч. VIII. — Т. 1. — К., 1893. — Т. 1.

Архив Юго-Западной России. — К., 1890. — Ч. VII. — Т. 2.

Воскр. — Летопись по Воскресенскому списку / Полное собрание русских летописей. — Т. 7–8. — СПб, 1856–1859.

Воскресенська літопись — див. Воскр.

Гнатюк В. Причинок до літератури нашого віршотворства // ЗНТШ. — Львів, 1898. — Т. XXI. — Miscellanea. — С. 5–12.

Грушевський М. Два документи до внутрішньої історії В[еликого] кн[язівства] Литовського в XVI в. // ЗНТШ. — Львів, 1896. — Т. XIII. — Miscellanea. — С. 1–10.

Грушевський М. Два селянські контракти купна-продажі з початку XVI в. // ЗНТШ. — Львів, 1902. — Т. L. — С. 1–6.

Грушевський М. До питання про правно-державне становище київських князів XV в. Дві грамоти в[еликого] кн[язя] Казимира з часів київського князя Олелька // ЗНТШ. — Львів, 1899. — Т. XXXI–XXXII. — С. 1–4.

Грушевський М. Кілька документів до історії сільського духовенства в Галичині XVII–XVIII в. // ЗНТШ. — Львів, 1903. — Т. LI. — Miscellanea. — С. 1–12.

Грушевський М. Кілька документів з життя Забузької Русі XVI в. // ЗНТШ. — Львів, 1899. — Т. XXVIII. — Miscellanea. — С. 1–10.

Грушевський М. Кілька духовних віршів в Галичині // ЗНТШ. — Львів, 1896. — Т. XIV. — С. 1–16.

Грушевський М. Кілька київських документів XV–XVI в. // ЗНТШ. — Львів, 1896. — Т. XI. — С. 1–18.

Грушевський М. Матеріали до історії козацьких рухів 1590-х рр. // ЗНТШ. — Львів, 1899. — Т. XXXI–XXXII. — С. 1–30.

Грушевський М. Матеріали до історії Коліївщини. I. Василянські записки й листи про Коліївщину / Подав Ар.Крижановський, до друку приладив М.Грушевський // ЗНТШ. — Львів, 1903. — Т. LVI. — С. 1–24.

Грушевський М. Описі Перемиського староства 1494–1497 рр. // ЗНТШ. — Львів, 1897. — Т. XIX. — С. 1–24.

Грушевський М. Описі Ратенського староства з 1500–1512 рр. // ЗНТШ. — Львів, 1898. — Т. XXVI. — Кн. IV. — С. 1–40.

Грушевський М. Опись Львівського замку р. 1495 // ЗНТШ. — Львів, 1896. — Т. XII. — С. 1–12.

Грушевський М. Опись подільських замків 1494 р. // ЗНТШ. — Львів, 1895. — Т. VII. — С. 1–18.

Грушевський М. Співаник з початку XVIII в. // ЗНТШ. — Львів, 1897. — Т. XV. — С. 1–48; Т. XVII. — С. 49–98.

Грушевський М. Сторінка з історії українсько-руського сільського духовенства (по самбірським актам XVI в.) // ЗНТШ. — Львів, 1900. — Т. XXXIV. — С. 1–82.

Жерела до історії України-Руси. — Львів, 1895. — Т. I (Люстрації земель Галицької і Перемиської); 1897. — Т. II (Люстрації земель Перемиської і Сяноцької); 1900. — Т. III (Люстрації земель Холмської, Белзької і Львівської); 1898. — Т. IV (Матеріали до історії Галичини. 1. Акти з 1648–1649 рр.); 1901. — Т. V (Матеріали до історії Галичини. 2. Акти з рр. 1649–1651); 1903. — Т. VII (Люстрація 1570 р.).

Зубрицький М. Знадоби для характеристики життя сільського гр[еко]-кат[оліцького] духовенства в Галицькій Русі в XVIII в. // Матеріали до культурної історії Галицької Русі XVIII і XIX віку. — Львів, 1902. — С. 17–46.

Зубрицький М. Парцеляція вйвітвства поміж підданих с. Мшанця 1788 р. // ЗНТШ. — Львів, 1902. — Т. L. — Miscellanea. — С. 8–12.

Зубрицький М. Помічні дні, причинки до історії панщини в Галичині в XIX в. // ЗНТШ. — Львів, 1904. — Miscellanea. — Т. LVIII. — С. 1–4.

Зубрицький М. Причинки до історії рекрутчини в Галичині при кінці XVIII і до половини XIX століття // ЗНТШ. — Львів, 1901. — Т. XLII. — С. 1–18.

Зубрицький М. “Тісні роки”. Причинки до історії Галичини 1846–1861 рр. // ЗНТШ. — Львів, 1898. — Т. XXVI. — С. 1–16.

Ипат. — див. Ипат.

Ипат. — Летопись по Ипатскому списку. Издание Археографической комиссии. — СПб, 1871.

Ипатська літопись — див. Ипат.

Книга глаголемая Большой Чертеж / Изд. Г.И.Спаский. — М., 1846.

Крушельницький А. З дневника гр[еко]-к[атолицького] пароха 1848–1850 рр. // ЗНТШ. — Львів, 1903. — Т. LII. — Miscellanea. — С. 2–19.

Лавр. — Летопись по Лаврентьевскому списку. Издание Археографической комиссии. — СПб, 1872.

Левицький К. Правда Руська, пам’ятник законодатний права руського // Часопись правнича. — Львів, 1895. — Т. V. — Кн. III (також окремою відбиткою).

Матеріали до культурної історії Галицької Русі XVIII і XIX віку, зібрані М.Зубрицьким, Ю.Кмитом, І.Кобилецьким, Ів. Левицьким і Ів. Франком, видані під редакцією І.Франка. — Львів, 1902 (= Збірник історично-філософичної секції, т. V).

Мочульський М. Привілеї м. Миколаєва // ЗНТШ. — Львів, 1901. — Т. XLIII. — Miscellanea. — С. 1–11.

Нікон. — Летописный сборник, именуемый Патриаршею или Никоновскою летописью / Полное собрание русских летописей. — Т. 9. — СПб, 1862. — Ч. 1.

Пам’ятки українсько-руської мови й літератури. — Львів, 1896–1902. — Т. I–III (= Апокрифи й легенди з українських рукописів, т. I–III).

Памятники дипломатических сношений Московского государства с Крымом, Ногами и Турцией. — СПб, 1884 (= Сборник Императорского русского исторического общества, т. 41).

Памятники дипломатических сношений Московского государства с Польско-

Литовским. — СПб, 1882. — Т. I (= Сборник Императорского русского исторического общества, т. 35).

Памятники дипломатического и судебно-делового языка русского в древнем Галицко-Вольнском княжестве и в смежных русских областях в XIV и XV столетиях / Изд. Я.Ф.Головацкий. — Львов, 1867.

Полное собрание русских летописей. — СПб, 1843. — Т. 2.

Рудницький С. Нове жерело до історії Хмельниччини // ЗНТШ. — Львів, 1898. — Т. XXIII—XXIV. — Наукова хроніка. — С. 1—22.

Франко І. До історії вірші на Україні // ЗНТШ. — Львів, 1900. — Т. XXXIV. — Miscellanea. — С. 7—14.

Франко І. Нові причинки до історії вірші на Україні // ЗНТШ. — Львів, 1901. — Т. XLI. — Miscellanea. — С. 1—6.

Франко І. Перше руське просвітне товариство в р. 1816—1818 // Матеріали до культурної історії Галицької Русі XVIII і XIX віку. — Львів, 1902. — С. 258—276.

Франко І. Погляд на розвій нижчого і вищого шкільництва в Галичині в р. 1772—1800 і розвій русько-народного шкільництва в р. 1801—1820 // Матеріали до культурної історії Галицької Русі XVIII і XIX віку. — Львів, 1902. — С. 103—144.

Франко І. Руське духовенство в боротьбі з народними віруваннями при кінці XVIII в. // Матеріали до культурної історії Галицької Русі XVIII і XIX віку. — Львів, 1902. — С. 51—58.

Франко І. Три руські рукописні підручники з р. 1806, 1815 і 1827 // Матеріали до культурної історії Галицької Русі XVIII і XIX віку. — Львів, 1902. — С. 277—304.

AGZ — див.: Akta Grodzkie i Ziemskie.

Akta Grodzkie i Ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z archiwum tak zwanego Bernardyńskiego we Lwowie. — Lwów, 1875. — Т. V; 1883. — Т. IX; 1884. — Т. X; 1888. — Т. XIII; 1889. — Т. XIV; 1891. — Т. XV; 1894. — Т. XVI; 1901. — Т. XVII.

Bielski, Kronika — *Bielski M.*, *Bielski J.* Kronika polska Marcina Bielskiego nowo przez Joachima Bielskiego, syna jego wydana / Wyd. K.J.Turowski. — Sanok, 1856. — Т. III.

Codex Arpadianus — Codex diplomaticus Arpadianus continuatus (= Árpádkori új okmánytár) / Ed. W.Gusztáv. — Pest, 1860—1874. — Т. 1—12.

Codex diplomaticus Poloniae / Ed. J. Bartoszewicz. — Varsaviae, 1858. — Vol. III.

Długosz J. Historiae Polonicae libri XII [XIII]. — Lipsiae, 1711—1712. — Vol. 1—2.

Fejér G., ed. Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. — 11 pts, 40 vols. — Budae, 1829—1844.

Heck K.J. Pomniejsze źródła do dziejów literatury i cywilizacji polskiej w XVI i XVII w. — Stryj, 1890. — Т. 2 (= Sprawozdanie dyrekcji wyższego gimnazjum realnego w Stryju za rok szkolny 1890).

Historiae Hungaricae fontes domestici — див.: Scriptores historicae Hungaricae.

Jerlicz I. Latopisiec albo kroniczka (1620—1673) / Wyd. K.W. Wójcicki. — Warszawa, 1853.

- Kodeks dyplomatyczny Małopolski / Wyd. F. Piękosiański. — Kraków, 1887. — Т. III.
 Księga pamiętnicza J. Michałowskiego — Jakuba Michałowskiego, wojskiego lubelskiego a później kasztelana bieckiego Księga pamiętnicza... / Wyd. A. Z. Helcel. — Kraków, 1864.
 Listy St. Żółkiewskiego 1584—1620. — Kraków, 1868.
 Matthei Parisii Historia Anglorum — *Parisius Matthaeus*. Historia maior Angliae seu Chronicon (1066—1259). — Londini, 1684.
 Monumenta Germaniae historica. Scriptorum / Ed. G. H. Pertz. — Hannoverae, 1851. — Т. IX; 1859. — Т. XVI; 1866. — Т. XIX.
 Monumenta Poloniae historica / Ed. A. Bielowski. — Lwów, 1864. — Vol. 1; Lwów, 1872. — Vol. 2; 1888. — Vol. 5.
Niesiecki K. Herbarz Polski. — Lipsk, 1840. — Т. V; 1841. — Т. VII.
Okolski S. Orbis Polonus. — Cracoviae, 1641. — Т. I—II.
 Scriptorum historiae Hungaricae — Chronica Hungarorum... Ad fidem codicum recensuit, observationes, disquisitionem de aetate Belae, regis notarii, et animadversiones criticas adiecit M. Florianus / Historiae hungaricae fontes domestici. — Pars 1. — Scriptorum. — V. 2. — Lipsiae, 1883.
Scrobiszevius Iacobus [*Skrobiszewski Jakob*]. Vitae Archiepiscoporum Haliciensium et Leopoliensium. — Leopoli, 1628.
Theiner, Monumenta Hungariae — *Theiner A.* Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia maximam partem nondum edita ex tabulariis vaticanis deprompta collecta ac serie chronologica disposita ab Augustino Theiner. — Roma, 1859—1860.
 Volumina legum. Przedruk zbioru praw staraniem XX. Pijarów w Warszawie od r. 1732 do r. 1782. — St. Petersburg, 1859. — Vol. 2.
Wapowski B. Kroniki część ostatnia (1480—1535), czasy podługoszowskie obejmująca. — Kraków, 1874 (= Scriptorum rerum Polonicarum, vol. 2).
 Źródła dziejowe. — Warszawa, 1881. — Т. IX. — Cz. 1—3; Warszawa, 1902. — Т. XVIII. — Cz. 1; 1894. — Т. XX—XXI.

II. Література

- Антонович В. Б.* Содержание актов о казаках (1500—1648) // Архив Юго-Западной России. — К. 1863. — Ч. III. — Т. 1.
Айналов Д. В., Редин Е. К. Киево-софийский собор. Исследование древней мозаической и фресковой живописи. — М., 1889.
Андріяшев А. М. Очерк истории Волынской земли до конца XIV ст. — К., 1887.
Антонович В. Иван Гонта — *Антонович В.* Уманский сотник Иван Гонта: 1768 г. // Киевская старина — К., 1882. — № 11. — С. 250—276.
Багалей Д. Очерки из истории колонизации степной Украины — *Багалей Д. И.* Очерки из истории колонизации и быта степной окраины Московского государства. — М., 1887.
Барвінський Б. Ким свідчився Отокар? Проба інтерпретації оповідання Галицько-Волинської літописі // ЗНТШ. — Львів, 1902. — Т. XLVII. — Miscellanea. — С. 1—3.

Барвінський Б. Прешбурзький в'їзд в справі спадщини по Бабенбергах // ЗНТШ. — Львів, 1903. — Т. LI. — С. 1–27.

Барвінський Є. Набіг козаків на Очаків 1545 р. // ЗНТШ. — Львів, 1897. — Т. XVIII. — С. 1–32.

Барвінський Є. Причинки до історії зносин цісаря Рудольфа II і папи Климентія VIII з козаками р. 1593 і 1594 // ЗНТШ. — Львів, 1896. — Т. X. — С. 1–34.

Бестужев-Рюмін К.Н. О составе русских летописей до конца XIV века. — СПб, 1868.

Боян [Лисенко М.]. Народні музичні струменти на Вкраїні // Зоря. — Львів, 1894. — № 1. — С. 17–19; № 4. — С. 87–89; № 5. — С. 112–114; № 6. — С. 135–137; № 7. — С. 161–162; № 8. — С. 185–187; № 9. — С. 211–212; № 10. — С. 231–233.

Величко Г. Політичні й торговельні взаємини Руси і Візантії в X і XI стол[іттях] // ЗНТШ. — Львів, 1895. — Т. VI. — С. 1–36.

Веретельник А. Рубання і виготовлювання дерева // Матеріали до українсько-руської етнології. — Львів, 1900. — Т. III. — С. 27–32.

Верхратський І. Говор Замішанців // ЗНТШ. — Львів, 1895. — Т. III. — С. 153–210.

Верхратський І. Знадоби до пізнання угорсько-руських говорів. Говори з наголосом подвижимим // ЗНТШ. — Львів, 1899. — Т. XXVII. — С. 1–68.

Верхратський І. Знадоби до пізнання угорсько-руських говорів. Говори з наголосом недвижимим // ЗНТШ. — Львів, 1901. — Т. XL. — С. 1–113; Т. XLIV. — С. 113–224; 1902. — Т. XLV. — С. 225–280.

Верхратський І. Про говор галицьких лемків. — Львів, 1902 (= Збірник філологічної секції, т. V).

Верхратський І. Про говор Долівський // ЗНТШ. — Львів, 1900. — Т. XXXV–XXXVI. — С. 1–128.

Вовк Хв. Українське рибальство у Добруджі // Матеріали до українсько-руської етнології. — Львів, 1899. — Т. I. — С. 33–52.

Галушинський М. Меморіал в обороні прав православних і дисидентів з часів чотирилітнього сейму // ЗНТШ. — Львів, 1902. — Т. XLV. — С. 1–12.

Гнатюк В. Галицько-руські анекдоти. — Львів, 1899 (= Етнографічний збірник. — Т. VI).

Гнатюк В. Галицько-руські народні легенди. — Львів, 1902 (= Етнографічний збірник. — Т. XII і XIII).

Гнатюк В. До бойківського говору // ЗНТШ. — Львів, 1902. — Т. XLVIII. — Miscellanea. — С. 1–3.

Гнатюк В. Етнографічні матеріали з Угорської Руси. — Львів, 1897–1898 (= Етнографічний збірник. — Т. III і IV).

Гнатюк В. Етнографічні матеріали з Угорської Руси: західні угорсько-руські комітати, II. Бач-Бодрогський комітат. — Львів, 1900 (= Етнографічний збірник. — Т. X).

Гнатюк В. Кушнірство у Галичині // Матеріали до українсько-руської етнології. — Львів, 1899. — Т. I. — С. 68–77.

Гнатюк В. Легенди з Хітарського збірника I-ї полов[ини] XVIII в. // ЗНТШ. — Львів, 1897. — Т. XVI. — С. 1–38.

Гнатюк В. Лірники: лірницькі молитви, слова, звістки і т. ін. про лірників повіту Бучацького // Етнографічний збірник. — Львів, 1896. — Т. II. — С. 1–73.

Гнатюк В. Народна пожива і спосіб її приправи у Східній Галичині // Матеріали до українсько-руської етнології. — Львів, 1899. — Т. I. — С. 96–110.

Гнатюк В. Пісенні новотвори в українсько-руській народній словесності // ЗНТШ. — Львів, 1902. — Т. L. — С. 1–37; Т. LII. — С. 38–67.

Гнатюк В. Словацький опришок Яношік в народній поезії // ЗНТШ. — Львів, 1899. — Т. XXXI–XXXII. — С. 1–50.

Гнатюк В. Ткацтво у Східній Галичині // Матеріали до українсько-руської етнології. — Львів, 1900. — Т. III. — С. 12–25.

Гнатюк В. Угроруські духовні вірші // ЗНТШ. — Львів, 1902. — Т. XLVI. — С. 1–68; Т. XLVII. — С. 69–164; Т. XLIX. — С. 165–272.

Гнатюк В., Франко І. Интересний збірник з с. Хітара (пов[іт] Стрийський). Тимчасові відомості // ЗНТШ. — Львів, 1896. — Т. X. — Miscellanea. — С. 7–14.

Горбачевський І. Причинки до пізнання виживи сільської людності Галицького Поділля // Збірник математично-природописно-лікарської секції. — Львів, 1899. — Т. V. — С. 1–16.

Гриша О. Весілля у Гадацькому повіті у Полтавиці // Матеріали до українсько-руської етнології. — Львів, 1899. — Т. I. — С. 111–156.

Грушевська М. Причинки до історії руської штуки в давній Польщі, етнографічній // ЗНТШ. — Львів, 1903. — Т. LI. — Наукова хроніка. — С. 1–11.

Грушевський М. “Статут друкований” // ЗНТШ. — Львів, 1895. — Т. VI. — Miscellanea. — С. 4–5.

Грушевський М. Анти (“Autai, Antes”). Уривок з “Історії України-Руси” // ЗНТШ. — Львів, 1898. — Т. XXI. — Кн. 1. — С. 1–16.

Грушевський М. Архів Скарбу Коронного в Варшаві. Замітка археографічна // ЗНТШ. — Львів, 1895. — Т. VI. — С. 1–4.

Грушевський М. Бронзові мечі в Турецького повіту (Галичина) // ЗНТШ. — Львів, 1900. — Т. XXXIII. — С. 1–4.

Грушевський М. Галицьке боярство XII–XIII в. // ЗНТШ. — Львів, 1897. — Т. XX. — С. 1–20.

Грушевський М. Гетьман Богданко. Критично-історична розвідка // ЗНТШ. — Львів, 1897. — Т. XVI. — С. 1–18.

[*Грушевський М.*] *Сергієнко М.* Громадський рух на Україні-Руси в XIII віці // ЗНТШ. — Львів, 1892. — Т. I. — С. 1–28.

Грушевський М. До історії “руського обряду” в старій Польщі // ЗНТШ. — Львів, 1899. — Т. XXVII. — Miscellanea. — С. 1–2.

Грушевський М. До історії “руського обряду” в давній Польщі // ЗНТШ. — Львів, 1899. — Т. XXX. — Miscellanea. — С. 1–5.

Грушевський М. До справи хронологічної зв’язі в Галицько-Волинській літописі.

Кілька заміток до статті Б.Барвінського // ЗНТШ. — Львів, 1903. — Т. LII. — С. 1–5.

Грушевський М. Економічний стан селян в Перемиському старостві в середині XVI в. на основі описей королівщин // Жерела до історії України-Руси. — Львів, 1897. — Т. II. — С. 1–35.

Грушевський М. Економічний стан селян в Сяноцькім старостві в середині XVI в. на основі описей королівщин // Жерела до історії України-Руси. — Львів, 1900. — Т. III. — С. 1–27.

Грушевський М. Звенигород Галицький (історично-археологічна розвідка) // ЗНТШ. — Львів, 1899. — Т. XXXI–XXXII. — С. 1–28.

Грушевський М. Історія України-Руси. — Львів, 1898. — Т. I; 1899. — Т. II; 1900. — Т. III; 1903. — Т. IV; 1905. — Т. V.

Грушевський М. Київські мініатюри при Трійській псалтирі // ЗНТШ. — Львів, 1902. — Т. XLXI. — С. 1–11.

Грушевський М. Кілька грамот Володислава Опольського // ЗНТШ. — Львів, 1903. — Т. LI. — С. 1–8.

Грушевський М. Кілька заміток до “Чуда св. Климента папи римського” // ЗНТШ. — Львів, 1902. — Т. XLIX. — Miscellanea. — С. 1–4.

Грушевський М. Ковтки “київського типу” у сучасних кавказців // ЗНТШ. — Львів, 1900. — Т. XXXVII. — С. 1–4.

Грушевський М. Козаки в 1470-х рр. // ЗНТШ. — Львів, 1903. — Т. LVI. — С. 1–6.

Грушевський М. Листи з-над Полтви // Літературно-науковий вістник. — Львів, 1899. — Т. V. — С. 106–120; Т. VI. — С. 100–120; Т. VIII. — С. 84–116.

Грушевський М. Метрика Самбірська. Подобиці з історії відносин релігійних // ЗНТШ. — Львів, 1896. — Т. X. — С. 1–8.

Грушевський М. Молотівське срібло. Археологічна замітка // ЗНТШ. — Львів, 1898. — Т. XXV. — С. 1–6.

Грушевський М. На порозі століття (Присвячено перемиській українсько-руській громаді) // Літературно-науковий вістник. — Львів, 1901. — Т. XIII. — С. 77–87.

Грушевський М. Нові розвідки з історії давньої Русі // ЗНТШ. — Львів, 1897. — Т. XVIII. — К. IV. — Наукова хроніка. — С. 1–24.

Грушевський М. Перші видання “Енеїди” Котляревського // Літературно-науковий вістник. — Львів, 1898. — Т. IV. — С. 82–86.

Грушевський М. Печатка з Ступниці під Самбором // ЗНТШ. — Львів, 1899. — Т. XXXI–XXXII. — С. 1–4.

Грушевський М. Печатка м[итрополита] Константина з Звенигорода // ЗНТШ. — Львів, 1898. — Т. XXII. — Кн. II. — Miscellanea. — С. 1–2.

Грушевський М. Печатки з околиць Галича // ЗНТШ. — Львів, 1900. — Т. XXXIII. — С. 1–4.

Грушевський М. Похвала в[еликому] кн[язю] Витовту, кілька уваг про склад Найдавнішої русько-литовської літописі // ЗНТШ. — Львів, 1895. — Т. VIII. — С. 1–16.

Грушевський М. Похоронне поле в с. Чехах (археологічна розвідка) // ЗНТШ. — Львів, 1899. — Т. XXXI—XXXII. — С. 1—22.

Грушевський М. Огляд праць Н.Кондакова з історії староруської штуки // ЗНТШ. — Львів, 1901. — Т. XL. — С. 1—13.

Грушевський М. Примітки до історії козащини з поводу книжки: Бесіди про часи козацькі на Україні // ЗНТШ. — Львів, 1898. — Т. XXII. — Кн. II. — С. 1—14.

Грушевський М. Примітки до тексту Галицько-Волинської літописі // ЗНТШ. — Львів, 1895. — Т. VIII. — Miscellanea. — С. 1—5.

Грушевський М. Причинки до історії роду Бибельських, зібрані арцибіскупом львівським Яном Прохніцьким. Подав Аристарх Крижановський // ЗНТШ. — Львів, 1901. — Т. XLVIII. — С. 1—12.

Грушевський М. Секретна місія українця в Берліні р. 1791 // ЗНТШ. — Львів, 1896. — Т. IX. — Miscellanea. — С. 7—9.

Грушевський М. Українсько-руське літературне відродження в історичнім розвої українсько-руського народу // Літературно-науковий вістник. — Львів, 1898. — Т. IV. — Кн. XII. — С. 75—81.

Грушевський М. Хмельницький і Хмельниччина. Історичний ескіз // ЗНТШ. — Львів, 1898. — Т. XXIII—XXIV. — С. 1—30 (окремою відбиткою: Львів, 1901).

Грушевський М. Хронологія подій Галицько-Волинської літописі // ЗНТШ. — Львів, 1901. — Т. XLI. — С. 1—72.

Грушевський М. Чи маємо автентичні грамоти кн[язя] Льва? Критично-історична розвідка // ЗНТШ. — Львів, 1902. — Т. XLV. — С. 1—22.

Дашкевич Н.П. Княжение Даниила Галицкого по русским и иностранным известиям. — К., 1873. Український переклад: Галицький князь Данило / Руська історична бібліотека. — Т. 5. — Львів, 1886.

Дерлиця М. Селянські діти. Етнографічний нарис // Етнографічний збірник. — Львів, 1898. — Т. V. — С. 121—140.

Дикарив М. Великий бог Микола // Посмертні писання Митрофана Дикарива з поля фольклору і мітології. — Львів, 1903. — С. 59—184.

Дикарив М. Гутірки про Миколу 1895 р. // Посмертні писання Митрофана Дикарива з поля фольклору і мітології. — Львів, 1903. — С. 69—73.

Дикарив М. Децо про вербу яко символ в українській пісні // Посмертні писання Митрофана Дикарива з поля фольклору і мітології. — Львів, 1903. — С. 49—58.

Дикарив М. Знадоби до української народної ботаніки // Посмертні писання Митрофана Дикарива з поля фольклору і мітології. — Львів, 1903. — С. 1—48.

Дикарив М. Мітологічні уривки // Посмертні писання Митрофана Дикарива з поля фольклору і мітології. — Львів, 1903 (= Збірник філологічної секції Наукового товариства імені Шевченка, т. VI).

Дикарив М. Народна гутірка з поводу коронацій // Етнографічний збірник. — Львів, 1896. — Т. V. — С. 1—24.

[*Дикарив М.*] Посмертні писання Митрофана Дикарива з поля фольклору і мітології. — Львів, 1903 (= Збірник філологічної секції Наукового товариства імені Шевченка, т. VI).

Дикарив М. Програма до збирання відомостей про громади й збірки сільської молоді (вулицю, вечорниці, досвітки й складки) // Матеріали до українсько-руської етнології. — Львів, 1900. — Т. III. — С. 1–15.

[*Дикарив М.*] *Крамаренко М.* Різдвяні свята в ст. Павловській Єйського oddілу, на Чорноморі // Етнографічний збірник. — Львів, 1895. — Т. I. — С. 1–24.

Дикарив М. Чорноморські народні казки й анекдоти // Етнографічний збірник. — Львів, 1896. — Т. II. — С. 1–50.

Доманицький В. Причинок для історії повстання Наливайка // ЗНТШ. — Львів, 1901. — Т. XL. — С. 1–6.

[*Драгоманов М.*] Розвідки Михайла Драгоманова про українську народну словесність і письменство. — Львів, 1899–1900, 1906–1907. — Т. 1–4 (= Збірник філологічної секції Наукового товариства імені Шевченка, т. II і III, VII і X).

Драгоманов М. Українське письменство 1866–1873 років // Літературно-науковий вістник. — Львів, 1902. — Т. 20. — С. 1–15, 57–82, 121–143.

Древности. Труды Московского археологического общества. — М., 1899. — Т. 1.

Єндик М. Із народної пам'яті про панщину // Етнографічний збірник. — Львів, 1898. — Т. V. — С. 24–32.

Жаткович Ю. Замітки етнографічні з Угорської Руси // Етнографічний збірник. — Львів, 1896. — Т. II. — С. 1–38.

Житецький П. Острозька трагедія // ЗНТШ. — Львів, 1903. — Т. LI. — С. 1–24.

Заклинський Р. Спомини про Федьковича // Літературно-науковий вістник. — Львів, 1901. — Т. 13. — С. 10–20, 88–96, 98–104.

Заклинський Р. Чи можна Федьковича Коссованом звати? (Слово в оборні правди) // Зоря. — Львів, 1895. — № 1. — С. 13–15; № 2. — С. 34–35; № 3. — С. 54–55; № 4. — С. 74–75; № 11. — С. 216–217.

ЗНТШ — Записки Наукового товариства ім. Шевченка.

Зубрицький Д.И. История древнего Галицко-Русского княжества. — Львов, 1852. — Т. 1; 1852. — Т. 2; 1855. — Т. 3

Зубрицький М. Народний календар. Народні звичаї і повірки, прив'язані до днів в тижні і до рокових свят // Матеріали до українсько-руської етнології. — Львів, 1900. — Т. III. — С. 1–28.

Иванов П.А. Исторические судьбы Волынской земли с древнейших времен до конца XIV ст. — Одесса, 1895.

Иловайский Д. История России. — М., 1884. — Т. I.

Иловайский Д. История Рязанского княжества. — М., 1858.

Иванов П. Картка з історії Волині на начатку XIV в. // ЗНТШ. — Львів, 1893. — Т. II. — С. 119–146.

Кайндль Р.Ф. Фольклорні матеріали // Етнографічний збірник. — Львів, 1898. — Т. V. — С. 141–159, 227–230, 243.

Карамзин Н.М. История государства Российского. — СПб, 1842. — Т. 3; СПб, 1842. — Т. 4.

Кміт Ю. 1848 р. і Львівська руська духовна семінарія // ЗНТШ. — Львів, 1901. — Т. XL. — С. 1–10.

Кміт Ю. З сільських відносин у Галичині в середині XIX в. // ЗНТШ. — Львів, 1903. — Т. LIV. — С. 1–8.

Кміт Ю. Питомець-агітатор // ЗНТШ. — Львів, 1901. — Т. XLI. — Miscellanea. — С. 8–11.

Колесса І. Галицько-руські народні пісні з мелодіями, зібрав у селі Ходовичах д-р Іван Колесса. — Львів, 1901 (= Етнографічний збірник, т. XI).

Колесса О. Лаврівські пергамяні листки з XII–XIII в. // ЗНТШ. — Львів, 1903. — Т. LIII. — С. 1–26.

Колесса О. Погляд на сучасний стан історичних розслідувань українсько-руської літератури. Найдавніший період // ЗНТШ. — Львів, 1901. — Т. XXXIX. — С. 1–40.

Колесса О. Століття обновленої українсько-руської літератури // Літературно-науковий вістник. — Львів, 1898. — Т. IV. — С. 161–187.

Колесса О. Українські народні пісні в поезіях Богд[ана] Залеського // ЗНТШ. — Львів, 1892. — Т. I. — С. 124–208.

Колесса О. Шевченко і Міцкевич. Про значіння впливу Міцкевича в розвої поетичної творчості та в генезі поодиноких поем Шевченка // ЗНТШ. — Львів, 1894. — Т. III. — С. 36–152.

Колесса О. Юрій Коссован (Осип, Домінік, Ігор Гродинський де Федькович). Проба критичного розбору автобіографічних повістей та його життєписи // Зоря. — Львів, 1893. — № 1. — С. 13–15; № 2. — С. 35; № 6. — С. 114–117; № 7. — С. 139–142; № 8. — С. 158–159; № 9. — С. 178–179; № 12. — С. 240–242; № 13. — С. 261–262; № 14. — С. 278–280; № 15. — С. 298–300; № 17. — С. 338–339; № 18. — С. 359–361; № 19. — С. 378–380; № 20. — С. 399–400.

Колесса Ф. Людові вірування на Підгір'ї, в с. Ходовичах Стрийського повіту // Етнографічний збірник. — Львів, 1898. — Т. V. — С. 76–98, 261.

Кондаков Н. П. Русские клады. Исследования древностей великокняжеского периода. — СПб, 1896. — Т. 1.

Кониський О. Варіанти на декотрі Шевченкові твори // ЗНТШ. — Львів, 1900. — Т. XXXIII. — С. 1–16; 1901. — Т. XXXIX. — С. 1–22.

Кониський О. Недруковані поезії Т. Шевченка // ЗНТШ. — Львів, 1901. — Т. XXXIX. — С. 1–8.

Кониський О. Проба улаштування хронології до творів Тараса Шевченка // ЗНТШ. — Львів, 1895. — Т. VIII. — С. 1–20; 1897. — Т. XVII. — С. 1–22.

Кониський О. Тарас Шевченко-Грушівський. Хроніка його життя. — Львів, 1898–1901. — Т. 1–2.

Копач І. Огляд поеми "Сон" (з р. 1844) // Зоря. — Львів, 1895. — № 17. — С. 336–337; № 18. — С. 357–358; № 19. — С. 374–376; № 20. — С. 396–398; № 21. — С. 417–418; № 22. — С. 435–437.

Кордуба М. Перша держава слов'янська // ЗНТШ. — Львів, 1896. — Т. XIII. — С. 1–20.

Кордуба М. Писанки на галицькій Волині // Матеріали до українсько-руської етнології. — Львів, 1899. — Т. I. — С. 169–210.

Кордуба М. Суспільні верстви та політичні партії в Галицькім князівстві до половини XIII ст. // ЗНТШ. — Львів, 1899. — Т. XXXI–XXXII. — С. 1–42.

Костомаров Н.И. Лекции по русской истории. Составлены по запискам слушателей Н.Г.-вым. — СПб, 1861.

Кр[уп]ський М. Замітки до поправнішого видання поезій Т.Шевченка // ЗНТШ. — Львів, 1903. — Т. LV. — С. 1–28.

Кузеля З. Нові праці над історією початків слов'янства // ЗНТШ. — Львів, 1903. — Т. LII. — Наукова хроніка. — С. 1–25; Т. LIV. — Наукова хроніка. — С. 1–36.

Л. Ч. [Шульгін Я.] Україна після 1654 року. Історичний начерк // ЗНТШ. — Львів, 1899. — Т. XIX. — С. 1–13; 1899. — Т. XXX. — С. 14–67.

Левицький І. Галицько-руська бібліографія за роки 1772–1880 // ЗНТШ. — Львів, 1903. — Т. LII. — С. 1–44.

Левицький Ю. 1 і 2 падолиста 1848 р. у Львові // ЗНТШ. — Львів, 1898. — Т. XXV. — С. 1–43.

Линниченко И. Критический обзор новейшей литературы по истории Галицкой Руси // Журнал Министерства народного просвещения. — СПб, 1891. — № 5. — С. 147–170; № 6. — С. 453–492; № 7. — С. 121–171.

Линниченко И.А. Черты из истории сословий в Юго-Западной (Галицкой) Руси XIV–XV в. — М., 1894. Український переклад: Суспільні верстви Галицької Руси в XIV–XV в. / Руська історична бібліотека. — Львів, 1899. — Т. VII.

Линниченко И. Юридические формы шляхетского землевладения в Галицкой Руси и судьба древнерусского боярства в Юго-Западной Руси XIV–XV вв. // Юридический вестник. — М., 1892. — № 6–7. — С. 275–313.

Линниченко І. Суспільні верстви Галицької Руси в XIV–XV в. / Руська історична бібліотека. — Львів, 1899. — Т. VII.

Литвинова-Бартош П. Весільні обряди і звичаї у с. Землянці Глухівського повіту // Матеріали до українсько-руської етнології. — Львів, 1900. — Т. III. — С. 70–172.

Лотоцький О. Соборні крилоси на Україні й Білій Руси в XV–XVI в. // ЗНТШ. — Львів, 1896. — Т. IX. — С. 1–34.

Лотоцький О. Суспільне становище білого (світського) духовенства на Україні і в Росії в XVIII в. // ЗНТШ. — Львів, 1898. — Т. XXI. — С. 1–46.

Любавский М.К. Областное деление и местное самоуправление Литовско-Русского государства ко времени издания Первого Литовского статута. — М., 1892.

Макарий, митрополит [Булгаков М.]. История русской церкви. — СПб, 1857. — Т. 3.

Макарушка О. Suplika successorów Gonty u Żelezniaka, памфлет політичний з часів першого розбору Польщі // ЗНТШ. — Львів, 1895. — Т. VI. — С. 1–6.

Маковей О. З історії нашої філології. Три галицькі граматики. Іван Могильницький, Йосиф Лозинський і Йосиф Левицький // ЗНТШ. — Львів, 1903. — Т. LI. — С. 1–58; Т. LIV. — С. 59–96.

Маковей О. Панько Олелькович Куліш // Літературно-науковий вістник. — Львів, 1900. — Т. IX. — С. 161–186; Т. X. — С. 1–28, 77–107, 169–188; Т. XI. — С. 145–161; Т. XII. — С. 30–43, 92–114, 150–169 (також окреме видання: Львів, 1900).

Максимович М.О. Сороміцькі весільні пісні // Матеріали до українсько-руської етнології. — Львів, 1899. — Т. I. — С. 157–168.

Маркевич О. До біографії гайдамаків Зелізняка й Чорня // ЗНТШ. — Львів, 1902. — Т. XLV. — Miscellanea. — С. 4–11.

Миколаєвич Я. Людові загадки з Кам'янецького повіту в с. Полови // Етнографічний збірник. — Львів, 1898. — Т. V. — С. 219–223.

Могильченко М. Будівля на Чернігівщині Глухівського повіту у с. Полошках // Матеріали до українсько-руської етнології. — Львів, 1899. — Т. I. — С. 79–95.

Могильченко М. Гончарство у с. Олешні у Чернігівщині // Матеріали до українсько-руської етнології. — Львів, 1899. — Т. I. — С. 53–67.

Молчановский Н.В. Очерк известий о Подольской земле до 1434 г. — К., 1885.

Огоновський О. Історія літератури рускої. — Львів, 1887–1894. — Ч. I–IV.

Отчет из археологическо-библиографической выставки в Ставропигийском институте и опись фотографически снятых предметов из той же выставки. — Львов, 1889.

Охримович В. Про наголос в українсько-руській мові // ЗНТШ. — Львів, 1900. — Т. XXXIII. — С. 1–64.

Охримович В. Рукописні церковні книги в с. Волосянці, Стрийського повіту // ЗНТШ. — Львів, 1897. — Т. XIX. — Miscellanea. — С. 1–8.

Охримович О. Про останки первісного комунізму у бойків-верховинців в Скільським і Долинським судовім повіті // ЗНТШ. — Львів, 1899. — Т. XXXI–XXXII. — С. 1–16.

Павлик М. Якуб Гаватович (Гават), автор перших руських інтермедій з 1619 р. // ЗНТШ. — Львів, 1900. — Т. XXXV–XXXVI. — С. 1–44.

Паначовний [М.О.] Стародавні грецькі колонії боспорські в межах теперішньої Кубанської області та суміжних з нею місць // ЗНТШ. — Львів, 1893. — Т. II. — С. 5–61.

Петрушевич А.С. О соборной Богородичной церкви в городе Галиче, происходящей из первой половины XII ст. — Львов, 1899. — Вып. 1.

Петрушевич А.С. Пересмотр грамот, князю Льву приписываемых // Галицкий исторический сборник. — Львов, 1854. — Вып. 2. — С. 81–93, 145–187, 191–192.

Погодин М.П. Исследования, замечания и лекции о русской истории. — М., 1850. — Т. 4.

Радакова Є. Українські козаки на Ладозькім каналі // ЗНТШ. — Львів, 1896. — Т. XII. — С. 1–20.

Роздольський О. Галицькі народні казки, в Берліні пов[іту] Брідського // Етнографічний збірник. — Львів, 1895. — Т. I. — С. 1–96.

Романчук Ю. Деякі причинки до поправлішого видання поезій Тараса Шевченка // ЗНТШ. — Львів, 1900. — Т. XXXIV. — С. 1–32.

Рудницький С. Козацько-польська війна 1625 р. // ЗНТШ. — Львів, 1897. — Т. XVII. — С. 1–42.

Рудницький С. Руські землі Польської Корони при кінці XV в. Ворожі напади й організація пограничної оборони // ЗНТШ. — Львів, 1899. — Т. XXXI—XXXII. — С. 1—54.

Рудницький С. Українські козаки в 1625—1630 рр. // ЗНТШ. — Львів, 1899. — Т. XXXI—XXXII. — С. 1—76.

Русов А.А. Русские тракты в конце XVII и начале XVIII в. и некоторые данные о Днепре из атласа прошлого столетия. — К., 1876.

Смаль-Стоцький С. Котляревський і його “Енеїда” // Літературно-науковий вістник. — Львів, 1898. — Т. IV. — С. 87—100.

Соловьев С.М. История России с древнейших времен. — СПб, 1893. — Т. 1.

Срезневский И. Словарь — *Срезневский И.* Материалы для словаря древне-русского языка. — СПб, 1893. — Т. 1; 1902. — Т. 2; 1903—1909. — Т. 3.

Шешенко І. Ол.П.Стороженко. Причинки до характеристики його творчості // ЗНТШ. — Львів, 1901. — Т. XLIII. — С. 1—46.

Шешенко І. Проби біографії й оцінки діяльності П.Куліша // ЗНТШ. — Львів, 1901. — Т. XLIV. — Наукова хроніка. — С. 1—28.

Студинський К. “Адельфотес”, граматика видана у Львові 1591 р. // ЗНТШ. — Львів, 1895. — Т. VII. — С. 1—42.

Студинський К. Лірники. Студія // Зоря. — Львів, 1894. — № 11. — С. 357—361; № 12. — С. 284—286; № 14. — С. 324—326; № 16. — С. 365—366; № 17. — С. 385—387; № 18. — С. 403—404; № 19. — С. 425—426.

Студинський К. Панегірик “Еуфронія веселобрмячая”, посвячений Петрові Могилі в р. 1633 // ЗНТШ. — Львів, 1895. — Т. VIII. — С. 1—12.

Студинський К. Три панегірики XVII віку // ЗНТШ. — Львів, 1896. — Т. XII. — С. 1—32.

Студинський К. Хто був автором ‘Αντιρρησις-а з р. 1599? // ЗНТШ. — Львів, 1900. — Т. XXXV—XXXVI. — С. 1—20.

Сушко О. Никита Мелешко, незвісний панегірист XVII в. // ЗНТШ. — Львів, 1902. — Т. L. — Miscellanea. — С. 1—8.

Сушко О. Предтеча унії // ЗНТШ. — Львів, 1903. — Т. LIII. — С. 1—71; Т. LV. — С. 72—125.

Сушко О. Причинки до студій над текстом Палінодії // ЗНТШ. — Львів, 1903. — Т. LIV. — С. 1—40.

Терлецький О. Галицько-руське письменство 1848—1865 рр. // Літературно-науковий вістник. — Львів, 1903. — Т. 22. — С. 157—180; Т. 23. — С. 1—20, 77—110, 149—162; Т. 24. — С. 1—14, 73—91, 153—175.

Терлецький О. Галицько-руське письменство 1848—1865 рр. на тлі тогочасних суспільно-політичних змагань галицько-руської інтелігенції. — Львів, 1903.

Терлецький О. Козаки на Білій Русі в 1654—1656 рр. // ЗНТШ. — Львів, 1896. — Т. XIV. — С. 1—30.

Терлецький О. Політичні події на Галицькій Русі в р. 1340, по смерті Болеслава-Юрія II // ЗНТШ. — Львів, 1896. — Т. XII. — С. 1—26.

Толстой И.И., Кондаков Н.П. Русские древности в памятниках искусства. — СПб, 1889—1899. — Вып. 1—6.

Томашівський С. [Київська козащина 1855 р.] Рец. на публ.: Записки протоієрея Петра Гавриловича Лебединцева о “козащине” 1855 года // Киевская старина. — 1900. — Кн. 7—8. — С. 1—50 // ЗНТШ. — Львів, 1902. — Т. XLV. — С. 27—35.

Томашівський С. З життя галицько-руських соймаків 1648—1649 // Жерела до історії України-Руси. — Львів, 1898. — Т. IV. — С. 1—36.

Томашівський С. Маруся Богуславка в українській літературі // Літературно-науковий вістник. — Львів, 1901. — Т. XIII. — С. 201—208; Т. XIV. — С. 18—37, 66—98, 117—135.

Томашівський С. Народні рухи в Галицькій Русі 1648 р. // ЗНТШ. — Львів, 1898. — Т. XXIII—XXIV. — С. 1—138, та окремою відбиткою.

Томашівський С. Перший зазивний лист Хмельницького // ЗНТШ. — Львів, 1898. — Т. XXIII—XXIV. — Miscellanea. — С. 1—9.

Томашівський С. Погляд на стан людності Львівської землі в половині XVII ст. // Жерела до історії України-Руси. — Львів, 1901. — Т. V. — С. 1—52.

Томашівський С. Самуїл Кушевич, райця львівський і його записна книга // ЗНТШ. — Львів, 1897. — Т. XV. — С. 1—24.

Томашівський С. Угорські русини в світлі мадярської урядової статистики // ЗНТШ. — Львів, 1903. — Т. LVI. — С. 1—46.

[*Федькович Ю.*] Писання Осипа Федьковича. — Львів, 1902. — Т. 1—2 (= Українсько-руська бібліотека, т. I, II і IV).

Франко І. Антін Петрушевич. Ювілейна сільветка // Літературно-науковий вістник. — Львів, 1901. — Т. XIII. — С. 171—192.

Франко І. Апокрифічне євангеліє псевдо-Матвія і його сліди в українсько-руським письменстві // ЗНТШ. — Львів, 1900. — Т. XXXV—XXXVI. — С. 1—32.

Франко І. Варлаам і Йоасаф, старохристиянський духовний роман і його літературна історія // ЗНТШ. — Львів, 1895. — Т. VIII. — С. 1—28; 1896. — Т. X. — С. 29—80; 1897. — Т. XVIII. — С. 81—134; Т. XX. — С. 135—202.

Франко І. Вірша єпископа Шумлянського про події 1683—1686 рр. // ЗНТШ. — Львів, 1901. — Т. XXXIX. — С. 1—5.

Франко І. Галицько-руські народні приповідки. — Львів, 1901—1910 (= Етнографічний збірник, т. X, XVI, XXIII, XXIV, XXVIII).

Франко І. Грималівський ключ в р. 1800 // Часопись правнича і економічна. — Львів, 1900. — Т. I. — С. 1—51.

Франко І. Гуцульські примівки // Етнографічний збірник. — Львів, 1898. — Т. V. — С. 41—72.

Франко І. Довжанське Четвероєвангеліє // ЗНТШ. — Львів, 1900. — Т. XXXVII. — Miscellanea. — С. 1—7.

Франко І. Д-р Остап Терлецький. Спомини й матеріали // ЗНТШ. — Львів, 1902. — Т. L. — С. 1—64.

Франко І. З історії “москвофільського” письменства в Галичині // Літературно-науковий вістник. — Львів, 1899. — Т. VIII. — С. 1—14, 53—65.

Франко І. З останніх десятиліть ХІХ в. (Розвій українсько-руської літератури в останніх 10 літах ХІХ віку) // Літературно-науковий вістник. — Львів, 1901. — Т. XV. — С. 1–19, 48–67, 112–132.

Франко І. Забутий український віршописець ХVІІ віку // ЗНТШ. — Львів, 1898. — Т. XXII. — С. 1–16.

Франко І. Іван Гушалевиц // Літературно-науковий вістник. — Львів, 1903. — Т. XXIII. — С. 111–128, 163–187; Т. XXIV. — С. 92–120.

Франко І. Козак Плахта, українська народна пісня друкована в польській брошурі з р. 1625 // ЗНТШ. — Львів, 1902. — Т. XLVII. — С. 1–28.

Франко І. Лук'ян Кобилиця, епізод із історії Гуцульщини в першій половині ХІХ в. // ЗНТШ. — Львів, 1902. — Т. XLIX. — С. 1–40.

Франко І. Людові вірування на Підгір'ї // Етнографічний збірник. — Львів, 1898. — Т. V. — С. 160–218.

Франко І. “Наймичка” Т. Шевченка. Виклад габлітаційний, виголошений у Львівським університеті 18 лютого 1895 р. // ЗНТШ. — Львів, 1895. — Т. VI. — С. 1–20.

Франко І. Новий варіант легенди про п'яницьке чудо в Корсуні // ЗНТШ. — Львів, 1903. — Т. LII. — Miscellanea. — С. 1–2.

Франко І. Новий причинок до студій над Іваном Вишенським // ЗНТШ. — Львів, 1900. — Т. XXXV–XXXVI. — С. 1–4.

Франко І. Опришок Мирон Штола // Етнографічний збірник. — Львів, 1898. — Т. V. — С. 32–40.

Франко І. Причинки до історії Галичини в ХVІІІ віці // ЗНТШ. — Львів, 1899. — Т. XXVII. — С. 2–16.

Франко І. Причинки до історії польської суспільності на Україні в ХІХ в. // ЗНТШ. — Львів, 1902. — Т. XLV. — Наукова хроніка. — С. 1–42.

Франко І. П'яницьке чудо в Корсуні, причинок до староруської легендарної літератури // ЗНТШ. — Львів, 1901. — Т. XLIV. — С. 1–14.

Франко І. Святий Климент у Корсуні // ЗНТШ. — Львів, 1902. — Т. XLVI. — С. 1–44; Т. XLVIII. — С. 45–144; 1903. — Т. LVI. — С. 145–180.

Франко І. “Слово о Лазаревѣ воскресені”, староруська поема на апокрифічні теми // ЗНТШ. — Львів, 1900. — Т. XXXV–XXXVI. — С. 1–57.

Франко І. Студії на полі карпаторуського письменства ХVІІ–ХVІІІ в.: Вступ; І. Піп Іван, Половець Іван Смера і відкриття Тибету // ЗНТШ. — Львів, 1901. — Т. XLI. — С. 1–50.

Франко І. Хмельниччина 1648–1649 років у сучасних віршах // ЗНТШ. — Львів, 1898. — Т. XXIII–XXIV. — С. 1–114.

Целевич О. Причинки до зносин Петра Дорошенка з Польщею в 1670–1672 рр. // ЗНТШ. — Львів, 1899. — Т. XXV. — С. 1–26.

Целевич О. Участь козаків в Смоленській війні 1633–1634 рр. // ЗНТШ. — Львів, 1899. — Т. XXVIII. — С. 1–72.

Целевич Ю. Опришки // Руська історична бібліотека. — Львів, 1897. — Т. XIX. — С. 159–295.

- Черкаський І.* Спадщина в українськiм правi звичайовому // Часопись правнича. — Львiв, 1899. — Т. IX. — С. 1–66.
- Шараневич И.* История Галицко-Володимерской Руси от найдавейших времен до 1453 г. — Львов, 1863.
- Шараневич И.* Черты из истории церковных бенефиций и мирского духовенства в Галицкой Руси. — Львов, 1902.
- [*Шевченко Т.*] Кобзарь Т. Шевченка / Вид. Ю. Романчук. — Львiв, 1902.
- Шимченко О.* Українські людські вигадки // Етнографічний збірник. — Львiв, 1895. — Т. I. — С. 1–28.
- Шухевич В.* Гуцульщина — Львiв, 1899–1902. — Ч. I–III (= Матеріали до українсько-руської етнології, т. II, IV і V).
- Шухевич М.* О договорах Руси з греками // Часопись правнича. — Львiв, 1890. — Т. II. — С. 1–4, 17–20, 32–33, 49–51.
- Щурат В.* До історії останнього побуту П. Куліша у Львові // Зоря. — Львiв, 1897. — № 9. — С. 178–179; № 10. — С. 195–196; № 12. — С. 236–239; № 16. — С. 317–318; № 22. — С. 433–436.
- Щурат В.* Слово Данила Заточника, пам'ятка староруської літератури з кінця середніх віків // ЗНТШ. — Львiв, 1896. — Т. IX. — С. 1–28.
- Ясинський М. Н.* Закупы “Русской Правды” и памятников западнорусского права // Сборник статей по истории русского права, посвященный М. Ф. Владимирскому-Буданову. — К., 1904. — С. 430–465.
- Balzer O.* Genealogia Piastów. — Kraków, 1895.
- Beissel St.* Zur Geschichte der Thiersymbolik in der Kunst des Abendlandes. I und II // Zeitschrift für Christliche Kunst. Herausgegeben von Alexander Schnütgen, domkapitular in Köln. — Düsseldorf, [1902]. — Jahrgang 1901. — Bd. IV. — S. 275–286.
- Bethmann L.* Nachrichten über die vom ihm für die Monumenta Germaniae historica benutzten Sammlungen von Handschriften und Urkunden Italiens aus dem Jahre 1854 // Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde. — Frankfurt a Main, 1874. — Bd. XII.
- Boniecki A.* Poczec rodów w Wielkim księstwie Litewskim w XV i XVI wieku. — Warszawa, 1883.
- Breiter E. T.* Władysław książę Opolski, pan na Wieluniu, Dobrzyniu i Kujawach, pałatyn węgierski i wielkorządca Polski i Rusi. — Lwów, 1889.
- Droba L.* Stosunki Leszka Białego z Rusią i Węgrzami. — Kraków, 1881 (Odbitek z: Rozprawy wydziału historyczno-filozoficznego, t. XIII).
- Fischer M.* Merkwürdige Schicksalle der Stiften und der Stadt von Kloster-Neuburg. — Wien, 1815. — Th. I–II.
- Hammer-Purgstall J.* Geschichte der Goldenen horde in Kiptschak, das ist: der Mongolen in Russland. — Pesth, 1840.
- Hampel J.* A bronzokor emlékei Magyarhonban. — Budapest, 1886–1896. — Т. 1–3.
- Hampel J.* Alterthümer der Bronzezeit in Ungarn. — 2nd ed. — Budapest, 1890.

- Huber A.* Geschichte Österreichs. — Gotha, 1885. — Bd. 1.
- Katona A.* Historia critica regum Hungariae, stirpis Austriacae. — Budaë, 1782. — T. VI.
- Latkowski J.* Mendog król Litewski. — Kraków, 1892.
- Lewicki A.* Obrazki z najdawniejszych dziejów Przemyśla. — Przemyśl, 1880.
- Pociej J.* Zbiór wiadomości historycznych i aktów dotyczących dziesięcin kościelnych na Rusi. — Warszawa, 1845.
- Prochaska A.* Lenna i maństwa na Rusi i na Podolu // Rozprawy Polskiej Akademii Umiejętności. Wydział historyczno-filozoficzny. — Kraków, 1902. — T. XVII. — S. 1–30.
- Reifenkugel K.* Die Gründung der römisch-katholischen Bistümer in den Territorien Halicz und Wladimir // Archiv für österreichische Geschichte. — Wien, 1875. — Bd. 52.
- Semkowicz A.* Krytyczny rozbiór dziejów Polski Jana Długosza. — Kraków, 1887.
- Stadnicki A.* O wsiach tak zwanych wołoskich na północnym stoku Karpat. — Lwów, 1848.
- Szaraniewicz I.* Cmentarzyska przedhistoryczne we wsiach Czechy i Wysocko, w powiecie brodzkim. — Lwów, 1898 (odbitka z "Teki konserwatorska").
- Szaraniewicz I.* Die Hypatios-Chronik als Quellen-Beitrag zur österreichischen Geschichte. — Lemberg, 1872.
- Szaraniewicz I.* Kritische Blicke in der Geschichte der Karpaten Völker im Alterthum und im Mittelalter. — Lemberg, 1871.
- Szaraniewicz I.* Rzut oka na beneficjya kościoła ruskiego za czasów Rzeczypospolitej polskiej pod względem historyi, a przedewszystkiem o stosunku świeckiego duchowieństwa ruskiego w Galicyi do ziemi w tym okresie. — Lwów, 1875.

ПОЯСНЕННЯ СЛІВ

А

Абдикація — зречення
Абсорбувати — відтягнути
Автопсія — особисте дослідження
Аподиктичний — категоричний
Атрамент — чорнило

Б

Бочілкуватий — бочкоподібний

В

Видавництво — видання
Видвигнений — висунутий
Виділ — президія; адміністрація
Вижичити — позичити
Віймки — фрагменти, витяги
Віймковий — особливий
Виклади — лекції, виступи
Викомбінувати — відтворити
Вирахований — прагматичний
Вищрубований — використаний
Відцифрувати — розшифрувати
Волюмін — том

Г

Галочка — бляшка
Гіпокрізія — лицемірство
Горнець — горщик
Горожанський — громадянський

Ґ

Ґабльот — верхня частина креденса (буфета)

Д

Дедукції — висновки
Дезідерат — побажання
Денунціація — обмова, донос
Деталічний — детальний
Ділання — діяльність
Діткнути — дістати
Довід — доказ

Е

Евіденція — запис; реєстр
Едукація — навчання
Екзекутивний — виконавчий
Елюкубрації — комбінації
Емендація — поліпшення
Емеритура — вихід на пенсію
Емуляція — змішання
Ексерпт — витяг

З

Завізвати — закликати, викликати
Заповіджений — запланований
Заряд — керівництво
Заступлений — замінений
Заховувати — зберігати
Здвиг — рух
Золотник — золотар
Зсуканий — скручений, сплетений

І

Іно — тільки

К

Ковток — сережка, кульчик
Комплікації — складнощі
Комунікат — повідомлення
Консеквентно — логічно, послідовно

Л

Лімфатичний — товстий
Локаль — приміщення

М

Магавин — склад
Мурин — негр

Н

Наглий — нагальний
Надужиття — зловживання
Наїзд — збройний напад
Нахід — збройний напад
Начиння — посуд

Неформний — нечіткий, без контурів
 Нотарь — писар; нотаріус
 Нотки — примітки

О

Оборотний — спритний
 Оброблення — опрацювання
 Обстати — заступитись; дотримуватись
 Опінія — думка
 Оречення — рішення, присуд
 Орікати — вирішувати, присуджувати
 Откно — прикро

П

Передавити — застаріти
 Переочувати — недогледіти
 Пертракції — переговори
 Писальник — письменник
 Повзяти — прийняти (ухвалу)
 Повновасть — уповноваження
 Політерований — полірований
 Помітувати — нехтувати
 Понудити — примусити
 Поспільний — взаємний
 Поступування — дії, вчинки
 Потрапити — зуміти
 Преділекція — схильність
 Предкладати — пропонувати
 Прелімінар — кошторис
 Прелімінарний — попередній
 Пренумерувати — передплачувати
 Прецизія — точність
 Приключка — пригода
 Прильотований — приклепаний
 Приміщення — застосування
 Примоцувати — прикріпити
 Приряди — знаряддя
 Притомний — присутній
 Приточений — доданий
 Приходень — прибулець
 Провізоричний — тимчасовий
 Продедевтика — вступ
 Просторонь — простір
 Пря — боротьба
 Пструга — форель

Р

Регуламін — регламент
 Редукція — зведення; зменшення
 Рецензія — редагування, наукове видання

Риштувати — облаштувати
 Робітня — майстерня
 Розвій — розвиток
 Розказ — наказ
 Розмірно — порівняно
 Розправа — праця, монографія
 Розцибатись — старатись, клопотатись
 Роспоріх — розділена частина (шапки тощо)

С

Саля — зал
 Скісна — похила
 Скомплікований — складний
 Спід — низ
 Сподні — штани
 Справоздання — звіт
 Справуватися — справлятися, обходитися
 Станик — бюстгальтер
 Стерник — стерничий; командир
 Сторонячо — тенденційно
 Студіювання — навчання; вивчення
 Сумаричний — загальний

Т

Тартак — лісопилка
 Трунок — напій

У

Уступ — абзац
 Утрируваний — перебільшений

Ф

Фіра — віз
 Фольюш — сукновальня

Ц

Цьвок — цвях

Ч

Чворокутний — чотирикутний

Ш

Шафования — розпорядження
 Штука — мистецтво
 Штукований — штучний

Щ

Щадок — нащадок

Ю

Юбілерський — ювелірний, золотарський

ПОКАЖЧИК

А

- А.Ф. — див. Фелонюк А.
Абгауський комітат 316, 318
Абрагам В. (Abraham Wł.), вч. 495—496, 498—501
Абросимова С., вч. 627
Австрія (Ракушська земля) 349, 356, 360
Австрія 384, 391
Австро-Угорщина 583
Агріліна, кн. 115
Азов 114
Айналов Д., вч. 484, 488
Александрович В. (В.А.), вч. XIII, 632, 658
Алупка, м. 690
Англія 697
Андекс, графи 500
Андреев П., вч. 555
Андрейцев В.І., вч. 623, 626
Андрієвський Митрофан, вч. 569, 695
Андрієвський О. (Андрієвський А., псевд. Андидібер, Канівець Ол., Канівський А., А.А., Т-ий) вч. XII, 308, 569—571, 669, 683, 694—696, 716
Андрій (Andreas pop), свящ. з с. Бабина 60
Андрій (religiosus Andreas), свящ. з с. Горній Лужок 70—71
Андрій Всеволодич, кн. 362
Андрій з Бапшина (Andreas de Bapchino), шл. 157—158
Андрій II, угор. король 335, 337—341, 347—348, 380
Андрій Юрієвич, кн. 646
Андрій, королевич 341, 343—344, 346, 381—382, 496
Андріяш (Andreas, Andriass), с-та Руської землі 98, 146—147
Андріяшев О., вч. 330, 368
Андрусак М., вч. 637, 645
Авикий, еп. 79, 603
Анна з Ритарович (Annae de Ritharowcze), шл. 263—264
Анна Мстиславна, кн. 380
Анненков, вч. 492
Антонович В., вч. 300, 302—303, 307—308, 330, 508, 572, 577, 602, 623—625, 627, 672—673, 676—679, 681, 687, 697—698, 706, 708, 710, 712
Антоновський М.П., вч. 704
Андрєевич Иван, шл. 478—480
Аристов Ф.Ф., вч. 685, 687

- Аркуша О., вч. 664
Артасів, с. 645
Архангельськ, м. 569
Архангельська губ. 690
Асаф, еп. 342
Атос, гора і монастир 363, 385
Ауліх В.В. вч. 655
Афанасьєв Г.Е., вч. 696

Б

- Бабенберг Гертруда, герцогиня 356—357, 384, 635
Бабина (Babina), с. 60, 601
Багалій Д., вч. 114, 305, 308, 574, 625, 628, 703, 706
Багновата — див. Риків
Багноватий потік (Bagnowati) 64, 283, 622
Багрінівці (Багріновці), с. 79, 603
Бадені К., намісник 677
Бажі (Bazze, Barzowie), рід 80, 83, 85, 124
Бажі (Bazzy), львів. с-та 80, 87, 415
Байсель С. (Beissel S.), вч. 496
Бакота (Bacotha castrum), м. 178, 181, 383, 352, 358, 617
Бакотська волость (Bokotska wolosc) 164, 615
Бакотський повіт (districtus Bachotensis) 168, 170—171, 615—616
Балей І., редактор 678
Балин, с. 616
Балина (Balina), с. 172
Балучинський Копоть (Bałucynski Kopcza), шл. 273
Бальцер О. (Balzer O.), вч. 330, 355, 369, 374
Бандрівський М. (М.Б.), вч. VII, XIII, 630—631
Банниця (Balnica), с. 394, 642
Банничка, с. 394, 642
Бантиш-Каменський Д., вч. 704, 712
Барвинський В.А., вч. 624
Барвінський Б., вч. VIII, 388—391, 514, 515, 638
Барвінський В., вч. 674, 693, 703
Барвінський Є., вч. 517
Барвінський О. 548, 550, 662, 675, 677—680, 688, 692
Барсуков Н., вч. 555
Барське староство 311, 612, 628
Бартель Бонаventura, шл. 223
Бартень П., вч. 703
Бартоломеї (Bartolomeus), свящ. 20—21, 54
Батичі (Baticze), с. 451
Бату (Батий), хан 327, 350—352, 354—355, 361, 383, 635
Батурын, м. 702

- Батятичі (Batatyce), с. 243, 620
 Баумгартен Н., вч. 636—637
 Бахновата — див. Риків
 Бачинський Андрій, вч. 70
 Бачка (Бач-Бодрог), комітат 529
 Беріжок, с. 62
 Бегунов Ю.К., вч. 653
 Бедрихович, шл. 162
 Безальке воеводство (Beżskie województwo) 125
 Бела IV, король 346, 349—350, 353, 356, 381—383, 389—391, 514, 634
 Бела (arg Belsensis, Belsz), м. 151—152, 249, 334, 336, 346—347, 366, 379—381, 614
 Бельська земля (Beżska zie mia, Belzensis districtus) 133, 142, 151—152, 191, 309, 342—343, 380, 516, 634
 Бельське староство (capitaneatus Belzensis) 248—249, 620
 Бендери, м. 584
 Бенедикт, угор. в-да 379
 Берг, граф 500
 Береги (Berehi), с. 284, 622
 Береги (Brzegi), с. 60, 74, 601
 Бережани, м. 559
 Бережанський р-н 620
 Береза, місцевість 347
 Березів (Brzozovia), с. 269
 Березна, с. 617
 Березова Рудка, с. 590
 Березький комітат 316, 318
 Беренштам В., вч. 670
 Берестейщина 304, 344, 377
 Берестечко, м. 705
 Берестя (Bereszcie, Brzesczcie Lithuaniae), м. 243, 334, 339, 346, 348, 352, 374—378, 380—381, 387, 607, 634
 Беріжок (Новий берег, Berog), с. 8, 62, 74, 598
 Берлінський М.Ф., вч. 704
 Берлін, м. 519, 663
 Бертольд, львів. війт 443, 468
 Бескид, гора 394, 641—642
 Бестужев-Рюмин К., вч. 328-329
 Бесько — див. Босько
 Бесько, м. 620
 Бетман Л. (Bethmann L.), вч. 496
 Белгородська обл. 669
 Бельський М. (Bielski M.), хроніст 76
 Бибель, с. 456
 Бибельська Духна, шл. 83, 87
 Бибельська Маргарета, шл. 83
 Бибельська Ярозна, шл. 82, 87
 Бибельський Іван, шл. 83
 Бибельський Костко з Порохника, шл. 83
 Бибельський Костко-Іван, шл. 83
 Бибельський Олехно, перем. підстолий 83
 Бибельський Петро, перем. к-лян 83
 Бибельський Петро, шл. 83
 Бибельський Сенько, шл. 82
 Бибельський Ходко (Bybeliski Chotko, Chotko de Bybeł, Demetrius Choiko), боярин 80—85, 88, 148, 456
 Бибельський Яцко, шл. 83
 Бибельські (Бибельські—Порохницькі, Proch-ніссу), рід VII, 80—85, 86—88 (помянник роду), 89, 517, 593, 603—605, 717
 Бибо (Bybeł), м. 81, 83—84, 85 (Бибельський ключ), 86, 88—89
 Бидгощ, м. 619
 Бидловський Миколай (Nicolaus Bydłowski), шл. 213—214
 Бидловський Яків (Iacobus Bydłowski), шл. 215
 Билина (Bilina), с. 5—6, 70, 74
 Билинський І., свящ. VII
 Бистриця Солотвинська, р. 607
 Бичківці (Biczkowcze), с. 179, 617
 Бібрка, м. 415, 432—433, 438
 Бібули, рід 81
 Бібуль (Bibulus Libo Lucius), римський діяч 81, 88—89, 604
 Біла (Wielkie Bielle), с. 179, 617
 Білецький С., вч. 636
 Білий Потік (Biali Potok), с. 179, 617
 Білака, с. 415, 417, 422, 423, 425, 429, 432, 436, 440—441, 644
 Білобереги (Białobrzegi), с. 393, 396, 398, 399, 401, 405, 407, 641
 Білозерський В., вч. 673—674, 684
 Білозерський М., вч. 684, 700
 Білокінь С.І., вч. 697
 Білорусь 519
 Білськ Підляський (Bielsk Podlaski), м. 603
 Біляшевський М., вч. 493
 Бічча Васко (Бінчя Васко), присяжний 90, 92
 Блажейовський Д., вч. 603
 Блажів (Blazow), с. 235—236, 620
 Блажовський Васько (Blazowsski Wasko), шл. 235—236
 Блащиводи, с. 415, 417, 423—424, 429—430, 434, 437, 644
 Бориня, с. 59
 Боблива Криниця (Bobliwa Crinicza), пустинь 182
 Боболя Ян (Ioannes Bobolya, Bobola), шл. 234—235
 Бобринець, м. 546
 Бобринський О. (Бобринский А.), вч. 495—496, 498, 499, 511, 660
 Богданец, боярин 478
 Богородчанський р-н 607
 Бодуен де Куртене Я., вч. 670
 Бодяньський О., вч. 576, 588, 701, 705—706, 715
 Бодяньський Федір, вч. 589, 714—715
 Божанка (Bozanka), с. 152, 614

- Божиківці (Bessukowicze), с. 174, 616
 Бойко І.Д., вч. 624
 Болеслав Земовитович, кн. 371—372
 Болеслав Конрадович, кн. 355—357, 384
 Болеслав Соромливий, кн. 366, 368—370, 386, 637
 Болеслав Тройденович, кн. 515
 Болестрашицький Костко Дяк, писар 607
 Бона Сфорца (Бона), королева 4, 11, 13—15, 20—21, 30—45, 234, 246—247, 597—598
 Боратин (Boratyn, Boratyno), с. 110, 456, 609
 Боратинський Дмитро, шл. 418, 446
 Боратинський Петро (Borathin, Piotr Boratyński, Boratinski Petrus), перем. к-лян 21, 45, 51—52, 270, 601
 Бордулак Т., письменник 526, 661—662
 Бориня (Borunia), с. 59, 74, 601
 Борис (Borysz), свящ. 35
 Борисівка, с. 669
 Борисова Воля (Boryszowa wolia), с. 30
 Боришківці (Bulchakowcze), с. 617
 Борсуки (Borsukowcze), с. 181, 617
 Бортияк Н. (Халак Н.В.), вч. 629
 Борчук С.М., вч. 685
 Борщовичі, с. 415, 417, 423, 425, 428, 432, 435—436, 644
 Боська волость (ключ) 383, 395—396, 398—399
 Босько (Бесько, Besko), с. 250—251, 393, 397—402, 404, 407—408, 411—413, 620, 641
 Ботелка (Botelka), с. 61, 74
 Бочаров Г.Н., вч. 655, 656
 Боян — див. Лисенко
 Боярка, м. 588
 Брайчевський М.Ю., вч. 659
 Брацлавське воєводство (Bracławskie województwo) 125, 127—128
 Брацлавщина 516, 661
 Брідський повіт 510
 Брікнер А. (Brückner A.), вч. 514, 660
 Броди, м. 415, 424, 427, 434, 437
 Бродки, с. 644
 Брянськ, м. 364, 385, 658
 Бужськ — див. Бузьк
 Бузескул, вч. 338
 Буки (Buki), м. 126, 611
 Буковина 521, 675
 Булагін О., міністр 664
 Бурлака Г., вч. 672
 Бурундай, воєвода 361—363, 385
 Буслаев Ф., вч. 483
 Буськ (Бужськ, Busko), м. 142, 190, 346, 381
 Буський р-н 644
 Бутин І., вч. V, XI, 694, 697
 Буцацький Давид (David), подільський в-да 198
 Будів (Buczow), с. 289, 296, 451—452, 622
 Буцацький Михайло (Habdanez Michael heres de Buczacz), галицький с-та 149—150, 158
 Буцацький Михайло (Буцацький Мужило, Michael alias Muzilo de Buczacz), подільський в-да 179, 182, 192—194, 196, 449, 455
 Буцацький Фрідріх (Dzietrzichone de Buczacz, Theodoricus de Buczacz), подільський с-та 173—174, 180, 182—184, 187
 Буцацькі (de Buczacz), брати, сини Давида, шл. 198
 Бучко Іван (Buczko Iaczkо), сел. 28—29
- В**
- В.А. — див. Александрович
 В.П. — див. Петегирч
 В'ятка, р. 569, 695
 В'ятський край 695
 В'ячеслав чеський — див. Вацлав
 В'ячеслав, кн. 500
 Ваврик В., вч. 685
 Вагнер Г.К., вч. 656
 Валерій Максим, полководець 604
 Валуйський пов. 669
 Ванівці (Waniowicze), с. 24, 74
 Ванчо (Waniczo), війт 209
 Ванчо Волох (Vancza Valachus), шл. 167—168
 Варгоцький Андрій (Wargoci Andreas, Wargocki Andrzej), сауїт 81, 88—89, 604
 Варлаам, бібл. 522
 Варшава (Varsavia, Warschovia), м. 20—22, 29, 32, 34, 39, 41, 43—45, 53, 67, 74, 77, 123, 137, 186, 263, 289—290, 295, 450, 452, 607, 665, 667
 Василенко В., вч. 574, 670
 Василенко М. (Василенко Н.), вч. 555, 574, 578, 697—698, 700—703, 706, 716
 Василь (Wassil), свящ. 12, 54—55
 Васильев Степанко, купець 113
 Васильківна, кн. 362
 Василяк Романович, кн. 334, 336—337, 342, 346—349, 352, 355, 363—368, 376, 379—383, 385, 636
 Васьо (Vasko pop), свящ. 53—54
 Васьо (Basilium, Vasko), свящ. 59—60
 Васьо (Vasko de Lasthowki), свящ. 26—27
 Васьо (Wassko), війт 6, 63
 Васюта, сел. 426
 Вахоць Антоній (Dr. Antoni Wacholz), вч. 686
 Вацлав (Вячеслав), чеський король 378, 387, 391
 Велика Білина, с. 597
 Велика Кужелева, с. 615
 Велика Лінина, с. 598
 Велике князівство Литовське — див. Литва
 Велике князівство Московське 113
 Велике князівство Рязанське 114—115
 Великополе, с. 415, 417, 422—423, 425, 429, 431, 435—436, 441, 644
 Великосіаки, с. 613
 Великосіаля, с. 600
 Величко Г., вч. 514, 555

- Вельяминов-Зернов В.В., вч. 609
 Венелін (Гуда) Ю., вч. 591
 Вепр, р. 348
 Верем'є, с. 660
 Веремієвка (Wepiejowka), с. 394, 642
 Веретельник А., вч. 531
 Верон (Veron, Vueron), шл. 188—189
 Верхне, с. 602
 Верхне Гусине, с. 600
 Верхня Білка, с. 644
 Верхня Яблінка, с. 597
 Верхратський І., вч. 527, 680
 Весель Т., коронний підскарбій 311
 Віктор — див. Віктор
 Винар Л., вч. 663, 715
 Винники (Vinniki), с. 164, 270
 Винницький Інокентій, перем. еп. 260
 Винниця (Виница), м. 78—79
 Винокур І., вч. 617
 Вислок (Wislok), р. 292—293, 393—395, 527, 622, 642—643
 Вислоцький Януш, шл. 147
 Високе (Wysokie), с. 599
 Висоцько, с. 687
 Висоцько Нижнє (Wisoczkie, Wyszoczkie Nizne), с. 13, 25, 59, 61, 74, 602
 Витовт — див. Вітовт
 Витошинські (Witoszyńscy), шляхта 448—449, 453—456
 Витошинці (Вітошинці, Witoszyńce), с. 447—451, 453, 458, 651
 Вишгород, м. 372
 Вишенський Іван, полеміст 523
 Вівківці, с. 398
 Відаський П., шл. 400
 Відень, м. 390, 559, 564, 666, 693
 Візантія 491, 514, 656, 691
 Вікінг, кн. 356, 384
 Віктор (Виктор, Садковський), чернігівський еп. 79, 603
 Вільхівці (Olchowcze), с. 263, 393, 396, 398—399, 401—403, 407, 411—412, 621, 640
 Вільхівці (Olchowicz), с. 181, 617
 Вільхівці (Ольховець, Olchowicz), с. 155—156, 162, 169, 614
 Вінка (Вінки, Wienkowie, Wienkowcze), с. 395, 404—405, 407, 643
 Вінницька обл. 603, 616, 617, 620
 Вільковоцький р-н 616
 Вісла (Висла), р. 362, 371—372, 560
 Віслоцький Ян, шл. 148
 Вітовт (Витовт, Alexander alias Witoldus, Witolt), кн. 161—162, 164, 513, 523
 Вітошинці — див. Витошинці
 Вкраїна — див. Україна
 Владикавказ, м. 319—320, 510
 Владимирський-Буданов М. (Владимірській-Буданов М.), вч. 302, 304—307, 508, 516, 625, 627
 Владислав III — див. Володислав
 Владислав Опольський — див. Володислав Опольський
 Впучківці (Радівці, Wnukowcze), с. 182, 617
 Вовк Хв. (Волков Ф.), вч. 510, 531, 659, 660, 670, 676
 Вовк-Карачевський В., вч. 552, 677, 680
 Вовча (Volcza), с. 52—53, 74
 Вовча вода, місцевість 114
 Вовче (Вовча, Wołcza), с. 215, 601, 619
 Вовчик І., вч. 601
 Вовчок Марко, письменниця 582
 Возягель (Вовягель), м. 360, 385, 636
 Возняк М., вч. 670, 672, 678, 684, 709
 Войнилів (Wopylow), с. 99, 607
 Войшелк, кн. 360—361, 363—367, 384—385, 636—650
 Волинська губ. 511, 660
 Волинь (Wołyń) 76, 82—83, 125, 129, 132—133, 311, 351, 358—363, 369, 371—372, 374, 379, 381, 385, 387, 531, 602, 629, 635, 636, 637, 712
 Волинь, м. 371
 Волков Ф. — див. Вовк Хв.
 Вологда, м. 546, 674
 Вологодська губ. 675
 Володаха, місцевість 352—353
 Володимир Василькович, кн. 327, 366—367, 369—376, 385—387, 452, 464—465, 467, 637
 Володимир Ігорович, кн. 333, 335, 379
 Володимир на Клязьмі, м. 350, 382, 655
 Володимир пинський, кн. 381
 Володимир Рюрикович, кн. 345—347, 349—350, 382, 634
 Володимир Святославич (Володимир Святий), св., кн. 473, 493, 501, 512, 599, 653
 Володимир, м. 333—334, 337, 340, 352, 362, 372, 374, 377—382, 385, 387, 492, 633, 637
 Володимирко Володаревич, кн. 632
 Володимиро-Суздальська земля 656
 Володимиро-Суздальське князівство 655
 Володислав, боярин 337, 380, 633
 Володислав (мазовецький), кн. 190
 Володислав "Старий" Тонконогий, кн. 345—346
 Володислав III Ягайлович (Владислав III, Wladislaus, Wladislaus) король 192, 263, 444, 447, 463
 Володислав IV, король 168, 283, 419, 456
 Володислав Опольський (Владислав Опольський, Володислав, Ladislaus, Vladislaus), кн. 95—96, 98—100, 145—147, 213, 515, 560, 606
 Володислав Ягайло — див. Ягайло
 Волоконовський р-н 669
 Волос (Wolos), слуга 164

Волосатка (Волосате), с. 394—395, 642
 Волосів (Wołosow), с. 213—214, 618
 Волоска (Woloska), с. 164, 615
 Волоське, с. 615
 Волосянка, с. 523
 Волохи — див. Волощина
 Волочиськ, м. 586, 677
 Волочиський р-н 616
 Волошин Ладомир, шл. 606
 Волощина (Волохи, Valachia) 137, 142, 204—205, 212
 Волховський Фелікс, революціонер 694
 Волчкович Васко (Wolczkowicz Wasko), шл. 98—99, 148, 151
 Волчко-Кульчицький І., вч. 601
 Вольський Миколай (Wolski Nicolaus), сяноцький с-та 219, 221, 392, 639
 Воля Блажівська (Volva Blazowsska), с. 236, 620
 Воля Полавська, місцевість 92
 Ворковичі, присілок 456
 Вороблик (Wróbliczana, Wróbyk, Wróblík Królewski, Wróbliczana, Wróblík), с. 250—251, 393, 396—398, 401, 404, 407—408, 413, 620, 641
 Воронежчина 545
 Воронежська губ. 669
 Воронин Н.Н., вч. 656
 Вороніж, м. 546
 Вороніна М., вч. 655
 Воронов В.І., вч. 697
 Вороной Ф.Я., шл. 591
 Ворончук І., вч. 625
 Вороців — див. Врочів
 Ворскла, р. 114
 Вроцлав (Wrocław), шл. 145—146
 Врочанка (Wrocanka), с. 228, 252—253, 299, 620
 Врочів (Вороців), с. 414—415, 421—424, 426—427, 433, 435—436, 441, 644
 Врубльовський Ян, шл. 281—282
 Всеволод Мстиславич, кн. 599
 Всеволод Ольгович, кн. 332
 Всеволод Святославич, кн. 333
 Всеволод, кн. 15
 Вуйцик В., вч. 632

Г

Г.М. — див. Грушевський М.
 Гаватович (Гават) Якуб, письменник 523
 Гадицький повіт 530
 Газелюф А. (Haseloff A.), вч. 495—496, 498, 501, 502, 503, 504
 Гайда Ю., вч. 598
 Гайдельберг (Heidelberg), м. 718
 Галамуц — див. Оломоуц
 Галицька волость 98
 Галицька земля 98, 142, 206, 343, 607

Галицька Русь — див. Галичина
 Галицьке Поділля 309
 Галицьке Подністров'я 638
 Галицьке староство 438, 638
 Галицький повіт (districtus Haliciensis) 95, 98—99, 213
 Галицький р-н 607, 608
 Галицько-Волинська держава (Галицьке князівство) VII, 513—514, 617, 639, 649, 655
 Галич, м. 322—324, 332—333, 335—337, 339—341, 343—344, 346—350, 353, 358, 363, 367, 379—382, 490, 559—560, 632—655, 686
 Галичина (Галицька Русь) VI—VII, X, 81, 95—96, 102, 118, 140—142, 302, 309, 331—332, 334, 339, 343, 345, 348, 351—351, 358, 379, 382—383, 443, 447, 457, 459—460, 462, 465, 469, 490, 508—509, 515—516, 518, 520—521, 524—525, 527, 530—531, 545, 547—552, 554, 559—560, 564—565, 568, 571, 606, 625, 630, 643, 647, 650, 661, 671, 675—678, 680, 684, 686—687
 Галуцинський М., вч. 520
 Гальбан-Бліменшток О., вч. 308
 Гампель Й. (Hampel J.), вч. 316
 Ганка, шл. 446
 Ганкевич М., вч. 693
 Ганна, дідичка 446
 Гарачинів, помилк. — див. Карачинів
 Гедимін, кн. 605
 Гелей С., вч. 686
 Геленджик, м. 441
 Гемерський комітат 318
 Генріх Валуа (Генрік, Непрук), король 227—229, 296—297, 299
 Генріх Чесний, кн. 378
 Генсьорський А., вч. 647, 648, 649—650
 Георгій, війт 614
 Георгій, камінецький війт 153
 Герасимчук В., вч. XI, 665—667
 Гербест Бенедикт, полеміст 517
 Гербурт Мартин, шл. 151
 Гербурт Миколай, львів. с-та 292
 Гербурт Станіслав з Фульштина, самбір. с-та 597
 Гербурт, барський с-та 416, 419
 Гербурти (Herborty), рід 85, 434
 Герман баденський, герцог 356, 390
 Гетьманщина 304, 573—575, 578—579, 697, 702, 706, 712
 Гирич І., вч. XI
 Гирияка — див. Шевченкове
 Гирияці, с. 699—700
 Гійсько (Ossko), с. 451
 Гінген-Фольбург, графи 500
 Глиняни, м. 414—415, 432—434, 438
 Глинянська волость 414
 Глібов Л.І., поет 674

- Глох Йоганн Непомуцен (Johann Nepomucen Hoch), вч. 686
- Глухів, м. 702
- Глухівський повіт 530, 592, 716
- Гнатюк В., вч. 523–524, 527–531, 661, 671, 676
- Гнездово, місцевість 492
- Гнила Мочарка (Гнила, Hnila Moczarka), с. 274, 621
- Гніп М., вч. 672–674
- Гнойниця, с. 478–479
- Гоголь М., письменник 584
- Годів (Hodow), с. 247, 620
- Голинський, шл. 149
- Годинь (Hoіyn), с. 148–149, 613
- Голайчук Ф., вч. 666
- Голандія 372, 387
- Головацький Я., вч. 465, 676, 686, 717
- Головенка (Glowyenka, Głowienka), с. 281–282, 393, 396, 398, 401, 405, 407, 622, 641
- Головецько (Головецьке, Holowieczko), с. 4, 20–22, 28, 48, 54, 74, 597
- Гологори, м. 614
- Голубев С., вч. 301, 624
- Голубець М., вч. 650
- Голубко, його сини 90
- Голубчик Г.Д., вч. 710
- Гонта (Gonta), сотник 121–122, 127–128, 130, 132–133
- Гончаров В.К., вч. 631
- Горбачевський Н., вч. 643, 645
- Горбачевський І., вч. 531
- Гординський Я., вч. 717
- Гординя (Hordinie), с. 442, 444, 462–463, 465, 649, 653
- Горішний П., вч. 617, 621
- Горленко В.Ф., вч. 708
- Горняткович Іван, міщанин 246
- Городельське староство 309
- Городен, м. 356, 384
- Городенський повіт 478–479
- Городенщина 304
- Городецьке староство 309
- Городище (Horodisce), с. 80, 88, 139
- Городок (Grodecki zamek, Grodek, Horodek), м. 17, 99–100, 148, 171, 283, 291, 438, 447, 449
- Городоцький повіт (Grodokuiensis districtus) 100
- Городоцький р-н 613, 616
- Гослиці, місцевість 386
- Гостинь, м. 372
- Гочів (Hoczew, Hoczow), с. 251, 393, 396, 398, 401, 402, 406, 407, 620, 641
- Гошко Т., вч. 628
- Гошинський С., письменник 121, 611
- Грабовський Павло, поет 526, 661
- Грабялка Г., хроніст 700
- Грановський Б., вч. XIII
- Граховецький Д., вч. 672, 675
- Грац, м. 559, 686
- Гречпіль (Hreczpól, Recpól), с. 106–109, 608
- Григорій (Gregorius alias Hrehorius), свящ. 14, 24
- Григорій, боярин 352, 383–384
- Григорій, львів. архієп. 455
- Грим'ячка (Grzimeczka), с. 174, 616
- Грималівський ключ 520
- Гринчак Яцко, сел. 92
- Гриць (Gregorius alias Hnicz), свящ. 61
- Гриць (Hrucz), солтис 246–247
- Грицько (Chriczko), свящ. 44
- Гриша Он., вч. 530
- Грінченко Б., вч. 526, 661, 682
- Грозьова (Groziowa wolia), с. 43, 74, 601
- Грубешівський повіт (districtus Hrubiesouiensis) 191
- Грузія 490, 492
- Грушевська Марія, вч. 511
- Грушевський М. (Г.М., М.І., Грушевский М., Hruševskij M.), вч. V–XIII, 4, 403, 416, 468, 516, 524, 533, 596, 597–598, 600, 602–603, 605–610, 612–613, 619, 622–626, 628–633, 638–639, 643–644, 646–656, 657–659, 660–669, 671–672, 676–679, 681–682, 685, 687–691, 693–695, 697, 699, 702–704, 706–707, 709–714, 715–718
- Грушевський О. (Грушевский А.С.), вч. 626, 705
- Грушенко С., вч. 610
- Грушів, с. 524
- Грушівський хутір 15
- Грядя, с. 423, 434, 437
- Гуменець (Гуминці, Гуменці, Humentyce), с. 202–203, 618
- Гуменці, с. 415, 426, 429, 431, 436, 438–441, 644
- Гурбик А.О., вч. 624
- Гусне Вижне, с. 600
- Гусятинський р-н 614
- Гуца — див. Венелін
- Гушалавич Іван, письменник 521
- Гуштин А.С., вч. 657
- Г
- Гавронський Ф., вч. 303
- Гелер (Geler), вч. 496
- Гембарович М. (Gębarowicz M.), вч. 604
- Генуя (Genua), м. 88, 112, 609
- Гертруда (Gertruda), кн. 495–503, 657
- Гертруда, королева 335–336, 380, 496, 500
- Геттінген, м. 663
- Гжибовський Миколай, варшавський підкоморій 311
- Гілевич А. (Gilewicz A.), вч. 606–608
- Говорек Олександр (Goworek Alexandrus), шл. 187
- Гудзяк Б. (Gudziak B.), вч. 623

Д

- Дам'ян, шл. 180
 Даниїл Заточник, письменник 522
 Данило Романович (Daniel), кн. 328, 333–336, 339–352, 354–361, 364–365, 379–385, 389–390, 448, 450, 452, 514, 633–636
 Дарів (Darów), с. 394, 621, 643
 Даровичі (Darowice, Darowycze), с. 172, 451, 616
 Даровський, шл. 121
 Дашкевич М., вч. 330, 335, 338, 346, 348, 354–356, 359–360, 364, 390
 Дашкевич Я., вч. XIII
 Дашко (Dasco), шл. 189
 Дашкович Остап (Daskowicz Hostasz), крайник 51
 Дей О.І., вч. 709, 715, 718
 Делімарський Р.С., вч. 628
 Дем'ян (Demian), вїйт 8, 68–69
 Демко, сел. 426
 Демкович (Demkowicz), свящ. 33
 Демня (Курний), с. 411, 415, 417–418, 422, 424–425, 429, 436, 440, 644
 Денис (Dunisz), солтис 216
 Денисов Л.И., вч. 603
 Деоней, міф. 665
 Деражнянський р-н 615, 616
 Деревицький А.Н., вч. 696
 Деревна (Деревно, Deregwno), с. 199–201, 618
 Дерлиця М., вч. 531
 Дермаль Август, видавець 664
 Дешня (Deszpa, Dessno), с. 240–241, 620
 Джиджора І., вч. XI, 665–667
 Джурджи (Szurcz wojewoda), волоський в-да 146–147
 Дзеберський Флоріан (Dzeberski Florianus), шл. 190
 Дзьобан О.О., вч. 691
 Дзядуський Ян (Dziaduski Ioannes), перем. еп. 268
 Дзянтымар, посол 76
 Дикарив М. (Дикарев М.; псевд. М.Крамаренко), вч. 507, 515, 522, 528–531, 545, 550, 553, 661, 669, 670–671, 679, 681
 Дикарива Уляна, шл. 669
 Дідицький Б., вч. 674–675
 Длугош Я. (Diugosz, Diugoss), хроніст 88, 344, 373
 Дмитрієнко М.Ф., вч. 712
 Дмитро (Dmitr por), вїйтів син 6, 63
 Дмитро зі Скоморохів (De metrius), шл. 99–100
 Дніпро (Deneprus), р. 114–115, 137, 352, 492
 Дністер (Dniestr, Niestr), р. VII, 51, 54, 144
 Дністрик (Dniestrik, Niestrzik), с. 41, 66, 74, 600
 Дністриянський С., вч. 663, 665
 Добаневичі (Дубаневичі, Застав'я), с. 443–444, 446, 462–465, 467, 647–648, 653
 Добеслав з Серадаа, шл. 455
 Добжинська земля 606
 Добковичі — див. Дубковичі
 Добра (Dobra), с. 393, 401, 411, 439, 641, 645
 Добромилъ, м. 593
 Доброслав, боярин 383
 Добруджа 531
 Добрянні, с. 415–420, 422–425, 427–428, 433, 436, 438, 441, 644
 Добрянський А., вч. 643
 Добрянські, рід 411, 643
 Довбушук Олекса, опришок 519
 Довнар-Запольський М., вч. 304, 308
 Должиці, с. 394, 401, 409–410, 641–642
 Долинський р-н 685, 686
 Доманицький В., вч. 511, 517, 659–660, 672, 674, 679
 Домарат з Кобиляна (Domarat de Hoymno), бецький к-ляч 161
 Домарат, шл. 172
 Домбковський П. (Dąbkowski P.), вч. 597, 599–600, 613–614, 616–617, 619, 621–622, 639, 644–645
 Дон, р. 114–115, 354
 Донець, р. 114–115
 Дорогичин (Дорогочин), м. 348, 352, 358, 368, 382–383, 386
 Дороговськ, м. 354
 Дорошево, с. 649
 Дорошенко В., вч. 708
 Дорошенко Д., вч. 705
 Дорошенко Петро, гетьман 519, 540, 667
 Драгоманов М., вч. XII, 507, 524, 554, 564, 567, 568, 662, 670, 676, 678, 682, 692–694, 709, 712
 Драгомир (Драгумир), боярин 98
 Драгумирова, с. 98
 Дроба Л. (Droba L.), вч. 331, 334–335, 338, 340, 344, 346
 Дрогобицьке староство (Drohobicensis capitaneatus) 4, 66, 638
 Дрогобицький р-н 600, 613
 Дрогобич (Drohobycense civitas), м. 260–261, 530
 Дрогомирецький Данило, шл. 95
 Дрой (Droy), шл. 172
 Дубковичі (Добковичі, Dobkowicze, Dubkowice), с. 109–111, 456, 609
 Дубляни, с. 593
 Дубно, м. 306, 308
 Дубова Яблінка (Dubowa Jablonka), с. 6, 8, 63, 75, 597
 Дубрівка Німецька (Dąbrówka Polska), с. 393, 396–399, 401, 406–407, 413, 640, 643
 Дубрівка Руська (Dąbrówka Ruska), с. 393, 396–399, 401, 403, 407, 413 640, 643
 Дудка-Степович А.І., вч. 698

Дудко В., вч. 672—673, 675, 683

Дунаївецький р-н 616

Дунай, р. 529

Дунайський регіон 686

Дурдуківський В., вч. 679

Дявелтов, місцевість 385

Дяк Іван (Ivan Diiak de Felstin), свящ. 42—43

Дяк Івашко (Diiak Iwasko), попович 27—28

Дяківці (Dyakowce), с. 179—180, 201, 617

Дяковський Василь, шл. 180

Дяковський Олесько, шл. 180

Е

Еварницький — див. Яворницький

Еґберт, трірський архиеп. 495, 657

Емья, мурза 76

Еремін І.П., вч. 653

Етрурія 491, 656

Ефименко — див. Єфименко

Ефремов С. — див. Єфремов

Є

Європа 649

Єзекїль, бібл. 502

Єлизавета, угорська королева 95

Єлизавета-Кінга, королева 335—336, 379, 496

Єлисавета, вдова Спїтка (Elisabeth), шл. 16

Єлтух Тенофей (Iolthuch Theophilum alias Theporhuе), шл. 201

Єндик М., вч. 521

Єнсен Альфред, вч. 666

Єфименко О. (Ефименко А.), вч. 304—305, 574—575, 703

Єфремов С. (Ефремов С.), вч. 668, 671—672, 679, 683

Ж

Жабівці, с. 618

Жадовичі, с. 415, 424, 435, 441

Жалибори (Zolibory), с. 99, 608

Жарких Микола, вч. 626

Жасковичі, присілок 456

Жаткович Ю., вч. 529, 591

Жданов Іван, вч. XII, 562—563, 690—691

Жегота з Лечківце, шл. 166

Желехів (Zelichow), с. 150—151, 613

Жеравка, с. 425, 427, 438, 645

Жигимонт I (Жыгимонт), король 96, 149, 183, 201, 209, 211, 231, 236, 244, 478, 517, 597

Жигимонт II — див. Жигимонт Август

Жигимонт III (Sigismundus, Zygmunt III), король 73, 80, 95, 117—119, 156, 273, 447, 604

Жигимонт Август (Жигимонт II, Sigismundus Augustus), король 16—20, 22, 24—26, 28—29, 31—35, 37—40, 42—43, 45, 47—49, 52, 54—55, 57—61, 63—64, 66—69, 71, 73, 150, 163, 186, 228, 251, 255—257, 259—263, 268, 270—271,

274, 277, 281, 284—285, 289—290, 292, 444, 447, 449, 450—452, 621

Жидачівська (Зудечівська) волость 606

Жидачівський повіт (Zydaczowiensis districtus) 148—149, 613

Жидовський (Zidowska), шл. 169

Жилавський Антоній, парох 269

Жилна Н.В., вч. 631

Жирівка, с. 644—645

Жирослав, боярин 334, 381

Житецький І., вч. 697

Житецький П., вч. 523, 676, 698

Жовківський р-н 644—645

Жолкевський Станіслав, гетьман 419, 435

Жораковський Микола, шл. 95

Жорнища (Жорниська, Zemisce), с. 291, 425, 429, 435, 437, 435, 441, 645

Жук Гридко, купець 113

Жуковський В., поет 584, 690

Жукотин (Zukothyn), с. 9, 62, 65—66, 74, 598

Жупани (Zupanie), с. 60—61, 74, 601

Журавка, м. 591, 415

Журавне, с. 620

Жураки — див. Чераци

Жураковський Михайло, шл. 149

Жученко М., меценат 547, 673, 676

З

Заболоття (Zablotce), с. 393, 397—399, 404—405, 407, 415, 427, 438—439, 640, 644

Заборовський Тимон, письменник 518, 661

Забужжя, с. 10

Завадка (Завадівка, Zawadka), с. 4, 8—9, 50, 71—72, 74, 597

Заверланд Г. (Sauerland H. V.), вч. 495—496, 498—500, 503

Завихост, м. 362, 372

Завої (Zawoje), с. 92, 606

Загінці (Squarnicze), с. 174, 616

Заголовня (Зедраниковець, Сандраки, Zaholownye), с. 197, 618

Задвір'я, с. 426, 441, 645

Задержевський Данило, боярин 606

Закарпаття (Угорська Русь) 508, 529—530, 591, 675

Заклинський Р., вч. 526

Закревський Гнат, шл. 590

Закревський Платон Васильович, шл. 590

Залеский Василій, еп. (?) 78, 603

Залеський Богдан, поет 528

Залізняк (Zelizniak; помилк. Żehzniak), гайдамака 124, 130, 132, 519, 589

Залісся, с. 415—417, 423, 425, 427, 428, 432, 436, 644

Заложці (Zaloszcz), с. 620

Залюбовський Г., вч. 684

Заміхів (Zamiechow), с. 102–103, 608
 Замбонча, шл. 170
 Замістя, с. 644
 Замостя (Zamość), м. 125, 127, 133, 415, 418, 422, 424, 426, 431, 440
 Заневич Іван, див. Терлецький Остап
 Заполя Ян, король 597
 Запорізька Січ (Запорожжя, Zaporozze, Sicz) 130, 137, 570, 695
 Зарицька Агафія, міщанка 78
 Зарицький Василій, міщанин 78
 Зарицький Іван (Зарицький Йоан), монах 78–79
 Заріг, с. 682
 Заршин (Zarszyn), м. 90, 605
 Заславський Лев, шл. 120
 Заславський Леон, монах 121–122, 611
 Затварницький Константин, свящ. 296
 Захарко, сел. 426
 Західна Європа 491, 583
 Західна Україна 140, 612
 Західне Поділля 141–142, 630
 Зашкільняк Л., вч. 687
 Заяць А., вч. 626–627
 Зборівський р-н 620
 Звенигород, м. 322, 343, 510–511, 687
 Звенигородський А.В., колекціонер 483, 491–493
 Зедраник Яцко (Iaczkо Zedranik de Zalewtya), шл. 197
 Зедраникович Тихю (Zedrankowicz Thichno), шл. 202
 Зедраниковський Семко (Zedranikowsky Semko Thihnowycz), шл. 234
 Зелів (Zielow), с. 291–292, 425, 433, 437, 441, 622, 645
 Зелінський Людвік (Зелінський, Ludwik Zelicki), вч. 121–122, 611
 Землянка, с. 592, 716
 Земовит мазовецький, кн. 355, 360, 362–363, 385
 Земовитовичі, рід 386
 Земовит — див. Семовит
 Земплінщина 643
 Зелінський — див. Зелінський
 Зейдерсе, місцевість 373
 Зіморович Б., вч. 458
 Зінківці (Zinkowcze, Zynkowcze), м. 182, 617
 Зінків (Zinkowcze), с. 174–175, 616
 Златополь, м. 570, 695
 Зміївський, шл. 400
 Знесіння, с. 422, 424, 425, 428, 431, 441, 645
 Золочівський р-н 644
 Зубенський потік 394, 641
 Зубенсько, с. 394, 642
 Зубків, помилк. — див. Лупків
 Зубковський Василь, шл. 221

Зубрицький Д. (Zubrzycki), вч. VI, 308, 329–330, 333–334, 338, 340, 342, 344–345, 347, 349–350, 354–355, 358, 360–361, 364, 443, 646
 Зубрицький М., вч. VII, 102, 520, 530, 517, 600, 608, 661

И

Іван, сел. 92
 Іванча, посол 113
 Ігнат с Полав, сел. 92
 Ільвовъ — див. Львів
 Іляш — див. Іляш

І

Іван (Iwan diakon), дякон 59
 Іван (Iwan scultetus), війт 9, 72
 Іван (Iwan), війт 55–56
 Іван (Iwan), попович, свящ. 9, 72
 Іван (Iwan), свящ. 42–43
 Іван (Iwan), свящ. з с. Мішанець 32
 Іван (Iwan), син Васька, свящ. 12, 55
 Іван (Iwan), син Яцька, свящ. 73
 Іван (Іван), підскарбій 479
 Іван Мстиславович, кн. 344–345
 Іван степанський, кн. 378, 387
 Іван — див. Кунас Іван
 Іван, еп. 342
 Іван, син Мстислава Німого, кн. 381
 Іванець Лауэр (Iwaniecz Lazur), свящ. 41
 Іванишев М., вч. 300, 623
 Іванов (Іванов) П., вч. 331, 368, 515
 Івано-Франківська обл. 607, 608, 613, 618, 622, 685, 686
 Івасько (Iwasko), шл. 219
 Івашківці — див. Гуминці
 Івашко (Iwasco), шл. 203
 Івашкович Павло (Iwaszkowicz Paulus), війт 47–49
 Івладова Горка (Iwladowa Horka), с. 234, 620
 Ігнат (Ichpath), свящ. 42
 Ігнат (Ichnatius), свящ. 50
 Ігор, кн. 512
 Ігоровичі (Ігоровичі), князі 332–336, 379, 633
 Ідова Войцех, сел. 400
 Ізабела Ягеллонка (Isabella), королева 4, 11, 45, 47, 48, 50, 597
 Ізюмський шлях 114
 Івяслав Мстиславич, кн. 343, 347–348, 358, 382, 384
 Івяслав Ярославич (Івяслав-Дмитро) київський кн. 498–501, 657
 Іконников В., вч. 705
 Іксіон, міф. 538, 665
 Іларіон, митрополит 472–473, 653
 Ілля (Helia gor), свящ. 276–278, 281, 286–289
 Ілля, шл. 215

Ілляш (Иляш), шл. 90, 92
 Іловайський (Иловайский) Д., вч. 114–115, 330
 Ільник (Ilnik), с. 35, 74, 597, 642
 Ільничок Долішній (Ільничок Дольний, Малий, Dolszki, Ilniczok Mały seu Dolski), с. 4, 8, 71–74
 Ігвар, кн. 334, 633
 Ішкін В., вч. 596, 599
 Інокентій III, папа 337–338
 Іоанн (піп Іван), свящ. 523
 Іоникій (Никифорович), кам'ян. еп. 603
 Ірина, княгиня 657
 Ісаї (Isaia), с. 32, 74, 600
 Іскриня (Hiskrzyna, Iskrzynia), с. 251, 393, 396, 398–399, 401, 406, 407, 620, 641
 Італія 349, 495, 609

Й

Йоасаф, бібл. 522
 Йоситивці (Iosthyrowce), с. 179–180, 617

К

Ковальовський Станіслав, вїт 275–276
 Кривка, с. 57
 Кавказ 320–321, 488, 490, 492, 511, 545
 Казимир III (Великий, Casimirus, Kazimierz), король 81, 143, 443, 445, 456, 462–464, 467–468, 560, 650–651
 Казимир IV (Казимир Ягайлович, Casimirus, Kasimirus), король 184, 187, 189, 191, 197, 202, 206, 223, 444–445, 447, 463, 515
 Казимир Відновитель, кн. 498, 657
 Казимир, польський кн. 500
 Кайба Гриць, сел. 90
 Кайндль Р., вч. 529
 Кайсаров А.С., вч. 690
 Калинівський р-н 616
 Каліус, р. 383
 Каліш, м. 345–346, 381
 Калка, р. 327–328, 342–344, 380
 Калуський р-н 607, 613
 Кальдофович (Кадольфович) Дмитром, шл. 456
 Кальницький Ілько (Kalnicki Ilko), шл. 253
 Кальнофостський Петр, шл. 148
 Кам'янець-Подільський р-н 614, 615–617, 620
 Кам'яно-Бузький р-н 613, 620
 Каманін І. (Каманин И.), вч. 308, 555, 651, 694, 696, 698
 Камінець (Кам'янець, Camieniecz, Camenecense castrum), м. 80, 89, 133, 142, 144–145, 153, 182–183, 187–188, 193–194, 207, 211, 213, 218–219, 229–230, 237–238, 256–258, 261–263, 306, 308, 613, 619, 621
 Камінець (на Прип'яті), м. 336–337
 Камінець (на р. Лосні), м. 369, 374, 386
 Камінець (на р. Случ), м. 345, 348, 368, 382
 Камінецька волость 262

Камінецьке староство (Camenecensis capitaneatus) 192–193, 243, 620
 Камінецький (Кам'янецький) повіт (Camenecensis districtus) 153, 155–156, 161, 166, 169–170, 179, 187–190, 197, 211, 529, 614–615, 617–618
 Кампаневич — див. Компаневич
 Канів (Kanów), м. 139, 486, 569, 694
 Капніст В., шл. 519
 Капраль М. (М.К.), вч. XI, XIII–XIV, 602–603, 605–606, 608–610, 613, 621–622, 624–625, 628–629, 643, 645, 654, 662, 666, 668, 689, 717–718
 Карамзін М., вч. 329, 334, 336, 338, 358, 364, 442, 690
 Карафи (Carafa), рід 81, 89, 604
 Карачинів (Гарачинів, помилк.), с. 415, 421, 424, 426–428, 431, 433, 436, 438, 644
 Каргер М.К., вч. 655–656, 668
 Карик Мартин, сел. 400
 Карипик Коваль, сел. 92
 Карів, с. 614
 Карпати (Carpath) 89, 315–316, 363, 510–511, 560, 630
 Карпенка-Карий І., драматург 526, 661
 Карпиці, с. 632
 Карпов Г., вч. 539
 Касим, царевич 114, 609
 Катерина II, цариця 78
 Катеринодар, м. 545, 669
 Катеринослав, м. 546–547, 569
 Катеринославщина 570
 Катона А. (Catona A.), вч. 354
 Катренко А., вч. 696
 Кафа (Caffe), м. 112–114
 Квітка (Оснoв'яненко) Григорій, поет 570
 Кедрен Г., хроніст 515
 Кердеевич Грицько, шл. 156
 Керестур, м. 529
 Керницький І.М., вч. 605
 Кивалідський Є., вч. 698
 Киданів, с. 613
 Київ, м. XIII, 79, 301, 308, 328, 332, 349–352, 354, 360, 382–383, 472–474, 476, 486, 488, 500, 501, 506, 546–548, 551–552, 557, 562, 564, 570–571, 574, 579, 582, 628, 631, 634, 655, 659, 665, 668, 676–677, 681, 690, 694, 695, 701–702, 706, 707, 711, 715, 716
 Київська земля 117, 512, 631, 655
 Київська губ. 569, 694–695, 708
 Київське воеводство (Київське воєводство) 127, 610
 Київщина 117, 333, 345–347, 381–382, 516, 653, 661
 Киріак Костя (Kiriak Kosth), ігумен 13, 25–26, 61

- Кистяковський О., вч. 307
 Кишинів, м. 584
 Кільчицький Павло Тулюк Андрейкович, шл. 459
 Кільчицькі, рід — див. Кульчицькі
 Кільчичі — див. Кульчиці
 Кіпр, о. 491, 656
 Кіраль С.С., вч. 691
 Кіровоградська обл. 695
 Кістяківський О., вч. 698
 Кісь Я.П., вч. 627
 Клим (Слепон), свящ. 73
 Клименко Ф.В., вч. 626
 Климент, папа, св. VIII—IX, 472—476, 517, 522
 Кміт Ю., вч. 520, 526, 661
 Кміта Петр (Сmitta Petrus comes in Wisnicz),
 крак. в-да 244, 253, 258
 Кміта Петр (Kmitha Petrus de Wysnicze), пе-
 рем. с-та 209
 Кнегинин, с. 204, 618
 Кнегиницький Васько (Vassko), шл. 204
 Кнегиницький Івашко (Knyehynuczky Iwaski), шл.
 204
 Кнегиницький Марко (Marco), шл. 204
 Книш Я. (Я.К.), вч. XIII, 637, 638, 654
 Книгиничі, с. 618
 Костарівці, с. 396
 Кобилецький І., вч. 520
 Кобилиця Лук'ян, повстанець 521
 Кобляняська О., письменниця 526, 661
 Кобільник В., вч. 598
 Кобло (Coblo), с. 18—19, 74, 199—201, 599, 618
 Кобляняська Воля (Koblanska wolja), с. 44, 74
 Кобринська Н., письменниця 526, 661
 Коваленко О., вч. 703
 Коваль О.М., вч. 709
 Ковальовський Станіслав (Kowalyowski Stany-
 sław s Kowalyowa), шл. 275
 Ковальський М., вч. 627
 Ковель, м. 306, 308
 Коварі, с. 559, 686
 Козельськ, м. 382
 Козівський р-н 620
 Козловський Сенько (Kozłowski Sanko), шл. 179—
 180
 Койданів (Coidanow), с. 149—150
 Кокоруда І., вч. 522, 661
 Колесса І., вч. 529
 Колесса О., вч. 522, 524—526, 528, 693
 Колесса Ф., вч. 530, 681
 Коломан, королевич 337, 380
 Коломийське староство 311, 629
 Колонія (Colonia), м. 206, 247, 530, 564
 Команча (Komancza), с. 221, 394, 398, 401, 409,
 411, 641
 Комарники (Komurniki), с. 232, 619
 Комарники, с. 315, 630—631
 Комарно, м. 415
 Комаров М., вч. 670
 Коморовичі, присілок 456
 Коморовський Еразм, шл. 117
 Компан О.С., вч. 626
 Компаневич Варлаам (Кампаневич), вч. 121, 611
 Кондаков Н., вч. X, 320—321, 483—484, 488—
 494, 511, 654—656
 Кониська М.О., шл. 679
 Кониський О. (псевд. Верниволя Ф., К.О.Я.,
 Переходовець Ол.), вч. XII, 507, 522, 525, 546—
 555, 661, 670—684, 715
 Кононенко-Мойл Н., вч. 683
 Конотопський повіт 573, 697
 Конотопський р-н 697
 Конрад I мазовецький, кн. 341, 345, 348, 351, 355—
 356, 381—384
 Конрад II мазовецький, кн. 369—371, 373—378,
 386—387
 Константинович М., вч. 700, 703
 Константинополь — див. Царгород
 Константин рязанський, кн. 352
 Колюхи (Koluuchy), с. 247, 620
 Копач І., вч. 525
 Копыстянський А., вч. 686
 Кордуба М., вч. 514, 531, 666
 Корзухина Г.Ф., вч. 631, 655—657
 Коріатович Олександр (Kuriatowicz Alexander),
 кн. 144, 613
 Коріатович Юрій (Kuriatowicz Juri), кн. 144, 613
 Коріатовичі, князі 464
 Кормильче (Cormelicze, Kormylcze), с. 153, 156,
 614
 Корнацький Ян, шл. 156
 Корнелівці (Корналовичі, Cornielowice), с. 145, 613
 Корона Польська — див. Польща
 Коросно (Кросно, Crosnense civitas, Crossno,
 Krossno), м. 155, 282, 284, 297, 393, 622,
 639—640
 Коростенко Війтівське (Вишне, Kroszczen, Kroś-
 cienko Wyzne), с. 393, 396, 398, 400—401, 406—
 407, 410, 620, 641
 Коростенко Підміське (Нижнє, Krościenko Niżne),
 с. 393, 396, 398, 401, 405, 407—408, 641
 Короткий В., вч. 623, 626
 Корсунь, м. 493, 523, 603
 Корчевський Станіслав, шл. 311
 Кос А., вч. 692
 Коссован — див. Федькович
 Костарівці (Kostarowce), с. 393, 397—398, 401—
 403, 407, 413, 640
 Костешино (Kosszcziessino, Kosciaszyn), с. 151, 614
 Костко, перем. суддя 451
 Костомаров М., вч. 300, 328—329, 508, 539, 556,
 572, 577, 591, 667, 675, 682, 697, 706
 Коструба Т., вч. 649, 650

- Кость (Kosth), свящ. 17—18
 Костюк (Costhuk de Zedrankowicze), шл. 203
 Костя (Kostei), свящ. 57—58
 Косьма, еп. 322—323, 632
 Котковичі (Чуква, Kothkowicze), с. 15, 45, 74, 599
 Котляревський І., письменник 525, 590
 Кошелів, с. 424—425, 434, 437, 645
 Краків (Crasovia, Krakow), м. 16, 31, 34, 37, 44, 72—73, 75, 96, 119, 158, 174, 191, 199—200, 207, 213—214, 216, 217, 226, 232, 235, 242—243, 246—248, 250—253, 256, 271, 285, 298—299, 357, 370, 372, 378, 387, 635, 637, 679, 685
 Крамар М., вч. 669
 Красів, с. 415, 417, 420, 423, 425, 427, 428, 435, 437, 644
 Краснодар, м. 669
 Краснопіл'я — див. Нижанковичі
 Красностав (Красний Став, Щекарів, Crasnisthaw, Krasnostaw), м. 22, 31, 37, 40, 43, 47, 54, 78, 603
 Красноставське староство 309
 Кревецький І., вч. XI, 535, 665—667
 Кременець (Сремуенецз, Krze mieniec), м. 125, 230, 247—248, 306, 308, 384
 Крехів, с. 593
 Криве (Krzuwe), с. 157—158, 614
 Кривичі, с. 415, 422, 424—425, 429, 433—434, 437, 644
 Кривка (Кривка), с. 57, 74, 601
 Криворівня, с. 441
 Крижановський Аристарх-Андрій, вч. VII, XII, 80, 120, 122, 517, 519, 593, 603, 610—611, 717
 Крижіцький Олександр, офіцер 590—591
 Кр-ій М., вч. 525
 Крикун М.Г. (Крукун М.Н.), вч. 610, 612, 614—618, 620, 687
 Крялос, урочище 323—324, 632
 Крим (Кримська орда) 114—115, 488, 513, 552, 580
 Кримський А., вч. 682
 Крип'якевич І., вч. XI, 596, 600, 626, 649—650, 665—667
 Кристінопіль (Червоноград, Krystynopol), м. 120, 122—123, 125, 133—135, 611
 Кролевець, м. 702
 Кромер М. (Сгомер М.), крак. канонік, хроніст 81, 88, 259, 604
 Кропивниця, місцевість 370
 Кросна, р. 372, 386
 Круглова Т.А., вч. 628
 Крупницький Б., вч. XI
 Крушельницька Л., вч. 630
 Крушельницький А., вч. 521
 Крушельницький М., вч. 301, 303
 Кубанське узбережжя 514 — також див. Чорномор'є
 Кубань 529—530
 Кубенський, кн. 114
 Кудриці (Kudziewiczzi ?), с. 162, 615
 Кужелева (Kuzelowa), с. 170, 615
 Кузеля З., вч. 514
 Кузма з Добаневич, шл. 446
 Кузьма, різьбяр 632
 Кузьма, сел. 426
 Кузьо (Kudzio), шл. 162
 Куйматичі (Кульматичі, Huimaticze), с. 147—148, 613
 Кулаковський В.М., вч. 627
 Кулаковський П., вч. 602, 622, 638, 667
 Куликів (Kulykow), м. 234, 415
 Куліш Олександра (Ганна Барвінок), письменниця 526, 661
 Куліш П. (Кулиш П.), вч. 301, 526, 539, 667, 674—675, 682—684
 Кулсиманович Іля, слуга 76
 Кульчиці (Кільчичі, Kolczicze, Kulczicze), с. 58, 74, 442, 458—459, 601, 649
 Кульчицький Ян Дашинич, шл. 460
 Кульчицький Яцко (Kulczycki Jasco), шл. 207
 Кульчицький-Занькович Михайло, шл. 459
 Кульчицькі (Кільчицькі, Kolcziczski), рід 458—460
 Куляшине, с. 394, 398, 401, 409—411, 641
 Куманівці (Kumanowcze), с. 241—242, 620
 Кунас Іван (Іван, Kunas Iwan), свящ. 271—272
 Кунаш, сел. 426
 Куп'ятицький Адам, шл. 173
 Купчинський О. (О.К.), вч. VI, IX, XIII, 605, 650—653, 679
 Куремса, воєвода 358—361, 384—385, 635—636
 Курялишин К., вч. XIV
 Курило Іван (Curilo Iwan), шл. 187—188
 Курило, печатник 352, 355, 383
 Куриловський Філіп (Kuryłowsky Philip), шл. 234
 Куропатва Миколай, шл. 150
 Курська губ. 668
 Курціна 543
 Кусиківці, с. 617
 Кутновичі (Kuthnowicze), с. 163, 615
 Кучер Р., вч. 673, 676
 Кушевич Самуїл, львів. райця 518

Л

- Л.Б., криптонім 698
 Лавр, боярин 611
 Лаврів, с. 650
 Лаврівський Антоній, свящ. 90
 Лазар (Lazar), дяк 13—14, 34—35
 Лазаревська Афанасія Олексіївна, шл. 699
 Лазаревська К., вч. 699, 704, 706
 Лазаревський Василь, шл. 573, 684, 699
 Лазаревський Іван, шл. 699

- Лаазаревський Михайло, шл. 573, 699—701
 Лаазаревський О.М. (А.М., Лаазаревский А.), вч. XII, 303—305, 522, 540, 569—570, 572—576, 578—579, 625, 661, 684, 698—707, 715
 Лаазаревський О.О., письменник 699
 Лаазаревський Федір, шл. 573, 699—700
 Лаазаревський Яків, шл. 699
 Лаазаревські, рід 661, 698—699
 Лаазурович Іван (Lazurowicz Iwan), вийт 4, 8, 71—72
 Лани (коло Ширця), с. 427, 432—433, 436
 Лани бобрецькі (коло Бібрки), с. 423, 425, 427, 429, 436, 644
 Лани Великі, с. 432
 Лани Малі, с. 417, 418, 423, 425, 432, 436
 Лани передмістя, с. 415, 423
 Лаптева Л.П., вч. 623
 Лашкар'юв Петро, вч. XII, вч. 483, 488, 543—544, 668—669
 Лашнюков Іван, вч. 582, 712
 Лашинські, рід 699
 Лебедін (Lebedyn), м. 139, 603
 Лебединцев П., вч. 697
 Лебединцев Теофан (Лебединцев Ф.), вч. 588, 697, 714
 Лев (Леон, Leon) писар (помилк. Lednis), писар 98, 607
 Лев Данилович (Leo, Lew), кн. VIII, IX, 352, 355—356, 368, 371—372, 376—378, 383—384, 385, 386—387, 442—450, 452—453, 455—469, 514, 605, 635, 637, 646—653
 Лев Юр'євич, кн. 646
 Левинський Володимир, вч. 535
 Левицький А., вч. 443, 462
 Левицький В. (Лукич Василь), вч. 678, 681
 Левицький І., вч. 520
 Левицький Й., вч. 527
 Левицький Кость, вч. 515
 Левицький Орест, вч. 300—301, 623, 698, 703, 708
 Левицький Остап, вч. 680
 Левченко М., вч. 684
 Ленъ Дяк (Lien Diak), свящ. 148—149
 Леон — див. Лев писар
 Леонтович Ф., вч. 304
 Летицьвський повіт (districtus Laticzoviensis) 141, 174, 184, 196, 201
 Летицьвський р-н 617, 618
 Лехно (Lechno, Leszko), свящ. 65—66
 Лецевят Дмитро, сел. 90
 Лецевят Іван, суддя 90, 92
 Лешко V (Лесьтко), кн. 333—334, 337—343, 345, 379—380, 633
 Лешко VI Чорний, кн. 370—371, 373—375, 386—387
 Лекинський Никодим, нагельський к-лян 291, 311
 Лининка (Lininka), с. 8, 55, 57, 74, 598
 Линниченко І., вч. VIII, 96, 302, 308, 411, 439, 442—444, 458, 461—471, 605, 625, 650—653, 703, 710, 713
 Лип'є (Lipie), с. 5, 8, 68—69, 74, 597
 Липинський В., вч. 666
 Лисенко М. (Боян), вч. 531, 676
 Литва (Велике князівство Литовське, Литовська земля, Litewska ziemia, Lithuania) IX, 81—82, 88, 114—115, 218—219, 302, 306, 308, 334, 346, 350, 353, 358—369, 372—373, 376, 378—387, 443—445, 457, 463—465, 513, 604—605, 619, 645, 647—648, 650
 Литвинова-Бартош П., вч. 530, 592, 716—717
 Литинський уезд 79, 603
 Литовська земля — див. Литва
 Лишня, с. 642
 Лівобережна Україна 303—305, 546, 626, 706
 Лівонія (Livonia) 89, 356
 Лігурія (Liguria) 88, 609
 Лізда Степан (Lizda Stephan), боярин 444, 649—650
 Ліковський Е. (ks. Edward Likowski), вч. 301
 Лімна (Lomna), с. 28—29, 62, 75, 598—599
 Ліски (Lesky, Liski), с. 152, 422, 424, 426, 434—435, 614
 Лісківці (Loskowcze), с. 236—237, 239, 620
 Лісько (Lesko, Lisko), м. 209—210, 244, 255, 620
 Літинський р-н 603
 Лобода А., вч. 684
 Лодина (Lodina), с. 407
 Лоевич Ходко, боярин 98
 Лозинський Івашко (Lozinski Iwasko), шл. 194—195
 Лозина (Поручна, Jozina), с. 194—196, 415, 425, 427, 428, 435, 437, 439, 618, 644
 Лозинський Й., вч. 527
 Ломиковський В.Я., вч. 704
 Ломницька Воля — див. Хашів
 Лондон, м. 666
 Лопухин, городничий 79
 Лопушанка Лехнова (Lopusanka Lechnowa), с. 45, 75, 601
 Лопушанка Хомина (Лопушанка, Lopuszanka), с. 41, 75, 232—234, 601, 619
 Лопушна (Lopuszanka), р. 45, 233
 Лопушно (Lopuschno), с. 179, 617
 Лосковский Абрам (Abraam Loskowsky), шл. 236—239
 Лотневич Богдан (Lothniewicz Bochdan), свящ. 18—19
 Лотоцький Б., вч. 624
 Лотоцький О., вч. 300, 516, 520, 623—624, 672, 676, 679, 681

- Ловнгрин (Герцо-Виноградский П.), вч. 711
 Луб'яни (Луб'яна), с. 415, 417, 418, 424, 425, 429, 432, 434, 436, 644
 Лубенський повіт 682
 Лубенщина 557
 Лубни, м. 557, 682, 685
 Лужок Горішний (Лужок Верхній, Gorny Luzek), с. 70, 75, 602
 Лукавиця (Lukawicza), с. 164, 269—270, 615, 621
 Лукань Р.-С. (Łukań R.), вч. 611, 650
 Луква, р. 322
 Лукнич Василь — див. Левицький В.
 Лукомський Ю. (Ю.Л.), вч. XIII, 632, 655
 Лунівка, с. 668
 Лупків (помилк. Зубків, Lurków, Lurków), с. 219, 394, 398, 401, 409, 411, 619, 621, 641
 Луцьк (Luzsko), м. 150, 345, 351, 360, 362, 374, 381, 385
 Луцька волость 344
 Луцьке князівство 381
 Лучицький І., вч. 305, 574
 Лысаковский Станислав, шл. 117
 Львів (Ильвовь, Лемберг, Львов, Lamburg, Lemberg, Leopoliense civitas, Lwów), м. 47, 49, 51, 80, 83, 97—98, 118, 121, 133, 143, 146—147, 157, 161, 163, 186, 195, 205, 207, 211, 218—219, 230, 276, 292, 303, 305, 372, 374, 386, 414, 432, 434, 446—448, 460, 461, 464, 471, 547, 504—506, 526, 538, 559—560, 565—566, 583, 586, 591, 593, 607, 614, 619, 621, 623, 626, 644—645, 664, 674—675, 677—678, 680, 684—688, 692, 716—717
 Львівська волость 414
 Львівська земля 142, 309, 518
 Львівська обл. 597—602, 608, 611, 613—615, 617—622, 644, 645
 Львівське староство (starostwo Lwowskie) 291, 309, 312, 414, 416, 421—422, 438, 440, 516, 622, 629, 644
 Львівський повіт (districtus Leopoliensis) 100, 194—195, 618
 Любавский М., вч. 114, 304, 478, 480
 Любачівське староство 309
 Любеч, м. 707
 Любич (Lubecz, Lubicz), с. 248—249, 620
 Люблін (Lublin), м. 203—204, 260, 289, 353—354, 369, 372—375, 383, 386—387, 449—452, 634
 Любогір'є (Любохора, Любогорча, Lubochorza, Oliehianka), с. 7, 37—39, 75, 598
 Любомирський Анджей, кн. 688
 Любомирський Себастьян (Lubomirski Sebastianus de Lubierz), сяноцький с-та 264, 392, 638—639
 Любомль, м. 374—375
 Любомльське староство 309, 628
 Людовик гесенський, герцог 335
 Людовик тірінгський, герцог 335
 Людовик, король 606
 Ляйпціг, м. 511, 660, 663
 Лятковський Ю. (Łatkowski J.), вч. 331, 340, 349, 357—358, 361—362, 635
 Лященко А., вч. 659
- М**
- М.Б. — див. Бандрівський М.
 М.К. — див. Капраль
 М.М. — див. Мудрий М.
 Магориця (?), с. 394, 642
 Мазепа Іван, гетьман 540, 667
 Майхер В., вч. XIV, 659
 Макарій митрополит (Булгаков), вч. 301, 353, 376
 Макарова Т.И., вч. 655
 Макарушка О., вч. 519
 Македонський Олександр, полководець 465
 Маковой О., вч. 526—527, 661—662
 Максим Ісповідник, письменник 689
 Максим, сел. 426
 Максименко І.В., вч. 710
 Максимович М.І., вч. 528, 576—577, 674
 Мала Бистриця, р. 98, 607
 Малинка О., вч. 716
 Малковичі, с. 451
 Малоросія — див. Україна
 Малохвський Миколай, секретар 311
 Манівка, с. 394, 401, 409—410, 642
 Мардзович Дем'ян (Mardzowiecz Demian), свящ. 33
 Марісюк Ф., вч. 308
 Марієнбад, м. 583, 586
 Маркевич Арсеній, вч. 710
 Маркевич М.А., вч. 582, 704, 712
 Маркевич О. (Маркович О.), вч. XII, 522, 534, 581—591, 661, 684, 709—715
 Маркевич П., шл. 540
 Маркевич Яків Михайлович, історик 582, 705, 712
 Маркіна В.А., вч. 624
 Марко Аврамович, козак 582, 711
 Маркович Анастасія, шл. 712
 Маркович Андрій, шл. 712
 Маркович Іван, шл. 712
 Маркович О.В. (Опанас), вч. 519, 557, 582, 683, 712
 Маркович О.М. (Олександр), історик 576, 704—705, 707, 712
 Маркович Семен, шл. 712
 Маркович Федір, шл. 712
 Маркович Я.М. (Яків Михайлович), історик 576, 578, 582, 704, 712
 Маркович Яків Андрійович, мемуарист 707, 712
 Марковичі-Маркевичі, рід 582, 712

- Маркс К., вч. 709
 Мармароський комітат 316
 Маротча Федко, сел. 90
 Мартин, свящ. 25
 Мартиненко О., вч. VII, XIII
 Мартош Іван Романович, шл. 576, 705
 Мартош Олексій, шл. 576, 704—705
 Марущенко О., вч. 686
 Маслов В.І., вч. 712
 Матвій (Mathias), солтис 216
 Матвій (Mathwei), свящ. з с. Сприні 43—44
 Матвій (Matias), свящ. з с. Пласке 31
 Матвій, сел. 426
 Матутейович Ходко, боярин 456
 Матушевський Ф., вч. 672, 679
 Матяш І.Б., вч. 709
 Махмет грей, калга 76
 Махновець Л., вч. 633, 636
 Мацеєвський, шл. 435
 Маценко П., вч. 589
 Мацковичі, с. 451
 Медка (Medyka), с. 147, 156, 168, 191—192, 295—296, 451, 454, 618
 Межибожжя, м. 345, 384
 Межиброддя (Międzybrodzie), с. 393, 397, 398, 399, 404, 405, 407, 413, 640
 Мелешко Микита, шл. 523
 Мельник А., вч. 697
 Мельник О. (О.М.), вч. XIII, 691, 696
 Мельниця, м. 353—354, 363, 383, 635
 Мельничук І., вч. XIV
 Менглі-герай, хан 113—115, 609
 Мендовг (Міндовг), кн. 355—356, 359—364, 384—385, 650
 Менке (Меньгукач), воєвода 350, 382
 Месовський Ярош (Mieysowski Jarosz), шл. 221
 Метлинський А., вч. 712
 Мечая, р. 114
 Мелецький Миколай (Мелецький Миколай, помяк. Михайло; Mielecki Mikołaj), городецький с-та 282—283
 Мелецький Ян (Мелецький Ян, Ioannes de Mieliecz, Mielieczki Jan), подільський в-да 17, 22, 55—58, 274, 599
 Меховський М., хроніст 81, 604
 Мигова (Ослава Міхова Воля), с. 394, 398, 401, 409—410, 642
 Микитинці (Mikithincze), с. 162, 615
 Миків (Mikuw), с. 394, 642
 Миклашевський І., вч. 305
 Миклашів, с. 417, 422, 423, 424, 428, 432, 436, 441, 644
 Миколаєвич Станіслав, шл. 479
 Миколаєвич Я., вч. 529
 Миколаїв (у Львів. обл.), м. VII, 516
 Миколаївський р-н 644
 Миколай з Камінця (Nicolaus de Kamieniec), сяноцький с-та 201, 207
 Миколай I, імператор 586
 Микулин, підкоморій 649
 Милівці (Mieliciewcze), с. 162, 614—615
 Милій, старшина 358
 Милорадович (Скоропадська) Єлизавета, 547, 673—676
 Милорадович Г., вч. 584, 589, 707, 714
 Милорадовичі, рід 707
 Мимонь Мартин (Мутмоу, Мимон), шл. 147—148
 Мирослав, боярин 346
 Мисловський, шл. 400
 Михайлівці (Михайлівка, Michalowcze), с. 155—156, 614
 Михайло Всеволодич, кн. 348—354, 382—383
 Михайло Юрєвич, кн. 372, 637
 Михайловський В., вч. 615, 616, 617
 Михальчук К., вч. 676, 698
 Михновець (Михнова, Michnowa, Michnowicz), с. 33, 45—46, 75, 600
 Михончичі (Никонковичі), с. 415, 417, 423, 425, 433, 437, 644
 Мицько І., вч. 605
 Мищок О., вч. 708—709
 Мишкович Симко (Miskowicz Symko), свящ. 5, 67—68
 Мізяків (Miezakow), с. 174, 616
 Міллер Д., вч. 703
 Мільбахер, с-та VII
 Міхончичі див. Михончичі
 Міх-русин, осадчий 642
 Міцкевич А., поет 525
 Могила Петро, митрополит 301, 624
 Могилянський І., вч. 527
 Могильченко М., вч. 531
 Могуцій (Маучі, Маусі), воєвода 354
 Модзалевський В., вч. 703, 707
 Монсевич Янелъ, боярин 478
 Мойсейківці (Суслівці, Moseykowcze, Suslow), с. 184, 617—618
 Мокряни (Mokrzany), с. 30, 75, 600
 Молдован А.І., вч. 653
 Молодягичі (Miodatycze), с. 83—84
 Молотів, с. 510
 Молчановський Н.В., вч. 145, 659, 698
 Монастирський Іван, старосамбірський декан 261
 Монастирчани (Monasterczany), с. 98, 137, 607
 Мономах Володимир, кн. 473, 691
 Монтсік, шл. 443, 648—650
 Моравія (Моравя) 603, 357
 Морва, р. 393
 Морозів (Nyssni Mukarow), с. 174, 616
 Москва, м. VI, 114, 582, 587, 602, 613, 658, 665, 689, 703
 Московщина — див. Росія

Мостиський р-н 613, 622
 Мочульський М., вч. VII, 516
 Мошинський А. (Moszyński Adam), вч. 120—121
 Мошанець (Мошенець, Moszczaniec), с. 271—273, 394, 398, 400—401, 409, 411, 521, 621, 642
 Мстислав Данилович, кн. 368, 374—378, 452, 467, 637
 Мстислав Ізяславич, кн. 499
 Мстислав Мстиславич, кн. 327, 338—344, 381, 387, 633—634
 Мстислав Німий пересопницький, кн. 335—337, 344—345, 380
 Мудрий М. (М.М.), вч. XIII, 664, 693—694
 Мужилівичі (Muschilowicz), с. 97, 100—101, 608
 Муравський шлях 114
 Мурат, султан 77
 Мшанець (Mszaniecz), с. 32, 75, 600
 Мюнхен, м. 663
 Мякотин В., вч. 305, 574, 698, 703, 706

Н

Н., криптонім 308
 Навіз (Навоє), с. 415, 417, 423, 425, 429, 432, 435—436, 644
 Навроцький В., вч. 565, 692
 Нагірне (Угорці), с. 613
 Нагор'яни, с. 415, 425, 427, 438, 644
 Надвірнянський р-н 618
 Наддніпрянська Україна 671, 675
 Назірна, с. 564
 Наконечний Є., вч. XIV
 Нальщани, місцевість 385
 Нанчівка (Нанчулів, Нанчулова Воля, Соснівка, Nanczulowa wolia), с. 7, 35—36, 75, 600
 Нанчул Ілля (Illa, Nanczul Piasz, Nanczulowicz Naelia), вїйт 7, 35—38, 57
 Нанчул Прокіп (Прокіп, Nanczulowicz Procop, Procopius), вїйт 7, 35—38, 57
 Нанчул Федір (Федір, Chwedor, Nanczulowicz Fiedosco), вїйт 7, 38—39, 57
 Нарбут Т., вч. 363
 Науменко В., вч. 683, 698
 Наумович Іван, письменник 521
 Неаполь, м. 604
 Негребка, с. 411, 451
 Недільна (Niedzielna), с. 33, 75, 600
 Некриново, с. 98
 Некря (Некрин), шл. 98
 Несвицький Іван, кн. 82
 Несвицькі, князі 83
 Нефела, міф. 665
 Нечуй-Левицький І., вч. 682
 Нижанковичі (Краснопіль, Stasnopol, Nizankoviensis), м. 80, 184—186, 617
 Нижнє Висоцьке, с. 598

Нижня Березна (Brzezna, Inferior Brzeznya), с. 183, 617
 Ніжин, м. 546, 582
 Ніжинський полк 305, 577, 706
 Ніжинський р-н 671
 Нікловічі (Nykiowice), с. 84—85, 456
 Німеччина (Німці) 307, 372, 378, 533, 595, 637, 663
 Нова Короликівка (Królik Wołoski, Nova Krolikowa), с. 268—269, 620—621
 Нова Руда (Руда, Nowa Ruda), с. 161, 614
 Новгород, м. 338, 350, 489—490
 Новгородок, м. 356—360, 363, 384, 386, 636
 Новгород-Сіверський, м. 543, 669
 Нове Місто [Корчин] (Nowa Ciuitas), м. 80, 165, 169, 193
 Нове Село (Nowe), с. біля Галича 95, 98, 607
 Нове Село, с. біля Куликівка 415, 423—424, 429, 432, 436, 644
 Новицький І., вч. 302—303, 624—625
 Новомиргород, м. 695
 Новосільці (Nowosielce), с. 393, 396, 398—399, 401, 405, 407, 411—412, 640
 Новошиці (Nowoszczyce), с. 146, 613
 Ногай, темник 369—370, 372, 386
 Номис (анаграма: Симон) — див. Симонів

О

О.Т., криптонім 305
 О.К. — див. Купчинський О.
 О.М. — див. Мельник О.
 Оболенський М.А., вч. 472, 653
 Обоянський повіт 668
 Оглоблін (Оглоблін) М., вч. 555, 589
 Огоновський О., вч. 522, 524, 526, 661, 683
 Одарченко П., вч. 683
 Одеса, м. 525, 569, 571, 583—585, 591, 680, 709, 711, 713—714
 Одреховський Грицько, шл. 177
 Одновський Гербурт, крак. в-да 415
 Одрехова (Odrzechowa), с. 90, 92, 393, 396, 397, 400—401, 402, 408—411, 413, 605, 641
 Одреховський Грицько, шл. 90, 92
 Одреховський Іванко, шл. 92
 Одріховські (Odrzechowscy), шляхта 292—294
 Одровонж Петро (Odroważ, Odroważ Petrus de Sprowa), руський в-да 172, 174—175, 180, 186
 Одровонж Станіслав (Odroważ (Odroważ) Stanislaus de Sprowa), львів. с-та 13—14, 18—20, 23—26, 28, 30, 33, 53, 232, 235—236, 597—598
 Ока, р. 114
 Окольський С. (Okolski S.), хроніст 83
 Олег Віщий, кн. 512
 Олег Романович, кн. 368, 386
 Олекса (Olesko), свящ. 33

- Олександр белзький, кн. 334, 336, 341, 343, 346—347, 379, 381—382, 633
- Олександр I, імператор 711
- Олександр, король 183—184, 201, 609
- Олексинці (Олексичі, Olexinicze), с. 187, 617
- Олена, кн. 364—365, 636
- Олесницький Є., вч. 678
- Олехно (Olechno), шл. 219
- Олешицька волость 309
- Олешня, с. 531
- Оломоуч (Галамуц), м. 78, 603
- Ольга, кн. 512
- Ольговичі, князі 332—333, 345, 379
- Ольховець — див. Вільхівці
- Оначко (Onaczko), шл. 172—173
- Онкен Вільгельм (Oncken Wilhelm), вч. 595, 718
- Опшяня, с. 531
- Ополе (Opul), м. 97, 100—101
- Опольський, див. Владислав Опольський
- Орда 352—354
- Орел, м. 700
- Орель, р. 114
- Оренбург, м. 699—700
- Оринин (Orzunyn), с. 182, 617
- Орськ, м. 699
- Орташів, с. 422, 424, 426, 434, 437, 441, 645
- Осетія 490
- Ослава (Osława), р. 221—222, 264—265, 393—394, 641—642
- Ославиця (Osiawiczka), р. 221, 394, 641—642
- Осмомисл Ярослав, кн. 632
- Остап, свящ. 9
- Остафій (Eustachius), свящ. 47, 49, 53—54
- Острів передмістя, с. 423, 425
- Острів, с. 416—417, 427, 428, 432, 437, 644
- Острозький Костянтин, кн. 76, 602
- Остромир, посадник 501
- Остророг (Stanislaus de Ostrorog), каліш. в-да 449, 455
- Отамановський В.Д., вч. 627
- Отокар, чеський король 360, 391
- Оттон баварський, герцог 390
- Охож, місцевість 382
- Охримович В., вч. 523, 527, 530
- Охріменко П.П., вч. 683
- Оцеський Ян (Очеський, Oczielski Ioannes, Ioannes de Oczieschyno, Ocieski Jan), к-лер 18, 22, 29, 34, 54, 58—59, 259—262, 271, 601
- Очаків, м. 517
- П**
- Павлик М., вч. XII, 301, 305, 523, 567—568, 693
- Павлик О., вч. 686
- Павло (Paulus), шл. 143—144
- Павловський Й., вч. 659
- Павловська (Павлівська), станиця 530, 545
- Павловська Н., вч. 697
- Пазяк М.М., вч. 683—684
- Пазяк Надія, вч. 708
- Палієнко М., вч. 676, 708
- Паначовний М., вч. 514
- Панькевич І., вч. 605
- Панькова С. (С.П.), вч. XIII, 669, 671, 682, 685, 707, 709
- Пастернак Я., вч. 631—632
- Пацевич Юрій, в-да 115
- Пачковичі, присілок 456
- Пашуто В.П., вч. 635, 636, 637
- Педич В., вч. 686
- Переворськ, м. 371—372, 386
- Перегноїв — див. Прогноїв
- Передільницькі, князі 82, 87
- Передільниця, с. 82
- Передня Азія 488, 491
- Перекоп, місцевість 114—115
- Перелуки (Przeziuki), с. 264, 621, 641
- Перемиль, м. 343, 347, 380—381, 633
- Перемиська волость 443, 465, 647
- Перемиське староство (Praemisiensis capitaneatus) 36, 284, 392, 395, 403, 438, 516, 638
- Перемиський повіт — див. Перемищина
- Перемишль (Praemisl, Praemisiense civitas), м. 72, 109, 173, 192, 226, 230, 244, 246, 260, 337—338, 343, 345—347, 349—350, 353, 380—383, 446, 449, 450—451, 460, 527, 559, 618, 621—622, 634
- Перемишлянський р-н 644—645
- Перемищина (Перемиський повіт, земля, districtus Praemisiensis, Przemyskia ziemia) 28, 84, 142, 184—185, 223—224, 226, 397, 399, 408—411, 413, 422, 444, 448, 450—451, 458, 617
- Переходівка, хутір 671
- Переяслав, м. 332, 350, 382, 543, 570
- Персія 321, 491, 494
- Петегирич В. (В.П.), вч. XIII, 631, 657
- Петербург, м. IX, 574, 590, 674, 677, 689—690, 697, 699—701
- Петро (Petrus), шл. 143—144
- Петрик В., вч. 632
- Петро — див. Ярополк-Петро
- Петро, угор. король 496
- Петров М., вч. 301, 698
- Петрушевич А., вч. 323, 443, 521
- Петухов Е., вч. 689
- Печерський Антоній, св., монах 658—659
- Печерський Феодосій, св., монах 658
- Пешт, м. 96
- Пецдак М., вч. 606
- Пилинський Д., вч. 303, 305
- Пилипов Ф., сел. 315
- Пилиця, р. 393

- Пильчи́ков Д., громадський діяч 546—547, 673—675
- Пиняни (Піняни, Piniąny), с. 12, 54, 75, 598
- Пиріжок Стецько, сел. 283
- Пирогов Микола, лікар 569, 694
- Пирятин, м. 711
- Пирятинський повіт 591
- Пишняк Василь, шл. 268
- Південна Русь — див. Україна
- Північний Кавказ 320, 488
- Підволочиськ, м. 583
- Підгаєцький р-н 620
- Підгайці (Podhaje), м. 158—159, 614
- Підгір'я, с. 530
- Підгірці, с. 613
- Підгорайський повіт (Podhorayensis districtus) 151, 613
- Підлипне, с. 697
- Підліски, с. 416, 426, 441
- Підлуби — див. Подлуб'є
- Підляське воєводство 629
- Пінськ, м. 352
- Пінщина 304
- Піски передмістя, с. 415, 423, 430
- Піски, с. 417, 427, 428, 432—433, 436, 644
- Піхно Д., вч. 677
- Плано-Карпіні, подорожник 353—354
- Плісниськ, м. 347, 381
- Плоскинич Григорій (Hręgor Ploskinicz), свящ. 41
- Плоське (Ploskie), с. 31, 75, 600
- Плоцанський В., вч. 674
- Побужжя (Побожжя) 339, 360, 380, 384
- Погодін М., вч. 329
- Поділля (Подільська земля, Пониззя, Podolia) 120, 124—126, 140—142, 155—158, 164, 166, 168—172, 174—175, 181—184, 187, 189, 192, 195—199, 201—202, 205—206, 211, 218, 229, 237, 242, 352, 358—359, 384, 516, 531, 617—618
- Подільська губернія 511, 520, 660
- Подільське воєводство (Podolskie wojewydztwo) 124
- Подлуб'є (Podlube), с. 97, 100, 101, 608
- Подніпров'я (Подніпрянська Україна) 486, 489, 492, 513
- Подунав'я 630
- Пожга — див. Прешбург
- Позон — див. Прешбург
- Покляки (Пукляки, Poklyaky), с. 166, 615
- Покуття (Pokusie) 133, 309, 630
- Полава (Poława), с. 292—293, 622
- Полетика В.Г., історик 704
- Полетика Г.А., історик 704—705
- Полетики, рід 576, 705
- Полове, с. 529
- Половецька земля 350
- Половці (Płowce), с. 393, 396, 398—403, 407—408, 640
- Полонина, місцевість 363, 384, 636
- Полонська-Василенко Н., вч. 633, 637
- Полонче (Полоничі), с. 415, 418, 424, 425, 429, 433—435, 437, 441, 644
- Полоцьк, м. 489, 655
- Полтава (Połtawa), м. 136, 546, 673—676, 702
- Полтавська губ. 530—531, 682, 709
- Полтавський полк 706
- Полтавщина 574, 589
- Полтва (Новий став), с. 415, 418, 422, 424, 426, 431, 440, 644
- Полуботки, рід 707
- Полуботок Павло, гетьман 575, 703—704
- Польща (Лядська земля, Ляхи, Польська держава, Польське королівство, Польська корона, Річ Посполита, Polonia, Polska) V, IX, 9, 81, 82, 84, 117, 121, 157, 175, 185, 186, 300, 306, 307, 311, 333, 341, 346, 349, 351, 354, 359—360, 363—366, 368—370, 372—374, 378, 381, 383, 385—387, 453, 457, 464, 513, 516—517, 570, 597, 600, 603, 605—609, 613—614, 616, 618—622, 634—635, 637, 639—643, 645, 648—650
- Полянський П.А., вч. 686
- Пониззя — див. Поділля
- Пономарьов С., вч. 573, 698
- Попеляни, с. 415, 418, 423, 426, 429, 431, 436, 644
- Попівці (Porowcze), с. 197, 618
- Попова Т., вч. 710
- Порохник (Prochnik), с. 83, 85, 89
- Порохницькі — див. Бибельські
- Поручна, с. 415, 426, 433, 644
- Посада (Posada Olchowska), с. 393, 396, 397, 398, 399, 401, 402, 406, 407, 413, 640
- Постол Симон (Posthol Simon), війт 60
- Постоїлівка (Postolowcze), с. 174, 616
- Пот, угорський воєвода 334
- Потій Іпатій, митрополит 523
- Потік (Потік Великий), с. 57, 75, 601
- Потоцький Францішек, квіт. в-да 611
- Потії (Rosiej J.), вч. 102
- Правобережна Україна 570, 709
- Пресняков А.Е., вч. 636
- Пресоппиця, м. 353
- Прешбург (Ямов., Пожга, Позон), м. 390
- Прибінь, с. 415, 424, 644
- Прилуки (Przeleki), с. 264—267, 394, 621, 642
- Прилуки, м. 546
- Прилуцький повіт 582
- Прилуцький полк 305, 577, 589, 706
- Прилуччина 712
- Прислоп (Присліп, Przyslop), с. 42, 75, 600
- Прогнів (Перегноїв), с. 415, 424, 425, 429, 433—434, 437, 644

- Прокопій Кудинович, кн. 605
 Прокопій, крак. к-лер 649
 Просік (Prossiek, Prossik, Prusiek), с. 153—155, 221, 230—231, 284, 393, 396, 397, 398, 401, 405, 407, 413, 614, 622, 640
 Протас (Prottas), свящ. 58
 Протопопов Д., вч. 555
 Прохаска А. (Prochaska A.), вч. 447, 462, 517, 651
 Прохніцький Ян Андрій (Prochnicki Ioannes Andreas), львів. архиеп. VII, 80—83, 88—89, 517, 593, 603—604, 717
 Пруси, с. 415, 417, 418, 423, 425, 427, 428, 432, 436, 644
 Пруссія 191, 595
 Прут, р. 392
 Пряшівська епархія 527
 Псков, м. 490
 Пуатьє (Poitiers), м. 120
 Пудлівці (Pudlowcze), с. 182, 617
 Пудло Ян (Ioannes Pudlo 155), шл. 155—156
 Пулава, м. 269
 Пустомитівський р-н 619, 644—645
 Путивль, м. 333, 379
 Путятинський Андрій, шл. 148
 Путятинський Федір, шл. 148
 Путятичі (Putaticze), с. 147—148, 613
 Пуш Герборт (Pusz Herborth), шл. 100
 Пуш Фредруш (Pusz Fredusch), шл. 100
 Пушкін О., поет 590
 Пшеленський Федір (Przeięczki Fiedor; Fiedor por dicto Tolop de Oszow), війт 264—267
 Пшерембський Максиміліан, серадацький к-лян 453, 456
 Пютр, сел. 92
- Р**
- Радакова Є., вч. 519
 Радван Іван (Radwan Iohannes), шл. 155
 Радецька Анна, шл. 178
 Радилівці (Радилівці, Радівка, Radyłowice), с. 145, 613
 Радилівський Антоній-Яцко (Antonius vladica, Radyłowski, Radzilowski), перем. еп. 34, 41, 45, 54, 255—256, 259—260
 Радищев О.М., письменник 690
 Радівці — див. Внучківці
 Радощичі (Radoszyce), с. 176, 616
 Райдоній (Raidom (Raidon) de Vinniki), шл. 164—165
 Райнеке П., вч. 630
 Райфенкугель К. (Raifenkugel K.), вч. 95
 Райхенау, м. 495
 Раковичі (Раковець, Rakowycze), с. 99, 607
 Рагенське староство 309, 516, 628
 Ревакович Т., радник 459—460
 Ревтович Олекса (Alexium Rewtowicz), війт 37—39
 Рейтаровичі (Ритеровичі, Rythorowiczze), с. 444, 462—463, 653
 Репеда (Репедза, Rzepedź, Rzepecz), с. 221—222, 394, 398, 400—401, 409, 411, 619, 641
 Реслер Роберт (Реслер, Roesler, Rösler), вч. 559, 564, 686
 Редін Є. (Редин Е.), вч. 484, 488
 Рига, м. 356, 373, 387
 Риків (Бахновата, Багновата, Багнувате, Bachnowata, Rikow), с. 5—6, 8, 63—65, 75, 283—284, 597, 622
 Риків (помилк. Ринів; Rikow), р. 64, 283—284
 Риківський (Риковський) Михалко (Rikowski Michalko), шл. 63—64, 283—284
 Риківський Лазар, шл. 284
 Рильська Меланія Федорівна, шл. 708
 Рильський Богдан, шл. 708
 Рильський Іван, шл. 708
 Рильський Максим, поет 708
 Рильський Ромуальд, шл. 708
 Рильський Тадей (псевд. Чорний Максим), вч. XII, 580, 707—709
 Рим (Roma) 88—89, 666, 686
 Ринів, помилк. — див. Риків
 Ринсевич В., вч. 697
 Рип'яни (Ріп'яна, Ripiany), с. 44, 48, 75, 601
 Ритв'янський Дерслав, шл. 463
 Ритеровичі див. Рейтаровичі
 Річ Посполита — див. Польща
 Рогатинський р-н 618
 Роги (Rogi, Rogy), с. 228, 251—252, 271, 296—297, 619
 Рожинський Богдан (Богданко), козацький ватажок 517
 Рожнятівський р-н 622
 Ровдольський Осип, вч. 528
 Розенберг (Rozenberg), м. 97
 Розлуч (Rozlucz), с. 30, 75, 599
 Ровов В., вч. 606, 649
 Ровтоки (Roztoki Górne), с. 642
 Розумовський К., гетьман 705
 Роман (Roman), війт 55—56
 Роман Брянський, кн. 364
 Роман Волох (Romanus Valachus), свящ. 268
 Роман Данилович, кн. 357—363, 384—385, 635—636
 Роман Ігорович, кн. 333, 335, 379
 Роман Мстиславич, кн. 328, 332, 365, 385, 562, 691
 Романець, сел. 426
 Романів О., вч. 679
 Романівка, с. 708
 Романовичі, рід 333, 337, 342, 345—349, 351, 353,

- 355—356, 362, 365, 379—380, 382, 384—385, 515, 633—634
- Романчук Ю., вч. 525, 677, 692
- Рондяк П., вч. 309, 312
- Ропінка (Ropienka), с. 209, 618
- Росія (Московщина, Moskwa, Moschovia, Moscovia, Rosyjskie państwo) IX, 61, 112, 120, 124, 137, 470, 484—487, 489, 505, 507, 509, 520, 531, 534—536, 547—548, 550, 553—554, 564, 569—570, 573, 582, 584, 587, 594, 659, 662—664, 669, 677, 694, 703, 706, 714
- Росохи (Росохач), с. 57, 75, 601
- Ростислав пинський, кн. 345
- Ростислав Рюрикович, кн. 335, 349—354, 379, 382—383
- Ростислав смоленський, кн. 463—465, 634, 650
- Ростовцев П., вч. 700
- Рось, р. 115
- Руда Городецька, с. 282, 622
- Рудаков В., вч. 715
- Руданський С., поет 526, 684
- Рудки, м. 446
- Рудлів, с. 643
- Рудницький С., вч. 515, 518
- Рудольф II, імператор 517
- Рункушіці (Рункошів, Rumcuszowcze), с. 168, 615
- Руодпрехт, писар 495
- Русин Федір, сел. 92
- Русина О., вч. 604
- Русинов М., вч. 685
- Русов М., вч. 114, 531
- Русь — див. Україна
- Руське воєводство 607, 638, 639
- Русьельчичі (Ruszelczyce), с. 104—106, 608
- Рыбаков Б.А., вч. 631
- Рюрик Ростиславич, кн. 328, 332, 379, 473, 653—654
- Рязанська земля 350, 382
- Рязань, м. 492, 655
- С**
- С.П. — див. Панькова С.
- Савич Микола, вч. 589
- Сагайдачний Петро, гетьман 601
- Саломон, свящ. 315
- Самарська губернія 491
- Самбір (Nova Sambor, Sambor, Samboriense castrum), м. 17, 19, 21, 24, 26, 27, 52, 63, 67—68, 70, 71, 142, 217, 225—226, 233, 236, 446, 465, 600, 649
- Самбірська волость (Samborska wloszcz) 68, 446, 459, 465, 649—650
- Самбірське староство (Samboriensis capitaneatus) 4, 7, 10, 16—73, 142, 166, 274, 597—599, 601, 618, 621, 638
- Самбірський повіт (Самбірщина, districtus Samboriensis) 3—4, 9, 11, 14-15, 32, 60, 145—146, 164—165, 167, 215, 200, 444, 593, 613, 615, 619
- Самбірський р-н 599, 601, 615, 620
- Само, держава 514
- Самодурова В.В., вч. 710
- Самойлович І., гетьман 540, 667
- Сан — див. Сян
- Сандомир (Судомир, Sandominia), м. 166—167, 362, 370, 372, 377, 479
- Санкт-Петербург, м. 665, 713
- Саночок, р. 144
- Сапіга А., кн. 678
- Сарапчуки (Szaranczuky), с. 247, 620
- Сарбей В.Г., вч. 698, 701
- Сардинія (Sardinia) 88, 491, 656
- Сас П.М., вч. 627
- Сасин Ленко, шл. 478—479
- Сасина Ганна, шл. 479
- Сатанів (Schatanow), с. 174, 616
- Саут-Бавнд-Брук, м. 684
- Сварник Г., вч. VII, XIII
- Сварник І., вч. VIII, X
- Свендицький І., вч. 688
- Сверч Ян з Ольхівця, шл. 213
- Сверчі, пани 418, 440
- Свислоч, маєтність 478
- Свислоч, р. 479
- Святополк, кн. 499, 500
- Святослав Всеволодович, кн. 473, 654
- Святослав Ігорович, кн. 333—334, 379, 512, 633
- Святослав Ярославич, кн. 500, 657
- Седова М.В., вч. 631
- Семанюк — див. Черемшина Марко
- Семкович О. (Semkowicz A), вч. 370, 373
- Семовит мазовецький (Земовіт, Semowitus ducis Massoviae), кн. 151—152, 190, 249
- Сенько (Syenko), шл. 189
- Сенько, сел. 426
- Сенявський (Nicolaus de Sieniawa), руський в-да 96, 259, 441
- Середня Азія 494
- Сецинський Е. (Сіцинський Ю), вч. 308
- Северж, м. 378
- Сененський Збігнєв (Sieniński Zbygniew), шл. 240—241
- Сигізмунд I — див. Жигимонт I
- Симашко Ю., вч. 677
- Симонів Матвій (псевд. Білокопитенко, Белокопѣтєнко В.П., Номис М.), вч. XII, 557—558, 682—685
- Симоніви, рід 683
- Синявський А., вч. 710
- Сирія 321, 494

- Сировиця, с. 402, 409, 411
 Сить, р. 350
 Сычевский 570
 Сільна Тирава — див. Тирава Сільна
 Скала (Skala), м. 162, 197, 199, 413
 Скальське староство 311, 629
 Скальський повіт (districtus Skalensis) 157—158, 166, 198, 614, 618
 Скаришів, м. 366
 Сквирський повіт 708
 Скиліця І., хроніст 515
 Скилів, с. 415, 422, 424, 425, 427, 429, 431, 436, 440—441, 644
 Скворода Грогорій, філософ 589, 714
 Сколівський р-н 601
 Скоморох (Старі Скоморохи, Skomorochy), с. 99, 607
 Скоропадська Анастасія (Настя), шл. 582, 711
 Скоропадський Іван, гетьман 540, 667, 712
 Скорута Олехно (Skoruta), шл. 83—84
 Скорути (Skorutowie), рід 80, 83—84
 Скробішевський Я., хроніст 95
 Слабош Ян (Slabossium Ioannes), шл. 171
 Слобожанщина 676, 684
 Словита (Словіта), с. 415, 424, 425, 429, 433, 435, 437, 441, 644
 Словінський Константин (Konstanty Słowiński), вч. 121, 611
 Случ, р. 348, 360, 384, 636
 Смаль-Стоцький С., вч. 525
 Смереків, с. 415, 423—424, 429—431, 436, 439, 644
 Смеречка (Smereczka), потік 5, 68
 Смеречка (Smereczka), с. 5, 67—68, 75, 597
 Смілящина 79
 Смолька С. (Smolka S.), вч. 370
 Смольник (Smolnik), с. 207—209, 394, 398, 401, 409, 411, 618, 641
 Смольницький Гіацинт (Hiacintus Smolnicki), шл. 209
 Смолятич Клим, письменник 474, 654
 Сморгонь Ружицька М. (Smorąg Ryżycka M.), вч. 658
 Смотрицький повіт (Smotricensis districtus) 172, 174, 615—616
 Смош, с. 582, 709
 Снягинське староство 638
 Собанка (?), с. 394, 642
 Соболевський О. (Соболевский А.), вч. 472, 522, 653
 Сокальський р-н 614
 Соколяники, с. 415, 417, 421, 423, 425—428, 433—434, 436—438, 644
 Сократ, філософ 554
 Солинка, с. 394—395, 642, 644
 Соловйов С. (Соловьев С.), вч. 328—329, 338
 Солонка (Solonka), с. 276—280, 287, 286—287, 289, 619, 642
 Солонка Велика, с. 230, 415, 425, 427, 435, 438—439
 Солонка Мала, с. 415, 425, 427, 435, 438—439
 Сорочинський К. (Срочинський, Sroczyński Koteli), монах 120—123, 125, 134—135, 611
 Соснівка — див. Нанчулова Воля
 Сохачів, м. 386
 Спаська І., вч. 716
 Спитко [з Мельштина] (Spithko), крак. в-да 16
 Спіш, м. 318, 337, 380
 Сподарик Яков, вчитель 688
 Сприня (Sprinia), с. 43—44, 75, 601
 Срезневський І. (Срезневский И.), вч. 372, 476, 647, 701
 Срочинський Корнелій — див. Сорочинський
 Ставище, с. 708
 Ставропільщина 491
 Ставрополь, м. 700
 Стадницький А. (Stadnicki A.), вч. VI, 255
 Стажеховський — див. Старжеховський
 Станіслав (Stanislaus), вїйт 153—154
 Станіслав (Stanislaus), служебник 166
 Станіслав з Ходча (Stanislaus de Chodecz), руський в-да 192—193, 196, 201, 203, 449
 Станіславів, м. 564
 Станково, с. 98
 Стара Поляна (Stara Polyana), с. 275, 621
 Старжеховський Ян (Старжеховський, Jan Starzechowski, Johannes Starzechowski), самбір. с-та 4, 5, 6, 8, 10—11, 62, 63, 65—68, 70, 261, 283, 597
 Старий Самбір, м. 42, 75, 600, 650
 Старицька-Черняхівська Л. (Ч.Л.), вч. 714
 Старицький М., письменник 526, 661
 Старичі, с. 622
 Старі Скоморохи — див. Скоморохи
 Старков В., вч. 669
 Стародубський полк 305, 577, 706
 Старосамбірський р-н 597—602, 617
 Старосинявський р-н 616
 Старуня (Starunia), с. 95, 98, 607
 Стасов В., вч. 483
 Стебницький Олехно (Stebniczki Olechno), шл. 45—47
 Степан (Stepan), свящ. 24—25
 Стефан (Stepan pop), священик 23
 Стефан V, угор. король 367
 Стефан Баторій (Stephanus), король VI, 72, 76, 228, 286, 602
 Стефан Святій, угор. король 496
 Стецько (Steczko), вїйт 5—6, 64—65
 Стецько (Steczko), син Кириака, свящ. 10, 13, 26
 Стешенко І., вч. 526

- Стичів (Stictowo), с. 188, 618
 Стокгольм, м. 666
 Стороженко А.В., вч. 698
 Стороженко Д., вч. 684
 Стороженко М.В. 698
 Стороженко О., вч. 526
 Страдч (Stradecz), с. 159–161
 Страחותин (Strachocina, Strachoczyn), с. 234–235, 620
 Стретівка, с. 660
 Стрив'яка (Striowa), с. 174, 616
 Стрий (Stryense castrum), м. 142, 223, 312, 530, 629, 681
 Стрий, р. 315
 Стрийське староство (Striensis capitaneatus) 64, 283, 638
 Стрийський повіт (districtus Stryensis) 223–224, 529
 Стрільки (Strzylki), с. 54, 75, 232, 246–247, 601, 620, 644
 Стрільче, с. 415, 417, 422, 423, 425, 431, 435–436, 441
 Строев П., вч. 706
 Стронський Франц фон (Dr. Franz von Stroński), вч. 686
 Стронтин, с. 426, 434–435, 437, 645
 Струмінський Б., вч. 683
 Студинський К., вч. 523, 527, 528, 672, 673–676, 679
 Ступниця (Stupnica), с. 146–147, 613
 Судислав, боярин 346
 Судомир — див. Сандомир
 Суздаль, м. 332, 346, 371, 386
 Суздальський край 350, 486, 489
 Сул[...]ович Михайл, шл. 150
 Сумська обл. 697
 Сумцов Н., вч. 689, 714
 Супронківці (Suprinczowcze), с. 170, 615
 Суrowиця (Surowica), с. 393, 398, 401, 641
 Суслівці — див. Мойсейківці
 Сусло Іван (Iwan de Bophssymcze), шл. 184
 Суходіл (Suchodół), с. 393, 396, 398, 401, 405, 407, 641
 Сухомлінов Михайло, вч. XII, 562, 563, 573, 689–690, 701
 Сухоріччя, с. 417, 422, 424, 425, 432, 436, 441, 644
 Сушкевич К., вч. 673
 Сушко О., вч. 523
 Східна Галичина 510, 511, 560, 688
 Східна Європа 486
 Східна Україна 612
 Східне Поділля 141, 612
 Сян (San), р. 106–108, 143, 253–254, 372, 374, 392, 395, 560, 642
 Сяноцька земля 614, 639–640
 Сяночина (Сяноцька земля, Сяноцький повіт, districtus Sanocensis) 90, 142–143, 154, 176–177, 153, 230–231, 251, 253, 293, 399, 422, 613, 639
 Сянок (Сянік, Sanocense civitas, Sanok castrum), м. 97, 118, 207, 209, 220–221, 223, 266–268, 332, 379, 393, 406, 454, 463–464, 639–640
 Сяноцька волость 393, 396, 399
 Сяноцьке передмістя (Przedmieście Sanockie), с. 393, 396, 399–401, 406–407, 640
 Сяноцьке староство (capitaneatus Sanocensis, starostwo Sanockie) 207, 250, 252, 264, 272, 281, 292, 296, 392–395, 439–440, 620, 622, 638–639, 645
 Сяноцький ключ 398
- Т
- Т'єрі Амедей, вч. 572
 Т'єрі (Thierry) Огюстен, вч. 697
 Тавань 115
 Таганрог, м. 583
 Тарановський Ф., вч. 307
 Тарас (Tarasz), свящ. 17–18
 Тарло Миколай (Tarlo Mikolai), шл. 275–276
 Тарнавський В.В., вч. 698, 705
 Тарновський Ян (Johannis de Tarnow), руський с-та 147–148, 158, 421
 Тарновський Ян, війницький к-лян 175
 Тейнер А. (Theiner A.), вч. 337, 341, 356, 367
 Телебуга, воевода 372, 386
 Телепіан Лука (Luca Thelerian), свящ. 40–41
 Тележинський А., вч. 678
 Теляч (Тиліч), м. 363
 Телятча Тимко, сел. 90
 Темберський С., хроніст 518
 Тенчинський Андрей (Andreas de Thanczin), люблін. в-да 211, 214, 216, 218, 247
 Тенчинський Ян (Ioannes de Thanczyn), крак. в-да 191
 Теревовельська земля (terra Trembowliensis) 159
 Теревовельське староство 638
 Теревовельський повіт (districtus Trąbowliensis) 149–150, 158, 179, 203–204, 613–614, 617
 Теремці (Potegomcze), с. 178, 617
 Теретча (Teretza), с. 393, 396, 398–399, 401–402, 404, 407, 411–412, 640
 Терлець Василій, свящ. 79
 Терлецький В., вч. 716
 Терлецький Іван, шл. 168
 Терлецький Лаврентій-Олехно (Terlecki Laurentius, Olechno), перем. еп. 224–225, 255–256
 Терлецький О. (псевд. Кістка В., Заневич Іван), вч. XII, 515, 519, 521, 524, 564–568, 691–694
 Терлецький Сенько (Terlecki Sienko), свящ. 260–261

- Тернава (Тернава Горішня, Tarnawa, Tarnawa Słpna, Tarnawa Superior), м. 253—254, 363, 385, 621, 636
- Тернава Долішня (Tarnawa Dolna, Tarnawa Inferior), с. 253—254, 621
- Терновський Ф.А., вч. 301, 624
- Тернопільська обл. 613—615, 617—618, 620
- Тернів (Terszow), с. 23, 50, 74—75, 599
- Тетерев, р. 360, 384, 636
- Тибет 523
- Тимко, сел. 426
- Тимча Федур, сел. 90
- Тиравва (Мжиглод, Тирява, Mżygirod, Thirawa, Turaawa), м. 229, 297—299, 393, 397—399, 622
- Тиравва Сільна (Turaawa Woioska), м. 393, 396, 401, 403, 407—408, 413, 622, 640
- Тирасполь, м. 584
- Тирява — див. Тиравва
- Тисменичани (Тисьменичани, Thismieniczany), с. 213—214, 618
- Тисовець (Тисовиця, Tisowicz), с. 51, 75, 601
- Тиха (Czicha), с. 57, 75, 601
- Тиховський Василь, вч. 534
- Тихомль, м. 380, 633
- Ткаченко М., вч. 698
- Тмутаракань, м. 320
- Тобольськ, м. 699
- Товтвила, кн. 356—357, 364, 384—385
- Токар Андрій, сел. 92
- Толстий И., вч. 483
- Томашівський С., вч. 303, 305, 308—309, 518, 526, 530, 628, 661, 666—667
- Томозов В.В., вч. 712
- Тор, р. 114
- Торки (Torki), с. 295—296, 451, 622
- Торчеськ, м. 343—344, 348, 382, 634
- Торчиновичі (Tarczupowicze), с. 24—25, 75, 599
- Торчів, м. 347, 381
- Тотьма, м. 546
- Тохтамиш, його рід 113—114
- Тренята, кн. 385
- Третяк Н.Г., вч. 688
- Трипілля, с. 660
- Трієст, м. 495
- Трір, м. 495
- Тройден, кн. 327, 367—369, 385—386, 636
- Трофимук М., перекладач XIII
- Тула, м. 115
- Туманський Ф.И., вч. 704
- Турецький (Турківський) повіт 315, 318, 510
- Турина, с. 419, 422, 425, 427, 435, 437, 440—441, 644
- Туринсько (Туринське, Turzańsk), с. 394, 398, 401, 409, 411, 641
- Турійськ, м. 334, 356, 384
- Турка (Турецьке, Turka, Tureczka), с. 9, 47—48, 75, 167—168, 598, 615
- Туркевич Мелентій, шл. 649
- Турківський р-н 597, 598, 599, 600, 601, 602, 620, 621, 622
- Туровський К., видавець 76
- Туровський Кирило, письменник 473, 562, 653, 689
- Тутетій, шл. 443, 647—650
- Тхор В.И., вч. 627
- Тяптукович Мяско (Тептукович (помилк. Hreptikowicz) Wasko), шл. 98—99
- У
- Уваров Олексій, граф 562, 689, 700—701
- Угельче (Vhelcze), с. 179, 617
- Угорська Русь — див. Закарпаття
- Угорці (Uhorce), с. 145
- Угорщина (Ungaria, Vngaria) 25, 143, 167—168, 178, 181, 220, 253, 346, 349—351, 353—356, 358, 371—372, 379, 382—386, 635, 649, 650
- Угровськ, м. 342
- Угуз Черкас, азовський козак 114
- Узаворотвичи, прислोक 456
- Україна (Вкраїна, Малоросія, Південна Русь, Русь-Україна, Русь, Руська держава, Україна-Русь, Russia, Ruś) V, VII, X, 15, 80—81, 84, 90, 99, 101, 117, 120—124, 126—127, 129, 133—134, 136—137, 139—140, 146, 154, 163—164, 167, 199, 205, 256, 257, 300—303, 311, 321, 360—361, 369—370, 372, 374, 383—384, 444, 448, 457, 465—470, 472, 474, 476, 484, 486, 488—489, 493, 496, 500, 505, 507—509, 512—515, 519—520, 522, 524, 531, 535—536, 539, 540, 543, 548, 550—554, 556, 568—572, 574—575, 603, 606, 626—628, 637, 647, 649, 651, 655—656, 659, 663, 677, 681, 684, 691—692, 697, 699, 701, 703, 706, 712, 716
- Улу-Магомет, хан 114, 609
- Ульяновський В., вч. 626
- Умань (Humac, Umac), м. 122, 124—125, 127—128, 130, 132—135, 137, 611
- Упа, р. 114—115
- Устиянович Корнило, вч. 534
- Ушиця (Стара Ушиця, Vschicza), с. 171, 616
- Ушне (Ушне, Uszne), с. 40, 75, 600
- Ф
- Фастнахт (A.Fastnacht), вч. 614, 619—621, 640—642
- Федак С., вч. 692
- Федина (Faedina), вїт 8, 62
- Федір (Chwedor), вїт 38—39
- Федір (Fedor), свящ. 18—19
- Федір (Fiedor), вїт 35—37
- Федір — див. Нанчул Федір

Федір-русин, свящ. 621
 Федоренко П., вч. 702
 Федорук Я., вч. 666
 Федько, сел. 426
 Федькович Ю. (Коссован), письменник 508, 526, 681
 Фелонюк А. (А.Ф.), вч. XIII, XIV, 612, 663, 665, 710, 715
 Филип, король 336, 379
 Филипчак І., вч. 622, 640
 Фицик Л., вч. 697
 Фіголь М.П. вч. 655
 Філімонов, вч. 494
 Філіповський Йосиф, шл. 144
 Філя, в-да 340—342, 380, 634
 Фінкель Людвік (Ludwik Finkel), вч. 120, 611
 Фіоаль Ян (Fiolek Iohannes de Conarzew), шл. 182
 Фішер М. (Fischer M.), вч. 357
 Флоринський В., вч. 470
 Франко І., вч. IX, 472, 475—476, 518, 520—525, 526, 527—528, 530, 564—568, 610, 653—654, 661, 665, 670, 672, 674, 677, 681—682, 685, 687—688, 691—694, 708—709
 Франко О.О., вч. 660
 Фредро Ян з Плішович (Fredro Iohannes de Plechowice), шл. 82, 198
 Фрідріх, австрійський герцог 357, 383
 Фрідріх, імператор 349
 Фріулі, провінція 657

X

Халастра Дебеслав (Chilastra Boleslaus), шл. 96, 98
 Хамилча Ванцо, сел. 90
 Ханенко Микола, шл. 577, 707
 Ханенко Михайло, гетьман 707
 Харків, м. 676, 684, 689, 700
 Хащів (Ломницька Воля, Chaszow, Lomniczka wolia), с. 14, 34, 45—46, 75, 599
 Хвойка В., вч. 510, 659—660
 Херсонес, м. 472
 Хириня (Чугузна), с. 104, 608
 Хлодзінський Константин (Chiodzynski Constantin), вїйт 240—241
 Хлопчичі, с. 456
 Хмельницька обл. 614—618, 620
 Хмельницьке (Хмільницьке) староство 311, 628
 Хмельницький (Хмільницький) повіт (Chmielnicensis districtus) 141, 183, 197, 202—203, 234, 617—618
 Хмельницький Богдан (Chmielnicius), гетьман 137—138, 518—519, 531, 540
 Хмельницький р-н 615, 667
 Хмельницький Т., гетьманич 705

Хмільник (Chmielnik castrum), м. 196, 242, 617—618
 Хмільницький р-н 620
 Ходиківці (Зарічанка, Chodykowcze), с. 156, 614
 Ходовичі, с. 529—530
 Хойнацький Миколай, шл. 96
 Холам, м. 342, 352, 357, 361, 366—367, 385, 465
 Холамська земля (Chelmensis terra, districtus) 142, 163, 191, 309, 516, 615, 628
 Холамське староство 309
 Хомич Прощь (Hocz Homicz), вїйт 232—233
 Христина з Цуковець, шл. 178

Ц

Цайсберг Г., вч. 564
 Царгород (Константинополь), м. 355, 491, 493, 496
 Цеглинський Г., вч. 678
 Цезар Юлій (Iulius Caesar), римський імператор 81, 89, 604
 Целевич Олег, вч. 518—519
 Целевич Ю., вч. 519, 682
 Центральна Європа 630
 Церковна, с. 685—686
 Цесельський Миколай (Czessielski, Czeszielski Nicolaus), шл. 158—159
 Цешковський Кристин, еп. 80
 Ціранова Анна, шл. 446
 Ціковський Миколай (Cikowski Nicolaus de Woislawice), сяноцький с-та 271—272

Ч

Ч.Л. — див. Старицька-Черняхівська Л.
 Чайківський А., письменник 526, 661
 Чалий М.К., вч. 591, 698, 715
 Чапельський І., канонік 693
 Чаплінський Якуб, шл. 184
 Чапля (Czarple), с. 196, 618
 Чемеровецький р-н 614—615
 Чепя А.І., вч. 704
 Чераци (Жураки, Szeraki, Dzuraki), с. 96, 98, 607
 Червень, м. 334, 346, 366
 Червоногород (Castrum Rubre, Czirwonigrod), м. 153, 174, 193
 Червоногородське староство 173, 616
 Червоногородський повіт (districtus Czyrwonogrodensis) 187, 194, 617
 Черемшина Марко (Семанюк), письменник 526, 661
 Черкаси (Czerkasy), м. 115, 139
 Черкаська обл. 603
 Черкаський І., вч. 530
 Чернецька Яблінка (Нижня Яблінка, Jablonka Szerpieczka), с. 73—75, 602
 Чернецький Дмитро, шл. 73
 Чернівці, м. 567

Чернігів (Czerniechow), м. 16, 347, 350, 353, 382, 543, 579, 669, 674, 701, 707
 Чернігівська губ. 530—531, 671, 697, 701, 716
 Чернігівщина 347—348, 382, 574, 589, 592
 Чертіж (Czerżeż), с. 393, 396—398, 401, 406—408, 413, 640—641
 Черхава (Czerchawa, Czerniechow), с. 16—18, 75, 217, 269—270, 599, 619, 621
 Черхавський Андрій (Andreas de Czerchawa), свящ. 16
 Честахівський Г., художник 701
 Чехи (Czechy), с. 510, 560, 687—688
 Чехи (Czesschi), с. у Хмельн. обл. 174, 616
 Чехія 391, 603, 649
 Чивідале (Cividale), м. 495—496, 500, 657
 Чигиринський повіт 695
 Чистогорб (Czystohorb), с. 394, 398, 401, 409, 411, 641
 Чолня (Czelhynie, Tzheinge, Tzhehye), с. 97, 100—101, 608
 Чорний Семянко, боярин 343
 Чорний Острів (Czorny Ostrow), с. 162, 615
 Чорновол І., вч. 673, 677—678
 Чорнокунці (Чорнокінці, Czarnokuncze), с. 157—158, 614
 Чорномор'є 511—513, 545 — також див. Кубань
 Чорний, гайдамака 519, 589
 Чортківський р-н 617, 618
 Чорторийськ, м. 344—345, 378, 381, 387, 637
 Чубинський П., вч. 676
 Чудло Іван, сел. 400
 Чуква — див. Котківці
 Чуприни, рід 708

Ш

Шандра В.С., вч. 697, 709
 Шаравка (Шарівка, Scharawka), с. 166, 615
 Шараневич (Szaraniewicz) І., вч. XII, 102, 315, 323—324, 329—330, 334—336, 338, 340, 346—347, 349—350, 354—356, 358, 360, 364, 368, 373, 559—560, 630, 685—688
 Шаргород (Szarogrod), м. 79, 127, 133, 135, 603
 Шах гетьман 76, 602
 Шахматов О., вч. 633
 Шварно Данилович, кн. 364—367, 385, 636, 650
 Швеція 666
 Швидько Г. (Швидько А.К.), вч. 626—627
 Шведель Ю., вч. 683
 Шевченко Т.Г., поет 505, 507, 525—526, 550, 553, 555, 570, 573, 586—587, 589—591, 679, 681, 694, 696, 699—701, 715
 Шевченкове (Гирявка), с. 697
 Шейковський К., вч. 684
 Шелухин С., вч. 710
 Шенкурськ, м. 690

Шепелівське дворище (dworzysko Sczepyeyuowskye) 172, 616
 Шилохост Матвій (Schilochost Mathias), шл. 170
 Шимченко О., вч. 528
 Шинацький-Ілліч І., вч. 700
 Шлезьк (Сілезія) 357, 360, 368, 378, 384, 386, 637
 Шманьківчики (Schmankowcze), с. 198, 618
 Шпитковський І., вч. 610, 666
 Шполянський р-н 603
 Шраг І., вч. 679
 Штирія (Штирська земля) 356
 Штола Мирон, опришок 519
 Шутуров М.В. 698
 Шульгин Я. (крипт. Л.Ч.), вч. 519, 704, 575
 Шумляни (Szumliany), с. 620
 Шумлянський Й., еп. 523
 Шумськ, м. 347, 381
 Шутромінці (Сутермінці, Sutromiencze), с. 162, 614
 Шухевич В., вч. 529, 663
 Шухевич Микола, вч. 515

Щ

Щавне (Szawne), с. 250, 393, 396, 398, 401—402, 408—411, 620, 641
 Щавно (Szawno), шл. 219
 Щапов Я., вч. 599
 Щекарів, м. 386 — також див. Красностав
 Щербина В.І., вч. 698
 Щирець, м. 414—415, 418, 432—434, 438, 644
 Щирецька волость 414, 420
 Щукоцький, шл. 181
 Щурат В., вч. 522, 526

Ә

Әварницький — див. Яворницький
 Әйгорн В.И., вч. 301, 624

Ю

Ю.Л. — див. Лукомський Ю.
 Юзєфович М.В., вч. 591, 715
 Юрій Данилович, кн. 457
 Юрій II Тройденевич (Юрій-Болеслав), кн. 457, 463, 639
 Юрій Львович, кн. 363, 371, 375, 377, 384, 386—387, 457, 637
 Юрій Михайлович, кн. 387
 Юрій пінський, кн. 378, 387
 Юрій-Болеслав — див. Юрій II Тройденевич
 Юстин, античний автор 604
 Юшко (losko, lusko), вієт 7, 38—40

Я

Я.К. — див. Книш Я.
 Яблінка Дубова — див. Дубова Яблінка
 Яблінка Чернецька — див. Чернецька Яблінка
 Яблонів (Яблунів, Jablonow), с. 158—159, 174, 614

Яблонова (Яблоновка, Jablonowa), с. 58—59, 75
 Яблоновський О. (Jablonowski A.), вч. 117, 301, 516, 607, 610, 661
 Яворів (Jaworin), с. 57, 75, 601
 Яворівський р-н 608, 618, 622, 644—645
 Яворник (Jawornik), с. 394, 398, 401, 409—410, 641—642
 Яворницький (Еварницький, Эварницкий Д.И.), вч. 539, 667, 682
 Яворський Іван, шл. 168
 Яворський Василь, шл. 168
 Ягайло (Володислав Ягайло, Wladislaus), король 80—81, 147—150, 153, 155—159, 163—164, 166—170, 421, 614
 Яків, боярин 352, 383
 Якоб "de Iaczo (Laczo)" (Iacob), шл. 168—169
 Яковець Волох (Iacob, Iakobecz), вiйт 176—177
 Ян "de Conarow", шл. 183
 Ян з Бажи (Barzy) з Полозова, шл. 83
 Ян з Грабувниці, сел. 92
 Ян зі Спрови, шл. 455
 Ян Станіслав "comes de Sbaški", перем. еп. 269
 Янвіщ, міщанин 90
 Янів (Івано-Франкове), м. 415, 435
 Янін В., вч. 599
 Янковський, шл. 256
 Яношкі, розбійник 528
 Януш (Janussius), шл. 161
 Ярмолинський р-н 615
 Ярмолинський Василь (Wassyl), шл. 236—237
 Ярмолинський Южно (Iuchno, Iwasko), шл. 236—237
 Ярмолинські (Iarmolynszy), шляхта 169, 236—239
 Ярополк-Петро Ізяславич (Петро, Ярополк), кн. 496—502, 657
 Ярослав Всеволодич, кн. 332, 338, 349, 353, 634
 Ярослав Інгваревич, кн. 345, 350, 381—382
 Ярослав Мудрий, кн. 599
 Ярослав Ярославич, кн. 371
 Ярослав, м. 353, 383, 527
 Ярославичі (Jarosławice), князі 448, 455
 Ярославка, с. 190, 618
 Ярош, сел. 90
 Яселка, р. 394
 Ясель (Jasiel), с. 394, 621, 642
 Ясениця (Ясениця-Замкова, Iaszienicza), с. 35, 75, 600
 Ясенське, с. 465
 Ясень (Lesien), с. 285, 622
 Ясинський М., вч. 478—480, 654
 Ясінка (Ясениця, Iaszienka, Iaszionka), с. 26—27, 75, 233, 599
 Яснище, с. 415, 427, 439, 644
 Ястребов М., вч. 511
 Ятвяги (Ятвязька земля) 360, 386

Яцко (Iaczo), вiйт 8, 62
 Яцко (Iaczo), свящ. 42
 Яцко з Добаневич, шл. 446
 Яцкович (Iaczkowicz), вiйт 199—200
 Яцкович Федір (Chwedor Iaczkowicz), вiйт 47—49
 Яцковичі (Jankowice), с. 109, 608
 Яцко Серчук, сел. 92
 Яцко, свящ. 30
 Яшовський, шл. 216

А

Abraam, сел. 236
 Albertum Bakaliarz, сел. 281
 Albertum de Zichlin, підк-лер 151, 153, 159, 166—167, 169—170, 178—180
 Albertus, крак. еп. 158
 Alexander alias Witoldus — див. Вітовт
 Ancertia Thoma, шл. 149
 Andreas comes a Thenczin, люблін. в-да 259
 Andreas de Culczicze, шл. 458
 Andreas de Schamutuly, каліш. к-лян 201
 Andreas de Thanczuy, див. Тенчинський
 Andreas dux de Bybel, кн. 81
 Andreas Koszczeliezcki, бидгоцьський с-та 201
 Andreas Pnyki, перем. офіціал 108—109
 Andreas, шл. 99
 Andrey de Lucza, шл. 205
 Andriass — див. Андріаш
 Анна, вдова Валькоша з Путнович 163
 Antiqua Krolikowa — див. Krolikowa
 Antiqua Sambor — див. Старий Самбор
 Anuska, шл. 197
 Archangrod (Новоархангельськ), м. 136

В

Vacotha castrum — див. Бакота
 Bachow, с. 105
 Baczinski Andreas, шл. 70
 Bajewski Gabryel, монах 136
 Bakalarz Albert, сел. 281
 Bal Stanislaus, сяноцький підс-та 250
 Baleares, острови 88
 Balyczki Syenko, шл. 205
 Bandrow (Bandrowa), с. 284, 622
 Barthnyk Iare mko, сел. 278
 Bartholomeus de Hariomowicz, сандом. підкоморій 161
 Barzowie, див. Бажи
 Barzy Petrus de Blozew, перем. к-лян 276—277, 279—280, 286
 Basilius, свящ. 57
 Bawrzowski Andreas, крак. підсудок 144
 Beccenze castrum 177
 Bednarz Kuzma, сел. 272
 Belsz — див. Белз

- Belsz, p. 152
 Bendza M., вч. 623
 Benedykt, монах 137
 Benko de Zabokruki (Bienko de Szabokruki), шл. 148, 150—151, 156
 Berehi — див. Береги
 Bereze, гора 233
 Besko — див. Босько
 Bessukowicze — див. Божиківці
 Biaia Cerkiew, м. 138
 Biali Potok — див. Білий отік
 Bibulus — див. Бібул
 Biczkowcze — див. Бичківці
 Biedrzychowycz Mikolaj, шл. 162
 Bielenski Iwan, шл. 21
 Bieliawski Albertus, секретар 196, 449
 Bienko — див. Benko
 Bieszczad, гора 219
 Bieszczana, с. 250—251, 620
 Biłołowa (Biłołowka), місцевість 127, 129
 Blazow — див. Блажів
 Blazowski Iwanko, шл. 235—236
 Błozew, с. 85
 Bobrzyński M., вч. 307
 Bogathy Iacuss, його дворище 174
 Bogucka M., вч. 621
 Bolbass Georgius, віїт 57
 Boleslaus Chrobrus, король 84, 88
 Bollestraszczycki... Nicolaus, хорунжий 233
 Bona — див. Бона
 Bonar Fredericus, шл. 263
 Bonar Ioannes de Balicze, холмський к-ляч 259
 Bonar Seuerinus, шл. 263
 Bondzuyficy, шл. 135
 Boniecki A., вч. 83
 Borathinski Petrus — див. Боратинський
 Boratyno — див. Боратин
 Borszucz, с. 98, 607
 Borissowski Iacobus, сяноцький писар 268
 Borsukowcze — див. Борсуки
 Borylo Maxymowycz, сел. 177
 Brahyłow, м. 133
 Breiter E., вч. 96
 Breski Paulus de Korczbok, с. 21, 24
 Brianowski, декан 291
 Broniowski Ioannes de Bieszczadzicza, медичький с-та 295—296
 Brückner A. — див. Брікнер
 Brzesczcie Lithuaniae — див. Береста
 Brzesczcie, м. 194
 Brzezna, p. 183
 Brzezniczka, p. 200
 Brzezynski Fiolek Mathias, шл. 183
 Brzezynski Woydilowicz Mathias, шл. 183
 Brzozowacy, шляхта 205
 Brzuska, с. 105
 Bubess Henricus (Bubek Emericus), с-та Руської землі 95
 Buczausky Albertum, шл. 234
 Buda, м. 179—180, 182
 Budywoi, крак. с-та 146
 Budzyński Z., вч. 597—600, 608—609, 639
 Buh, p. 184, 202
 Buhay, сел. 232
 Buki — див. Буки
 Buków, с. 129, 134
 Bukowiec, p. 254
 Bulchakowcze, с. — див. Боришківці
 Burnakowcze, с. 178, 617
 Bybeł — див. Библо
 Bybelski Chotko — див. Бибельський Ходко
 Bydłowski Nicolaus, шл. 213
 Bykow, гора 254
 Bustra Osiawica, p. 219 — також див. Ославиця

С

- Caffè — див. Кафа
 Camenecense castrum — див. Камінець
 Camenecense capitaneatus — див. Камінецьке староство
 Camenecensis districtus — див. Камінецький повіт
 Camieniecz — див. Камінець
 Canioviensis capitaneatus 137
 Casimirus — див. Казимир III; Казимир IV
 Castrum Rubre — див. Червоногород
 Cathilimiecz, p. 200
 Chaczinski Iacobus, райця 145
 Charko (Zacharia), козак 123, 138
 Chiepiez Ch., вч. 491, 656
 Chmielnicius — див. Хмельницький
 Chmielnik castrum — див. Хмільник
 Chotko de Bybeł — див. Бибельський Ходко
 Choyna, p. 160
 Chrisko dux de Bybeł, кн. 81
 Christin, потік 270
 Christianus de Szukow — див. Szukowski Christianus
 Christopherus (Cristoforus) de Schidiowycz, к-лер 211, 213—216, 218
 Chronowski Stanislaus, шл. 221
 Chrosciel Franciscus, райця 186
 Chrzastowski Nicolaus, сяноцький с-та 168
 Chwazczowicz Stanislaus, тивун 286
 Clemens de Strzelcze, бецький к-ляч 172
 Clemens, підк-лер 148
 Comorowski Ioannes, полянецький к-ляч 259
 Constantin, шл. 202
 Cormelicze — див. Кормильче
 Corsica, острів 88
 Cozlkowcze, місцевість 196, 618

- Cracovia — див. Краків
 Crasnisthaw — див. Кросностав
 Craszinski Franciscus de Craszne, підк-лер 67
 Creslaus, к-лер 199
 Cristin, маршалок 153
 Cristoforus — див. Christopherus
 Cristopherus de Schidlowiecz — див. Cristoferus de Schidlowiecz
 Cromer Martinus — див. Кромер Мартин
 Crosso — див. Коросно
 Czynucz, м. 189, 618
 Czemuynecz — див. Кременець
 Cuchta, бельський митник 197
 Curlandia 88
 Cykinówce (Cyklinówce), с. 133
 Czamala Lucasz, сел. 253
 Czaple — див. Чапля
 Czarnkowski Andreas, познанський номінат 258
 Czarnkowski Ioannes, секретар 214, 216, 218
 Czaykowski Demetrius, шл. 180
 Czeczwa, р. 149
 Czehryn, м. 139
 Czehryński klucz 123
 Czehryńszczyzna 126
 Cze mierzowice, с. 102—103
 Czeraki — див. Чераци
 Czerce, с. 290
 Czerchawa — див. Черхава
 Czerchawa, р. 270
 Czergow, гора 219
 Czerkascensis capitaneatus 137
 Czerkawski Dionisi, шл. 16
 Czerkawski Mathias, шл. 16
 Czerkawszczyzna 126, 128
 Czerniechow — див. Чернігів
 Czerniechow — див. Черхава
 Czernieczki Demetrius, шл. 74
 Czeschowaty, горб 66
 Czessyk Petrus, шл. 263
 Czichy, р. 57
 Czikowski Nicolaus, сандецький к-лян 295
 Czorny Ostrow — див. Чорний Острів
 Czuczolowski Zany, шл. 205
 Czykowski Nikolaus, полянецький к-лян 216, 218
 Czykowski Nicolaus, тарновський к-лян 281
 Czyolek Stanislaus, підк-лер 164
- D**
- Dąbkowski P. — див. Домбковський П.
 Dąbrowiek Nicolaus, сяноцький підс-та 221
 Dąbrowski D., вч. 633, 635, 636
 Dąbrowsky Nicolaus, шл. 455
 Dambrowka, с. 25
 Daniel — див. Данило Романович
 Daniło z Cze mierzowiec, сел. 103
 Dankowicz Iwan, сел. 19
- Danyskowycz Dmytr, шл. 205
 Dargun L., вч. 307
 David — див. Бучацький Давид
 Dawid, свящ. 290
 Dechowiecz, потік 62
 Dembienski Valentinus, к-лер 26, 62, 74, 259, 286, 291, 295
 Demetrius Chotko — див. Бибельський Ходко
 Demetrius, маршалок 148—149
 Demyanowycz Iwan (Demyanowycz Vstryczky Iwan), війт 285—286
 Derman, с. 123
 Derszlaus de Rytwiany, шл. 180
 Deszynski Wasyl, війт 241
 Dobaniowski Raphael, городоцький підс-та 283
 Dobeslaus de Byszow, бельський к-лян 196
 Dobeslaus de Sieradz, перем. к-лян 449
 Dobeslaus de Sprawicza, перем. к-лян 196
 Dobeslaus de Wisznice — див. Kmita Dobyslaus
 Dobieslaus, вислицький к-лян 144
 Dobko de Olewin, шл. 158
 Dobrogostius de Ostrog, кам'ян. к-лян 186
 Domarathius de Slathkow, шл. 172
 Donyn — див. Nicolaus Donyn
 Dorozewo, с. 444
 Drahomirecki Tryumphan, шл. 96
 Drobysz Vasko, сел. 50
 Drohobicensis capitaneatus — див. Дрогобицьке старство
 Drohobycense civitas — див. Дрогобич
 Drohoiowska Angela, шл. 110—111
 Drohoiowski Iozef, жидачівський підстолий 109—111
 Drohomirozczu, шляхта 95, 205
 Droiczynski Sendziwoi, любачівський к-лян 298
 Drozdowicze, с. 148
 Drozdowski Iacobus, сяноцький підс-та 250
 Drzewiczki Mathias, влодавський еп. 201, 211
 Dubiany, гора 66
 Dubiecko, м. 185
 Duklia, м. 297
 Dunayow, м. 248
 Dupiniecz, горб 66
 Dydnia, р. 143
 Dymydecki Iwanko, шл. 205
 Dymythr (Dimetr), сел. 289, 452
 Dzialinski Ioannes, шл. 196
 Dziergowski Ioannes, мазовецький в-да 259
 Dziergowski Nicolaus, гнєзненський архiep. 258
 Dziurdz Clemens, шл. 147
 Dzurakowski Nicolaus, шл. 96
 Dźwinogród, м. 139
- E**
- Elia, шл. 215
 Elizabeth (Єлисаветград), м. 136—137

Estreicher K., вч. 604

Estreicher S., вч. 604

F

Faleczki (Faleczki) Martinus, самбір. с-та 17, 62, 270

Falek Stanislaus, сел. 253

Fastnacht A. — див. Фастнахт

Fastnacht-Stupnicka A., вч. 614, 620, 621, 639

Fedina pop, свящ. 32

Fedor pop, свящ. 290

Fedorasz (Fedoracz), шл. 95

Fedoricus alias Feodor, шл. 96

Fedorowycz Mykytha, сел. 278

Fejer G., вч. 347, 354

Fiedor, dicto Tolop de Hoszow — див. Пшеленський

Firley Mikołaj Henryk z Dobrowice, шл. 106—107

Florianus de Korythnicza, сандом. підчаший 156—157

Florianus de Zychlin, шл. 196

Florianus, ленчицький к-лян 144

Fredranus de Pleszowicze, шл. 173

Fredro Andreas de Pleszowice, галицький к-лян 449

G

Gabryel, свящ. 108

Gąsiorowski A., вч. 614, 620, 621, 639

Ge digold, подільський с-та 159

Georgius, міщанин 153

Gil A., вч. 615

Girtler, вч. 307

Gizewski Ioannes, писар 273

Głowienka Hrus, сел. 272

Gnevosi us de Dalowycz, крак. підскарбій 155

Gnevosi us de Dalowicze, крак. підкоморій 150—151, 153

Gniewosz Andrian, шл. 275

Golik Iwan, сел. 272

Gorzowka, с. 174, 616

Goreczki Maczciei, познанський хорунжий 291

Gorinsky Voyciech, шл. 276

Gorski Andreas, шл. 196

Gorski Ian z Przyborowia, підкоморій 105

Goszyński S., вч. 612

Grab, сел. 232

Grabia Nicolaus, підк-лер 256

Gzędzanowka, с. 126

Gregorius de Ludbrancz, підк-лер 199

Gregorius, львів. архиеп. 195, 449

Grochowski Felician z Grochowic, перем. к-лян 104—105

Grochowski Rafał z Grochowic, шл. 105

Grodeckie starostwo 282

Grodno, м. 197

Grucay Fedko, сел. 103

Grzibowski Stanislaw, шл. 276

H

Habdanecz Michael heres de Buczacz — див. Буцацький Михайло, с-та

Halecki O., вч. 623

Haller J., вч. 718

Hammer-Purgstal (Hammer) J., вч. 361, 365

Haseloff A. — див. Газелоф А.

Hawryjo, сел. 107—108

Hebszow Iwan, сел. 192

Heck K.J., вч. 629

Helcel A.Z., вч. 667

Helia pop — див. Ілія

Helzbieta, попадя 103

Herbordus, шл. 148

Herborth Stanislaus de Fulstyp, львів. к-лян 67

Herborth Valentinus, крак. канонік 255

Hinco de Kamyen, бецький с-та 177

Hincza de Rogowo, роспірський к-лян 186

Hładyłowicz J., вч. 644

Hnila Moczarka, потік 274

Hodow — див. Годів

Holdis Iwan, сел. 251

Holowiska Sienko, сел. 278

Holowya, сел. 289, 452

Hofynski Iohannes, шл. 149

Homicz, віїт 234

Homoka Chwiethko, сел. 289, 452

Horn M., вч. 627

Hornova E., вч. 627

Horoдек, пароб 219

Hrala J., вч. 631

Hriczko, віїт 250

Hrin, шл. 197

Hrodlo, м. 152

Hruševskij M. — див. Грушевський М.

Hryczko Piotr, тивун 278

Hrynyecz, шл. 241

Huber A., вч. 349, 356—357

Huimaticze (Huymaticze) — див. Куйматичі

Humań — див. Умань

Hungaria — див. Угорщина

Hurzko de Pamarzany, подільський в-да 180

I

Iablonow, с. 616

Iacobus de Conyeczpolyc, сирацький в-да 158

Iacobus de Dambno, крак. к-лян 198

Iacobus, свящ. 159

Iaczko pop, свящ. 52—53

Iakubowa Wolia, с. 30

Ian pop chyrzynski, свящ. 104

Ianczowycz Iwan, шл. 285

Iankowski Theodorus, декан 225

Ianusius a Koszcielec, великопольський в-да 259

Iarmolynskye — див. Яромильські

Iasiensky Paulus, сандом. підстолий 449

Iasionow, пароб 265
 Iasionow, с. 221
 Iasionowcze, горб 208
 Iasko, войницький к-лян 144
 Iassien, р. 285
 Iassko, шл. 202
 Iasslowyecz, м. 184
 Iasnisczany, с. 291
 Iaszienicza, р. 233
 Iaworniczek, р. 221
 Iawornik, горб 160
 Ichnath Pop, свящ. 17
 Ichnatowski, горб 66
 Ieremiczka, р. 291
 Ioachim, перем. еп. 224–225
 Ioannes (Iohannes) de Conieczpolie, к-лер 171, 174–175, 178, 180, 186–189
 Ioannes Albertus, король 202
 Ioannes de Balicz, вислицький к-лян 150
 Ioannes de Brande, спіцимирський к-лян 186
 Ioannes de Brzesczie, підк-лер 192–193
 Ioannes de Ciszow, крак. к-лян 186
 Ioannes de Conari, крак. еп. 214, 216, 218
 Ioannes de Lasko, к-лер 202, 204, 206
 Ioannes de Mieliecz — див. Мелецький
 Ioannes de Msczu ...ne de Mathkowycze, шл. 173
 Ioannes de Oczieschyno — див. Оцеський
 Ioannes de Rythwianu, маршалок 196
 Ioannes de Sczegezczyn, підк-лер 186
 Ioannes de Tarnow, крак. в-да 148, 150, 156, 158
 Ioannes de Thancin, маршалок 449
 Ioannes de Zagorzany, шл. 177
 Ioannes de Zioczow, люблін. к-лян 156
 Ioannes, белзький с-та 153
 Ioannes, бецький к-лян 262
 Ioannes, володавський еп., к-лер 165, 168, 191
 Ioannes, гнезненський архиеп. 211
 Ioannes, крак. еп., к-лер 194
 Ioannes, крак. к-лян 144
 Ioannes, львів. архиеп. 161, 165, 168, 180
 Ioannes, маршалок 168
 Ioannes, перем. еп. 236
 Ioannes, писар 144
 Ioannes, підк-лер 161
 Ioannes, сандом. в-да 150
 Ioannes, холмський еп. 168
 Iohannes alias Iwan, шл. 202
 Iohannes de Pylczy, руський в-да 198
 Iohannes de Szprowa, шл. 196
 Iohannes de Tarnow — див. Тарновський Ян
 Iordan Nicolaus, войницький к-лян 214, 216, 218
 Iordan Spithko (Szpytko) de Zakliczin, перем. с-та 259, 284–285, 295
 Iow, сел. 234
 Isabella — див. Ізабела

Iskrzyczky Nicolaus, шл. 238
 Iurgiasch, белзький митник 197
 Iurowce, с. 143, 613
 Iusk... awkowski, шл. 173
 Ivasko iuratus, сел. 251
 Iwan Hordinsky dicti Qwassni nomine 444
 Iwan pop de Polana, свящ. 58
 Iwan pop, свящ. 103–104
 Iwan pop, свящ. 230
 Iwan, pop moszczanski, свящ. 273
 Iwan, галицький митрополит 448
 Iwan, свящ. з с. Черче 290
 Iwan, син Василя, свящ., 55
 Iwaszko Armenius, міщанин 197
 Iwiadowsky Nicolaus, шл., війт 234
 Iwon de Kleczycze, шл. 155
 Iwon, шл. 147
 Izdepka, с. 272

J

Jabłonówka, с. 139
 Jabłonowski — див. Яблоновський
 Jablonski Joannes, самбір. підс-та 24
 Janicki J., вч. 667
 Jankiewiczówna Wiktorja, шл. 130
 Janusz B., вч. 630
 Jaworski Melchisedek, ігумен 123, 137–138
 Jerozolim, м. 129–130
 Joannes de Szprowa, львів. к-лян 449
 Jureczko A., вч. 613
 Jurkiewicz Meientii, шл. 459
 Jurowce, с. 143, 613

K

Kaczanowski Ian, свящ. 110
 Kalina, с. 284, 622
 Kaluse Pesecz, р. 164
 Kalusz, р. 196
 Kamionka, с. 264, 268–269, 621
 Karluk Wasko, війт 103
 Khodorkovsky M., вч. 609
 Kiczara, гори 254
 Kieniewicz S., вч. 611
 Kierdyowicz Ianussius, скальський с-та 166
 Kiriak Stheczo, свящ. 25–26
 Kiryk F., вч. 613, 639
 Kluczycy F., вч. 667
 Klusz Iohann, шл. 157
 Kmita Dobyslaus de Wisnice (Dobeslaus de Wisnice), люблін. к-лян 196, 449
 Kmita Petrus, сандом. в-да 155–156
 Knakowycz Paulus, сел. 278
 Knessyn (Кнычуніно), м. 40, 72, 204
 Кнычунічсзу, шляхта 205
 Komornyczy Ian, шл. 275
 Komornyczy Mikolai, шл. 275

Komurniki — див. Комарники
 Konarski Nicolaus, шл. 210
 Kondrowicz Irzy, свящ. 111
 Konopczyński W., вч. 611
 Kopopla Derslaus, шл. 149
 Konyuchy — див. Конюхи
 Kopachowicz, горб 66
 Kopincze Ihnath, сел. 251
 Korabiewski Jerzy na Raduczu, лівський чашник 105
 Korabiewski Jerzy na Raduczu, шл. 106
 Korczyński Inoteusz, монах 132—133
 Korostenskye, с. 284, 622
 Koruscki klucz 123
 Korzeniowski Jerzy, брацлавський підкоморій 126, 135
 Kossinski P., писар 73
 Kosteci Herakliusz, уманський ректор 123—126, 130—131, 133, 135—136, 138
 Koszłowski Szanko, шл. 179
 Koszycze, с. 291
 Kotyssow, гора 265
 Kowalyowsky Mikolai, шл. 276
 Kozbok (Koszbork) Adam, шл. 24, 233
 Kozicze, с. 291
 Koziey Ilko, сел. 192
 Kraimkowicz Iwan, сел. 19
 Krakow — див. Краків
 Krasicki Marcin na Krasieczynie, подільський в-да 104, 107
 Krasicki Marcin z Siecina, луцький архидиякон 107
 Krasiczyn, с. 104
 Krasieński, підкоморій 124
 Krasnysthaw — див. Красностав
 Kroczewski Stanislaw, шл. 291
 Kroczyce, р. 160
 Krolikowa (Krolík, Antiqua Krolikowa), с. 241, 268—269
 Kroniczki Martinus, свящ. 255
 Kroszienski, пагорб 208
 Kroszien, с. 251
 Krossno — див. Коросно
 Krystynopol — див. Кристинопіль
 Krzemien, гора 200
 Krzemieniec — див. Кременець
 Krzycki Andreas, секретар 214, 216, 218
 Krzykawski Michal, шл. 296
 Krzywca, м. 185
 Krzywe, р. 293
 Kucharski W., вч. 639
 Kuczera A., вч. 596
 Kudziewczy — див. Кудринці
 Kuk Iwan, сел. 103
 Kulas, р. 222

Kulczyński Iohannes Fedrouicz, шл. 458
 Kulczycki (Kulczyński), монах 129, 135
 Kulczycki Jurko (!), шл. 207
 Kulczycki Paulus, шл. 460
 Kulczycki Wołczyk, шл. 460
 Kulicka E., вч. 604
 Kunas, гор — див. Кунас Іван
 Kunath Valentus, шл. 276
 Kunath, шл. 444
 Kuniewicz (Kuniowicz) Sienko, шл. 449, 454
 Kuras S., вч. 615
 Kuras, с. 107—108
 Kuropatwa Iohann, завихойський к-лян 157
 Kurtyka J., вч. 613
 Kusz Masko, сел. 278
 Kut, с. 133
 Kwiatkiewicz, шл. 136
 Kwiatkiewiczowie, шляхта 135
 Kyrdeyowicz Ryczko, шл. 156—157

L

Lachnowo, с. 188, 617
 Lachocki (Łachocki) Epifani, монах 129, 135
 Ladawa, р. 188
 Ladislaus — див. Володислав Опольський
 Lanczkoronski Stanislaum de Brzezye, шл. 211
 Lasinski Paulus (Iasinski), белзький с-та 196
 Latałski Iohannes, секретар 214, 216, 218
 Latkowski J. — див. Лятковський
 Laurentius, возній 455
 Laurentius, намісник 221
 Lazur, свящ. 30
 Lebanczyk Michael, шл. 148
 Lebedyn — див. Лебедин
 Lednis, помиак. — див. Лев (Leon)
 Lekinski Nicodem — див. Лекинський
 Lenkiewicz Hyppolit, монах 129, 135
 Leo — див. Лев Данилович
 Leopold — див. Львів
 Leopoliense castrum inferiore — див. Львів
 Leopoliense civitas — див. Львів
 Lesko — див. Лісько
 Lew — див. Лев Данилович
 Lewicki Jan, монах 125—126, 129, 131, 135
 Leżyński, монах 135
 Liebiedziow, місцевість 50, 68
 Ligeza Stanislaus, шл. 259
 Ligowski Iacek z Wielkiego Ligowa, шл. 104
 Ligowski Ian Kazimierz z Ligowa, шл. 104
 Ligowski Walenty, шл. 103—104
 Linas Ch., вч. 491, 656
 Linde S.B., вч. 598
 Lissance, м. 136—137
 Lissańszczyzna 126
 Litewska ziemia — див. Литва

Lithuania — див. Литва
 Liubochorcza, р. 38—39
 Lizda Stephan — див. Лізда
 Loboczki Ioannes, спицімірський к-лян 259
 Lodina, с. 284, 622
 Lomna, р. 21
 Lopuschno — див. Лопушно
 Lopusnicza, с. 284, 622
 Lopuszenski Olechno, шл. 45, 47
 Lopusznu, р. 46
 Lozinski Iwanko, солтис 249
 Lubathowka, р. 282
 Lubathowka, с. 297
 Lubomirscy, рід 138
 Luca pop, свящ. 18
 Luczsko — див. Луцьк
 Lukavicza, р. 164
 Luktowa, гора 265
 Luthomirski Ioannes, бжезький к-лян 259
 Luthomirski Nicolaus, чховський к-лян 259
 Lyaski, с. 275
 Lyskowathy, с. 284, 622
 Lzi, гора 264

L

Ładyzyn, м. 125
 Łowczycki Michael, шл. 148
 Łowmiański H., вч. 635
 Łozina, р. 195
 Łoziński W., вч. 137, 308

M

Maczejowski Stanislaus, войницький к-лян 259
 Magierewicz (Magierowicz) Elias, монах 127, 129, 131, 135
 Magnuszewski, монах 128
 Maior Linina, р. 56
 Majewski Methodysz, монах 129, 131
 Makotra, р. 221
 Malinowski, горб 66
 Malniowka, с. 263, 621
 Małochowski Mikolai, секретар 291
 Manasterczany — див. Монастирчани
 Manasterzec, с. 270
 Mańkowa (Makówce), с. 126—127, 129, 137
 Manzico, шл. 159
 Marco Marek, сел. 278, 281
 Marko, перем. еп. 448
 Markowski, монах 129, 135
 Massilia 88
 Mathias de Влуп, познанський в-да 198
 Mathias de Labyschyn, бжезький в-да 158
 Mathias, вігт 230, 272
 Mathias, львів. еп. 97
 Mathias, перем. еп., підк-лер 207

Mathias, сяноцький бурграфій 97
 Mathiej alias Mathviej pop, свящ. 24
 Mazouita Iasszcho de Iaruzyszow (Mazowszanin Iasko), шл. 148, 151
 Mazovita Iohann, шл. 157
 Mazowszanin Iasko — див. Mazouita
 Mechovia, м. 170
 Medicice, с. 159
 Medyka — див. Медика
 Meskusz, познанський к-лян 161
 Methodysz — див. Majewski
 Michael alias Muzilo de Buczacz — див. Буцацький Михайло, в-да
 Michael de Warpow, шл. 173
 Michał pop, свящ. 104
 Michalko pop, свящ. з с. Рип'ян 44
 Michalko, свящ. 65
 Miczlosthan, шл. 149
 Miczo de Wyrbcouicze, шл. 153
 Mielecki Mikołaj — див. Мелецький
 Mielieczki Jan — див. Мелецький
 Mielieiwycze — див. Милівці
 Miezakow — див. Мізяків
 Mikiczat Iasko, шл. 449, 454
 Mikithincze — див. Микитинці
 Mikulin, с. 191
 Mirze, с. 191
 Miroslaus, слуга 213
 Miskowski (Myskowski) Petrus, плоцький еп., підк-лер 40, 50, 65, 68, 69, 72, 450
 Miskowski Nicolaus de Mirow, радомський к-лян 259
 Mithco, підк-лер 164
 Młodanowicz Rafal (Młodanowicz, Młodanowicz), уманський губернатор 127—128, 135
 Mniszek Jerzy z Wiłklich Kunczycz (Mniyssek Jerzy, Georgius), сандом. в-да 73, 118, 296
 Mniszek Nicolaus, шл. 259
 Modrin, с. 191
 Mohilanka Anna, шл. 454
 Mohylew, м. 133
 Molski Albertus, ленчицький к-лян 165, 168
 Morachwa, р. 189, 618
 Moscho(via) — див. Росія
 Moszczcin Wasko, шл. 161
 Moskwa — див. Росія
 Moszko Ilko, сел. 103
 Motylewicz J., вч. 627
 Mrzyglod Alexius, сел. 273—274
 Mucha Ioannes, возний 270
 Muczone, горб 66
 Muczowycz Panko, сел. 278
 Myko (Nicolai alias Myko; Mysko), шл. 95
 Mysschenscy, шл. 205

N

- Nachimowski (Nachymowski) Orest, монах 129, 135
 Nanczul — див. Нанчул
 Nanczul, р. 36
 Nazar, возний 285
 Nicolaus de Curow, гневненський архиеп. 153, 156
 Nicolaus de Dambrowycza, сандом. в-да 211
 Nicolaus de Kulikow, шл. 157
 Nicolaus de Kurozwanky, сирадзький к-лян 198
 Nicolaus de Michalow, сандом. в-да 155, 158, 165
 Nicolaus de Schidlowiecz, сандом. к-лян 214, 216, 218
 Nicolaus de Wyszynuce, шл. 173
 Nicolaus Donyн (Nicolaus), к-лер 146—147, 156—158
 Nicolaus — див. Nicolaus Donyн
 Niehryłow, р. 254
 Niehryłowa Kiczara, гора 254
 Niepolomicze, місцевість 169
 Niesiecki K., геральдист 83
 Niezieblec, паропб 264
 Noskowski Andreas, плодзький еп. 258
 Nyssni Mukarow — див. Морозів

O

- Obuch, полковник 127—128
 Ochmiański J., вч. 615
 Oczawski Liberiusz, монах 129, 131, 135
 Odnowski Nicolaus, львів. с-та 258, 277, 279—280
 Odrowaz Ioannes de Sprowa, шл. 449
 Odrowaz Ioannes, писар 170
 Odroważ — див. Одровонж
 Odrzechowski Hryczko, шл. 294
 Odrzechowski Iwanko, шл. 292, 294
 Odrzechowski Janus, шл. 295
 Odrzechowski Michajło, шл. 292, 294
 Odrzechowski Wasko, шл. 294
 Ohryzko J., вч. 619
 Olechno, свящ. 66
 Oleszko Florian, секретар 117
 Olexa (Aleksius), свящ. 28—29
 Oleyczak Maciey, шл. 103
 Oliexianka — див. Любогир'є
 Olszany, м. 138—139
 Olexa, війт 251
 Onis, війт 234
 Oroy, гора 222
 Orzulny — див. Оринин
 Osinski Leonardus, писар 270
 Osławka, р. 222
 Ossowski Stanislaus, референдар 289, 297—299, 452
 Ostrowski Rafael, шл. 211
 Oszow, с. 264
 Otto de Pilcza, руський с-та 144

- Owadowski Andreas, перем. підс-та 289, 451—452
 Ozga Baltasar, львів. підс-та 286

P

- Padniewski Philippus, підк-лер 23, 56, 274
 Pampowski Ambrosius, секретар 196
 Papée F., вч. 307
 Parczouia, м. 26, 62
 Parisius Matheus, хроніст 351
 Pasko, сел. 234
 Pasławski Jan, свящ. 108
 Pasławski Wasyl, свящ. 106—108
 Paulus de Bugmalozycze, крак. суддя 165
 Paulus de Zamyechow, перем. підсудок 172
 Paulus, син Олекси, свящ. 29
 Pelca Nicolaus, шл. 263
 Pelka, wojewoda 148
 Pepiczki Hieronim, війт 263
 Petrot G., вч. 491, 656
 Peszowsky Ambrosius, шл. 449
 Peterko, сел. 269
 Petricouia — див. Piotrkouia
 Petrus de Baranow, крак. ловчий 151
 Petrus de Falcow, сандецький ловчий 155
 Petrus de Grochowcze, перем. суддя 173
 Petrus de Szczekoczin — див. Woda Petrus de Szczekoczin
 Petrus de Skarhmowicz, сандом. хорунжий 161
 Petrus de Smolycze, сяноцький с-та 177
 Petrus de Sprowa — див. Одровонж Петро
 Petrus de Thomicze, перем. еп. 214, 216, 218
 Petrus e Dursbuch, хроніст 88
 Petrus, равський хорунжий 153
 Petrus, свящ. 159
 Pez H., вч. 365
 Phedolus Nicolaus, війт 57
 Philippowicz Xamatrus Basilius, міщанин 262
 Philippus de Trcziana, равський к-лян 259
 Piekosiński F., вч. 307
 Pieniazek Petrus, шл. 151
 Pietruska Mathias, сел. 252
 Piller Piotr, друкар 121
 Piotrkovia (Petricouia), м. 18, 55, 59, 65, 69, 257, 205—206, 219, 262, 271, 277, 281—282, 285
 Pisa, м. 88
 Plinia, р. 89
 Plinius, історик 88—89
 Ploczka ziemya 275
 Plonna, гора 254
 Pochoncze, м. 16
 Podgradzie, м. 290
 Podhopka Iusko, сел. 234
 Podlodowski Georgius, крак. комірник 259
 Podolecz Catherina, шл. 196
 Podolecz Zophia, шл. 196
 Podoliński W., вч. 596

Podolia — див. Поділля
 Polichacz, потік 64, 283
 Polonia, Polscza — див. Польща
 Poloniny (Ploniny), гори 254
 Pomorzany, м. 248
 Poniatowski Stanislaus Augustus, король 123, 137
 Popławski Anton z Rudy, Popław, холмський декан 108—109
 Porowcze — див. Попівці
 Porowicz Petrus, свящ. 295
 Porowicz Stecko, свящ. 295
 Postolowcze — див. Постолаївка
 Poteremcze — див. Теремці
 Potoccius (Revera), шл. 137
 Potocka Wanda, шл. 133
 Potocki Franciszek, квіт. в-да 123—124
 Potunze, с. 89
 Praemisiensis capitaneatus — див. Перемишське староство
 Prandota de Przewzodi, шл. 149—150
 Predborius de Konieczpole, сандом. к-лян 191
 Premisiense civitatas — див. Перемишль
 Prochnicy — див. Бибельські
 Prochnicki Ioannes Andreas — див. Прохницький
 Prochnicki Petrus, перем. к-лян 86
 Prochnicki Raphael, перем. підсудок 85
 Prochnicki Stephan, шл. 85
 Prochnik — див. Порохник
 Protocius, війт 268
 Profundus, р. 222
 Prussia — див. Пруссія
 Przemyskia ziemia — див. Перемищина
 Przerembski (Przeremski) Ioannes, підк-лер 16, 20, 31, 37, 40, 43, 47, 55, 259, 263, 444
 Przerembski Maximilianum a Przerąb, сірадзький к-лян 454—455
 Przeroski Petrus, шл. 95
 Przeroski Zubrzowicz Fyedko, шл. 205
 Przyboś K., вч. 599, 639
 Przysluczycz Wolczko, шл. 157
 Przyssow, м. 151
 Pstroski Nicolaus, шл. 155
 Pudlowcze — див. Пудлівці
 Pułaski K., вч. 615
 Puławski, варецький с-та 124
 Pulnarowicz W., вч. 598
 Pyszynski Iwasko, шл. 205

R

Radeczki Paulus, самбір. підс-та 21, 62, 233, 270
 Radeczki Petrus, шл. 29
 Radewiat Fedko, шл. 449, 454
 Radimyn, м. 276—277
 Radogoszki Ioannes, канонік 17
 Radomysz, м. 123
 Raduan Iohannes, війт 231

Raduan Nicolaus, війт 231
 Raduan Stanislaus, війт 231
 Radwan Iacobus, війт 221
 Radzieiowski Nicolaus, гостинський к-лян 259
 Radziłowski Anton — див. Радилівський Антоній
 Radzimyn — див. Radimyn
 Raphael de Iaroslaw, львів. с-та 196
 Rath, р. 189
 Ratiborius de Solieiewo, шл. 190
 Re mbko Andrey, сел. 278
 Richlowski Joannes, шл. 278
 Rikowski Michalko — див. Риковський
 Rippin, м. 162
 Roepfel R., вч. 307
 Rogosno, с. 444
 Rogoszewscy, шляхта 130, 135
 Rohaty, міщанин 131
 Rohatyn, м. 247—248
 Rohatynense civitas 290
 Rohatynensis capitaneatus 290
 Rokotniczki Wolczko, шл. 161
 Rolle A., вч. 308
 Roma — див. Рим
 Roman, свящ. 61
 Romer, геометр 126
 Romnove, quasi Roman поват, місцевість 88
 Rorzucze, м. 149
 Ropienski Hiasymt, війт 211
 Ropienski Stanislaus, війт 211
 Roschochaty Potok 57
 Rosnowski Mikołaj z Rosnowa, шл. 109
 Rosyiskie państwo — див. Росія
 Row castrum (Бар) 242
 Rozlucz, гора 29, 66
 Rumyn Iwasko, сел. 234
 Rusava, р. 143
 Russia, Ruś — див. Україна
 Russiae regnum 88—89, 95 — також див. Україна

S

Sambor — див. Самбір
 Samboriense oeconomia 459
 Samboriensis capitaneatus — див. Самбірське староство
 Samogitia 88, 89
 Samsonowicz H., вч. 621
 Samuel, площський еп., підк-лер 243
 Sandivogius de Ostrog, познанський в-да 158
 Sandomiria — див. Сандомир
 Sanocense civitas — див. Сянок

- Sanocensis capitaneatus — див. Сяноцьке старо-
ство
- Sanok — див. Сянок
- Sardinia — див. Сардинія
- Sarnik, р. 198
- Satria, гора 89
- Saurin F.A., друкар 120
- Schatanow — див. Сатанів
- Schischca Zambancz, шл. 170
- Schlumberger G., вч. 323
- Schmankowcze — див. Шманьківчички
- Schoff Ioannes, шл. 146
- Schumlenski Helyas, шл. 205
- Szukulowski Christinus (Christinus de Szukulow), шл.
178, 181—182
- Se mion presbyter, свящ. 161
- Serbia 137
- Serby, с. 133
- Sereth, р. 179, 187, 617
- Sffankowcze, с. 198, 618
- Sie meński J., вч. 667
- Sieniucha, р. 125
- Sienko, вйгт 221
- Sienkowicz Iwaszko, шл. 148
- Sigismundus Augustus — див. Жигимонт Август
- Sigismundus — див. Жигимонт
- Sirakowski Ioannes, референдар 259
- Skarzynski Stanislaus, секретар 196, 449
- Skibickie, шляхта 127, 130
- Skolimirowski, шл. 135
- Skorowski Bazyli, свящ. 109
- Skora Petrus de Gay, познанський суддя 180
- Skorutowie — див. Скорути
- Skupi, шл. 135
- Slizowska Zofia z Przyborowia, шл. 105—106
- Siona Woda, місцевість 241
- Siowicki, видавець 120
- Smereczanski (Smereczyński) Sebbastyan, монах 126,
133, 135
- Smiła, м. 139
- Smilański klucz 123
- Smilanszczyzna (Śmilańszczyzna) 124—126, 128
- Smolnicza, с. 284, 622
- Smrokora Hrunia, гора 219
- Snyathyn, м. 198
- Snyno Dube, місцевість 607
- Sobieski Stanislaus, шл. 233
- Sobieski W., вч. 667
- Sobiski W., вч. 597
- Sochorowski Michał, монах 133
- Sokołowce (Sokolow), с. 126, 128
- Sokołowski, шл. 135
- Spithko (Spythko) de Iaroslav, сандом. в-да 196,
198
- Spitko, крак. підкоморій 150
- Sprolsk (!) Ioannes, сандом. суддя 165
- Sprowski Dobko, руський підкоморій 168
- Spyechorow, ліс 189, 618
- Squarniczke, с. 174, 616
- Stroczycki Ioannes, кам'янецький підс-та 237
- Strog, сел. 107—108
- Srogow (Srogów Dolny, Srogów Górny), с. 143, 613
- Sroka S., вч. 635
- Ssiemussowski (Ssiemussowski) Adam, львів. під-
с-та 286, 289
- Stadnicki Nicolaus, перем. к-лян 198
- Stanislaus comes in Thenczin, львів. к-лян 259
- Stanislaus de Młodziejowicz, радомський к-лян 201
- Stanislaus de Ostrog — див. Острогор
- Stanislaus de Ostrow, каліш. в-да 195
- Stanislaus de Tanczup, белзький с-та 248—249
- Stanislaus, свящ. 190
- Stanislaus, секретар 262
- Starawa (Starewa), с. 284—285, 622
- Starzechowski — див. Старжеховський
- Stara Polyana — див. Стара Поляна
- Stebnik, с. на Перемщині 284, 622
- Stebnik, с. на Сабірщині 45—46
- Steczko, вйгт 22—23
- Steczkwicz Lewkowicz Gregorius, свящ. 290
- Stepan pop, свящ. 25
- Stephan, молдавський в-да 206
- Stephankowicz Waszczko, шл. 147
- Stephanus, свящ. 25
- Stepień S., вч. 597, 608
- Stiborius, самбір. с-та 16
- Stictowo, с. 188, 618
- Strei, р. 26, 167
- Stricovius M. (Стрийковський М.), історик 89
- Striow — див. Стрийка
- Stripa, р. 150
- Strumilo Georgius, львів. підкоморій 196
- Struyaz, р. 275
- Stryba, р. 213
- Strzeszkowski Ianussius, шл. 211
- Subostrowski Benedictus, сел. 252
- Suchodambye, с. 182, 617
- Sulf...Jowicz Michael, шл. 151
- Sulikowski Ioannes, шл. 255
- Sułkowska-Kuraś I., вч. 615
- Sulowski Iacobus, шл. 255
- Surowiecki W., вч. 307
- Suslow — див. Мойсейківці
- Sutromiencze — див. Шутроминці
- Świdrygał, кн. 442
- Switelowicz Stecko, шл. 147
- Syedlicze, с. 188, 617
- Symon de Ruskow, писар 100
- Szady B., вч. 597
- Szaffraniecz Petrus, шл. 156

Szafracski, геометр 135
 Szaranczuku — див. Саранчуки
 Szaraniewicz — див. Шараневич
 Szarograd — див. Шаргород
 Szereszowicze, с. 148
 Szidorowycz Iwasko, сел. 278
 Szienko, свящ. 52—53
 Szienko, сел. 232
 Szmereczna, с. 284, 622
 Szoff, пан 147
 Szombaty, вч. 316
 Szpiek Stephan de Becz, секретар 177
 Szumlanski Onufri na Szumlanach, свящ. 110
 Szumliany, с. 247

Т

Targowica, м. 125, 135—136
 Tarlo Andreas, львів. хорунжий 233
 Tarnaviense civitas (Tarnów), м. 178
 Tarnowcze, с. 24
 Tarnowski Stanislaus, шл. 264
 Tatyjow, місцевість 125
 Tazbir J., вч. 604
 Telepin, місцевість 138
 Temeszow, р. 143
 Teodor pop, свящ. 103—104
 Terlecki Laurentius — див. Терлецький Лаврен-
 тій
 Terlecki Olechno — див. Терлецький Лаврентій
 Terlecky Stephanus, шл. 455
 Tetkorkonicz Wasko, шл. 161
 Teubner B. G., видавець 511
 Tharilo Iohannes de Sczekarzowucze, державець-
 орндар 251
 Tharilo Gabriell, коронний крайчий 259
 Tharilo Nicolaus de Sczekarzowicze, сандом. хорун-
 жий 271
 Theiner — див. Тейнер
 Theodoricus de Buczacz — див. Бучацький Фри-
 дріх
 Thurkowycz Melenty, шл. 459
 Tomaszewski, писар комори 135
 Topolski J., вч. 629
 Tudorow, с. 179, 617
 Tulczyn, м. 132
 Turka, р. 48—49
 Tymbkow Iacko, сел. 103
 Tymbkowicz Hrehor, свящ. 105

У

Uchanski Iacobus, холмський еп. 258
 Ukraina — див. Україна
 Ulanyecz Lawryk, сел. 278
 Ułaseńko, сотник 136
 Ułasiewicz Konstanty, монах 129, 135
 Uman — див. Умань

Umanka, р. 132
 Umaniszczyzna 125—127, 134, 136—137
 Umeška włość 134
 Urzewice, с. 109

V

Valach Chodko, шл. 168
 Valach Zanko, шл. 168
 Valachia — див. Волощина
 Varsavia — див. Варшава
 Warsz Stanislaw, шл. 276
 Vhelcze — див. Угельче
 Vigna Amedeo, вч. 112, 609
 Vilczko, сандом. к-лян 144
 Vincentius de Granow, нагельський к-лян 157
 Vladislaus de Oporow — див. Wladislaus de
 Oporow
 Vladislaus dux opoliensis — див. Володислав
 Опольський
 Volosz, шл. 241
 Volski Nicolaus, сохачевський к-лян 218
 Volya Blazowsska — див. Воля Блажівська
 Vroblowski Iohannes, шл. 281—282
 Vroczişca, р. 160
 Vstriki, с. 284, 622

W

Walcosch, шл. 163
 Wargoci — див. Варгоцький
 Warschovia — див. Варшава
 Wasilowicz Lewko, слуга 448—449
 Wasziowka, горб 66
 Wkgrzyn, сел. 107, 108
 Wkgrzynowski Sebastianus, шл. 221
 Wiar, р. 186
 Wielki Ligow, с. 103
 Wielki pothok, р. 21
 Wielkie Bielie — див. Біла
 Wierbołowce, с. 290
 Wierzbowski Th., вч. 607
 Wiktorzyn Zachariaszko, писар 449
 Wilna (Vilna, Wyłno), м. 23, 56, 164, 197, 202—
 203, 225, 236, 263, 269, 274
 Winiarz A., вч. 639
 Winnicki Petrus, шл. 146
 Witolt — див. Вітовт
 Witowski Jan, медтцький підс-та 454
 Wladislaus de Oporow, підк-лер 165—168
 Wladislaus — див. Ягайло
 Włodarski B., вч. 633, 635, 636
 Wnukowcze — див. Внучківці
 Woda Petrus de Sczekoczyn, підк-лер 175, 179—
 180, 182, 232
 Woiakowski Pawei, львів. канонік 107
 Wola Symkowa, с. 293
 Wołodkowicz Felicianus, митрополит 123, 138
 Woloszyn Iwasko, сел. 278

Wołyń — див. Волинь
 Wozzaniec — див. Моцанець
 Wroblowski Walentinus, торунський намісник 72
 Wsurowsky Miczko, шл. 148
 Wyrostek L., вч. 606
 Wythowyczski Syenko, шл. 205
 Wywerniowka, p. 293

Z

Zaba Stanislaus, шл. 21
 Zablocce, c. 186
 Zahaykow, c. 284, 622
 Zajda A., вч. 598, 643
 Zaklicz, к-лер 148, 150—151
 Zalosc, c. 247
 Zaluze, c. 290
 Zalwowski Lan, шл. 147
 Zamiechowska Anna, шл. 103
 Zamość — див. Замостья
 Zamoscki Nicolaus, секретар 216, 218
 Zaporoże — див. Запорожжя
 Zaporski Ioannes, державець-орендар 252
 Zaporski Mikolaj, державця-орендар 299
 Zaranowski Martinus, шл. 21
 Zaslawski Leo, монах 121, 126, 129, 134, 136—137
 Zawaczky Iwan, війт 57
 Zawadka Gorna, гора 50

Zawadka, гора 51
 Zawadzki Hi polit, монах 129, 135, 137
 Zbigneus de Oleschnicza, крак. еп. 150, 165
 Zborowski Martinus, каліш. в-да 259
 Zdroiowski Ioannes, влодавський еп. 258
 Zebrzedowski Bartholomeus, бжестський к-лян 259
 Zebrzedowski Florianus, освенцимський к-лян 259
 Zebrzidowski Andreas, крак. еп. 258
 Zegothae de Leczkowcze, шл. 166
 Zelenski Wladyslaw z Zielanki, шл. 102—103
 Zelibory (Zolibory) — див. Жалибори
 Zelykowsky Krzysthow, шл. 276
 Zerniczki Stanislaus, шл. 270
 Zlotousty Jan, богослов 129
 Zoracowski Fedor, шл. 95
 Zorany, м. 89
 Zubkow, p. 219
 Zubrzycki — див. Зубрицький Д.
 Zwiernisz (I), c. 292
 Zwiniacz, p. 253
 Zynkowcze — див. Зінківці

Ž

Žabotyp, м. 139
 Žabotyński klucz 123
 Želiźniak — див. Залізняк
 Žytkowicz L., вч. 619

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

Архиепископ — архиеп.
 Біблійний — бібл.
 Воевода — в-да
 Вчений — вч.
 Губернія — губ.
 Єпископ — еп.
 Калішський — каліш.
 Кам'янецький — кам'ян.
 Канцлер — к-лер
 Каштелян — к-лян
 Київський — київ.
 Князь — кн.
 Краківський — крак.
 Львівський — львів.
 Люблінський — люблін.
 Місто — м.

Область — обл.
 Перемиський — перем.
 Підканцлер — підк-лер
 Підстароста — підс-та
 Псевдонім — псевд.
 Район — р-н
 Річка — р.
 Самбірський — самбір.
 Сандомирський — сандом.
 Святий — св.
 Священик — свящ.
 Село — с.
 Селянин — сел.
 Староста — с-та
 Угорський — угор.
 Шляхтич — шл.

З М І С Т

	с. тексту	с. ком.
<i>М.Капраль</i> . Від упорядника	V	
Розділ I. АРХЕОГРАФІЧНІ ПУБЛІКАЦІЇ, ПЕРЕДМОВИ	1	
Сторінка з історії українсько-руського сільського духовенства (по самбірським актам XVI в.)	3	596
Лист кор[оля] Стефана Баторія до калги з р. 1577	76	602
Монах ворожбитом	78	602
Причинки до історії роду Бибельських, зібрані арцибіскупом львівським Яном Прохніцьким. Подав Аристарх Крижановський ...	80	603
Два селянські контракти купна-продажі з початку XVI в.	90	605
Кілька грамот Володислава Опольського	95	606
Кілька документів до історії сільського духовенства в Галичині XVII—XVIII в.	102	608
Козаки в 1470-х рр.	112	609
Незаплачене київське подимне	117	609
“Козаки” в Галичині 1605 р.	118	610
Матеріали до історії Коліївщини. I. Василянські записки й листи про Коліївщину.	120	610
Матеріали до історії суспільно-політичних і економічних відносин Західної України. Серія перша (ч. 1—80) (1361—1530)	140	612
Серія друга (ч. 81—132) (1531—1574)	227	619
[Вступне слово до т. VIII “Руської історичної бібліотеки”]	300	623
[Передмова до т. XXI “Руської історичної бібліотеки”]	302	624
[Вступне слово від редакції до т. XXII “Руської історичної бібліотеки”]	304	625
[Передмова до т. XXIII—XXIV “Руської історичної бібліотеки”]	306	625
[Передмова до т. III “Жерел”]	309	628
[Передмова до т. VII “Жерел”]	311	629
Розділ II. АРХЕОЛОГІЧНІ СТУДІЇ	313	630
Бронзові мечі з Турецького повіту (Галичина)	315	630
Ковтки “київського типу” у сучасних кавказців	319	631
Печатки з околиць Галича	322	632
Розділ III. ІСТОРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ	325	632
Хронологія подій Галицько-Волинської літописі	327	632
До справи хронологічної зв’язі в Галицько-Волинській літописі.		
Кілька заміток до статті Б.Барвінського	388	638
Економічний стан селян в Сяноцькім старостві в середині XVI в. на основі описей королівщин	392	638

Економічне становище селян в Львівському старостві в середині XVI віку на основі описей королівщин	414	643
Чи маємо автентичні грамоти кн[язя] Льва?		
Критично-історична розвідка	442	646
Ще про грамоти кн[язя] Льва галицького.		
З приводу статті проф. Линниченка	461	652
Кілька заміток до “Чуда св. Климента папи римського”	472	653
Іще до “Чуда св. Климента папи римського”	475	654
“Люди в пенезех”	478	654
Розділ IV. ОГЛЯДИ, РЕЦЕНЗІЙНІ СТАТТІ, ВИСТУПИ, ПРОЕКТИ	481	654
Огляд праць Н.Кондакова з історії староруської штуки	483	654
Київські мініатюри при Трірській псалтирі	495	657
Львівське Наукове товариство імені Шевченка і його внески у вивчення Південної Русі	505	659
[Виступ на звичайних загальних зборах Наукового товариства ім. Шевченка, 29 червня 1904 р.]	533	662
[Виступ на звичайних загальних зборах Наукового товариства ім. Шевченка, 19 цвітня 1905 р.]	535	663
Записка, предложена археографічній комісії в справі видання корпусу матеріалів до історії Козаччини	539	666
Розділ V. НЕКРОЛОГИ	541	668
Петро Лашкар'юв (Некролог)	543	668
Митрофан Дикарів (Некрологічна звістка)	545	669
Пам'яті Олександра Кониського	546	671
Матвій Симонів (Номис) (Некрологічна замітка)	557	682
Ізидор Шараневич (Некролог)	559	685
Мих[айло] Сухомлінов — Ів[ан] Жданов. Некрологічна замітка	562	689
Д-р Остап Терлецький. Некрологічна замітка	564	691
До некролога Остапа Терлецького	567	693
Олексій Андрієвський. Некрологічна замітка	569	694
Пам'яті Олександра Лазаревського	572	697
Тадей Рильський. Некрологічна замітка	580	707
Пам'яті Олексія Маркевича	581	709
П. Литвинова-Бартош. Некролог	592	716
Аристарх Крижановський. Некролог	593	717
[Вільгельм Онкен. Некролог]	595	718
КОМЕНТАРІ	596	
СПИСОК ЦИТОВАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	719	
ПОЯСНЕННЯ СЛІВ	736	
ПОКАЖЧИК	738	

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Грушевський Михайло Сергійович

Твори: У 50 томах

Том 7

Серія “Історичні студії та розвідки (1900—1906)”

Редактор	<i>Л.Веремієнко</i>
Художнє оформлення	<i>С.Іванов</i>
Технічний редактор	<i>С.Довба</i>
Комп'ютерний набір і верстка	<i>Л.Гринчишин</i>
Коректори	<i>Р.Гамада, М.Ломеха, Б.Павлів, О.Тростянчин</i>

Здано на складання 14.07.2005. Підп. до друку 05.12.2005.

Формат 70x100¹/₁₆. Папір офс. Гарн. Academy. Офс. друк. Умовн. друк. арк. 63,85.

Умовн. фарбовідб. 64,25. Обл.-вид. арк. 56,39. Додрук. накладу 500 прим.

Свідоцтво держ. реєстру: серія ДК № 22. Вид. № 17. Зам. 556-5.

Державне спеціалізоване видавництво “Світ” 79008 м. Львів, вул. Галицька, 21
www.dsv-svit.lviv.ua; e-mail: office@dsv-svit.lviv.ua

Надруковано з готових діапазитивів на ВАТ “Львівська книжкова фабрика “Атлас”
75005 м. Львів, вул. Зелена, 20

Грушевський М.С.

Г 91 Твори: У 50 т. /Редкол.: П.Сохань, Я.Дашкевич, І.Гирич та ін.;
Голов. ред. П.Сохань. — Львів: Світ, 2002 —
Т. 7: Серія “Історичні студії та розвідки (1900—1906)”. — 2005. —
792 с.

ISBN 966-603-223-6; 966-603-439-5 (т. 7).

Сьомий том зібрання праць М.Грушевського продовжує серію “Історичні студії та розвідки” і охоплює період 1900—1906 рр. У ньому вміщені археографічні публікації, передмови, історичні статті, огляди, рецензії та некрологи пам’яті видатних постатей того часу.

Видання розраховане для науковців та всіх, хто цікавиться історією України.

ББК 63.3 (4 УКР)

ISBN 966-603-223-6

ISBN 966-603-439-5 (т. 7)

З М І С Т

	с. тексту	с. ком.
<i>М.Капраль</i> . Від упорядника	V	
Розділ I. АРХЕОГРАФІЧНІ ПУБЛІКАЦІЇ, ПЕРЕДМОВИ	1	
Сторінка з історії українсько-руського сільського духовенства (по самбірським актам XVI в.)	3	596
Лист кор[оля] Стефана Баторія до калги з р. 1577	76	602
Монах ворожитом	78	602
Причинки до історії роду Бибельських, зібрані арцибіскупом львівським Яном Прохніцьким. Подав Аристарх Крижановський ...	80	603
Два селянські контракти купна-продажі з початку XVI в.	90	605
Кілька грамот Володислава Опольського	95	606
Кілька документів до історії сільського духовенства в Галичині XVII—XVIII в.	102	608
Козаки в 1470-х рр.	112	609
Незаплачене київське подимне	117	609
“Козаки” в Галичині 1605 р.	118	610
Матеріали до історії Коліївщини. I. Василянські записки й листи про Коліївщину.	120	610
Матеріали до історії суспільно-політичних і економічних відносин Західної України. Серія перша (ч. 1—80) (1361—1530)	140	612
Серія друга (ч. 81—132) (1531—1574)	227	619
[Вступне слово до т. VIII “Руської історичної бібліотеки”]	300	623
[Передмова до т. XXI “Руської історичної бібліотеки”]	302	624
[Вступне слово від редакції до т. XXII “Руської історичної бібліотеки”]	304	625
[Передмова до т. XXIII—XXIV “Руської історичної бібліотеки”]	306	625
[Передмова до т. III “Жерел”]	309	628
[Передмова до т. VII “Жерел”]	311	629
Розділ II. АРХЕОЛОГІЧНІ СТУДІЇ	313	630
Бронзові мечі з Турецького повіту (Галичина)	315	630
Ковтки “київського типу” у сучасних кавказців	319	631
Печатки з околиць Галича	322	632
Розділ III. ІСТОРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ	325	632
Хронологія подій Галицько-Волинської літописі	327	632
До справи хронологічної зв’язі в Галицько-Волинській літописі.		
Кілька заміток до статті Б.Барвінського	388	638
Економічний стан селян в Сяноцькім старостві в середині XVI в. на основі описей королівщин	392	638

Економічне становище селян в Львівському старостві в середині XVI віку на основі описей королівщин	414	643
Чи маємо автентичні грамоти кн[язя] Льва?		
Критично-історична розвідка	442	646
Ще про грамоти кн[язя] Льва галицького.		
З приводу статті проф. Линниченка	461	652
Кілька заміток до “Чуда св. Климента папи римського”	472	653
Іще до “Чуда св. Климента папи римського”	475	654
“Люди в пенезех”	478	654
Розділ IV. ОГЛЯДИ, РЕЦЕНЗІЙНІ СТАТТІ, ВИСТУПИ, ПРОЕКТИ	481	654
Огляд праць Н.Кондакова з історії староруської штуки	483	654
Київські мініатюри при Трірській псалтирі	495	657
Львівське Наукове товариство імені Шевченка і його внески у вивчення Південної Русі	505	659
[Виступ на звичайних загальних зборах Наукового товариства ім. Шевченка, 29 червня 1904 р.]	533	662
[Виступ на звичайних загальних зборах Наукового товариства ім. Шевченка, 19 цвітня 1905 р.]	535	663
Записка, предложена археографічній комісії в справі видання корпусу матеріалів до історії Козаччини	539	666
Розділ V. НЕКРОЛОГИ	541	668
Петро Лашкар'юв (Некролог)	543	668
Митрофан Дикарів (Некрологічна звістка)	545	669
Пам'яті Олександра Кониського	546	671
Матвій Симонів (Номис) (Некрологічна замітка)	557	682
Ізидор Шараневич (Некролог)	559	685
Мих[айло] Сухомлінов — Ів[ан] Жданов. Некрологічна замітка	562	689
Д-р Остап Терлецький. Некрологічна замітка	564	691
До некролога Остапа Терлецького	567	693
Олексій Андрієвський. Некрологічна замітка	569	694
Пам'яті Олександра Лазаревського	572	697
Тадей Рильський. Некрологічна замітка	580	707
Пам'яті Олексія Маркевича	581	709
П. Литвинова-Бартош. Некролог	592	716
Аристарх Крижановський. Некролог	593	717
[Вільгельм Онкен. Некролог]	595	718
КОМЕНТАРІ	596	
СПИСОК ЦИТОВАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	719	
ПОЯСНЕННЯ СЛІВ	736	
ПОКАЖЧИК	738	

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Грушевський Михайло Сергійович

Твори: У 50 томах

Том 7

Серія “Історичні студії та розвідки (1900—1906)”

Редактор	<i>Л.Веремієнко</i>
Художнє оформлення	<i>С.Іванов</i>
Технічний редактор	<i>С.Довба</i>
Комп'ютерний набір і верстка	<i>Л.Гринчишин</i>
Коректори	<i>Р.Гамада, М.Ломеха, Б.Павлів, О.Тростянчин</i>

Здано на складання 14.07.2005. Підп. до друку 05.12.2005.

Формат 70x100¹/₁₆. Папір офс. Гарн. Academy. Офс. друк. Умовн. друк. арк. 63,85.

Умовн. фарбовідб. 64,25. Обл.-вид. арк. 56,39. Додрук. накладу 500 прим.

Свідоцтво держ. реєстру: серія ДК № 22. Вид. № 17. Зам. 556-5.

Державне спеціалізоване видавництво “Світ” 79008 м. Львів, вул. Галицька, 21
www.dsv-svit.lviv.ua; e-mail: office@dsv-svit.lviv.ua

Надруковано з готових діапазитивів на ВАТ “Львівська книжкова фабрика “Атлас”
75005 м. Львів, вул. Зелена, 20

Грушевський М.С.

Г 91 Твори: У 50 т. /Редкол.: П.Сохань, Я.Дашкевич, І.Гирич та ін.;
Голов. ред. П.Сохань. — Львів: Світ, 2002 —
Т. 7: Серія “Історичні студії та розвідки (1900—1906)”. — 2005. —
792 с.

ISBN 966-603-223-6; 966-603-439-5 (т. 7).

Сьомий том зібрання праць М.Грушевського продовжує серію “Історичні студії та розвідки” і охоплює період 1900—1906 рр. У ньому вміщені археографічні публікації, передмови, історичні статті, огляди, рецензії та некрологи пам’яті видатних постатей того часу.

Видання розраховане для науковців та всіх, хто цікавиться історією України.

ББК 63.3 (4 УКР)

ISBN 966-603-223-6

ISBN 966-603-439-5 (т. 7)